FLOREA MUREŞANU

CASANIA LA VARLAAM

1643-1943

PREZENTARE IN IMAGINI

E·R·A·N
1944

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

FLOREA MUREŞANU
PREOTUL CATEDRALEI „ADORMIREA MAICII DOMNULUI“
ŞI PROFESOR LA ACADEMIA TEOLOGICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ
„SF. NICOLAE“ DIN KOLOZSVÁR (CLUJ)

CASANA LA VARLAAM

1643-1943

PREZENTARE IN IMAGINI

BIBLIOTECA
-M CIPIULUI-
R OSTI

EDITOR PROF. DR. EMIL HAŢIEGANU
KOLOZSVÁR (CLUJ)
1944

www.dacoromanica.ro

Memoriei

marelui Mitropolit Varlaam al Moldovei, părinților mei Gheorghe și Maria, născută Marchiș, țărani ardeleni și primului meu învățător Augustin Miclea care a sădit în sufletul meu iubirea de carte,

Închinare.

Autorul

www.dacoromanica.ro

PREDOSLOVIA

Prea Sfinţiei Sale Episcopului Nicolae Colan,
Membru al Academiei Române

Nu cunosc o carte — afară doar de Sfânta Scriptură — care să fi dus în casa cea duhovnicească a Românului mai multă lumină decât Cazania Mitropolitului Varlaam, trimisă la propoveduire în anul Domnului 1643.

Obârşia acestei izbăvitoare lucrări trebue căutată în neobişnuita răspândire de care s'a bucurat „Cartea de învăţătură" a luminatului ierarh moldovean.

Totuşi, cartea nu era întâia în felul ei. Căci harnicul diacon Coresi mai tipărise, la Braşov, chiar două Cazanii: una în 1564, iar alta în 1581. Dar nici slujitorii altarelor ortodoxe nici bunii lor credincioşi nu erau dedaţi pe vremea aceea cu asemenea cărţi scrise „pre limba proastă rumânească"; şi a trebuit să treacă ani mulţi, până când tot cetind şi tot socotind, au văzut înşişi „că este cu adevăr".

Dar mai era încă ceva. In tipărirea Cazaniilor lui Coresi se amestecaseră şi doi „jupâni": Forro Miclăuş şi Luca Hrăjilă; iar amestecul lor în această lucrare sfântă trebue să fi trezit anumite bănuieli cu privire la pravoslavia gândurilor celor doi jupâni cuprinşi — aşa, pe neaşteptate — de patima pentru „spăsenia" dreptcredinciosului norod din Ardeal.

Aceste bănuieli nu par a se fi risipit nici prin asigurările din predosloviile celor două Cazanii, că ceice le tipăreau nu urmăreau alte scopuri decât cele pentru izbăvirea din „tunearecu" a credincioşilor şi că lucrarea lor se săvârşia cu voia „arhimitropolitului Serafim" al Ţării Româneşti şi cu a „luminatului mitropolit, marele Ghenadie, den totu ţinutulu Ardealului."

Cu totul altfel trebue să fi stat treaba, când a fost vorba de Cazania lui Varlaam. Aceasta era izvodită şi tipărită chiar de un mitropolit. In dreapta lui credinţă şi în nefăţăritele lui gânduri nimeni nu avea dreptul să se îndoiască. Apoi, „Cartea de învăţătură" a înaltului ierarh moldovean era trimisă la propoveduire cu voia şi cu creştineasca urare a „prealuminatului întru pravoslavie... Io Vasile Voevod, cu darul lui Dumnezeu ţiitoriu şi biruitoriu şi Domn a toată ţara Moldovei". Deci, nici în privinţa dreptei lui credinţe şi a bunelor lui gânduri nu era cu putinţă să aibă cineva vreo nedumerire.

www.dacoromanica.ro

Dar mai erau şi alte pricini cari au sortit Cazaniei lui Varlaam o atât de largă răspândire în mijlocul obştii româneşti. In ea se tâlcuiau sfintele evangehlii duminicale şi cele dela alte praznice. Iar această tâlcuire se făcea cu atâta limpezime şi frumuseţe a graiului românesc, cum nu se mai pomenise până atunci. Răpit de frumuseţea şi dulceaţa graiului în care Vlădica Varlaam cel „tare în Scripturi" şi-a îmbrăcat iscusitele sale tâlcuiri, credinciosul Voevod Vasile Lupu a socotit că trimiţând „Cartea de învăţătură"" la „toată seminţia românească", face un adevărat „dar limbii româneşti". Şi voevodul avea dreptate desăvârşită în această socotinţă a sa.

Dar mai trebue să adăogăm un lucru: Cazania lui Varlaam era şi un monument de meşteşug tipograficesc. Rândurile de slove iscusit cioplite şi curat tipărite, în două culori, ca şi osebitele chipuri cari împodobeau paginile cărţii, vor fi sălăşluit nu puţină desfătare în sufletele tuturor celor ce au avut norocul să le poată privi.

După unele ca acestea nu e de mirare că Voevodul Ţării, preoţii şi obştia cea mare a credincioşilor de o potrivă vedeau în Cazania Mitropolitului Varlaam o carte osebit de preţioasă, un adevărat „odor ceresc" — aceştia din urmă necruţând nicio cheltuială pentru a şi o cumpăra, ca să aibă din ce să se lumineze în ale credinţei drepte şi din ce să se îndulcească în ale graiului românesc. Se cunosc multe cazuri, când pentru câte o Cazanie s'au plătit zeci de „zloţi buni". Mai grăitor decât toate este însă cazul unei Cazanii din satul Someşul Cald, pentru cumpărarea căreia s'au întovărăşit zece credincioşi, plătind zece oi şi opt miei.

Neobişnuita preţuire de care s'a bucurat această carte ne lămureşte şi pricina pentru care ea n'a fost, îndeobşte, legată numai în piele, ci şi în chingile unor grele afurisanii asupra oricui s'ar fi încumetat s'o înstreineze în chip neîncuviinţat.

Ci oricâtă jertfelnicie dovediau bisericile în dorinţa de a-şi câştiga Cazania lui Varlaam, multe din ele nu izbutiau să şi-o cumpere „de uric". In asemenea cazuri ele o împrumutau şi-şi tocmeau câte-un călugăr sau diac, ca să le-o scrie. „Cartea de învăţătură" a marelui Mitropolit al Moldovei s'a înmulţit astfel nu numai prin tipar, ci şi prin scrisul cu mâna. Iar când copistul era destul de iscusit în meşteşugul său, scotea la iveală lucrări din caleafară de frumoase, în stare să se ia la întrecere cu cartea ieşită din teascurile tiparniţei.

Răspândită, după cum am spus, ca nicio altă carte pe vremea ei, Cazania lui Varlaam a împlinit o neasemănat de rodnică slujbă — religioasă şi culturală — în mijlocul „seminţiei româneşti" de pretutindeni.

*

In anul 1943 se împlineau trei veacuri decând această Cazanie a văzut, pentru întâia oară, lumina tiparului. Data trebuia să fie pomenită cu adâncă evlavie şi cu îndreptăţită mândrie. Şi ea a fost crestată pe răbojul vremii prin zeci de articole publicate în ziarele şi revistele de pe întreg cuprinsul pământului românesc.

www.dacoromanica.ro

Părintele Florea Mureșanu, distinsul profesor al Academiei noastre teologice, însă a crezut că atâta nu-i destul. După credința Sfinției Sale, pentru pomenirea și cinstirea Mitropolitului Varlaam, la trei sute de ani dela tipărirea „Cărții de învățătură", se cuvenea să fie întocmită o mai cuprinzătoare lucrare, în care să se înfățișeze pe larg viața plină de osârdie a marelui ierarh, împrejurările în cari s'a zămislit nemuritoarea lui Cazanie, percum și osebita însemnătate pe care a avut-o ea în istoria noastră bisericească și culturală.

Indrăgostit de slova cărților vechi și de așezata lor înțelepciune, părintele Florea Mureșanu și-a luat el însuși sarcina de a întocmi această lucrare. Și după doi ani de neîncetate alergări și după o destul de ostenitoare zăbavă, bunul Dumnezeu i-a ajutot să ajungă la sfârșitul lucrului pe care l-a săvârșit cu iscusința și răbdarea cărturarului împătimit de meșteșugul său.

Pentru nu puțina zdroabă duhovnicească pe care a cheltuit-o cu preoțească hărnicie și lepădare de sine, Sfinția Sa e vrednic de recunoștința și lauda întregii obștii românești. Fiindcă oricine va ispiti cu luare aminte împodobitele pagini ale acestei cărți, își va spori încuviințata mândrie creștinească și națională, încredințându-se de dreptatea pe care a avut-o celce a spus: N a s c ș i î n M o l d o v a o a m e n i m a r i!

Episcop NICOLAE

www.dacoromanica.ro

PREDOSLOVIA AUTORULUI

In anul 1943 se împlineau trei sute de ani dela apariţia Cărţii româneşti de învăţătură, sau a Cazaniei lui Varlaam, tipărită în tiparniţa domnească dela Iaşi în anul 1643.

Prin lucrarea de faţă nu am voit altceva decât să aducem, cu acest prilej, în numele obştei româneşti din Transilvania de Nord, un smerit omagiu memoriei marelui Mitropolit Varlaam al Moldovei.

Căci în clipe grele când la hotarul zilei de mâine se ivesc nori tot mai învolburaţi, care se uită pomciş la tine, îţi întorci privirea spre trecut şi acolo în luminişurile lui eroice cauţi un razim, un sfetnic cu bun chip care cu cuvântul înţelepciunii şi cu pilda vieţii lui să-ţi lumineze cărarea şi să-ţi arate ogaşul cel spre limanul mântuirii.

Varlaam şi toată viaţa lui şi toată strădania lui întru luminarea semineţiei româneşti de pretutindeni, prin nemincinoasa şi vecinic stătătoarea învăţătură a Evangheliei creştine tălmăcită în Cazania lui, arde neîncetat ca o făclie uriaşe, aruncându-şi vâlvătaia peste creştetul celor trei veacuri ce s'au depănat din anul 1643 şi până astăzi.

Puţini ierarhi au păstorit Biserica românească între împrejurări atât de nestatornice şi fără aşezate vremi cu pace. Dar şi mai puţini sunt care împotriva vremilor au izbutit, după chipul şi asemănarea lui Varlaam, să facă lucrul pe care el l-a făcut.

Paul de Alep descriind biserica Trei Ierarhi din Iaşi, ridicată în zilele păstoririi lui Varlaam, spunea printre altele că „apucă mintea de mirare" văzând atâta bogăţie de podoabă şi frumuseţă. Cercetând mai cu zăbavă viaţa şi faptele lui Varlaam, cu adevărat „apucă mintea de mirare" cum a fost cu putinţă unui om ca să dureze o operă fără egal în istoria culturii şi a Bisericii noastre.

Două sunt izvoarele din care şi-a scos şi şi-a sporit belşugul puterilor sale întru înfăptuirea celor ce ni le-a lăsat moştenire: iubirea de Dumnezeu şi iubirea de neam. Pentru mai multa slavă a acestor două realităţi a trăit şi s'a ostenit Varlaam. Singurele aceste două tinte pot să dea vrerilor şi strădaniilor noastre tăria de a birui orice potrivnicie: Dumnezeu şi Neamul. Aceasta este marea lecţie permanent valabilă, ce ne învaţă viaţa şi faptele marelui Varlaam. Când ţi se pare că nu mai ai niciun rost, iubeşte-l pe Dumnezeu, iubeşte-ţi neamul şi fă numai ceeace îţi porunceşte această iubire. Pentru rest nu te turbura. Istoria stătătoare numai pe această temelie se zideşte.

In Septemvrie 1632 când ajunge Varlaam mitropolit, Moldova nu avea nicio tiparniţă. Preoţimea era îngenunchiată de tarul rohătcilor, al amestecului tuturor în trebile bisericeşti şi al neputinţei de a se lumina pe sineşi şi apoi norodul cu învăţătura cărţii româneşti.

A treia zi după aşezarea sa în scaunul Mitropoliei, la 26 Setpemvrie 1632, Var-

www.dacoromanica.ro

laam obține un act domnesc prin care mirenilor li se dă aspră opreliște să nu se mai amestece în cele preoțești. La 1 Decemvrie acelaș an preoțimea este scutită de rohătci, iar la 4 Ianuarie 1633 asigură, printr'un nou act domnesc, libertăți pe seama ei. Prin asemenea măsuri Varlaam creiază Bisericii o anumită autonomie, condiție absolut necesară pentru ca Biserica să-și poată împlini misiunea ei, idee pe care o realizează în chip magistral marele Șaguna în Statutul pentru organizarea Bisericii din Transilvania.

In mâna unei preoțimi slobodă de poverile lumești și robită numai lui Dumnezeu și Evangheliei, dată spre fericirea și mântuirea norodului, Varlaam putea pune acum și făclia învățăturii ca să o poarte dela o margine la alta a hotarelor ce cuprindeau semința românească. Dar limb noastră românească nu prea avea „carte pre limba sa." De aceea așa grăește Varlaam însuși, zicând: „de nevoe mi-a fost ca un datornic ce sînt lui Dumnezeu cu talantul ce mi-a dat să-mi pot plăti datoria, măcar de cât, până nu mă duc în casa cea de lut a moșilor mei, adunat-am din toți tâlcovnicii sfintei Evangheliî, dascălii bisericii noastre..." Și așa a întocmit monumentala sa Carte românească de învățătură sau Cazania, pe care la anul 1637 o avea gata pentru tipar. Ci tiparniță în țară nu era. Dar era domn al țării Vasilie Vodă Lupu cu a cărui „cheltuială nesocotită", adică nelimitată, se aduce în țară și se așează la Iași, în chiliile de pe lângă Mănăstirea Trei Ierarhi, tiparnița domnească. Și pârga celei dintâi tipografii moldovene a fost tocmai Cazania lui Varlaam. Apariția acestei cărți a fost și rămâne un eveniment epocal pentru istoria culturii românești.

Ideea comemorării tricentenarului Cazaniei lui Varlaam și-a însușit-o pe de-a'ntregul domnul prof. dr. Emil Hațieganu, punând la îndemână, spre acest scop, „cheltuială nesocotită", făcând astfel posibilă apariția acestei lucrări în editura ERAN, fapt pentru care i se cuvine, pe lângă nețărmurita mulțumire și devotata noastră recunoștință.

La chemarea domniei Sale, Ierarhii români din Transilvania de Nord: I. P. S. S. dr. Iuliu Hossu, P. S. S. Nicolae Colan, P. S. S. dr. Alexandru Rusu și P. S. S. dr. Ioan Suciu, au slobozit circulări, îndrumând întreaga preoțime să-și dea contribuția spre acest sfârșit, și să cerceteze cu luare aminte printre vechile cărți bisericești acest mărgăritar de mult preț care este Cazania lui Varlaam. Pentru părinteasca și românească înțelegere cu care Prea Sfinților Lor au sprijinit această inițiativă, le aducem și la acest loc respectuoasa și profunda noastră mulțumire.

Dar nu numai preoții, ci și învățătorii satelor noastre în devălmășie cu cu alți intelectuali și chiar elevi, s'au luat la întrecere în a descoperi exemplare din Cazanie. A fost o împreună frățească lucrare, vrednică de cinstirea memoriei lui Varlaam.

Cu ajutorul acestui prețios concurs am găsit aci în Transilvania de Nord, după trei sute de ani, 24 exemplare și urme despre alte 9 exemplare din Cazania lui Varlaam dela 1643. (După încheerea lucrării ni s'a mai semnalat existența a două exemplare A, cu lipsa unor foi dela sfârșit, la biserica română unită din Szamosujvár (Gherla).

Unele dintre aceste exemplare păstrează pe filele lor însemnări de mult preț. Așa de exemplu nu am găsit nicio mențiune despre prețul cu cât se vindea exemplarul din Cazania lui Varlaam pe la 1643. Mihuț Cărstea și feciorul său Suciu Mihoc, care au cumpărat în 1645 un exemplar din Cazanie (cel mai vechiu dintre cele existente aici), dăruindu-l pomană bisericii din Bonchida (Bonțida), n'au lăsat însemnat prețul de cumpărare. Dar pe exemplarul dela biserica din Bedecs (Bedeciu) găsim că la 1655 popa Antonie a dat o iapă pe un exemplar din Cazania lui Varlaam și

www.dacoromanica.ro

i-a „rupt prețul 25 de florinți". In prima jumătate a veacului al XVIII-lea, pe la 1736, — „abrudanii di pre muntele Someșului Cald" cumpără dela „inspector protopop Giorgie dela Juc, nu zălog (ci) ca să fie a lor în veci" o Cazanie a lui Varlaam cu zece oi și opt miei. (Conf. Preot Gavril Hango: Notițe istorice, în Telegraful Român dela Sibiu, Nr. 17 din 13/26 Febr. 1903). Așa a fost prețuită odinioară Cazania lui Varlaam. Și pe bună dreptate.

Intâi învățătura Cazaniei tălmăcită în cele 75 de cuvântări este fără egal în literatura noastră omiletică, până în ziua de astăzi. Cuprinsul lor te învață, te inițiază în adevărurile creștinești mântuitoare, te însuflețește și îți cucerește voința pentru o viețuire pe potriva acelor învățături.

„Se cădea cu ce a biruit dintru început diavolul pe om cu aceea să fie el biruit de Hristos. Incepătura blestemului și a toată osânda omului au fost aceste trei: femeia, lemnul și moartea. Femeia Eva de șarpe fu amăgită; lemnul din care Adam cu Eva mâncară poame; moartea ce stătu pentru mâncatul poamelor acelora. Așa într'acelaș chip și acum: In locul Evei, preablagoslovita Fecioară Maria; în locul lemnului celui din raiu, lemnul crucii; în locul morții lui Adam, moartea lui Hristos. Cu ce a biruit satana diavolul cu acea fu biruit. Cu lemnul acela din raiu birui pe Adam diavolul, așa și Hristos cu lemnul crucii birui pe diavolul. Moartea lui Adam omora pe oamenii ce se născuseră dintr'ânsul, așa și moartea lui Hristos a înviat pe oamenii ce au fost după dânsul. Eva agonisi muncă în tot neamul său, iară fecioara Maria agonisi binele de veci a tot neamul ce crede fiului său." (Cazania la Joia mare.)

Aceasta este învățătura unui fragment numai, din Cazania lui Varlaam.

Sau ce inimă nu se va cutremura auzind cuvântul pe care Varlaam îl pune în gura Maicii Domnului în Cazania la Sâmbăta mare, unde zice:

„O, iubit fiul meu unde lași pe maica ta? Intr'acui casă mă trimiți? Lași-mă de acum fiul meu și de astăzi mă despart de tine. Dară pe cine voiu avea ajutor? Pe cine voiu avea mângâiere? Că pe tine, fiul meu, te-am avut nădejde, pe tine tată și mamă și Dumnezeu, de ajutor și de folosire. Dară de acum pe cine voiu avea în locul tău, fiul meu? Amar mie, însângurata de mine! N'am tras nădejde, fiul meu, când te-am născut, de una ca aceasta. N'am așteptat să trag atâta scârbă și dosadă, fiul meu, nici atâta amar și durere. Când te am născut, fiul meu, n'am simțit durere, iară acum cumplită durere simt întru inima mea. In loc de bucurie, fiul meu, iau scârbă; în loc de veselie, amar; în loc de desfătare, nevoe; în loc de ușurare, greutate; în loc de zi bună, fiul meu, văz zi rea și cumplită; în loc de cât bine am nădăjduit să am, fiul meu, pentru nașterea ta, acum atâta rău și durere am. Unde-i Gavriil arhanghelul care mi-a zis să mă veselesc? Să-l văz încă acum, să grăesc către dânsul puține cuvinte. Că el mi-a zis că mă voiu veseli, iară eu acum, fiul meu, mă amărăsc și mă dosădesc. Zisu-mi-a că împărăția ta nu va avea sfârșit, iar eu, fiul meu, te văz mort și cuvântul lui nici aici pe pământ nu s'a împlut. O, iubitul meu fiu, dulce lumină a ochilor mei, nădejdia și veselia mea, deschide-ți ochii și vezi pe maica ta ce te plânge; deschide-ți sfântul rost și mângâie pe maica ta. Ascultă fiul meu suspinele mele; caută de vezi lacrămile mele. Unde ți-s ucenicii? Toți te lăsară acum. Unde ți-s prietenii? Toți te părăsiră. Unde-i Petru, ucenicul tău, care zicea că-și va pune capul pentru dragostea ta, iar acum nici el nu se află să plângă cu mine. Toți m'au lăsat, toți m'au părăsit. Numai Ioan, cel mai tânăr decât toți, acela te iubește și acela îți este astăzi ucenic."

Iar graiul Cazaniei pe înțelesul obștei și în același timp înfrumsețat cu asemănări și imagini de o neîntrecută frumseță, rămâne și peste veacurile ce vin o co-

www.dacoromanica.ro

moară literară. In cuprinsul lucrării dăm câteva din expresiile literare uitate dar care s'ar cuveni să fie puse iarăşi în largă circulaţie. (Vezi pag. 113—114.)

In al doilea rând, Cazania lui Varlaam, deşi este pârga celei dintâi tiparniţe din Moldova, în ceeace priveşte ornamentaţia, cu toată arta tipografică perfecţionată, încă nu s'a tipărit nicio carte până acum asemenea Cazaniei lui Varlaam. La împodobirea ei s'au întrebuinţat 48 de xilogravuri ca frontispiciî la 74 de Cazanii, (Cazania la Sâmbăta mare nu are frontispiciu decât un ornament de ţirade tipografice) şi 4 finale. La aceste se mai adaugă cele două porţi ale foilor de titlu, stema Moldovei şi xilogravura ce reprezintă pe Cuvioasa Paraschiva şi viaţa ei — deci în total 56 xilogravuri pe care le-am reprodus în mărimea originală.

Iniţialele sunt în număr de 78. Le dăm, 76, în cuprinsul lucrării reduse la 3/4 iar cele două iniţiale P din clişeele Nr. 79 şi 80 în mărime originală. Iniţiala P din clişeul Nr. 79 se află şi la începutul Predosloviei lui Vasilie Vodă Lupu, din fruntea Cazaniei.

Iniţialele se pot grupa în zece stiluri aşa cum le înfăţişem în clişeele Nr. 73—76. La pagina 34 reproducem cele şapte vignete întrebuinţate la numerotarea unor cazanii. Aşa ne-am nizuit să nu omitem nimic din materialul xilografic, întrucât scopul pe care l-am urmărit ne-a fost să dăm o prezentare în imagini, întâi a Cazaniei şi apoi a tradiţiei unice pe care a creat-o această monumentală operă prin retipăririle şi manuscrisele ce s'au făcut după ea, în chip mărturisit sau nu. Pentru a putea da o idee cât mai apropiată de ceeace a fost originalul Cazaniei lui Varlaam, după ce am reprodus cele două foi de titlu A şi B, sub care întâlnim exemplare din Cazanie, şi după Stema Moldovei, reproducem, pe lângă frontispiciile şi finalele cazaniilor — acolo unde, din motive tehnice nu s'au putut reproduce, indizându-le locul — şi titlurile tipărite cu roşu, întocmai aşa cum sunt în original, transcriindu-le numai cu litere latine.

Tradiţia literară a Cazaniei lui Varlaam o găsim inaugurată chiar la un an după apariţia ei. Cazania dela Dealu, din 1644, utilizează o parte din cuprinsul Cazaniei lui Varlaam. La sfârşitul aceluiaş veac Chiriacodromionul dela Alba-Iulia din 1699 îi retipăreşte în întregime cuprinsul, adăugând câte un mic Cuvânt înainte, după Cazania dela Govora, 1642, şi la cazaniile la care acesta lipsea în ediţia princeps dela Iaşi.

In veacul următor, al XVIII-lea, se retipăreşte de 6 ori (1732, 1748, 1765, 1768 1781 şi 1792). In al XIX-lea deasemenea de 6 ori (1828, 1834, 1850, 1858, 1894 [extras] şi 1898). Iar în prima jumătate a veacului XX (1900—1943) se retipăreşte în 1903 (extras), în 1911 în întregime şi ediţia jubilară din 1943. Toate aceste date reprezintă momente din tradiţia copleşitoare a Cazaniei lui Varlaam în literatura noastră omiletică. Nicio altă carte de cazanii nu a atins numărul retipăririlor pe care l-a avut Cazania lui Varlaam, care în trei veacuri s'a retipărit în întregime de 14 ori şi în parte de 3 ori — deci în total de 17 ori.

Tot din unica tradiţie a Cazaniei lui Varlaam fac parte şi manuscrisele ştiute şi multe neştiute ce s'au făcut după ea. In cuprinsul acestei lucrări ne ocupăm numai de patru din aceste manuscrise, dintre care cel dela biserica din Mezőszava (Sava) este inedit şi în acelaş timp de o valoare excepţională.

Lucrarea de faţă fiind o prezentare în imagini atât a Cazaniei cât şi a întregei ei tradiţii, am dat în faximile foile de titlu ale retipăririlor — pe care le-am putut avea la îndemână — şi a începuturilor Cazaniei la Naşterea lui Iisus. Aceasta am făcut-o spre a se putea urmări evoluţia aceluiaş text, atât la retipăriri cât şi la manu-

www.dacoromanica.ro

scrisele care nu cuprind decât Cazaniile sărbătorilor. Din acest punct de vedere credem că am adus o modestă completare la monumentala lucrare a lui Bianu-Hodoş, Bibliografia Românească Veche.

Din motive tehnice transcierea cu latine a faximilelor am dat-o în Scara ilustraţiilor.

La transcrierea textelor chirilice în latine n'am urmărit scopuri filologice, ci ne-am călăuzit de următorul principiu: Caracterele chirilice, împreună cu întreg aparatul lor grafic, să fie osebite aşa fel încât odată transcris textul în latine să fie posibilă reconstituirea exactă, iarăşi din latine în chirilice, a originalului.

Următoarele slove asupra cărora am întâlnit incoherenţă în transcriere, le-am transcris precum umează:

Ѫ = *â*, ї = *ï*, и = *i*, Ѡ = *ō*, *oy* = *ū*, *b* = *ŭ*, *s* = *dz*, Ѧ = *ĭa*, Ꙗ = *ia*, Ѣ = *ea*, Ю = *ĭu*, Ѧ = *în*, Ч = *ce* sau *ci*.

Cele două apostofuri pe care ediţia din 1943 le transcrie prin ' noi le-am transcris: ʒ =' şi 'ǀ ='. Punctuaţia am păstrat-o pe aceea din original Nu am marcat accentele ' ʌ fiindcă nu am avut material tipografic cu astfel de semne. Deasemenea nu am completat prescurtările. Dela aceste reguli de transcriere am fost nevoiţi să facem o mică abatere la transcrierea titlurilor tipărite cu roşu. Această parte s'a cules la mână şi caracterele respective nu au putut fi combinate cu linioară deasupra lui o şi u dublu, nici cu ◡ deasupra lui ieri final şi ĭ din diftongii ĭa şi ĭu. De aceea pe o şi u dublu l-am transcris în titluri cu o şi u gras, iar pe ierĭ, pe IA = ĭa şi IO = ĭu prin litere cursive.

Foile din partea întâi a Cazaniei, numerotate dela 1—384 le-am signat cu F (mare) iar pe cele din partea a doua, numerotate dela 1—126 le-am signat cu f (mic). r. = recto sau reverso, adică pagina primă a foii pe care se află numerotarea, iar v. = verso, adică pagina a doua a foii. Foile nenumerotate dela început le-am signat prin numerele romane I, II şi III, iar pe cele dela sfârşit prin A, B, C şi D.

Mai notăm faptul că în ediţiile veacului al XVIII-lea ieri final apare şi cu valoare de ĭ şi uneori de ă iar Ѧ = *în şi cu valoare de î, cazuri pe care le-am menţionat în aparatul critic.*

Nu putem încheia acest Cuvânt înainte fără să exprimăm frăţeştile noastre mulţumiri Prea Cucernicilor părinţi protopopi: Ştefan Bota — Lemény (Lemniu), Ştefan Cherecheşiu — Somkut (Şomcuta), Gheorghe Cosma — Dragomérfalva (Dragomireşti), Ioan Costea — Kolozsvár (Cluj), Nicolae Costin — Zsibo (Jibou), Gheorghe Mânzat — Dés (Dej); Cucernicilor preoţi: Vasile Apetrii — Kozmatelke (Cosma), Marius Bîrle — Szurdok (Strâmtura Maramureşului), Virgil Lupaş Borgovan — Kolozs (Cojocna), Ioan Buiu — Kolozs (Cojocna), Ioan Checicheş — Korpád (Corpadea), Ioan Ciouca — Dank (Dânc), Ioan Conţiu — Kisnyulás (Milăşel), Vasile Cosma — Pusztatopa (Topa Mică), Andrei Giurgiuca — Bethlenkörtvélyes (Perişor), Teodor Groza — Füzes (Strâmba), Vasile Iudean — Ketel-Magyarborzás (Chetiu-Bozieş), Aurel Miclea — Bonchida (Bonţida), Vasile Moldovan — Marosliget (Dumbrava), Gheorghe Munteanu — Alsócsobánka (Ciubanca), Virgil Paşca — Gyalu (Gilău), Andrei Pintea — Buzamező (Buzaş), dr. Silviu A. Prunduş — Kolozsvár (Cluj), Traian Sava — Bedecs (Bedeciu), Petre Tofan — Nagyrebra (Rebra), Ioan Bárbos — Mezőszava (Sava), Ioan Bondani — Romoly (Romuli), Gavril Iovan — Fugyivásárhely (Oşorheiu) şi domnilor Gheorghe Dăncuş şi Ilie Şandru învăţător,

www.dacoromanica.ro

cari mi-au pus la îndemână pentru acest studiu fie exemplare din Cazania lui Varlaam fie retipăriri după aceasta sau alte informațiuni. Mulțumesc deasemenea bibliotecarului meu, Teodor Negrău și celorlalți studenți care m'au ajutat la numărarea cuvintelor din Cazania lui Varlaam.

Domnii Raoul Șorban și Gh. V. Giurgiu încă au o caldă mulțumire din partea noastră pentru interesul și însuflețirea ce au manifestat-o față de inițiativa concretizată în această lucrare.

Și nu pot trece sub tăcere nici pe pictorul Victor Constantinescu, care a copiat filigranele Cazaniei și ale Ms. Nr. 210 Mz. Ep. și pe Iordan Dumitriu care a desenat titlurile capitolelor acestei lucrări și filigranele Ms. din Mezőszava (Sava).

In ce măsură am izbutit să nu jignim, prin strădania noastră, memoria lui Varlaam, nu este al nostru a judeca. Noi ne-am străduit să ținem lucrul și l-am săvârșit atât cât ne-au îngăduit anii 1943—1944, — ale căror vestigii se văd ca niște rane în cuprinsul lucrării — și mijloacele pe care le-am putut avea la îndemână în Transilvania de Nord.

Kolozsvár (Cluj), la ziua Crucii, Joi 14 Septemvrie 1944.

FLOREA MUREȘANU
Preotul Catedralei „Adormirea Maicii Domnului"
și profesor la Academia teologică ortodoxă română „Sf. Nicolae"
din Kolozsvár (Cluj).

www.dacoromanica.ro

MITROPOLITUL VARLAAM

(1632–1653)

1. *Originea lui Varlaam.* Izbeliştile vremilor, care au trecut în necontenite valuri peste cuprinsul hotarelor locuite de Români, au înnecat multe comori şi au îngropat preţioase urme atât din istoria obştei cât şi din viaţa bărbaţilor aleşi de Dumnezeu şi aşezaţi la locul de cârmaci pe căile izbăvirîi şi ale gloriei nepieritoare. În asemenea cumplite zile au ars multe documente şi au dispărut multe dovezi despre faptele şi vredniciile strămoşilor. Din această pricină sunt în istoria noastră umbre şi multe goluri. Strădaniile cercetătorilor, răzimându-se pe fapte ce stau de o parte şi de alta a unor asemenea goluri, peste multe au aruncat punţi de lumină, legând astfel curgerea istoriei. Dar mai sunt de acele în faţa cărora cercetările istorice nu s'au unit în aşezarea punţilor de legătură şi de lumină. Un asemenea caz este chestiunea cu privire la stabilirea originei lui Varlaam, marele şi luminatul chip de vlădică al istoriei noastre religioase şi culturale.

Fărâmele de documente care au răzbit deasupra vremii, unii le tălmăcesc în sensul că Varlaam se trage din neam de boieri,[1]) iar alţii că se trage din ţărani răzeşi[2]) din ţinutul Putnei. Poate şi unii şi alţii au dreptate dacă documentele la

---

[1]) St. Dinulescu, în Notiţe despre vieaţa şi activitatea Mitropolitului Varlaam (1632—1653), pag. 1. spune textual, că „Varlaam se trage dintr'o familie boerească renumită a Moldovei din familia Moţoc.... Din aceasta familie au eşit mai mulţi membri renumiţi, ca vornicul Ion Moţoc, care între anii 1554—1564 răsturnă şi făcu 3 domni în Moldova." Pentru întemeierea acestei susţineri trimite, în notă (1), la un document cu data de 15 Aprilie 1672, publicat de Haşdău în „Archiva Istorică" t. I partea 1, pag. 80 prin care moşneanul (=răzeşul) Dumitraşco Rusanovschi vinde cumnatului său Dămian vornicul părţile sale din satul Sipoteni. In acel document figurează printre martori şi Andrei Moţoc bratnic (=nepot de frate) al Mitropolitului Varlaam. De aci Haşdău spune că: „Acest Andreiu numindu-se mai sus Moţoc urmează că şi celebrul Mitropolit Varlaam era tot din acest neam". Aproape în aceiaşi termeni copiază şi I. Andreescu afirmaţia despre originea lui Varlaam din familia boerească Moţoc, întemeindu-se pe acelaş document din 15 Aprilie 1672. (V. Varlaam al II-lea Mitropolitul Moldovei, pag. 33, textul şi nota 3.)

[2]) Această părere susţinută cu mai mult aparat documentar o întâlnim la N. Iorga, Ist. Bis. Române, vol. I. Văleni de Munte 1908 pag. 304; I. Lupaş, Varlaam, Mitropolitul Moldovei, Cluj, 1934, pag. 55; N. Cartojan, Ist. lit. rom. vechi. II. pag. 109 şi alţii printre care pomenim pe cel mai nou biograf al lui Varlaam, anume Augustin Z. N. Pop. Acesta spune textual, că: „Îşi cobora neamul mitropolitul Varlaam din satele putnene, ţinut de podgorii şi mori, peste care stăpâneau cu hrisoave vechi, între ţărani şi preoţi, răzeşii Ţării de Jos. De aici s'a ridicat neamul lui Maxim Ureche şi Ştefan Tomşa dela Oteşti, de aici

www.dacoromanica.ro

Nr. 1. — Varlaam, Mitropolitul Moldovei după o frescă din biserica Trei Ierarhi, din Iași

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

care se provoacă le interpretăm în duhul vremii lui Varlaam. Inainte de reforma lui Mavrocordat (1739) răzeşii moldoveni şi moşnenii munteni aparţineau oamenilor liberi, nobilimei, adecă obrazelor boereşti sau aristocraţiei ţării. Căci *„până către sfârşitul secolului al XVI-lea libertatea este în strânsă legătură cu moşia. Nu putea fi liber decât acela care era posesorul unei ocine, oricare ar fi fost întinderea ei. Pierderea ocinei atrăgea după sine şi pe aceea a libertăţii. Omul fără pământ era şerbul stăpânului moşiei pe care trăia. Intr'o societate astfel organizată, clasa oamenilor liberi se confunda deci cu aceea a proprietarilor de pământ. Obişnuit aceştia sunt cunoscuţi sub numele de boieri şi moşneni, în Moldova răzeşi, cei dintâi reprezentând proprietatea mare, ceilalţi pe cea mijlocie şi mică, stăpânită aceasta din urmă mai totdeauna în devălmăşie.*[3])

Prin urmare *„nobleţa era în timpurile vechi în legătură cu moşia. Stăpânitorul de pământ era atunci identic cu nobil, întocmai ca în Polonia şi Ungaria".*[4])

Diferitele numiri date proprietarilor mici în Moldova şi Muntenia (megieşi, moşneni, răzeşi, cnezi, judeci), nu reprezintă categorii deosebite de proprietari ci numai raporturi oarecum juridice ale aceloraşi proprietari, care sunt megieşi când e vorba de hotărnicie între moşiile lor şi ale altor moşneni în starea lor de moştenitori ai pământului; cnezi ca proprietari de iobagi (rumâni) şi judeci ca oameni liberi.

„Dar pe lângă aceste titluri care exprimă doar câte o anume însuşire a lor, proprietarii mai au unul: Ei sunt boieri, adecă nobili. Acesta este cel mai important dintre titlurile lor. El le însumează pe toate celelalte şi se subînţelege pe lângă fiecare din ele.[5])

Aşa înţelegând stările de atunci, ne putem explica şi faptul la care face aluzie Augustin Z. N. Pop, când spune, că de acolo dintre răzeşii Ţării de Jos s'a ridicat Ştefan Tomşa şi Gheorghe Ştefan. Numai aşa putem înţelege cum Andreiaş, nepotul de frate al lui Varlaam a putut să fie stăpânul unei case pe uliţa mare a Iaşilor, iar Lupu al lui Grigorie, un alt nepot, înarmat cu scrisoare dela unchiul său Varlaam, să străbată până la tronul ţarului a toată Rusia şi să vadă faţa lui Mihail Feodorovici.[6]) Nobleţa legată de starea răzeşiei îşi putea face cale deschisă înafară până departe la treptele strălucitului tron al ţarilor, iar înăuntru până la sceptrul de domnie.

---

se va porni domnia lui Gheorghe Ştefan „cu mare bişug ţărei" şi a bătrânului Eustratie Dabija, cel cu atâtea amintiri din vii.

Varlaam era din malul argilos al Bolotestilor, chemându-se Moţoc, după un nume foarte purtat în regiune şi chiar s'a crezut cândva, că dânsul este unul din îndepărtaţii urmaşi ai vornicului Moţoc, întors la sat să răzeşească". (Neamul Mitrooplitului Cărturar Varlaam al Moldovei, Rev. Bis. ort. rom. Anul LVII, Nr. 5—6, Maiu—Iunie 1939.

[3]) C. Giurescu — Despre boieri, pag. 3.

[4]) Idem pag. 20. — Aci Giurescu citează părerea lui I. Bogdan.

[5]) Idem, pag. 127.

[6]) Iaşi, 24. Octomvrie 1644.

Scrisoarea Mitropolitului Varlaam din Moldova către Ţarul Mihail Feodorovici, în care recomandă pe nepotul său Lupu al lui Grigorie.

„Prea luminatului şi înalt rezidentului în buna credinţă strălucitorului Domn Ţar şi Marelui Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitorul a toată Rusia, Ţarul Moscovei, Ţarul Astrahanului şi la alte multe împărăţii şi state Ţar şi Domn şi Oblăduitor în Domnul să te bucuri la mulţi ani, cu duhul dumnezeesc să triumfezi şi să salţi de bucurie în Hristos. Deoarece toţi sunt datori a avea pururea dragostea faţă de prealuminata Maiestate a Impărăţiei Voastre, căci pe mulţi şi pe nenumăraţi îi atragi în dragostea ta prin împărăteştile tale binefaceri, cu atât mai ales suntem noi datori a ne arăta semnul dragostei noastre Maiestăţii Impărăţiei Voastre şi a aduce mulţumită Maiestăţii Impărăţiei Voastre pentru binefaceri şi a ne ruga lui D-zeu fără de uitare. Că nu numai pe noi ne-ai atras spre casa iubirii şi binefacerii Maiestăţii Impărăţiei Voastre, ci mai ales harul lui D-zeu a aşezat

www.dacoromanica.ro

Prin urmare Varlaam aparţinând unei familii nobile de răzeşi, stăpâni de moşii, sate şi vaduri de mori în ţinutul Putnei, a fost în situaţie de a-şi agonisi aleasa cultură şi cunoştinţă a limbei slavone, greceşti şi latine, fie la dascăli în ţară, fie la vreuna din Academiile de peste hotare, unde a învăţat şi Grigorie Ureche ridicat şi el din mijlocul răzeşilor Ţării de Jos.

Numele fericiţilor săi părinţi până acum nu ne sunt cunoscute. La fel n'a ieşit la iveală până acum ştire nici despre anul şi locul naşterii lui Varlaam, nici despre numele ce l'a avut din botez înainte de călugărie.

Atât se ştie din documentele descoperite până acum că a avut un frate Ştefan, o soră Ecaterina şi una Nastasia. Numele unui alt frate, răzeş botoşenean, nu este cunoscut [7]).

2. *Varlaam călugăr la Secul.* Mânăstirea Secul este ctitoria lui Nestor Ureche şi a soţiei sale Mitrofana, părinţii lui Grigorie Ureche cronicarul şi vornicul. In cuprinsul acestei mânăstiri, pe lângă pravila vieţii călugăreşti, constătătoare din ascultarea rugăciunei şi priveghere spre înfrânarea trupului şi libertatea în duh şi adevăr, a luat fiinţă dela început şi o şcoală mânăstirească. Nu-i exclus ucenicia în ale ştiinţei aci să şi-o fi făcut călugărul Varlaam.

Ce l'a îndemnat să îmbrace chipul călugăresc? Poate chemarea lui Dumnezeu care i-a pus de o parte aleasa misiune pe care a dus-o la plinire şi spre a lui Dumnezeu laudă şi spre folosul de mântuire al neamului său românesc.

Cele mai vechi ştiri despre Varlaam la Secul le avem de pe la anul 1610, când este pomenit ca egumen al mânăstirii. „La această dată semnează cu tot soborul dela

---

împărăţia Maiestăţii Voastre între împăraţi şi cneji spre a fi în cele din urmă ocrotitorul şi apărătorul bunei credinţe, răscumpărătorul robilor, mângâietorul celor ce rău suferă în mizerie şi ziditorul bunei credinţe, mărirea şi lauda pravoslavnicilor, ochiul luminat al bisericii răsăritene, milostenia nesecată a celor ce cer. Intre cei mulţi şi nenumăraţi, cari se refugiază cu o astfel de bunătate la prealuminata stăpânire a Impărăţiei Voastre este (unul) şi acest nepot al nostru cu numele Lupu Grigorie trimis de smerenia noastră pentru lucrurile noastre de lipsă în singur stăpânia Impărăţiei Voastre mari să cumpere acelea cari noi nu le găsim. Deaceea mă închin cu această rugare şi aduc mulţumită Impărăţiei Voastre mari şi pentru aceasta aştern rugare, să aibă voie sus numitul nostru nepot Lupu al lui Grigorie a ne cumpăra lucrurile de lipsă în ţara ta mare împărătească, şi a se întoarce fără de întârziere. Şi Domnul Dumnezeu să înmulţească anii cei mulţi ai tăi în prosperitate şi putere şi (să-ţi dea) biruinţă asupra tuturor vrăşmaşilor văzuţi şi nevăzuţi, Amin.

Scris în cetatea domnească, în Iaşi, anul dela facerea lumii 7153, luna lui Octomvrie 24 zile.

Iar din jos adaus:

Rugătorul de D-zeu şi doritor al tot binelui Maiestăţii Tale Impărăteşti, Varlaam Mitropolitul Moldovei ţi se închină.

(Actele Moldovalahe, 7153. No. 6. Copie contemporană, publicată de S. Dragomir în Relaţiile bis. rom. ort. cu Rusia în sec. XVII. Anal. Acad. Rom.; Tom. 34.)

[7]) Ştefan „frate preaosfinţitului şi de Dumnezeu alesului şi rugătorului nostru Kir Varlaam mitropolit", întâlnit prea puţin documentar, are doi fii şi o fiică: pe popa Ursu — care nu trebue confundat cu preotul domnesc Ursu Cergariu, bărbatul Mariţei, nepoată după al doilea frate, — pe Todiraşco şi pe Tu(f)dora.

Popa Ursu, Todiraşcu (Toader) şi sora lor căsătroită cu Gheorghe Olăcariu sunt mereu în proces de moştenire — când cu mănăstirea Secul pentru via din Cofeşti „care pogoane au fost puse de părintele Varlaam" opunându-se cererii lor: Statornicirile pravilei; testamentul şi mărturiile duhovnicului lui Varlaam, părintele Dosotheiu ot sta monastir Nemeţcomu, că la „datul sufletului" i-a spus: „Nepoţii s(')au aflat socotiţi până au fost svinţia sa viu" „după moartea svinţiei sale să nu mai ceară nici un nepot nimică", ce va avea svinţia sa să hie tot a svinţiei mănăstiri, nici are nice un nepot la svinţia sa nimică, cu ce s(')au îndurat le-au dat până au fost svinţia să viu", — când sunt chemaţi la judecată de fii surorii Nastasia, Lupu Braşoveanu şi Vlad, câteodată şi de

www.dacoromanica.ro

mare până la mic" un act menit să curme neînțelegerile pentru hotare cu călugării din mânăstirea Neamțu.[8])

Iată cum a înțeles călugărul Varlaam să-și dea un rost ales și înalt vieții sale călugărești, pe care a adus-o dela început ardere de tot spre mai mare slavă a lui Dumnezeu și spre folosul mântuirii sufletești a neamului său.

„Incă de pe când era preutul bisericii lui Sfântul Ion Botezătorul din sfânta mânăstire Secul" adică între 1599 (anul întemeierii mănăstirii de către Nistor Ureche) și 1610 (anul când îl găsim egumen) Varlaam tradusese din slavonește L e a s t v i ț a lui Ioan Scărarul în octavo pe 574 de pagini, text slavonesc și românesc pe două coloane. In prefață autorul zicea: „că și eu smeritul și nedestoinicul pentru liubovul ce am avut către această svîntă carte, însă mai vârtos pentru datoria talantului ce amu carele mi s'au dăruitu dintru mila lui Dumnezeu m'am nevoit, după puțină puterea mea ca să mă plec osârdiei meale ce am avut spre acest lucru. Derept aceia nice pentru aceasta să nu-mi prepue neștine, căci ca mai dinainte vreame au avutu oamenii osârdie spre învățătură c'au fostu dascali și sciutori și înțelegători scripturilor și învățăturilor lui Dumnezeu și cu acest lucru ca cu o lumină au luminat lumea

---

Ionașcu de Velicico, nepoții ei care prin purtarea lor nepotrivită, fie prin nepăsare, uitând la bătrânețe, în ultimele zile ale vieții, pe „f o s t u l" mitropolit fuseseră îndepărtați dela orice împărțire. In schimb Gheorghe Olăcariu „a fost de față". îngrijindu-l și, fiind de dânsul învățat, scrisese actul de danie, „l'au cetit înaintea părintelui Varlaam — mărturisesc Ion Episcopul de Roman, ieromonahul Gheorghe ot Secul cu tot soborul mănăstirii și călugărul dela Snagov, Atanasie, fost ucenic al lui Varlaam si acum ajuns egumen acolo — iară a iscăli n'au putut iscăli părintele Varlaam în zapis, că au fost bolnav fulgerat de mâini", și în alt loc: „iară a iscăli zapisul nu putea părintele iscăli, că au fost bolnav, ce, unde-i trebuie punea pecetia."

Revendicările în discuție (se contesta intenția testatorului și autenticitatea zapiselor „că nu-i iscălit cu mâna părintele Varlaam") au loc, odată înaintea mitropolitului Dosoftei și a doua oară, înaintea lui Antonie Ruset.

Mitropolitul dăruise „cu diriapte danii" părțile din Strezești și din Giugastri zestre Tuf(do)rei, iar din Scorțari hărăzise pământurile dela Cofești și Căpotești preotului Ursu „și femei sale Mărei" și celuilalt frate Teodor, încredințându-le cu zapisele de cumpărătură, din ele fiind desmoștenit un alt nepot, R a d u.

P o p a U r s u, de locul lui din Stoiești, a preoțit în satul Grozești după 1661, când la biserica satului se întâlnește pentru ultima dată Popa Albu. Ii urmau și lui, după 1686, popii Ionașcu și Lupu ot Grozești (1696). Popa Ursu a avut fecior pe N e c u l a.

A n d r i a ș M o ț o c, văr primar cu Ursu, este diac în Iași. Cartea domnească a lui Ștefăniță Lupu din 24 Mai 1660 poruncește „să rămâe lui Ghinea Negutitoriulu o casă a lui A d r i a ș nepotulu părintelui Varlaam, care îmblă fugariu să nu plătească 200 lei datoriți lui Ghinea" între vechile documente ale Galatei, ca și cel de sus se păstra la Arhivele Statului din București, în 1888, un zapis cu data de 20 Septemvrie 1669, prin care Kirilă biv vel jignicier vindea această casă din Iași, „pre ulita mare", cumpărată dela Ghinea, care o luase dela Andriaș. In 15 Aprilie 1672, Andriaș Moțoc de păpiceni iscălește „bratanic mitropolitului Varlaam" între alții zapisul moșneanului Dumitrașcu Rusanovschi pentru o vânzare la Săpoteni. Hașdeu (loc. cit.) observă: „Acest Andrei numindu-se Moțoc urmează că și celebrul mitropolit Varlaam era tot din acest neam".

M a r i ț a, sora lui Andriaș, este căsătorită cu preotul domnesc U r s u C e r g a r i u de pe Poartă, venit în locul răposatului popă Vasile să servească paraclisul zidit de Ștefan Tomșa, la 1621 deasupra intrării domnești.

Ursu a fost preot domnesc în două rânduri: înainte de 1665 (Septemvrie 5) și după 1678, când se întâlnește la biserica „de pre Poartă", martur în zapisul preotesei Prohira, văduva înaintașului său, prin care vinde unui nepot pământ (19 Octomvrie 1678). El apare în alte vânzări, la 4 Fevruarie 1686, 1 Martie 1686 și tot înaintea lui la Iași se întăresc la 10 Aprilie 1684 și 30 August 1684, două acte de danie și vânzare în legătură cu ocinele vasluiene dela Morcoviceni. Din căsnicia cu Mariția i s'au născut mai mulți „cuconi", dar Ursu nu împlini vârsta înaintată, deoarece în 7 Aprilie 1687 „Mariția preuteasa popei Ursulu, c-au fost preut domnesc" — deci dânsul murise, — capătă întărire dela Constantin Cante-

www.dacoromanica.ro

s'au îndireptat spre lucruri bune domnii și împărații, iară în vreamea de acum s'au strânsu și s'au întunecat osârdia aceia de nice știu pre noi învăța nice pre alți. Drept aceea am vrut să scriu această carte larg și pre lung ca să poată înțelege cine va ceti." [9])

Așa în taina tăcerii dela Secul a zăbovit Varlaam în lungi privegheri de noapte la lumina lină a candelei, aplecat peste slova vechei înțelepciuni, tălmăcindu-i înțelesul pe care l'a împărtășit apoi și altora. Grija lui cea sfântă și osârdia care nu i-a dat hodină, i-a fost ca să înțeleagă toți și să se bucure de desfătările în duh și adevăr pe care el le-a gustat din slova vechilor cazanii și a cuvintelor rostuite de înțelepciunea vreunui avă sau schimnic. Duhul său de multe ori se va fi suit pe treptele de aur ale Leastviței lui Ion Scărarul, până în înaltul crugurilor cerești. Privind de acolo multa deșertăciune după care aleargă omul pământesc, a voit să-i facă pe toți părtași slobozeniei în duh pe care numai adevărul ți-o poate da, iar adevărul întreg numai în Dumnezeu stă, căci Duh și Adevăr este Dumnezeu. De aceea ce-l ce-și pune nădejdea sa în Dumnezeu nu va fi lăsat de rușine și cel ce se leapădă de cele ce nu sunt ale duhului dobândește negrăită bogăție.

Pe această cale cerească și-a strunit călugărul Varlaam viața sa la Secul. Și prin ea bun nume și aleasă cinstire, nu numai la Dumnezeu ci și la oameni, a dobândit.

Cei mai mari văzând vrednicia lui l-au ridicat la cinstea de Arhimandrit încă tânăr fiind, iar Domnul țării, Miron Barnovschi, bine cunoscând faima Arhimandritului Varlaam l'a ales să-i fie duhovnic sieși și casei sale, chemându-l la Suceava în cetate.

3. *Varlaam în solie la țarul Rusiei Mihail Feodorovici.* In fireștile convorbiri dintre Domnul țării și duhovnicul său, Miron Vodă a avut prilejul să se încredințeze că Varlaam poate să-i fie și cel mai luminat și mai de încredere sfetnic. Dar și

---

mir împotriva a „niște oameni ce și-au pus vie pe un pământ al ei, care pământ cu un vad de moară și alte moșii ce mai sânt acolo i le-au dat ei" mitropolitul Varlaam „căci au fost nepoată de frate". In 1710 ea dăruia sbornicul cu analele bistritene preotului Gheorghe din Baiceni, cum mărturisește însemnarea interioară:

„A(z)i iere(i) Gheo(r)ghi o(t) Baiceni / precum mi-au da(t) această / carte preut(i)asa răposatulu(i) / preotului U(r)sului, carele / au fostu protopo(p) o(t) Iași Du(m)nezeu sălu pomen(i)ască / Inpărăț(i)a sv(i)nții sale de pre / una cu preut(i)asa și cu to(t)i cuconi(i) și cu rude a(i)dumi / lo(r) sale. Mii au dato ca să le / hie pomană in veaci ami(n). / Scrisa(m) cân(d) au vin(t) Ioa(n) Necula(i) / Voevo(d) ș au întra(t) în I(ași) / în r(s) crea(d)m(s)ț(a) gen. ke. din v. l. 7218 în ziua lu s(t) Gligori b(o)goslov."

Mărița trăia încă la 3 Mai 1713, an când vinde vadul său de moară unui vătav de vieri.

Fiul cel mre al Nastasiei, căsătorită cu un Grigore abia amintit, Lupu Grigore, numit și Brașovanul, pentru negoțul ce-l îndeletnicea, „acest nepot al nostru", este trimis de mitropolit cu scrisoare de recomandație către țar (24 Octomvrie 1644) la Moscova „pentru lucrurile noastre de lipsă în singur stăpânia Impărăției Voastre mari, să cumpere acelea cari noi nu le găsim și a se întoarce fără întârziere."

După moartea ierarhului, sora Nastasia a căpătat 100 galbeni, iar Caterinei cealaltă soră căsătorită în Neamț cu C h i z a n u l ce iscălește foarte mândru lângă preotul cel domnesc „cumnatul mitropolitului Varlaam" i se statornici să primească „patru poloboace de miare în toamnă pe fiecare an" din prisăcile dela Brad, lăsate mănăstirii de veșnică odihnă.

Poate fiu Caterinei să fi fost R a d u, chemat de Varlaam la moșiile sale din Putna și curând îndepărtat „pentru multele nebunii ce făcea" luându-i-se moșia Scorțari spre a se da lui Ștefan și „celor doi cuconi mai mici ce-au avut negrijiți."

Se mai amintește într'un ispisoc, alături de Ștefan „fratele Mitropolitului Varlaam" un nepot N i c h i f o r. O nouă atestare întărește că este fiul lui Ștefan." (Augustin Z. N. Pop. Neamul Mitropolitului Varlaam. Rev. Bis. ort. rom. No. 5—6 1939.)

[8]) N. Cartojan. Ist. lit. rom. vechi, II. pag. 109.

[9]) G. Pascu: Ist. lit. rom., pag. 58.

www.dacoromanica.ro

Varlaam plinindu-şi cu sfinţenie slujba duhovniciei sale, a ştiut să aprindă în sufletul domnului toată domneasca râvnă pentru buna cinstire şi podoabă a casei lui Dumnezeu. Dovada o avem în scrisoarea Voevodului Miron Barnovschi către Ţarul Mihail Feodorovici, prin care recomanda pe Arhimandritul Varlaam şi solia ce-o trimitea în Rusia cu o îndoită misiune. [10])

Prima misiune avea ca ţintă lavra Pecerska din Chiev.

Acolo se afla ca arhimandrit Petru Movilă, înrudit cu domnitorul Miron Barnovschi. Acesta trimitea deci în solie pe duhovnicul său să vadă pe arhimandrit şi să-i ducă manuscrisul unui Octoih slav din mănăstirea Neamţu care a servit apoi la tipăritura chieviană din 1630. A doua misiune avea ca ţintă Moscova. Aci solia moldovenească trebuia să se prezinte Ţarului Mihail Feodorovici pentru a-i duce în dar moaştele sfântului mucenic Iacov din Persia, care se aflau în palatul domnesc din Suceava şi pentru a cere în schimb pentru ctitoria dela Dragomirna, câteva din acele frumoase icoane ruseşti, pe care Miron Barnovschi le va fi văzut în mânăstirile ucrainiene din Polonia. Solia moldovenească a plecat din Suceava în ziua de 13 Decemvrie, 1628. In vara anului 1629 era la Chiev.

Intrevederea dintre Varlaam şi Petru Movilă, a avut loc în ziua de 3 August, după cum aflăm chiar din notele lui Petru Movilă însuşi: *„In anul 1629 August, 3 zile, venind la mănăstirea Pecerska Varlaam ieromonahul (?) din pământul Moldovei şi fiind trimis la mine ca să mă vadă de către Miron Barnovschi Voevod."* [11])

Intâlnirea aceasta dintre cei doi călugări providenţiali, ridicaţi amândoi din obştea neamului românesc, are pentru istoria culturii româneşti o importanţă deosebită.

Din cele văzute acolo de Varlaam (Tipografia, Colegiul ş. a.) şi din convorbirile lor va purcede marea înnoire culturală religioasă din Ţările Româneşti, Moldova şi Muntenia, întâi prin înfiinţarea Academei domneşti, a lui Vasile Lupu dela Trei

---

[10]) Scrisoarea Voevodului Miron Barnovschi către Ţarul Mihail Feodorovici, în care recomandă pe Arhimandritul Varlaam şi solia ce-o trimite la Moscova. (Gramatele moldovalahe, 1628 Nr. 1. original).

Iaşi, 9 Decemvrie 1628.

„Atotcreatorul şi Domnul Hristos şezând de-a dreapta scaunului măririi întru cele înalte, împăratul împăraţilor şi domnul domnilor prin înainte ştiinţa sa dintru **începutul** bunătăţii, care face să înflorească rodul şi cu dreapta sa atotputernică încununâ **neamul** drept credincios, pe care însuşi Dumnezeu l'a ales ca pe un înţelept şi credincios **străjer** al credinţei ortodoxe, a strănbunilor săi şi fiilor Bisericii răsăritene din popor prea luminat strălucitorului şi în ortodoxe bine luminătorului şi ziditorul credinţei, iar noauă întru Domnul mult doritului şi iubitului şi pentru credinţa noastră ortodoxă împreună luptătorul nostru, deşi fiind departe de noi totuşi inimile noastre în veci neuitatului, prea luminatului Ţar, Domn Marelui Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitorul a toată Rusia (titlul întreg).

Să te bucuri şi să te veseleşti în Domnul la mulţi ani, Amin.

Insoţit prin mărturisirea credinţei ortodoxe şi în Hristos Dumnezeu bine credincios şi închinător al Sfintei Treimi şi fiu şi moştenitor al Bisericii răsăritene, bine credinciosul Domn Io Miron Bârnovschi Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn şi oblăduitor, a toată ţara Moldovei, pace, sănătate şi vieaţă îndelungată dela Domnul Dumnezeu dorim Impărăţiei Tale. Căci şi noi fiind în Hristos Dumnezeu, ţinând credinţa ortodoxă şi aceasta păstrând-o întreagă şi ....., urmând părinţilor noştri de demult şi strănbunilor şi celor drept credincioşi, cari au fost în ţara noastră a Moldovei luptători ai adevăratei ortodoxii, prea luminaţii Domni, care în semnul dreptei lor credinţe în Hristos Dumnezeu au umplut toată ţara Moldovei cu prea frumoase mănăstiri şi cu cinstite hramuri măritoare de Dumnezeu, dela cari prin nespusele sorţi ale lui Dumnezeu a venit şi la noi în ţara Moldovei unde am primit patriei mele spre a fi ţiitorul sceptrului domnesc şi oblăduitor. In acestea urmând şi noi Domnilor de demult, cari au fost înaintea noastră, vieţii lor binecuviincioase în Dumnezeu cu binecuvântarea şi ajutorul lui Dumnezeu am zidit cinstita mănăstire numită Dragomirna şi în ea am clădit biserica de piatră în numele sfintei şi de vieaţă făcătoarei

www.dacoromanica.ro

Ierarhi, cel dintâi aşezământ de învăţătură superioară la Români şi a tipografiilor, atât ale lui Matei Basarab dela Câmpulung, Govora şi Târgovişte [12]) cât şi a lui Vasile Lupu dela Trei Ierarhi din Iaşi, de sub a căror teascuri au eşit una după alta tălmăcirile în româneşte a cărţilor de slujbă şi de zidire sufletească pentru folosul semiţiei româneşti de pretutindeni.

Printre notele lui Petru Movilă despre întâlnirea dela 3 August 1629 se păstrează şi însemnarea despre minunea săvârşită de moaştele Sfântului Ioan cel Nou din Suceava care la 1610 a mântuit cetatea de năvălirea Cazacilor Zaporojeni — minune care, spune Petru Movilă — i-a fost povestită de Varlaam.

Din acest fapt cât şi din scrisoarea de recomandare a soliei moldovene, către Ţarul Mihail Feodorovici şi către Patriarhul Moscovei Filaret Nichitici, pe care Petru Movilă a dat-o lui Varlaam,[13]) putem bănui că o însemnată parte a convorbirilor celor doi moldoveni în peştera Pecerska a fost despre vieţile sfinţilor. Aşa voia şi Petru Movilă şi Varlaam ca atât viaţa lor cât şi a neamului lor să fie sfântă vieţuire închinată lui Dumnezeu. De aceea plăcută zăbavă le-a fost să vorbească despre vieţi sfinte şi făcătoare de minuni.

Treimi. Pe urmă încă alte două mănăstiri de piatră le-am zidit din temelie, una în numele Adormirii prea Sfintei Cinstitei şi binecuvântatei Fecioare Maria, iar cealaltă în numele sfântului marelui mucenic Gheorghe şi al lui Ioan cel Nou, care zace în ţara noastră a Moldovei. Văzând noi credinţa ortodoxă împodobită pretutindeni cu prea frumoase icoane din împărăţia ta, şi apărarea tuturor bisericilor lui Dumnezeu am îndrăznit şi am trimis la bine iubitoarea ta împărăţie pentru cinstitele şi prea frumoasele icoane, ca să împlineşti osârdia şi dorinţa noastră şi să fie şi numele împărăţiei Voastre ortodoxe scris în pomelnicul acestor sfinte biserici ale noastre în sfântul jertfelnic spre a se aminti binefacerea împărăţiei voastre, şi cu bunăvoirea tatălui şi cu lucrarea fiului şi cu săvârşirea sfântului duh, a Treimii mai înainte fiind şi neîmpărţită luminând şi strălucind, trimitem Impărăţiei Tale aceste cinstite şi sfinte moaşte ale sfântului mucenic Iacov din Persia, cari le trimit Impărăţiei Tale bine iubiri spre apărarea şi biruirile asupra duşmanilor şi altele ce s'au aflat în palatul nostru, prin arhimandritul nostru Varlaam şi prin sluga noastră credincioasă Pavel Medelniciaru cu oamenii săi. Pe ei i-am trimis cu această solie şi rugare a noastră la Impărăţia Ta mare. Aceasta o dorim şi de aceasta ne rugăm de liberalitatea împărăţiei Tale. Altfel Atotbunul Dumnezeu mărit în Treime, să dăruiască scrisoarea noastră ca să afle Impărăţia Ta mare, veselă şi bucuroasă şi în ambele privinţi, trupeşte şi sufleteşte sănătos întru mulţi ani, Amin. Scrisu-s'a în cetatea Domnului în Iaşi, dela întruparea Mântuitorului nostru 1628 iar dela facerea lumii în anul 7137, luna lui Decemvrie în 9 zile.

Subscris cu mâna proprie: Miron Barnovschi
Voivoda.

S. Dragomir. Contribuţii privitoare la relaţiile Bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII, Anal. Acad. Rom. seria II, Tom. 34 (pag. 1066—1247).

[11]) N. Cartojan, Inst. lit. rom. vechi, II. pag. 109.

[12]) P. P. Panaitescu, Petru Movilă şi Românii. Rev. Bis. ort. Rom. anul LX. Nr. 8—9, Sept. Oct. 1942.

[13]) Lavra din Peştera Chievului în 30 Decemvrie 1628.

Scrisoarea arhimandritului Iavrei din Peşterea Chievului, a lui Petru Movilă către Ţarul Mihail Feodorovici, în care recomandă pe solii lui Miron Barnovschi (Actele Moldo-Valache, 7137. Ian. şi 14 şi 29 Dec. 7138).

De Dumnezeu alesului şi de Dumnezeu încoronatului de Dumnezeu unsului şi prea înălţatului, marelui, binecredinciosului Domn Ţar şi Marelui Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitorul a toată Rusia şi oblăduitorul multor împărăţii şi domnii şi Maiestăţii Sale Prea luminatului părinte şi rugător al lui Dumnezeu, Marelui domn chir Filaret Nichitici, preasfinţitului patriarh al Moscovei şi a toată Rusia. Petru Moghilă arhimandrit în rugăciunile de toate zilele fac prea plecată mătanie până la capătul sceptrului cu toată cinstea şi smerenia.

Să fie spre ştire Maiestăţii Voastre împărăteşti, că binecredinciosul Miron Barnovschi Voevodul Moldovei, ruda mea, îşi trimite la marea stăpânitoarea Voastră împărăţie solii

www.dacoromanica.ro

După împlinirea misiunii sale la Chiev, Varlaam şi însoţitorii săi pleacă la Moscova. Acolo predă ţarului darul lui Miron Vodă. Comandă apoi dela vestitul zugrav *Nazarie* icoanele sfinţilor mucenici Gheorghie şi Ioan cel Nou „jurîmprejur cu martiriul lor" şi a sfinţilor Procopie şi Mercurie, deasemenea cu „jitiile" (= vieţile) lor.

Din vremea zăbovirii lui Varlaam la Moscova ne-a rămas o petiţiune pe care Varlaam a prezentat-o în biroul ambasadorilor, prin care roagă pe Ţar să poruncească voivodului din Pultivlia a slobozi cât mai de grabă peste graniţă pe cei ce-i va trimite domnul Moldovei cu banii pentru sfintele icoane.[14])

Dar se vede că icoanele n'au putut fi aduse în Moldova întrucât în Februarie 1636 Vasile Lupu trimite din Iaşi o solie să aducă icoanele comandate de Barnovschi prin Varlaam şi plătite lui Nazarie zugravul.

„Căci au rămas acolo în Moscova în împărăţia Voastră, două icoane dela arhimandritul lui Vodă Barnovschi .... una a sfinţilor mucenici Gheorghie şi Ioan cel

---

săi, pe arhimandritul său, pe ieromonahul Varlaam şi pe boerul său medelniciarul Pavel al lui Ştefan Ureche şi ceilalţi călugări şi mireni, cu scrisoare de închinare către prealuminata Voastră Maiestate împărătească. Le-a poruncit însă mai a se închina în locul preacinstitei haine a domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Isus Hristos şi moaştelor sfinţilor, marilor făcători de minuni din Moscova. Şi să-i cumpere oarecari lucruri, cari îi sunt lipsă, adecă icoane sfinte şi blană vestită ....., pentru aceasta aduc mulţumită lui Dumnezeu, că a îndemnat pe ruda mea să se închine Maiestăţii Voastre prealuminate împărăteşti şi dacă vin acei soli cu ardoare rog pe Maiestatea Voastră prealuminată împărătească şi atingând pământul mă închin (rugându-ne) să le arătaţi Doamne, Mihail Feodorovici, Ţar dreptmăritor şi Preasfinţia Ta, preasfinţitul Patriarh Chir Filaret Nichitici, negrăita Voastră graţie. Şi binevoiţi a le îngădui să vadă faţa Voastră prealuminată împărătească şi să se închine şi să sărute sfânta haină a Domnului şi moaştele sfinţilor marilor făcători de minuni ai lui Dumnezeu şi să copieze „j i t i l e" acelor sfinţi, poruncind a se trimite spre mărirea lui Dumnezeu şi a sfinţilor plăcuţi lui si spre lauda şi mângăierea dreptcredinciosului neam rusesc înaintea celorlalte neamuri şi după ce au cumpărat cele necesare să-i sloboadă îndărăt. Pentru binefacerea arătată lor Domnul Dumnezeu atotdăruitorul să binecuvânteze pe Maiestatea Ta împărătească prealuminate Doamne, Ţar şi Mare Cneaz Mihail Feodorovici împreună cu prealuminatul său părinte trupesc, prea sfinţitul patriarh a toată Rusia Chir Filaret Nichitici şi cu prealuminata Ţariţă şi cu de Dumnezeu dăruiţii tăi copii, doresc eu pururea dela Domnul Dumnezeu în rugăciuni cu toţi fraţii mei, Maiestăţii Voastre prealuminate. Iar pe mine însumi mă recomand obişnuitei iubiri de oameni a Maiestăţii Voastre.

Scris în sfânta marea Lavră făcătoare de minuni din Peşterea Chievului în anul dela facerea lumii 7137 în 30 Decemvrie.

Pururea rob şi totdeauna rugător al Maiestăţii Voastre prea luminate şi binecredincioase.

Petru Moghilă Domn ereditar al Moldovei şi Ungro-Vlahiei cu mila lui Dumnezeu mare arhimandrit al sfintei marei Lavre făcătoare de minuni din Peşterea Chievului cu mâna proprie."

M o s c o v a , 1 6 2 9 .

[14]) „Ţarului, Domnului şi Marelui Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitorul a toată Rusia şi marelui Domn, preasfinţitului patriarh Chir Filaret Nichitici.

Noi sărmanii şi nevrednicii robi şi rugători de Dumnezeu ai Maiestăţii Voastre — arhimandritul Varlaam cu fraţii şi Pavel Medelniciaru, trimişi de Miron Voevodul Moldovei la prealuminata Voastră Maiestate. Umilit ne rugăm să se îndure Maiestatea Voastră şi porunciţi a se scrie voevodului din Pultivlia cneazului Simeon Prozorovschi, când va veni cineva dela Domnul nostru cu bani pentru sfintele icoane să le încadreze, să nu-i oprească acolo la graniţă, ci să-i sloboadă să vină de grabă, fiţi milostivi, mari stăpânitori, îndurați-vă".

(S. D r a g o m i r. Ibid. D-sa adaogă: Dictată probabil de Varlaam în biroul ambasadorilor.)

www.dacoromanica.ro

Nou jur-împrejur cu martiriul lor, cealaltă a sfinţilor mucenici Procopie şi Mercurie asemenea cu jitiile lor împrejur, cari au fost făcute şi pictate de zugravul Nazarie şi plata i s'a dat la mână şi fiindcă nu le-au putut aduce, au rămas acolo la mâinile lui Nazarie." [15])

Ţarul Mihail Feodorovici cu data de 8 Iunie 1636 răspunde din Moscova că nu i le poate trimite .... *„că icoanele acelea au fost pictate în aceeaş vreme când a fost în ţara noastră, în Moscova, arhimandritul Varlaam dela Miron Bârnovschi, Domnul de mai înainte al Moldovei şi nu au fost trimise, fiindcă icoanele acelea au fost pictate la îndemnarea arhimandritului, nu după cum se cuvine deaceea nici nu au fost date atunci arhimandritului şi solilor săi. Iar acum la porunca noastră li s'a spus solilor tăi, că icoanele nu se pot trimite cu ei, fiind pictate necuviincios.*[16])

Şi aşa Varlaam s'a reîntors în Moldova fără icoanele după care s'a dus. *„Necuviincioşia"* lor constă în faptul, că sfinţii mucenici au fost zugrăviţi şezând pe tronuri. Din această pricină patriarhul Filaret n'a îngăduit ca ele să fie chipuri de închinare şi în consecinţă au fost oprite acolo.

4. *Varlaam ajunge Mitropolit.* Atanasie Mitropolitul Sucevei şi Moldovei moare în 13 Iulie 1632. Episcopiile sufragane ale Mitropoliei în ordinea ierarhică a rangului erau: a Romanului păstorită în vremea acea de Dionisie; a Rădăuţilor păstorită de Anastasie şi a Huşilor păstorită de Ghedeon. Potrivit unei datine vechi, după săvârşirea din viaţa aceasta a Mitropolitului ţării, se alegea în locul lui episcopul dela Roman socotit deci întâiul, după mitropolit, în rangul ierarhiei. Ci de data aceasta s'a făcut mare abatere. Cârmuitorii vieţii obşteşti ai Moldovei în frunte cu Domnitorul, acum Alexandru Ilieş, cu boerii mari şi mici şi cu marele sobor al bisericii într'un singur glas au chemat în scaunul mitropoliei pe Varlaam care nu avea decât rangul de arhimandrit. Bunul său nume, aleasa sa cultură şi vrednicia care şi-a agonisit-o cu osârdie şi plăcută zăbavă asupra vechilor bucoavne, în sihăstria dela Secul, ajunseseră în deobşte cunoscute şi preţuite aşa încât Dionisie al Romanului nu s'a simţit neîndreptăţit că Varlaam i-a ieşit înainte, ci cu toţii cler şi popor s'au rânduit în jurul lui Varlaam ca în jurul unui de Dumnezeu ales şi chemat să ia în mână cârma bisericii la ale cărei hotare se iveau nori vrăjmaşi.

Intr'un manuscris de „Pravilă Bisericească" al lui Eustratie Logofătul s'a păstrat despre acest important eveniment din istoria Moldovei, o însemnare slavonă de următorul cuprins: *„1632 luna Septemvrie 23 zile, Duminecă s'a hirotonit Varlaam mitropolitul Moldovei, citindu-se Evanghelia întâiei Dumineci dela Luca cap. 5: Sta Iisus lângă lacul Genisaretului. Şi făcu în aceea zi predică Meletie Sirigo, mare dascăl din Creta."* [17])

---

[15]) S. Dragomir: op. cit. Anal. Acad. Seria II, Tom. 34, pag. 1152.

[16]) S. Dragomir: op. cit., pag. 1154.

[17]) I. Lupaş, op. cit. pag. 56.

In studii istorice greco-române a lui R u s s o, opere postume, tom. I. Bucureşti 1939, la pag. 233—234 citim:

„Discursul lui Meletie Sirigos se află într'un manuscris autograf păstrat în Biblioteca Metohului Sft. Mormânt din Constantinopol m. vechi 748, ms. nou, vezi nota 4 pag. 232.

(Traducerea textului grecesc.)

1632, 23 Septemvrie, la hirotonisirea lui Varlaam al Moldovlahiei.

Jisus sta lângă lacul Genisaretului, Luca 5.

Corăbii, mreji şi pescari, mare linişte şi osteneli mari toată noaptea vedem acolo spre părţile Galileei în lacul Ghenisaret dar niciun vânat, niciun peşte, şi acest lucru fiindcă

www.dacoromanica.ro

5. *Activitatea primilor ani de păstorire ai lui Varlaam ca mitropolit.* Din prima zi a urcării sale în scaunul de mitropolit al țării, biserica a simțit, că are la cârmă un cârmaciu excepțional. Primii pași ai mitropolitului Varlaam au fost pentru redresarea morală și materială a clerului său. El era convins că cu un cler sărăcit, iobăgit stăpânilor lumești și lipsit de o austeră ținută morală, nu se poate păși la înfăptuiri mari și izbăvitoare pentru obște. Aceasta se vede limpede din faptul că a treia zi după hirotonia sa, deci Miercuri 26 Septemvrie 1632 Varlaam obține din partea Domnitorului Alexandru Ilieș un act domnesc prin care mirenilor li se dă aspră oprelişte să nu se amestece în afacerile preoțești. Printr'un alt act din 1 Decemvrie acelaș an preoții sunt scutiți de a plăti „rohătci". Iar prin alt act din 4 Ianuarie 1633 slujbașii Mitropoliei sunt scutiți de biruri și preoțimei i se dă libertăți.[18])

Ilieș Vodă în aceasta a doua sa domnie se înconjurase de străini. Boierii pământeni erau ținuți la distanță, iar poporul apăsat cu biruri grele. Din această pricină boerimea sprijinită de popor, în Februarie 1633 îl răstoarnă din domnie pe Ilieș.

Lui îi urmează pentru a doua oară Miron Barnovschi, care domnește abia 4 luni, căci fiind amăgit de Turci, s'a dus în Maiu 1633 la Constantinopol, unde a fost decapitat. *„Fost-au perirea lui Barnovschi Vodă în anul 7141 Iunie"* — zice cronicarul.

Din lunile domniei a doua a lui Barnovschi reținem faptul, că ruda sa, Petru Movilă, ajunge tocmai în acele zile Mitropolit al Chievului.

Cronicarul contemporan, polonezul Ioachim Jerlicz spune între altele: *„Atunci în aceea dietă a coronăciunii, ca deputat, Movilă reuși a-și face amici și apoi plecă deodată la Leopole, unde aduse pe Mitropolitul moldovenesc și pe vlădici să fie consacrat de către ei ca mitropolit de Chiev."* [19])

In acele zile *„Mitropolit moldovenesc era Varlaam"*. Participarea lui la hirotonisirea lui Petru Movilă, săvârșită în Dumineca Tomii, 28 Aprilie 1632 se explică atât prin relațiile ce se stabiliseră între Movilă și Varlaam cât și prin faptul, că domnitorul de atunci al Moldovei, Miron Barnovschi, era rudenie cu Petru Movilă. Dar pe lângă aceste mai vrem să subliniem în acest fapt și faima, în continuă ascensiune, a lui Varlaam.

Lui Miron Barnovschi îi urmează iarăși pentru a doua oară (întâia domnie în 1631), Moise Movilă, fratele mai mic al lui Petru Movilă. Acesta abia așezat în scaun a fost silit să adune oaste și să însoțească armiile turcești conduse de Abaza Pașa, ce se urca împotriva Polonilor. Turcii neizbutind să-și împlinească planul au acuzat

---

lipsea iscusitul și meșterul pescar. Dar iată, că pe neașteptate vine și se apropie de lac. și întrând într'una din corăbii învățătorul lumei ca pescar sau mai bine ca cârmaciu și căpitan, îndată s'a prins mulțime nenumărată de pește de se rupeau mrejile și fără ca să cadă peștii în lac s'au umplut amândouă corăbiile.

O semn vădit al tainei ce am văzut astăzi! Căci biserica noastră a neamurilor, ostenindu-se toată noaptea necredinței în această mare a lumei, n'a dobândit niciun câștig, iar după ce a venit Hristos la cârmă cu preoția și învățătura lui, atunci câtă mulțime de suflete s'a prins și au devenit mâncare la tainicul ospăț al lui Dumnezeu. Astăzi ia cu sine la vânatul său un pescar, ba chiar îi încredințează cârma și-i poruncește să mâie la adânc și să arunce după cuvântul său mrejile ca să prindă peștii săi.

Oameni buni priviți cu băgare de seamă acest pescuit. Căci dacă s'ar prinde cineva nu spre moarte, ci spre viață vine dela înnec și va avea în gură un satir de aur ca să-și plătească toate datoriile, chiar dacă pescuitul se face în noaptea vieții, nu stați la îndoială, căci iată că făclia se pune în sfeșnic și sarea pământului începe să îndulcească pământul și cetatea lui Dumnezeu se întemeiază pe un munte neclintit și noi la timpul cuvenit vom da merindea cuventiă."

[18]) Vezi referințele bibliografice, St. Dinulescu, op. cit. pag. 9. „Indicele din Jolkiev".

[19]) Șt. Dinulescu, op. cit. pag. 11, după Arch. ist. tom. II, pag. 12.

www.dacoromanica.ro

pe Moise Movilă de înşelăciune şi în primăvara anului 1634 îl detronară, aşezând în scaunul domnesc pe vornicul Vasile Lupu.

Aşa s'au făcut din Februarie 1633 până în Martie 1634 trei răsturnări de domni în Moldova.

Sub asemenea zodie şi-a început Varlaam păstorirea sa, dar cu toate acestea valul schimbărilor nu l'a putut abate nici clinti din vrerile sale pentru prestigiul bisericii şi buna sporire întru toate a turmei lui încredinţată. Actele de promovare ale drepturilor ierarhiei luptătoare, începute sub Ilieş Vodă, le-a continuat şi sub următorii domnitori.

Aşa, dela Moise Vodă obţine în 9 Septemvrie 1633 un act prin care preoţii dela centrul Mitropoliei din Iaşi sunt scutiţi de orice bir. Cu data de 17 Noemvrie acelaş an se dă un regulament de convieţuire pentru obştile călugăreşti; cu data de 18 Decemvrie preoţimea întreagă se scuteşte de toate birurile ţării iar în 25 Ianuarie 1634 Moise Vodă dă un act de pivilegiu pe seama forului canonic." [20])

Cu domnia lui Vasile Lupu se inaugurează o epocă de stabilitate, dar nu şi de linişte. Chiar la începutul domniei sale, asemenea lui Moise Movilă şi Vasile Lupu a fost nevoit să însoţească pe Abaza Paşa împotriva Polonilor. Diferendul se închee fără luptă numai prin sugrumarea lui Abaza Paşa de către Turci, care se retrag, fiind chemaţi spre Răsărit unde se încep, în 1636, luptele cu Perşii. Moldova rămâne astfel în pace şi necălcată de străini, dar nu pentru multă vreme, căci izbucnesc hărţuelile între Vasile Lupu şi Matei Basarab, domnitorul Munteniei, care nu se sting decât abia în 1644.

Ci Varlaam nu s'a lăsat încovoiat nici de aceste protivnicii ale vremilor. Cu o extraordinară putere a ştiut să se ridice deasupra evenimentelor şi să le domine cu uriaşa sa personalitate. In acei ani de nelinişte el îşi fură câte o leacă de răgaz pe care îl aduce ca ardere de tot pentru luminarea turmei celei cuvântătoare dată lui spre călăuzire la păşune mântuitoare. Iată una din dovezile scrise ce ni s'a păstrat.

Suceava, 1637.

„Scrisoarea Mitropolitului Varlaam al Moldovei către Ţarul Mihail Feodorovici, în care mulţumeşte acestuia pentru binefacerile primite şi spune, că-i trimite slujba şi chipul Sf. Ioan cel Nou, iar pe urmă cere ajutor pentru tipărirea cărţii sale de învăţătură pentru Românii credincioşi.

Unde se aude între oameni de un izvor bun, pururea curgător, acolo mulţi venind să răcoresc şi unde-şi răspândeşte soarele razele sale, acolo întunerec de fel nu se arată. Prin lucrarea atotputernicului Dumnezeu şi prin bunătatea lui nespusă vi s'a dăruit mai mult decât altora înţelepciune şi în Hristos cucernicie, care se aude în toată lumea, deaceea şi smerenia noastră, binecredinciosule Domn, Ţar, şi mare Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitor a toată Rusia, îmbogăţit fiind prin liberalitatea voastră nesecată, ţiind minte neuitat până la cea din urmă răsuflare, rog pe milostivul D-zeu pentru viaţa îndelungată sănătatea şi biruinţa asupra duşmanilor a Impărăţiei Voastre bine încununate şi pentru D-zeu dăruiţii preaiubiţii fii ai Impărăţiei Voastre, pentru Alexia şi Ţareviciul Ivan, ca viaţa pururea înfloritoare şi creşterea fără de prihană a Impărăţiei Lor să se învrednicească (a fi) sub acoperământul aripelor atotputernicului D-zeu în singur stăpânia înaltului tron părintesc. Noi smeritul Var-

[20]) Vezi Şt. Dinulescu, op. cit. pag. 9.

www.dacoromanica.ro

laam care am fost ca arhimandrit trimis de domnul Moldovei Barnovschi la Impărăția Voastră prealuminată pentru sfintele icoane, iar acum cu harul lui D-zeu și cu rugăciunile și binecuvântarea preasfântului părinte a fericitului și întru sfinți adormitului patriarh al Moscovei, chir Filaret Nichitici, învrednicit a fi în scaunul mitropoliei acestei țări a Moldovei, nu știu în ce chip să aștern mulțumite Maiestății Voastră. Dar întâmplându-se să vină acolo în Impărăția Voastră pravoslavnică boierul Domnului nostru, am trimis și eu slujba și martiriul Sfântului Ioan care a suferit martiriu în Bielograd și corpul lui zace întreg neputrezit, făcând minuni prin vindecare și în mitropolia mea a Sucevei. Am trimis și chipul lui spre binecuvântarea și întărirea țării voastre, dreptmăritoare și despre râvna noastră, care ne-a fost pentru Sf. Biserică a Răsăritului și dorința de a traduce pe limba românească cartea Sf. Calist, cuvântările la Sfânta Evanghelie, care s'o cetească preoții în biserică spre învățătura Românilor credincioși, este gata și scrisă numai să se dea la tipar, s'o tipărească, dar fiindcă ne ține mâna grea a Agarenilor și nu suntem liberi de haraciul lor nici preoții și nici vlădicii, ci toți suntem supuși, de aceea îndrăznim a cere ajutor pentru lucrul acesta și liberalitatea împărăției Voastre. Iar Domnul Dumnezeu îți va răsplăti cu însutită și cu gustarea eternelor bunuri și te va ține mulți ani și cu luminata biruință va întări țara ta drept-măritoare până la adânci bătrânețe, Amin.

S'a scris în Mitropolia de D-zeu păzitei cetăți a Sucevei, în anul dela facerea lumii 7145, iar anii Domnului 1637.

Pe dos: Binecredinciosului și de Hristos iubitorului și preluminatului creștinului Țar și Marelui Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitorul a toată Rusia și la alte multe țări și ținuturi, Domn și oblăduitor, să se bucure în Domnul la mulți ani, Amin." [21])

In acest document avem atestat izvodul *Cărții Românești de învățătură,...* cunoscută sub numele de *Cazania lui Varlaam*, care încă în 1637 era pregătită pentru tipărire.

6. *Mănăstirea Trei Ierarhi, Colegiul și Tipografia.* Vasile Vodă Lupul a fost un domnitor cult și cu lăudabile ambiții de a dăltui în Iași lucrări de artă și așezăminte de cultură, care să-i vecinicească numele. Și a izbutit. Cu adevărat numele lui trăiește, nici prin bătăliile câștigate sau prin războaiele pierdute, ci prin lucrările închinate slavei lui Dumnezeu și frumosului. Dintre acestea dăinuește până în ziua de astăzi biserica Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași și este o podoabă unică a arhitecturei și sculpturei românești. Este zidită din blocuri de marmoră sculptată, cu brâne de aur.

Clădirea s'a isprăvit în anul 1639 și s'a târnosit în 6 Maiu acelaș an *„cu mâna Arhiepiscopului Varlaam"* cum spune pisania slavonă așezată deasupra ușii de intrare și al cărei cuprins este: *Cu voința Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu săvârșirea Sf. Duh, iată eu robul Stăpânului Domnului Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos și închinător al Treimei, Ion Vasilie Voevod cu mila lui Dumnezeu domnitor al Țării Moldovei și cu Doamna noastră Teodosca și cu dăruiții de Dumnezeu copii: Ion Voevod și Maria și Ruxandra, zidit-am această sfântă rugă în numele sânților Trei Ierarhi: Vasilie cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gurădeaur. Și s'a sfințit cu mâna arhiepiscopului Varlaam la 7147 (= 1639) Mai în 6."* [22])

---

[21]) S. Dragomir, op. cit. Anal. Acad. Rom. Seria II. Tom. 34. — Originalul între gramatele moldo-valahe, 1637, nr. 3.

[22]) Șt. Dinulescu, op. cit. pag. 25, după Melchisedec: Not. ist. și arh. pag. 169, 1.

www.dacoromanica.ro

Paul de Alep în notele de călătorie prin țările românești, ca însoțitor al patriarhului Macarie de Antiohia, descriind biserica Trei Ierarhi din Iași, spune: *„In genere se poate zice că nici în Moldova nici în Țara Românească nici în Țara Cazaci-*

Nr. 2. — Biserica Trei Ierarhi din Iași

lor nu mai există o biserică ce i s'ar potrivi atât în ceiace privește zugrăvirile cât și în ceiace privește frumusețea ei (arhitectonică) așa încât apucă mintea de mirare. Să o ție Dumnezeu în vecii vecilor, Amin." [23])

---

[23]) Emilia Cioran, Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în țările române 1653—1658, pag. 27.

www.dacoromanica.ro

Interiorul a fost zugrăvit de pictorii ruşi Sidor Pospeev, Iacov Gavrilov, Deico Iacovliev şi Pronca Michitin.[24])

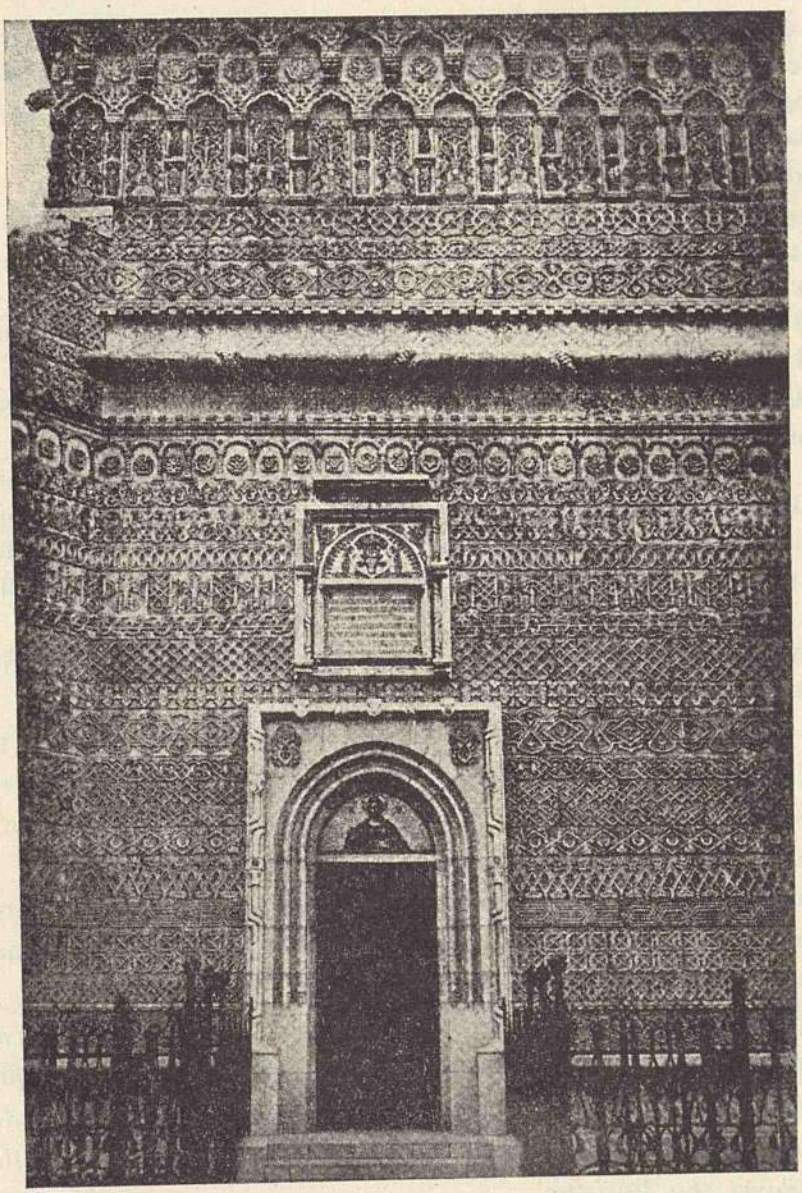

Nr. 3. — Detaliu dela Biserica Trei Ierarhi din Iaşi. Uşa de intrare uşor ogivală şi pisania. Se observă bine dantelăria sculptată în marmură care îmbracă exteriorul lăcaşului.

Varlaam care văzuse la Chiev colegiul şi imprimeria lui Petru Movilă l'a îndemnat pe Vasile Vodă să înzestreze şi el noua sa ctitorie cu asemenea aşezăminte culturale.

---

[24]) La 10 Iulie 1641 Vasile Lupu mulţumeşte printr'o scrisoare lui Mihail Feodorovici pentru pictorii Sidor Pospeev şi Iacov Gavrilov trimişi să zugrăvească biserica.

www.dacoromanica.ro

„La o mică distanță dela mănăstire, lângă băi, pe malul marelui lac numit Heleșteu sau pescărie e *magnificul colegiu*, zidit de Beiu" zice acelaș Paul de Alep în memoriile de călătorie.[25])

Petru Movilă trimite la Iași material tipografic și o misiune de patru profesori în frunte cu Sofronie Pocapski, rectorul colegiului din Chiev. Aceștia organizează la Iași tipografia și colegiul după chipul celui din Chiev, care avea ca temelie a studiilor limba latină și greacă.

Sofronie Pocavski este o figură cunoscută în istoria acelei epoci.

Tipografia adusă din Chiev a fost așezată în Chiliile mânăstirii Trei Ierarhi. Aceasta este prima tipografie a Moldovei, iar prima carte ce va eși din teascurile ei va fi roada ostenelelor lui Varlaam, Cazania sa. Colegiul în care după susținerea lui Xenopol se preda teologie, drept și limbile clasice, funcționează până la căderea lui Vasile Lupu (1653).

7. *Varlaam candidat de patriarh ecumenic al Constantinopolului.* Scaunul patriarhiei ecumenice din Constantinopol a fost confiscat, dela început, de ierarhi greci. Cu vremea a devenit un privilegiu exclusiv. Și totuși extraordinară trebue să fi fost prețuirea aleselor însușiri ale lui Varlaam nu numai din partea clerului din țară, ci și a cercurilor bisericești din tot orientul ortodox, încât în 1639 când a devenit vacant scaunul de patriarh ecumenic al Constantinopolului printre cei trei candidați canonici, unul a fost mitropolitul Moldovei, Varlaam.

Această candidatură *„e ceva unic"* care nu s'a mai întâmplat nici înainte și nici după această dată.

Tot de aci, fără să avem alte dovezi despre pregătirea sa teologică, putem afirma că pe lângă stăpânirea limbei slavone și latine mai trebue să fi fost tot atât de stăpân și pe cunoașterea limbei grecești, condiție elementară fără de care nici nu se putea să fie luat între candidații la patriarhie.

Dăm aci extras din actul sinodal prin care s'a făcut alegerea de patriarh în 1639

„Prea sfântul și prea înaltul și ecumenic scaun patriarhal al Constantinopolului rămânând fără adevărat și legal ocrotitor...

Noi care ne-am aflat aici, întrunindu-ne în biserica patriarhicească a sfântului mare mucenic Gheorghe, am procedat la votul canonic, punând printre candidați întâi pe prea sfințitul mitropolit al prea sfintei Mitropolii a Adrianopolului, pe iubitul în Hristos frate și împreună liturghisitor chir Partenie apoi pe preasfințitul mitropolit al Moldovei chir Varlaam.

Spre credința celor de mai sus s'a trecut numele lor în sfânta condică de față a Marei Biserici a lui Hristos.

In anul 1639, Iulie 1, indictionul 7.

O scrisoare a țarului Mih. Feodorovici din Moscova 7 Ianuarie 1642, arată că i-a împlinit dorința și cererea lui Vasile Lupu și i-a trimis doi pictori pentru pictarea pereților bisericii, pe Deico Iacovliev și Pronca Michitin pe lângă ceilalți de mai înainte, Sidor și Iacov.

(Vezi: Ș. Dragmoir, op. cit. Anal. Acad. t. 34.)

[25]) Vezi Emilia Cioran, op. cit. pag. 27.

www.dacoromanica.ro

† Meletie al Efesului
† Ioanichie al Eracliei
† Antim al Chizicului
† Macarie al Târnovei
† Hrisant al Brusei
† Ieremia, fost al Smirnei
† Meletie al Rodosului
† Gavriil al Filipupolei
† Pahomie al Chalchedonului
† Iezechil al Amaziei
† Grigorie al Larisei
† Daniil al Atenei
† Partenie al Patrasului vechi
† Partenie al Ianinei
† Daniil al Seresului
† Ioanichie al Veriei
† ..... al Campaniei
† Antonie al Distrei
† Partenie al Iconionului
† Ignatie, fost al Hiosului
† Daniil al Didimatihului
† Damaschin al Viziei
† Acachie al Mesimvriei
† Neofit (?) al Mediei
† Sofronie al Selimviriei
Maxim (?) al Eghinei
† Mitrofan al Anhialului [26])

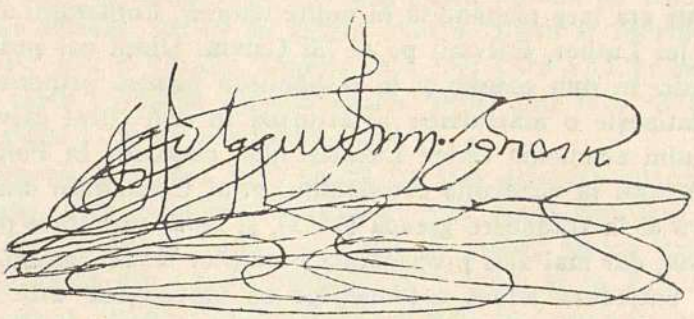

Nr. 4. — Semnătura Mitropolitului Varlaam.

(Reprodusă de Cartojan în Ist. lit. rom. vol. II, pag. 111, după Dan Simionescu, Rev. ist. rom. vol. IV, p. 295.)

8. *Varlaam şi Sinodul dela Iaşi, 1642.* In anii de păstorire ai lui Varlaam s'au petrecut pe pământul Moldovei evenimente cu răsunet nu numai în tot Răsăritul ortodox, ci chiar în toată lumea creştină.

In acele vremi asalturile împotriva puternicei fortăreţe a Bisericii lui Hristos, care este ortodoxia, se înteţeau cu fiecare zi. In deosebi arma cuvântului scris, cu tirul ei mai lung decât orice altă armă născocită de mintea omenească, era în largă ofensivă. Cârmacii vigilenţi stăteau la postul de veghe. Acolo unde observau că vrăjmaşul încearcă să rupă frontul, trimiteau întăriri, iar în dosul frontului ridicau turnuri de pază şi cetăţi stătătoare. Pe această linie strategică am putea situa atât aşezământul dela Iaşi *„magnificul colegiu"* cât şi tiparniţa din chiliile dela Trei Ierarhi, care va fi arsenalul în lupta angajată, de o parte între armiile ortodoxiei şi de altă parte oştile ereziilor de diferite „isme".

Tot aci pomenim ca o acţiune de fortificare a dreptei credinţe împotriva celor ce tăgăduesc puterea făcătoare de minuni a moaştelor şi aducerea dela Ţarigrad la Iaşi a Sfintei şi Preacuvioasei Paraschiva, în anul 1641 luna Iunie.

Chivotul fu întovărăşit de trei Mitropoliţi: Ioanichie de Heraclèa, Partenie de Adrianopol şi Teofan de Palalopatrai. Domnul însuşi, boerimea şi dintre ierarhi Evloghie de Roman şi Gheorghe de Huşi, ieşiră înaintea sfintelor rămăşiţe până la

[26]) D. Russo, Studii ist. gr. rom. opere postume.

B.M.B. Patrimoniu

www.dacoromanica.ro

Galaţi şi Ismail şi Vasile însuşi mergând în urma lor, cum se vede şi într'o stampă din vremea sa, la Iaşi în ziua de 13 Iunie 1641." [27])

Dar pe toate se pare le-a copleşit soborul din 1642 dela Iaşi, asupra căruia tricentenarul din 1942 a făcut complectă lumină.

Urmând luminata expunere a Preotului Niculae M. Popescu, membru al Academiei Române,[28]) trebue să reţinem în legătură cu acest eveniment, faptul, că acela care a ridicat steagul luptei de apărare a ortodoxiei ameninţată, a fost fiul de domn moldovean, Petru Movilă, Mitropolitul Chievului şi că un alt ierarh român, Varlaam a împlântat steagul biruinţei în pământul Moldovei.

Iscoadele atacurilor împotriva ortodoxiei circulau pe atunci sub forma de aşa numite „mărturisiri de credinţă", „confesiuni". Mulţi din rândurile clerului şi ale poporului se lăsau amăgiţi de şoaptele acelor iscoade.

Catolicii îşi aveau mărturisirile lor hotărîte în Sinodul dela Trident iar *Summa* lui Petru Canisius era larg răspândită în multe chipuri. Lutheranii aveau Catehismul mare şi mic al lui Luther, Calvinii pe al lui Calvin. Uniţii cei proaspeţi dela 1596 tipăriră mărturisiri în duh catolic şi le răspândeau printre ortodocşi. Mai mult, la 1639 apăru în latineşte o mărturisire răsăriteană în duh curat calvin dar pusă sub numele patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, bine cunoscut în Polonia, unde 6 ani fusese dascăl-profesor la academia ortodoxului prinţ Constantin din Ostrog, această mărturisire apăru şi în traducere greacă (1633), şi mare turburare pricinui.

Toate acestea, dar mai ales propaganda părinţilor iezuiţi poloni sub haina unită, întovărăşită de batjocura adusă ortodocşilor că mojicească este credinţa lor, — Hlopskaia Vera — a înedmnat pe Petru Movilă să întocmească mărturisirea sa.

Iar ca fapta lui să fie în toată rânduiala, a poftit mitropolitul Petru Movilă pe episcopii şi pe învăţaţii lui la Chiev să cerceteze în sobor această carte. Soborul se strânse în ziua de Sântămăria mică, 8 Septemvrie, din anul 1640. Libertate deplină a fost în cercetarea cărţii şi unde părinţilor acestui sobor li s'a părut că învăţăturile din carte nu ar fi în deplin spirit ortodox, le-au însemnat — au fost numai două —, şi au hotărât la urmă să ceară şi părerea părintelui patriarh ecumenic din Ţarigrad. S'a unit cu această părere şi mitropolitul Petru şi stăruitor cum era, nelăsând lucrul de azi pe mâine, a şi început pregătirile întru aceasta. Căci părerea icumenicului însemna un nou sobor — un sinod — cu delegaţi de ambele părţi, cu dispute şi hotărîri de care se lega soarta bisericii şi a credincioşilor din Polonia mai ales, dar şi din toată ortodoxia. Pentru aceea sol a trimis la patriarhie să se arate acolo starea bisericii şi a credinţei din Ucraina polonă, de unde ieşise mărturisirea sa a cărei cercetare şi aprobare o dorea.

Dar unde să se adune delegaţii pentru cercetarea cărţii? In Constantinopol sunt stăpâni Turcii cari nu sufereau decât cu grele jertfe morale şi materiale ghiauri; pe lângă Turci mai erau miniştrii, rezindenţii statelor apusene, cari aceştia făceau mai mult propagandă religioasă, catolică sau protestantă decât politica mireană a statelor lor. In Polonia era stăpânire catolică, greu apăsătoare a ortodocşilor şi care nu vedea de loc cu ochi binevoitori ridicarea şi întărirea ortodoxiei. Dar la mijloc între Chiev şi Ţarigrad se afla o ţară ortodoxă din vechi, plină de biserici, şi mânăstiri, bucuroasă de oaspeţi, cunoscută bine şi de mitropolitul Chievului — era ţara lui de

---

[27]) N. Iorga, Ist. Bis. rom. Vol. I. pag. 308.

[28]) Pomenirea mitroplitului Petru Movilă şi a Sinodului dela Iaşi, Bis. ort. Rom. anul LX. nr. 9—10 Sept. Oct. 1942.

www.dacoromanica.ro

naştere şi a neamului lui — şi de Grecii ortodocşi din Răsărit cari călătoreau des aici şi-şi prelungeau vizitele, dobândind daruri în închinări şi mânăstiri cu sate şi moşii. Această ţară era Moldova. Se întâmpla ca atunci să domnească în Moldova un domn cu alese însuşiri pentru biserică dar şi cu slăbiciuni pricinuitoare de rele şi ţării şi lui. Este Vasile Lupu sprijinitor cu mână largă şi mereu plină a bietelor patriarhii şi mitropolii sărace şi nechibzuite din Răsărit. El le plătea datoriile, el le lua sama la cheltueli. Cu dreptul a fost asemuit cu împăraţii bizantini scutitori ai ortodoxiei. Bună ţară potrivit domn pentru un sinod cercetător de dogme creştine.

Spre acest domn se îndreaptă mitropolitul Petru Movilă, îndemnându-l să primească a fi gazda delegaţilor sinodului ce avea să fie. Vasile Lupu primi. La vestirea lui, patriarhia icumenică încuviinţă ţinerea sinodului în Moldova, la Iaşi, şi-şi alese delegaţi pentru aceasta; aceşti delegaţi vor aduce la Iaşi şi hotărîrile luate într'un sinod patriarhal ţinut în Maiu 1642. Tot aşa Petru Movilă îşi trimise delegaţii săi; ei aduceau, după obiceiu, daruri de argint pentru Domn şi Mărturisirea Ortodoxă cercetată la Chiev. Aşa se pregăti Sinodul dela Iaşi, care a făcut cunoscut în lumea largă şi pentru toate timpurile numele acestui oraş. Dar bine să se ştie, că Petru Movilă n'a luat parte la acest sinod dela Iaşi.

La 6 Septemvrie din anul 1642 sosiră în Iaşi delegaţii patriarhiei icumenice. Erau doi: Porfirie, fost mitropolt al Nicheei, mai puţin cunoscut, şi ieromonahul Meletie Sirigul. Ieromonahul acesta, cel mai de seamă teolog grec din veacul al XVII-lea era de neam din Creta, învăţase la Veneţia şi în Padua, cunoştea bine limba latină şi scria cu uşurinţă în latină şi în greacă; bun profesor în Constantinopol, mai bun predicator şi foarte bun teolog tradiţionalist. Cunoştea bine Moldova unde-l găsim cu zece ani mai înainte cuvântând la sfinţirea lu Varlaam mitropolitul şi unde va mai veni şi după sinod ca să scrie o viaţă şi o slujbă a Sfântului Ioan dela Suceava. La alegerea lui ajutase şi aceia că era autorul unei scrieri polemice împotriva mărturisirii orientale puse sub numele lui Chiril Lucaris. Aceşti doi delegaţi fură primiţi de domn cu mare cinste, arătată în audienţe publice şi în vizitele ce făcură.

Peste câteva zile sosiră şi delegaţii dela Chiev ai mitropolitului Petru Movilă. Ei erau trei. In fruntea lor păşea Isaia Trofimovici Kozlovski, igumen al mânăstirii Sfântului Nicolae dela Chiev mult preţuit de Movilă care-l întrebuinţa în solii grele. El în sinodul dela Chiev (1640) arată trebuinţa Mărturisirii ortodoxe scrisă de mitropolitul Petru. Ceilalţi doi erau Ignatie Oxenovici, bun predicator şi Iosif Kononovici rectorul academiei movilene.

Biserica Moldovei este reprezentată prin Varlaam Mitropolitul Ţării, Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuţilor şi Ghedeon al Huşilor. Vasile Lupu şi Matei Basarab fiind în ceartă, muntenii n'au luat parte la sinod.

Sinodul se deschide în ziua de 15 Septemvrie din anul 1642, după ce în ziua de 14, cu toţii se închinară evlavios Sfintei Cruci a cărei Înălţare se prăznuia.

Şi aşa, dela 15 Septemvrie 1642, în fiecare zi, afară de sărbători delegaţii tălmăciră, citiră şi se înţeleseră asupra redacţiei greceşti a Mărturisirii Ortodoxe întocmită de Petru Movilă. Şi când fu în ziua de 27 Octomvrie din anul mânuirii 1642, sfârşiră mulţumiţi această lucrare folositoare, cât va fi lumea, credincioşilor ortodocşi. Deci 43 de zile ţinu vestitul sinod dela Iaşi, din anul 1642.

Peste trei zile dela închidere, adecă la 30 Octomvrie pleca spre patriarhia icumenică textul latinesc şi grecesc scris pe curat al acestei mărturisiri cercetate la

www.dacoromanica.ro

Iaşi. La 6 Noemvrie delegaţii chieveni se pregăteau de plecare spre Chievul lor, unde duceau veste bună mitropolitului lor Petru Movilă, a cărui carte a fost tradusă şi încuviinţată de ascuţitul teolog care era Meletie Sirigul .

O poartă mai trebuia deschisă ca această carte să intre în Constantinopol în luna lui Martie din anul 1643, când patriarhul ecumenic Partenie cel Bătrân impreună cu sinodul lui, la care erau de faţă şi ceilalţi trei patriarhi ai Răsăritului şi mulţi alţi mitropoliţi şi arhonţi bisericeşti, aprobară sărbătoreşte ca traducerea greacă a Mărturisirei ortodoxe a lui Petru Movilă să fie Mărturisirea Ortodoxă a Bisericii sobornicesti şi apostolicesti a Răsăritului.

Şi de atunci, din luna lui Martie 1643, această Mărturisire de credinţă, opera unui Român cu minte multă şi limpede, unită cu o credinţă vie şi lucrătoare, îndeamnă pe tot creştinul spre credinţă dreaptă şi spre fapte bune pentru mântuirea sufletului său în ceruri şi pentru vieţuire creştinească pe pământ.

Delegaţii greci rămaseră mai departe în Iaşi. La 20 Decemvrie 1642 ei tipăreau o scrisoare de mulţumire pentru Vasilie Voivodul care-i găzduise şi-i omenise. Scrisoarea este în limba greacă şi este întâia roadă a tiparniţei dela Trei Ierarhi unde şriftul grec fusese adus în primăvară dela Liov. Această scrisoare de mulţumire, pe o foaie lungă de hârtie, are la început tipărite hotărîrile sinodului ţarigrădean din Maiu 1642, prin care se da anatemei Mărturisirea calvină zisă a lui Chiril Lucaris, dar pe care hotărîri sinodul dela Iaşi nu le primise. Era această interpolare de text o manoperă a lui Meletie Sirigul. Mulţi istorici până şi cei mai noui, necitind sau nepricepând textul acestei interpolări scriu greşit că aici sunt tipărite protocoalele sinodului dela Iaşi. Protocoale la Sinodul dela Iaşi nu s'au încheiat; nici nu era nevoie, întrucât părereile delegaţilor erau aceleaşi, iar dispute unde au fost, s'au sfârşit cu înţelegere deplină.

Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă este singura carte simbolică a bisericii ortodoxe.

Este bun prilej acum să scoatem de sub obroc această făclie făurită de un Român, aprinsă în Iaşii Moldovei în zilele păstorirei a lui Varlaam, şi strălucitoare prin veacuri, spre întărirea credinţei creştine ortodoxe şi spre gloria neamului românesc.

De întemeierea tipografiilor şi de curentul de polemică religioasă începută la Chiev, se leagă opera mitropolitului Varlaam al Moldovei şi în genere marea înnoire cultural-bisericească din Principatele Române în veacul al XVII-lea: întroducerea limbii române în cărţile de slujbă bisericească.

9. *Tipărirea Cazaniei.* Insemnarea slavonă de pe prima foaie nenumerotată dela sfârşitul Cazaniei (Ar) ne spune precis că tipărirea cărţii s'a săvârşit în anul 7151 dela facerea lumii iar dela naşterea Domnului 1643.

Când s'a început însă lucrul tipăririi?

Am văzut că manuscrisul era gata pentru tipar încă în 1637. Unde să-l tipărească însă nu era. In ţară nu se afla nicio tipografie. In 1639 în Maiu 6 se sfinţeşte biserica Mănăstirii Trei Ierarhi. Îi urmează isprăvirea Colegiului apoi aşezarea tiparniţei în Chiliile dela Trei Ierarhi. In orice caz înainte de 1641 tiparniţa n'a putut să lucreze.

Dl. Prof. I. Lupaş bazat pe datarea xilogravurei dela Intrarea în Ierusalim, unde alături de numele lui Ilia se află şi data de 1641 afirmă că, tipărirea acestei lucrări monumentale s'a început la 1641."[29])

---

[29]) Op. cit. pag. 64.

www.dacoromanica.ro

Dacă putem face din această dată un criteriu, atunci tot aşa de întemeiat s'ar putea susţine că s'a început în 1642, căci xilogravura foii de titlu poartă data de 1642.

Datarea xilogravurilor nu poate să ne spună altceva decât că ele au fost gravate la data respectivă. Ori comandarea şi achiziţionarea materialului tipografic trebuia să fie făcut înainte de punerea cărţii sub teascuri.

Dacă admitem împreună cu părintele Niculae M. Popescu că scrisoarea de mulţumire a lui Meletie Sirigul adresată lui Vasilie Lupu, tipărită la 20 Decemvrie 1642 *„este întâia roadă a tiparniţei dela Trei Ierarhi unde şriftul grec fusese adus din primăvară dela Liov"* atunci trebue să admitem că Varlaam a început tipărirea pe la Crăciunul anului 1642.

In sprijinul acestei afirmaţiuni s'ar putea învoca şi faptul, că moaştele Preacuvioasei Paraschiva sunt aduse la Iaşi numai în 13 Iunie 1641. In ornamentaţia foii de titlu *B* se află şi chipul Preacuvioasei Paraschiva, iar această xilogravură poartă data de 1642. Prin urmare tipărirea cărţii nu s'a putut începe decât în decursul anului 1642. Partea tehnică a lucrării nu a putut-o conduce altul decât Sofronie Păcapski care îndeplineşte şi la Pecerska, pe lângă funcţiunea de rector şi pe aceea de director al tipografiei.

Hârtia, după filigrane, este de proveniență polonă, turcească şi nemţească.

Cerneala neagră după părerea celor specialişti în ale tiparului ar fi din funingine iar cea roşie din praf de humă roşie şi coloranţi naturali.

Cazania lui Varlaam fiind obiectul acestei lucrări, ne ocupăm de ea cu deamănuntul în cele ce urmează. Aci am menţionat-o ca un moment cronologic în biografia pe scurt a lui Varlaam.

10. *Sinodul din 1645. Răspunsul la Catehismul din 1640 şi Cele Şapte Taine.* In anul 1644 Varlaam se afla în Târgovişte în fruntea unei solii moldovene, trimisă de Vasile Lupu la domnitorul Munteniei, Matei Basarab, ca să mijlocească o pace între cele două ţări. Tratativele de pace au fost încununate cu succes, urmând o perioadă de binefăcătoare linişte. Făgăduinţele celor doi domni de a trăi în bună vecinătate şi frăţie, au fost pecetluite în chip atât de simbolic prin clădirea bisericii *Stelea* din Târgovişte, pe pământul Munteniei, cu cheltuiala domnitorului Moldovei Vasilie Lupu şi cea din Soveja, de pe pământul Moldovei, ridicată cu cheltuiala lui Matei Basarab, domnitorul Munteniei. Aşa s'a pus capăt luptelor fratricide izbucnite între Vasilie Lupu şi Matei Basarab în 1637 toamna târziu. Concomitent cu această destindere, Vasile Lupu a consolidat starea Moldovei şi în ceeace priveşte legăturile cu Polonia. In 1645 Vasilie Lupu mărită pe fiica sa Maria cu Cneazul Radzivil. Cununia a fost săvârşită de Petru Movilă învitat pentru acest scop cu care prilej a ţinut în slavoneşte şi româneşte un cuvânt festiv. Dela Munteni, spune Miron Costin că au fost soli Ştefan Mitropolitul, Radu Logofătul, Dinul Spătarul *„că se împăcase domnii între sine"*.

Varlaam a cunoscut în Târgovişte atât pe Mitropolitul *Teofil*, începătorul tipăriturilor româneşti în Muntenia (La Govora şi Dealu), cât şi pe Logofătul Udrişte *Năsturel, care i se păru „boiarin cinstit şi slovesnicu, şi cu toată destoinicia şi înţelegerea, şi drept pravoslavnic creştin."* [30])

[30]) N. Iorga, ist. Bis. Rom. vol. I. pag. 321.

www.dacoromanica.ro

Acesta îi arătă lui Varlaam un exemplar din *Catehismul Calvinesc* dela 1640. Intors în ţară, fără zăbavă, Varlaam a întocmit un *Răspuns* ortodox *„Pentru care lucru* — spune Varlaam — *am chemat şi am strâns sobor dintr'amândouă părţile şi din Ţara Românească şi din Ţara Moldovei.*[31])

Existenţa acestui sobor o atestă şi *„Scutulu Catichizmului cu rădpunsu den scrăptura svtă. Impotriva răspunsului a doao tieri, fără scripturâ svtâ"*, a doua ediţie a celui din 1640 tipărită în 1656.[32])

La sinodul din 1645, convocat şi presidat de Varlaam au luat parte numai ierarhii moldoveni şi munteni.

„Nu se poate preciza locul unde s'a ţinut acest al doilea sinod: în Iaşi ori în Suceava, deoarece nu sunt date pozitive. Mai probabil este că s'a ţinut în Suceava."[33])

Acest sinod s'a ocupat cu combaterea catechismului din 1640 şi cu publicarea Răspunsurilor la catechism întocmite de Varlaam în apărarea legii româneşti ortodoxe de pretutindeni. Căci spune Varlaam în Predoslavia Răspunsului:

„Varlaam Arhiep(i)sc(o)pŭ şi Mitropolit Ţărăi Moldovei cu milâ dela Dumnedzău cătrâ creştinii din (Ardeal) şi şi cătrâ alţi creştini toţi carii sintŭ pravoslavnicĭ şi fii sf(i)ntei a noastre besearecĭ, apostoleşti, iubiţ(i) creştini şi cu noi de un neam Rumâni, pretutindirĭa tuturor, ce sâ aflâ în părţile Ardealului şi într'alte părţi pretutindirĭa ce sinteţi cu noi într'o credinţâ, cu dreptatea Dumnedzâului şi mântuitorĭului nostru lui I(su)s H(risto)s, dar voao pace să să înmulţascâ întru cunoştinţa domnului nostru lui I(su)s H(risto)s, iar dela smerenie noastră, ca neşte fii ĭubiţi întru cunoştinţa domnului nostru lui I(su)s H(risto)s, bl(agos)s(lo)venie rugâ şi ertăcĭune, şi de vecie dela Dumn(e)dzâu ertare de toate păcatele. Socotindu deregăto(rĭa) cea păstorească, care mi *s'au* dat dela Dumnedzău, şi *aducându-m(i)* amente de cuventele vasului celui ales, fericitului Pavel, care cu ep(i)scopii Efeseilor poronceaşte noao tuturor de dzice: socotiţi-vâ pre sine, şi toată turma, întru carĭa pre voi D(u)hu Sf(â)ntŭ v'au pus episcopi, ca să paşteţi besereca lui Dumnedzâu, carc o au răscumpărat cu singele său; aducându-m(i) amente. dzicŭ, de datorĭa cea nenumărată ce am să luptŭ şi să propoveduescu să întărească Sf(â)nta Evanghelie, şi poruncile, şi tainele besearecei noastre, carele sintu date de scriptura cea de D(u)hul sf(â)ntu suflată, dela propoveadnicii lui Dumn(e)dzâu fericiţii Ap(o)s(to)li, şi dela cei luminaţi de D(u)hul sf(â)ntu cinstiţi şi sf(i)nţi părinţi, a toată lumea învăţători c-au tocmit, cu D(u)hul sf(â)ntŭ, s'au dat şĭapte sâboară, credincioasă şi sufletească obicinâ a besearecei noastre cei apostoleşti; aducându-m(i) amente de datorĭa mea cĭa mare, nevoescu, ostenescu, D(u)mn(e)dzâu veade numai cu toată puterea mĭa, şi cu toată usârdĭa (scris: „usrădĭa") lucredzŭ după neputinţa mea cia omenĭască, ca să crescu şi să adaog talantul ce mi-i dat cândai vr'un păcătos, şi de turma lui Dumnedzău, depărtat voiu putea să-l întorcu, să să spodobască a fi destoinicŭ, şi spăsit, petrecându întru poroncile ceale pravoslavnice a besearecei noastre carile din bătrâni sintu date, dintru întăĭu şi d'-început acelea să le întărescu, să nu cumva să să tănple să fie neştine svătuit, şi amâgit de vicleşugul şĭarpe'ui,

---

[31]) I. Andreescu, op. cit. pag. 58, după Şincai, Cronica, tom. 3, pag. 70.

[32]) Gh. Bariţiu a tipărit cu latine această ediţie însoţită de un studiu în 1879 la Sibiu (Krafft) cu cheltuielile Academiei Române. Acest catehism la pag. 3 ,8, 9, 13 şi 18 se referă la soborul din 1645 prin cuvintele: „strângând sobor" compus din reprezentanţii ţării „Soborul ţării", „Sfatul a 2 ţări".

[33]) Andreescu, op. cit. pag. 58, observă că Răspunsul lui Varlaam este datat din Suceava.

www.dacoromanica.ro

adecă a ereticilor, să cadză şi să să depărtïadze de acea alinată şi cu pace şi fericită curte, beseareca noastră cea pravoslavnică, cândai pentru acel lucru de folos să vor acoperì mulţimea păcatelor meale. Cum scrie Iacov brat b(o)jii întru a sa săbornică poslanie (Iacov, gl(ava) 5, zac 57 de adevereaşte dzicându: fraţilor, de să va înşălà neştine dintru voi şĭ-l va întoarce neştine, să ştie că cela ce întoarce păcătosul din calea lui cea rătăcită, scoate sufletŭ din moarte, şĭ acopere mulţimea păcatelor.

Pentr'aceaïa, iubiţii miei fii, tâmplându-mi-se estimpu în părţile Ţării Rumâneşti, cu treabe domneşti si a norodului în Târgovişte (scris „Trâgovişte") cu cei mai de frunte şi mai dea firea vorovindŭ, mai vărtos (scris: „vrătos") cu oarecare boĭarin cinstit, şi slovesnicu şi a toată destoiniciïa şi înţeleageriïa harnicŭ, dreptu pravoslavnicŭ creştin, al doiie log(o)fet şi fratele Doamnei a bunului credincios şi a luminatului Domnu Io Matei Voevoda, cu mila lui Dumn(e)dzău Domn Ţării Rumâneşti, dumnealui Udrişte Năsturel, carele ca un iubitor de învă(ţă)tur(â) şi socotiror credinţei cei dereapte în mijlocul altor cărţi noao, ce mi-a arătat. adusumi-ĭau şi o cărţulie mică în limba noastră rumânească tipărità...."[34])

N. Cartojan în Ist. lit. rom. vechi II, pag. 112 reproduce în faximil titlul *Răspunsului* lui Varlaam. In acel faximil se vede, că s'a tipărit în V'leato bĭtïa mïra 7153. Spesnïaje mïra, 1645. Locul tipăririi nu este arătat dar e lesne de înţeles că nu se putea tipări în alt loc, decât la Iaşi, acolo se afla pe atunci singura tipografie în Moldova.

11. *Cele şapte taine*. Un răspuns indirect la Catechismul tipărit la Prisaca lângă Alba-Iulia, în 1640, este şi cartea *„Şiapte Taine* / A besearecïi. Tipări / te cu învăţătura şi / cu toată chel'tuiala / Mărïei sale Io inŭ / Vasilïe Voevoda / în tipariul cel Domnesc în trăg în iaş'. Vltō, noev, 8.[35])

La întocmirea cărţii a contribuit şi Eustratie Logofătul, căcĭ la pagina 317 se află tipărită în slavoneşte o însemnare al cărei cuprins este următorul: *„Mult păcătosul şi de nicio treabă rob Eustratie fost Logofăt de muncă iubitor"*.

Exemplarul aflător la Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár—Cluj, donaţia G. Sion, este incomplet. La început are o foaie nepaginată ce cuprindea sfârşitul predoslovïei lui Varlaam. Urmează foile paginate dela 1—339.[36])

Printre iniţiale sunt câteva luate din Cazanie. Litera este cea de mărimea a doua întrebuinţată la textul Cazaniei. O parte din titluri şi iniţiale sunt tipărită în roşu.

Cuprinsul pe scurt este următorul: dela pagina 1—5 cuprinde o scurtă întroducere asupra Tainelor, arătându-se însemnătatea lor *„spre îndreptarea sufletelor noastre celor păcătoase."*

Dela pagina 6—32 tratează despre taina Botezului, dela 33—38 despre taina Mirului; dela 39—116 despre taina sfintei Eucharistii sau a Cuminecăturii. Acĭ se ocupă pe larg de Sfânta Liturghie în decursul căreia se săvârşeşte sfânta taină a Euharistiei. Dela 117—164 tratează despre taina Preoţiei; dela 165—224 despre taina Pocăinţei, dela 225—297 despre taina Nunţii, iar dela 297—300 despre taina sf. Maslu.

---

[34]) N. Drăganu: Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan Voevodul Moldovei. Anuarul Inst. de ist. Naţională III. 1924—25, pag. 245—247.

[35]) I. Lupaş, în op. cit. pag. 70 spune, că în toamna anului 1644 apărea în Iaşi o nouă publicaţie a mitropolitului Varlaam purtând titlul: Şapte taine a bisericii ..... Vlto 7153 (1644).

Dinulescu Ştefan încă o datează din 1644.

N. Cartojan în Ist. lit. rom. vechi II, pag. 112, susţine că s'a tipărit la 1645.

[36]) După I. Andreescu, op. cit. pag. 75, Cipariu zice că peste tot sunt 339 de pagini şi la urmă alte 2 foi nepaginate (vezi Analecte p. 212).

www.dacoromanica.ro

Nr. 5

Titlul cărţii: Şapte Taine, Iaşi, 1645. (Faximil mărit. Originalul are 14/10 cm.)

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREŞTI

www.dacoromanica.ro

Expunerea învăţăturii despre taine se face în mod catehetic, prin întrebări şi răspunsuri.

Dela pagina 301—303 cuprinde un catalog al sărbătorilor de peste an (36). Dela 304—317 o expunere despre posturi şi despre *„hârţi"*, iar dela 318 până la sfârşit cuprinde toată tabla de materii a cărţii.

Timoteiu Cipariu în Analecte, pag. 216 susţine, că autorul acestei cărţi este Eustratie Logofătul. Unii autori împrumută această susţinere. Alţii i-o atribue lui Varlaam. [37])

Cartea această s'a răspândit şi în Ardeal, unde o întâlnim circulând şi în còpii manuscrise.

„O asemenea copie a fost făcută în 1708 de cunoscutul copist Vasile Sturze Moldoveanul: *„şi am scris în sat în Sântul Andreias, lângă Temişoara în vriamia cându s'au rădicat curuţii lui Rakoczi Frenţii pe Nimeti, şi era răutate mare în Ardeal... şi eu dascălul Sturze încă am fugit în Ţara Turcului, în Svănţie Andriaş, când era ciuma cia mare."* O altă copie, cumpărată în Gepeş, a fost dăruită popei Iştoc din Lazuri, la 1720. Altă copie circula pe la 1720 în Topa de sus.[38])

Tot în zilele păstoririi lui Varlaam s'a tipărit, în 1646 la Iaşi, în tipografia dela Trei Ierarhi o carte de cuprins juridic sub titlul: *„Carte românească de învăţătură dela pravilele împărăteşti şi dela alte giudeţe cu dzisa şi cu toată cheltuiala luĭ Vasilie Voivod .l şi Domnul Ţării Moldovei ,den multe scripturi tălmăcită den limba ilenească pre limba românească."*

In tipărirea acestei cărţi întâlnim material tipografic întrebuinţat în Cazanie. Aşa de exemplu frontispiciul dela prima Cazanie, La Dumineca Vameşului şi Fariseiului, este întrebuinţat şi în Pravila lui Vasilie Lupu. Nu e exclus ca la tipărirea ei să-şi fi spus şi Varlaam cuvântul, dată fiind experienţa lui în acest domeniu.

12. *Retragerea lui Varlaam la Secul. Testamentul autograf din 18 August 1657 şi săvârşirea lui din viaţa aceasta.* După Sinodul din 1645 şi după tipărirea celor două cărţi de apărare a legii ortodoxe româneşti, Varlaam s'a ostenit cu orânduirea vieţii celei dinlăuntru a bisericii Moldovei şi cu ridicarea nivelului de vaţă a preoţimei. In acest sens obţine dela Vasile Lupu în 24 Fevruarie 1649 un act prin care preoţimea Moldovei este aşezată sub dreptul canonic [39]) iar deosebit de actele de scutire a preoţimei de birurile ţării (28 Martie 1638 şi 16 Septemvrie 1639) obţine în 5 Maiu 1652 un nou act domnesc prin care se garantează acele scutiri acordate preoţimei.[40])

Făcând o privire de ansamblu asupra operei săvârşită de Varlaam pentru cultura românească, având în vedere împrejurările fără îndelungată linişte ale acelor vremi, în care a păstorit, te întrebi, pe bună dreptate, cum a fost în putere unui om să facă ceeace a făcut Varlaam. El a dominat vremea. Puterea lui extraordinară, izvorîtă din iubirea de neam şi de biserică, a înfrânt curgerea istoriei şi a silit-o să apuce pe făgaşul adânc brăzdat de vrerea lui uriaşă. Căci din Septemvrie 1632 până primă-

---

[37]) Printre aceşti din urmă pomenim pe dl. Prof. I. Lupaş, Ştefan Dinulescu şi Ioan Andreescu, aceştia susţinând cu toată documentarea că ea aparţine lui Varlaam, care parte a compilat parte a adăugat singur la cuprinsul ei, dar cartea nu-i o simplă traducere.

N. Cartojan nu se pronunţă categoric şi spune, că la „Tălmăcirea ei a lucrat şi Eustraţie Logofătul, (Vezi Ist. lit. rom. vechi II, pag. 112).

[38]) N. Cartojan, Ist. lit. rom. vechi, II. pag. 113.

[39]) Şt. Dinulescu, op .cit., pag. 9, după Ind. Jolk. St. A. Hr. 22.

[40]) Idem. pag. 9, Ind. Jolk. Lit. A. Nr. 19.

www.dacoromanica.ro

vara în 1634 se schimbă în Moldova domnitorii de patru ori. In 1637 toamna izbucnesc luptele între Vasile Lupu şi Matei Basarab şi s'au dat în fiecare an până la pacea din 1644.

Câtă pagubă şi sărăcie au adus războaiele în ţară, putem să ne facem o ideie, prin antiteză, din cele ce le spune Miron Costin, care zice, că în curând după aşezarea păcii aurul leşesc, pe boi, miere şi alte bogăţii a început să curgă în ţară. *„Putea-voiu zice că sărac nu se afla pre acele vremi doar care nu-şi vrea să aibă."*[41])

Dar zice acelaş Miron Costin, că nu după multă vreme *„la mare zburdăciune erau ţările aceste. Şi care ţări se suie pre mari bişuguri, zburdează hirea omenească şi zburdăciunea naşte păcatul şi pre păcat îl urmează mânia lui Dumnezeu"*.

Izbucnesc războaiele între Tătari şi Cazaci. Moldova ajunge câmpul de bătaie. Prădăciunile lasă pârjol în urmă.

In 1649 Moldovenii lovesc pe Tătari la Brătuleni şi le iau prăzile ce le duceau din Polonia.

In 1650 vin Tătarii şi se răzbună. Iaşul este aprins. Oraşul în bună parte a fost prefăcut în scrum, dar Mânăstirea Trei Ierarhi *„au hălăduit"*.

După Tătari ţara a fost lovită de epidemii. Şi zice Costin: *„Nu numai cu o certare ceartă dreapta mânie a lui Dumnezeu, dacă se porneşte spre o ţară, că după ieşitul Tătarilor au lovit mare omor în oameni şi aicia în Iaşi şi în toată ţara."* [42])

Şi pe urma tuturor au mai năvălit în ţară şi lăcustele.

Aceste toate s'au petrecut în anii de păstorire ai lui Varlaam. In asemenea vremi a creat el şi a lăsat culturii noastre cea mai luminoasă pagină.

In vara anului 1652 Vasilie Lupu căsătoreşte pe fiica sa Ruxandra cu Timuş fiul Hatmanului Hmelinţchi al Cazacilor. Bazat pe vitejia Cacazilor, se pune rău cu Polonii.

Devine suspectat de Turci. Norii grei se apropie de hotarele Moldovei. Cu Matei Basarab şi cu Rákóczi se ceartă. Varlaam înaintat în vârstă, hărţuit de turburarea zilelor, cade bolnav.

„La revărsarea zilei, Vineri, (11 Fevruarie 1653) merserăm să vedem pe Înălţimea sa Beiul, carele cu toată curtea sa ieşia atunci pentru a vizita pe mitropolitul moldovenesc Varlaam, ce era bolnav" zice Paul de Alep în memoriile sale.[43])

Luni după a 4-a Duminică din Postul Paştilor, 1653, Varlaam era ridicat din boală, căci în acea zi, notează Paul de Alep: Vodă a asistat la o liturghie în Mânăstirea Barnovschi, la Liturghie fiind prezenţi patru mitropoliţi, Vlădicul curţii locale (Varlaam), Mitroplitul Sofiei, Velasie Mitropolit de Naupact în Morea şi un vlădică din Georgia." [44])

In săptămâna Floriilor 1653 oştile muntene şi cu cele din Transilvania, ale lui Rákóczi, pătrund în Moldova şi se îndreaptă spre cetatea de scaun. Vasile Lupu părăseşte Iaşul în Joia Floriilor, 3 Aprilie 1653.

In Lunia patimilor, 7 Aprilie, Ghcorghe Ştefan noul domnitor se urcă pe tronul Moldovei. Molitva de înscăunare o cetește Ghedeon al Huşilor. Varlaam, spune Miron Costin, că *„era la munte"*. Dacă se retrăsese la munte mai dinainte, spre a-şi reface sănătatea sau s'a retras numai odată cu alungarea lui Vasilie Lupu din scaun

---

41) Citat de Şt. Dinulescu, pag. 45.
42) Cronica Rom. I. 320. Citat de Şt. Dinulescu, pag. 47.
43) E. Cioran, op. cit. pag. 29.
44) Idem, pag. 34.

www.dacoromanica.ro

nu se poate afirma pe bază de documente, nici că s'ar mai fi pogorît în Iași, când Cazacii, a doua săptămână după Paști, alungă pe Gheorghe Ștefan. Lupu își reia tronul numai pentru scurtă vreme. Marți după amiazi înainte de Înălțare (1653) este bătut la Finta și își pierde definitiv domnia.

Locul *„la munte"* unde s'a retras Varlaam, nu este altul decât Mânăstirea Secul unde își avea metania și de unde înainte cu 19 ani 6 luni și 10 zile a fost chemat să ia în mână cârma bisericii din Moldova. Și timp de aproape două decenii Varlaam a condus corabia bisericii printre cele mai amenințătoare furtuni.

Din ultimii ani ai vieții sale petrecuți în sihăstria dela Secul, s'au găsit până acum patru autografe descoperite de V. A. Urechia la Mânăstirea Neamțu în 1887 și publicate în Analele Academiei Române Seria II. Tom. X, 1887—1888, pag. 341—342.

AUTOGRAFUL I.

Invoiala lui Varlaam cu Mânăstirea Secul, la 5 Mai 1655.

„Adică eu robul luĭ D-zeu Varlaam Mitropolit Biv Suceavschi scriu și mărturisesc însumi pre mine cum am tocmit cu călugării, anume Teodosie Egumen și Teofan Stareț și Gheorghe și Chiril și Silivestru și Jorest și Athanasie și Lazăr și Serafim și din cei mai tineri Paisie și Ion Clisiarhul și Ghenadie și Silioan și alți tot săborul din Sft. Mânăstire, cum le-am luat vad de moară de la Putna și le-am stricat o moară și le-am făcut două să mănânc din ele până voiu custa, iar după moartea mea să fie amândouă a mânăstirei, pentru ce am stricat moara mânăstirii și am înecat vadul. De aceasta scriu și mărturisesc cu aceasta scrisoare a mea Vă dnĭi (în zilele) Io Gheorghe Ștefan Voevod 7163 mesița Mai 5 zile."

Semnat: *Varlaam Mitropolit Biv Suceavski.*

AUTOGRAFUL II.

Dela 18 August 1657.

(Despre care V. A. Ureche afirmă că ar fi bruionul (conceptul, ciorna) autografului III.)

† Vă imea oța i sîna i sfto Dha, Amin. (text slavon = În numele Tatălui, a Fiului și a sf. Duh, Amin).

Adică eu robul lui D-zeu Varlaam Mitropolit Biv Suceavski scriu aceasti scrisoare cu limbă de moarte cum lasu svintei Mânăstiri Săcului prisaca din dealul lui Vod cu patru falci de vie și cu cramă cu pivnița; prisaca dela Giulesci așișderea o am dat Mânăstirei. (Prisaca dela Brad așișderea o am dat cu casă cu zemnic numai să dea patru poloboace de miare în toamnă surorei miale Catrinii.) [45])

Prisaca din Colibița așișderea o am dat. Satul Borcești cu tot venitul așișderea l'am dat. Satul Bratulesci așișderea l'am dat mânăstirei. Două mori dela Putna în gârla dincolo de sat Cofesci în vadul dela Procopie așișderea le-am dat mânăstirei,

[45]) Textul din paranteză este șters cu o trăsătură de condeiu. Vezi Urechia op. cit. pag. 346, în notă jos.

www.dacoromanica.ro

că aşia am tocmit când le-am făcut, că am stricat o moară mânăstirei şi am făcut două mori să le ţin eu până voĭ custa, iară după moartea mea să fie amândouă a mânăstirei, c'am fost rezeaş şi am luat dela mânăstire patru pogoane de am făcut vie pe dânsele; pentr'aceea le-am dat din hotarul morii dela Procopie patru pogoane şi morile c'aşea ne-au fost tocmala cum mai sus scrie, iară acelea ocine câte am cumpărat şi la Străzeşti să n'aibă nime treabă nice Mânăstirea nice alt nime din oamenii miei, că nu le-am făcut cu banii Mânăstirei nice cu a Mitropoliei, ce le-am făcut cu slujba mea, cum scrie şi în zapisul Măriei Sale lui Iŏ Gheorghe Ştefan Voevoda. De aceasta scriu şi mărturisesc iară cine va călca şi nu va ţinea scrisoarea mea, acela să hie neiertat de Dumnezeu şi de stĭi Ioan Cristitel şi de Şerbul lui Dumnezău Varlaam Mitropolit Biv Suceavski. Amin.

Vleato 7165 mesiţa August 18.

AUTOGRAFUL III.

(V. A. Urechie crede că este o copie autografică după autograful II.)

„† Vĕ imea oţa i sîna i stago duha amin. Adică eu robul lui D-zeu Varlaam Mitropolit Biv Suceavski, scriu această scriosare cu limbă de moarte şi cu *blăstăm* cum las svintei monăstiri Secului prisaca din dealu lui Vod cu patru *falci* de vie şi cu cramul cu pivniţă şi prisaca dela Giuleşti aşişderea am dat mânăstirei cu cas' şi cu zemnic, prisaca dela Bistriţa din Colibiţa aşişderea o am dat mânăstirei, prisaca din Luncă şi cu zemnic şi cu *mora* şi cu pivă de păsat aşişderea o am dat mânăstirei. Satul Borceşti şi cu prisaca şi cu tot venitul aşişderea le-am dat mânăstirei. Cocie cu postav şi cu duboŭ. (?) Aşişderea căldări de beare şi de casă şĭ ceale de rachiu şi tigăi şi linguri leagheanuri cu ibric şi blide de plumb şĭ talgere şi câte vase de lemn şi *toat pavijia casei,* câte sunt în casă şi den afara cu mic cu mare toate le-am lăsat mânăstirei şi cuhnia cu duboŭ (?) şi buţi şi boloboace şi cu coşeri toate le-am dat mânăstirei, iar cine se va amesteca şi o lua dintre aceste căt scrie mai sus să fie proclet şi neiertat de domnul Dumnezeu şi de Precesta şi de Sveatăi Ion Cristitel şi de noi amin. Leat 7165. (locul sigilului.)

CÂND A MURIT VARLAAM?

Biografii Mitropolitului Varlaam nu sunt de acord în stabilirea datei când acesta s'a mutat la cele vecinice. Neofit Scriban a susţinut că Varlaam a păstorit în două rânduri: între 1631—1654 şi a doua oară dela 1663 până la moartea sa întâmplată în anul 1668. Această susţinere a împrumutat-o şi Şaguna. Melchisedec a arătat greşala acestei susţineri.

S'au ivit divergenţe şi în privinţa locului unde s'a retras Varlaam după căderea lui Vasilie Lupu. Densuşianu era de părere că locul la munte trebue să fi fost un schit mai sus de Neamţu.

Autografele lui Varlaam fac lumină în amândouă aceste chestiuni. Din ele se vede clar, că Varlaam s'a retras la Secul. In al doilea rând, la data de 18 August 1657 se afla în viaţă. Dar la Mânăstirea Neamţu sub Nr. 2514 se păstrează un uric dela Gheorghe Ştefan Vodă din 1657 Decemvrie 19. E o carte domnească scrisă în romă-

www.dacoromanica.ro

AUTOGRAFUL IV.

Testamentul autograf al Mitropolitului Varlaam al Moldovei.

(Reprodus după V. A. Ureche. Anal. Acad. Tom. X. 1887—1888.)

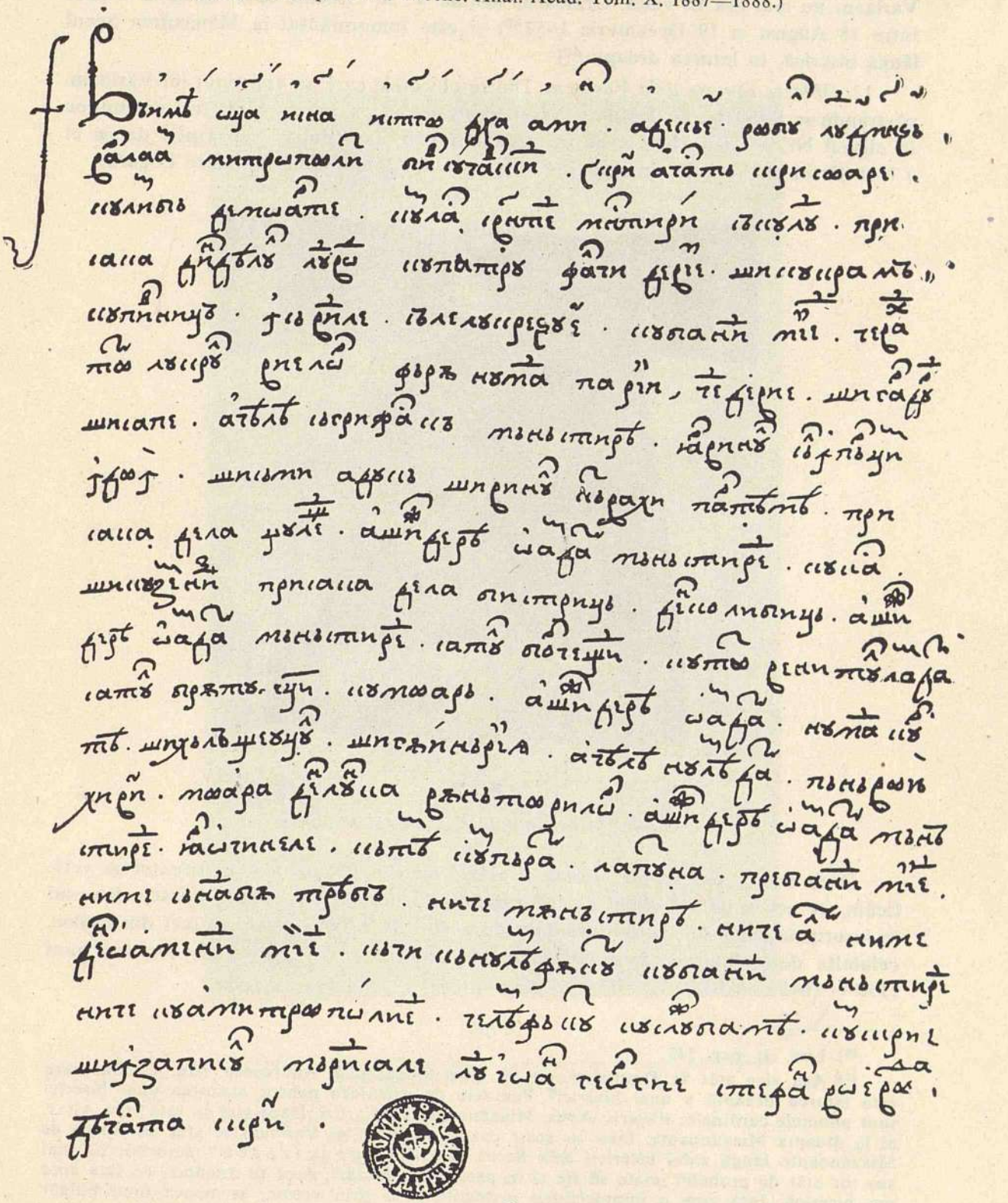

Nr. 6

www.dacoromanica.ro

neşte către egumenul şi soborul dela Secul prin care Vodă întăreşte Mânăstirei stăpânirea asupra morilor *„rămase dela Mitropolitul Varlaam"*. Deci la această dată Varlaam nu mai era în viaţă. Urmează, susţine V. A. Ureche, că a murit la o dată intre 18 August şi 19 Decemvrie 1657[46]) şi este înmormântat la Mânăstirea Secul lângă biserică, în laturea dreapta.[47])

12. *Obiecte rămase dela Varlaam.* Dintre obiectele care au aparţinut lui Varlaam, păstrându-se la Secul, Şt. Dinulescu pomeneşte un sacos, un epitrahir (cel din mijloc în clişeul Nr. 8) şi un liturghier manuscris slavon, care după o inscripţie de pe el a fost dăruit lui Varlaam în anul 1643 Maiu 25 de Teodor Ianovici Mare Logofăt.

Nr. 7

Sacosul Mitropolitului Varlaam al Moldovei.

Dacă aceste relicve mai există şi astăzi nu ştim. N'am fost în situaţia să verificăm, de aceea ne mărginim cu informaţiile din lucrarea lui Şt. Dinulescu. Sacosul în inscripţia din jurul gâtului are data de 7146 = 1638 iar epitrahirul (cel din mijloc, celalalte două laterare sunt omofoare) în inscripţia din partea de jos are anul 7150 = 1642.

---

[46]) Loc. cit. pag. 343.

[47]) Aşa zice atât Şt. Dinulescu, op. cit. pag. 69 cât şi I. Andreescu, pag. 42. Dar care este laturea dreaptă a unei biserici? Punctele de orientare pentru aşezarea unei biserici sunt punctele cardinale: Răsărit, Apus, Miazănoapte şi Miazăzi. Dacă stai cu faţă spre Altar, ai la dreapta Miazănoapte. Deci în acest caz mormântul lui Varlaam se află în partea de Miazănoapte lângă zidul bisericii dela Secul. Dar din „p r e c i z a r e a" autorilor de mai sus tot atât de probabil poate să fie şi în partea de Miazăzi, dacă te orientezi cu faţa spre uşa bisericii. Iată cum o impreciziune rostogolindu-se prin vreme, asemenea unui bulgăr de zăpadă, creşte mereu şi poate da naştere la erori.

www.dacoromanica.ro

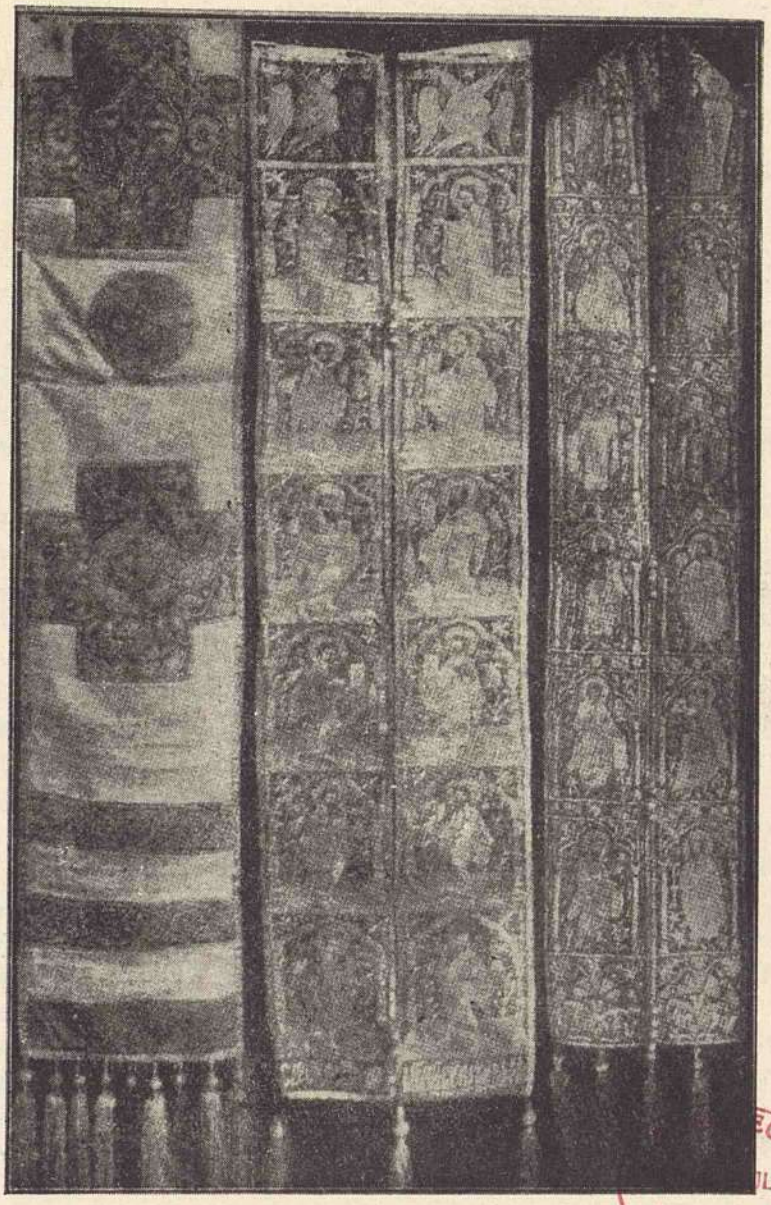

ECA
ULUI -
BUCUREȘTI

Nr. 8

Epitrahirul (cel din mijloc) și omofoarele care au aparținut Mitropolitului Varlaam al Moldovei.

www.dacoromanica.ro

CAZANIA

1. *Descrierea cărţii.* Cazania lui Varlaam, dela 1643, această piatră de hotar în istoria culturii româneşti, a fost tipărită pe 505 foi format in folio.

Înălţimea textului paginilor este de 23½ cm. iar lăţimea, adică lungimea rândurilor este de 13 cm.

Primele trei foi, pe care se află titlul cărţii (Foaia I r.), stema Moldovei (F. I v.), predoslovia lui Vasile Lupu (F. II r.) şi predoslovia lui Varlaam (F. II v. şi F. III) sunt nenumerotate. Urmează 382 de foi numerotate dela 1—384,[48]) cu literele chirilice întrebuinţate ca cifre, aşezate sus în colţul drept, pe pagina primă a foilor, (reverso = r.).

Aceste 382 de foi cuprind cazaniile la Duminecile anului bisericesc, la Sâmbăta lui Lazar, la Vinerea mare, a Patimilor şi la Sâmbăta mare, în total 54 de cazanii.

Verso foii numerotată cu 384 este în alb. Cu foaia următoare se începe o numerotare nouă dela 1—116.[49])

Aceste 116 foi cuprind cazaniile la *„Praznicele Lunilorŭ preste anŭ, înpărăteşti şi a svenţi mari"* în număr de 21 şi nu 22 aşa cum întâlnim în unele lucrări care se ocupă de Cazania lui Varlaam.

Paginile foilor poartă titlul pe scurt al Cazaniilor de pe foile respective.

La sfârşit, Cazania lui Varlaam, are iarăşi 4 foi nenumerotate cuprinzând *„Capetele ce sămt într'această carte"*.

Prin urmare are 3+382+116+4=505 foi sau 1010 pagini. Afară de numerotarea foilor cartea mai are o numerotare a Cazaniilor dar care se opreşte la nr. 16. Numerotarea aceasta e făcută cu roşu înăuntrul unor vignete mici, pe marginea foilor, afară de text, (vezi clişeele Nr. 9—15) şi se opreşte la Cazania Dumineci a şasea după Paşti, a orbului, care este a 19-a Cazanie în serie dar după această numerotare a 16-a. Cazaniile dela Joi Mari (noaptea spre Vinerea Patimilor), dela Sâmbăta Mare şi dela luminata zi a Invierii nu sunt numerotate. După aceste se continuă iarăşi numerotarea oprindu-se la Dumineca orbului.

---

[48]) In numerotarea foilor există o serie de greşeli: unele numere se repetă în locul altora. Sunt omise însă numerele de ordine 248 şi 256, fără să fie înlocuite cu alte numere aşa încât la numărul 384 corespund în realitate numai 382 de foi.

[49]) Şi în partea aceasta există greşeli în numerotare, repetiri de numere în locul altora omise ,dar numărul foilor corespunde cu cifra finală a numerotării.

www.dacoromanica.ro

9[50]) 10[51]) 11[52]) 12[53]) 13[54]) 14[55]) 15[56])

Vignetele întrebuinţate la numerotarea Cazaniilor.

Paginile foilor au în partea de sus titlul pe scurt al Cazaniilor respective, între ţirade tipografice.[57]) Iar în partea de jos, sub text, întâlnim signatura coalelor făcută cu literele alfabetului chirilic.

Tiparul Cazaniei lui Varlaam este în două culori. Titlurile şi iniţialele sunt tipărite cu roşu [58]), iar textul cu negru.

La tipărirea ei s'au întrebuinţat, în titluri, litere de cinci mărimi şi anume: de 1 cm., 2 cm., 2 cm. şi 7 mil. şi 3 cm. înălţime. Iar pentru text s'a întrebuinţat literă de două mărimi: corp 24, dublucicero şi corp 16 terţia. (Vezi clişeele Nr. 16 şi 17.)

O parte din textul titlului cărţii, stihurile de sub stema Moldovei şi cele două predoslovii sunt tipărite cu litera de mărimea a doua (corp 16 terţia).

Dela F. 1—218 inclusiv este tipărită cu litera de mărimea întâi (corp 24, dublucicero). F. 218 v. este în alb.

Dela F. 219—384 inclusiv numai textul Evangheliilor este tipărit cu litera de mărimea întâi iar tâlcurile sunt tipărite cu litera de mărimea a doua.

Partea a doua a cărţii, numerotată dela 1—116 şi cele 4 foi nenumerotate dela sfârşit, este tipărită în întregime cu litera de mărimea terţia, corp 16.

Paginile tipărite cu litera de mărimea întâi au câte 19 rânduri. Lungimea rândurilor este de 13 cm. Iar înălţimea paginei de 23½ cm.

Paginile complete, tipărite cu litere de mărimea a doua au câte 28 de rânduri. Lungimea rândurilor este aceiaşi, de 13 cm. La fel şi înălţimea paginilor.

2. *Conţinutul cărţii.* Unele dintre exemplarele existente ale Cazaniei lui Varlaam au o foaie de titlu iar altele au altă foaie de titlu, deosebite atât prin ornamentaţie cât şi prin literă şi prin aşezarea textului. Le reproducem aci pe amândouă sub Nr. 18 şi 19.

---

[50]) Vignetă la Cazania Duminecii vameşului şi fariseului, F. 1 r.

[51]) La Cazania Duminecii feciorului celui curvar. F. 8. r. Se repetă la Cazania Duminecii a treia după Paşti, a Mironisiţelor, F. 140 r. şi la Cazana Duminecii a cincia după Paşti. F. 157 r.

[52]) La Cazania Duminecii lăsatului de carne. F. 20 bis (=22) v. Se repetă la Cazania lăsatului brânzei. F. 157 r.

[53]) La Cazania Duminecii întâi din postul mare. F. 36 r.

[54]) La Cazania Duminecii a doua din post. F. 47 v.

[55]) La Cazania Duminecii a treia din post. F. 53 r. Se repetă la Cazania Duminecii a cincia din post. F. 70 v.; a Sâmbetei lui Lazar. F. 77 şi la a Duminecii Floriilor. F. 86 v.

[56]) La Cazania Duminecii a patra din post. F. 66 r. Se repetă, dar inversată, cu partea de sus în jos, la Cazania Duminecii Tomei. F. 132 r.; la Cazania Duminecii a patra după Paşti. F. 149 v. şi la Cazania Duminecii a şasea după Paşti a orbului. F. 167 v.

[57]) In titlurile paginilor încă sunt greşeli pe care le vom semnala în paragraful unde ne ocupăm de cele două ediţii princeps ale Cazaniei.

[58]) Excepţie fac iniţialele D. F. 10 v.; K. F. 299 r.; K. F. 315 r.; IA. F. 21 r.; C. F 352 (numerotată greşit cu 312) r. şi Z. F. 358 v.

www.dacoromanica.ro

ꙟтребикꙋмь ꙟнтрѫ хс диꙟлон трꙋль ностроу ши нꙋсъспоуркѫ, ниче съѡпрѣще. шиєꙋте ꙟтребь соареле кътрѣче принꙟлокꙋри ꙟпꙋ ците ши скрънаве спꙋркѫсе лоуба. щіоу кьчела чевахи ꙟцелепть ши крединьчос нꙋва ꙟдрьзни съꙁи кѫ дѣвачаста. дече дени съспоуркѫ соареле чель трекѫтори. кꙋмоуль маи върт(ѡ) чель вѣчникь ши нетре коуть лꙋмина ꙟтоатѫ кꙋрѫціѧ, ноу съспоуркѫ ниче съꙟкоуще прекѫ реле идꙋль ши печецꙋле гропіен нꙋ алꙋ поутоутцина. ꙟши ждере съ ꙟцелещи, деꙟфрикошата таинѫ лсвентен кꙋменекѫтоури. кьдѣ ка съмѫнъꙟкѫ. нꙋмсе коуалте боукате поутреде, кꙋмь грѫище ши стыи іѡань златоѹст. чесѣ

зі кии вѣ

Nr. 16. — Pagină din Cazania lui Varlaam, tipărită cu litere de mărimea întâi, dublucicero corp. 24. (F. 46 r.).

www.dacoromanica.ro

пѹль ши мара ѧскѹлтъ дин ꙟсь. Іаръ фїюлѹи
дмнѕъѹ нѹль мъртѹрисіи приꙟсь. Пентрачѣ
драчїи веніѧ дель мъртѹрисіѧ къ ѥсте дмнѕъѹ.
ши кѹ ачаста преоѹчинчїи лѹи спъмънтан шїи ꙟ
фрикошъ. къ ачелора кѹнтенир вънтѹлѹи
ши алиниаръ мъреи леаръта пѹтѣръ дмнѕъѹ прен
лѹи Хс. ши ѥнлѹль пѹтѣ кѹноаше къ ѥсте
дмнѕъѹ. атѹнче де драчи, азнаръ ши съмираръ.
Іаръ къчи мъртоурисиръ драчїи пре домнѹлѹ
Хс, къ ѥсте дмнѕъѹ. нѹи требѹѧ лѹи Хс ачаста
дела динши. че драчїи ꙟшиши де фрикъ стри
гаръ, фїиндь ѕробнци де пѹтѣръ лѹи чѧ діѹ
мнеѕъѧскъ. дѣкаль въѕѹръ, кѹноскѹръ къ
ѥсте дмнѕъѹ ꙟтрѹпь деѡмь, ши ꙟдець ато
атъ лѹмѧ, ши съ спъріаръ фоарте. ши де
фрикъ стригаръ. чеи ноаъ ши ціе фїюль лѹи
дмнѕъѹ. дѣи веннть ꙟчѧ маинте девреме
съ не мѹнчешн пре нои. Ꙟчѧ ла аръ таре съ
кѹноаше, къ ѥсте гътатъ мѹꙟкъ чело рѫи
че съмть връжмашн лѹи Хс. къши токма дра
чїи кѹноскь ꙟтрѹенне, къ съмть рѫи ши връ
жмашн лѹи дмнѕъѹ. ши пентрача аѹ съмѹи
чи. щиѹ драчїи ши врѣмѧ мѹнчилорь сале.
Къ дѹпъ ꙟжнпира ачещїи лѹми трекътоаре,
борь ста тоате вѣчинче ши нетрекѹте, ши
атѹнче вахи ши мѹꙟка лорь. пентрачѣѧ ѕи
серъ кан веннть маинте девреме съ не мѹнче
щи. Дмнѕъѹ ноу мѹнчаше пре ниме де чеѧ че
вииь

Nr. 17. — Pagină din Cazania lui Varlaam, tipărită cu litere de mărimea a doua, terția, corp 16. (F. 236 v.).

www.dacoromanica.ro

Nr. 18. — Pagina de titlu din Cazania lui Varlaam, 1643.

www.dacoromanica.ro

КАРТЕ РОМѪНѢСКЪ
де ѫвъцътуръ думенечеле
престе ан ши ла празничеле ѫпърътеши. ши ла свѧнции мари.
Кузисѣла ши кутоатъ келтоуѧла
луй Васїлїє Воєвода
ши домнул цѣрѫ Молдовеи. дин мѫлте скрїптурѣ тълмъчитъ дин лимба словенѣскъ пре лимба ромънѣскъ.
де Варлаам митрополитул
де цара Молдовеи
Ѫ Тупарнил Домнеск. Ѫ Мънъстире а трей Свѧтители Ѫ Яши. дела Хс аХмг

Nr. 19. Foaia de titlu B din Cazania lui Varlaam. 1643.

www.dacoromanica.ro

STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI

Moldovei

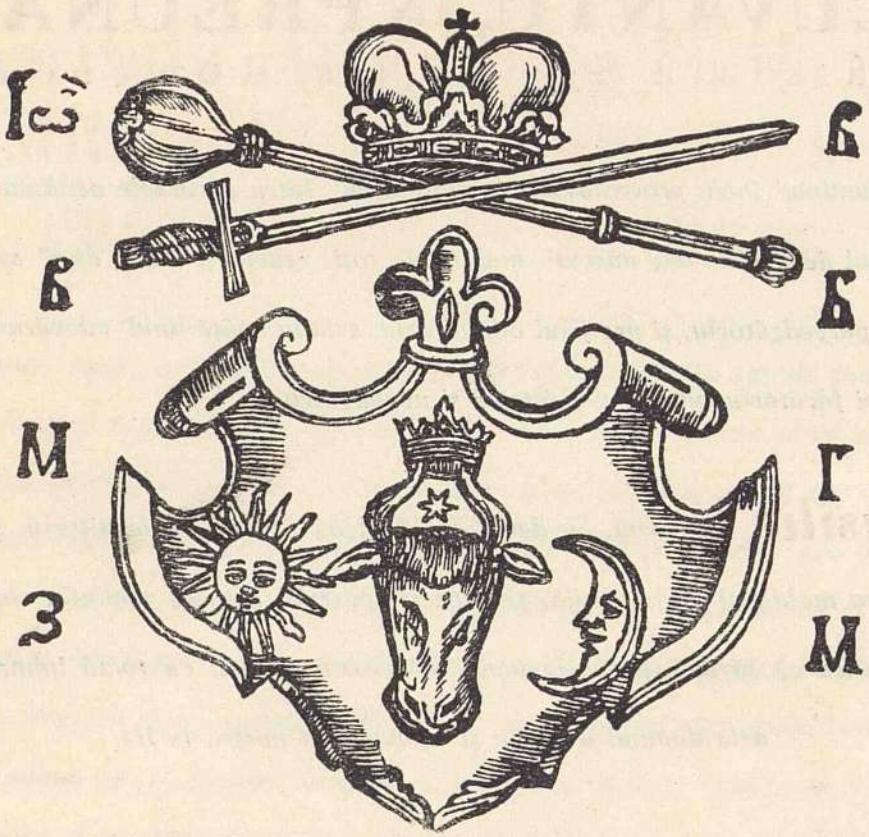

20

Desì vedzi cándvà sămnŭ groznicŭ,
Să nu te mîri cándŭ să aratâ putearnicŭ.
Că puterniculŭ putearĭa-lŭ închipuiaşte,
şi slăvitulŭ podoaba-lŭ schizmeaşte.
Capŭ de buârŭ şi la domnïi Moldovenești,
Ca putearĭa aceii hïeri să o socŏtești.
De unde mari domni spre laudâ ş-au făcut cale
de-acolo şi Vasilïe vod au ceput lucrurile sale.
Cu învăţături ce în ţara sa temelĭuiaşte,
nemuritorĭu nume pre lume şĭe zideaşte.

www.dacoromanica.ro

CUVÂNTU, ÎN PREUNĂ. II. r.

Cătrâ toatâ Semenţïia Romęnească.

Prea luminat' întru pravoslavïe, şi credinciosŭ întru părin'tele nenăscut', şi întru fiĭul dela părin'tele născut' mainte de toţi veacïi. şi întru dhul' svănt' dela părintele purcedzătorĭu, şi pre fiĭul odihnitorĭu. svănta troiţă ūnul' adevărat' dmdzău ziditorĭu şi fâcătorĭu tuturor văḑzutelor şi nevăḑzutelor.

***Io Vasilie V**oevod. cu darul' lui dmdzău ţiitorĭū, şi biruitorĭu. şi domnŭ atoată ţara moldovei dar' şi milă, şĭ pace şi spăsenïe a toată seminţia românească pretutindenea ce să află pravoslavnici într'aceasta liîmbă. cu toată inima cearem' dela domnul dmdzău şi izbăvitorĭul nostru Is Hs.*

Diîntrucât s'au îndurat' dmdzău diîntrū mila sa de ne-au dăruit' dăruim' şi noi acest' dară limbïi românești. carte pre limba românească întăĭu de laudă lui dmdzu. după aceea de învăţătură şi de folos' sufletelorŭ pravoslavnici. să iaste şi de puţin' preţ' iară voi să o prïimiţi nu ca ūn' lucru pemntesc' ce ca ūn' ōdor ceresc'. şĭ prĭinsă cetind' pre noi pomeniţi şi întru ruga voastră pre noi nu ūitareţi şi hiţi sănătoşi.

www.dacoromanica.ro

21[59])

II. v

Smeritulu Arhiep[s]cp' Varlaa[m] şi Mitropolitul de Ţara Moldovei, cuvăntū cătră cetitoriu.

De mare jeale, şi de mare lucru ĭaste, ō ĭubite cetitoriu căn'dŭ toate faptele ceriului şi a pămăntului, înblă şi mârgŭ toate careaş' la sorocul' şi la marginîa sa la carea înţelepciunea cĭa veacinică le-au făcut' şi nice puţin' nu smentescŭ nice greşescŭ sâmnūl său, numai săngurŭ' amărătulŭ ōmŭ ce-i fâcut' pre ōbrazul' şi pre chipul' tvoreţului său. cu mente şi cu graĭu dela dănsul' cinstit' domn' şi biruitoriu pământului şi mârei. paserilor şi dobitoacelorŭ. peştilorŭ şi tuturorŭ fierilorŭ cumŭ grăiaşte şi prorculŭ că cu puţinelŭ îlŭ micşură pri însŭ mai micŭ decăt îngerii adecă pre ōmŭ. numai că cï-i cu trup' iară cu sufletul' iaste fără de moarte ca şi îngerii. la care margine şi la care sorocŭ iaste făcut' de dmdzău să margă în locŭ ce are hi sâ grijascâ şi şă nevoiască nice leac' să nu smentească nice să să scape de acela sâmnŭ. iară elŭ departe râmă(i)ne. şi ticăiţeaşte sâ scapâ că şi diîn fire de va socoti ōmulŭ, şi diîn scripturâ nu va afla altŭ săvărşit' chemărei sale sau altă margine. fără nūmai vĭiaţa aceea / vetită şi cu năročŭ şi blagoslavită carĭa. săvai că ō şi III. r. *dorescŭ şĭ ō pohtescŭ toţi oamenĭi ĭară în care lucru stâ şi să ţ:ine aceaĭa vĭiaţâ; ŭniii cu totulŭ nuş' ştĭu nice vorŭ să ştĭe. al'ţii are pūtĭa să nu ştie iară ei de bună voĭa lorŭ, căŏtăn'dŭ nu văd' şi audzind' nu înţeleg' ai trei(i) săvai că şi ştĭu şi vâdŭ, şi cu dragŭ ō poh'teascŭ, iară lucrurile ceale de treabâ ce ducŭ la ceaĭa vĭiaţâ nu vorŭ*

[59]) Se repetă la Dumineca a 2-a din post (F. 47 v.) şi la Preacuvioasa Paraschiva (f. 12 r.)

www.dacoromanica.ro

să le facă. pentr'aceea diîntru întâĭu, ce-au fost' bărbaţi purtâtori de dhlŭ svănтŭ. ūnïi dupâ alţi şi până acmu toţi au ūstenit' scrïindŭ şi tălcuind' sven'tele scripturi de-au învăţat, ş-au arătat' ōmulūi în toate chipurile. calĭa carea duce acolo. cum' ca să nu greşascâ hïeş'tecine mar'ginea şi săvrăşitulŭ acela spre carele-i fâcut'. către'aceea ş'altâ ūsteniînţâ s'au adaōs acelorŭ bărbaţi purtâtori de dhulŭ svănt' căci câ mărgăndŭ de susŭ în gios, şi în pūţinăîndu-se diîn ōameni înţelesul' sventelorŭ scriputri. le-au câōtat' a pogoră şi svănta scripturâ tot' mai pre înţelesulŭ ōamenilorŭ păn'aū începūt' a scoate aşeaş' cineş' pre limba sa pen'tru ca să înţeleagă hïecine să sá înveaţe. şi să mârtūrisascâ minunate lucrūrile lui dmdzău cu multŭ mai vrătos limba noastră românească ce n'are carte pre lim'ba sa. cu nevoe iaste a înţeleage

III. v. cartea alţii lim'bi. şi pentru lip' / sa dascalilor ş'a învăţăturei. căt' au fost' învăţăndŭ mai multă vreame, acmu nice atăta nimă nu învaţâ. pentr'aceea de nevoe mi-au fost ca un' datornic' ce sint' lui dmdzău cu talanŭtulŭ ce mĭ-au dat' să-mi poci' plăti datoria macarŭ de căt' până nu mâ duc' în casa cea de lut' a moşilorŭ mïei. adunat-am' diîntoţi tălcovnicïi sventei Evglïi dascalïi besearicïi noastre şi deac'-am' scris. arătat-am' mărïei sale pravoslavnicului domnŭ Iō Vasilïe Vovodul' cu mila lui dmdzău Domnūlŭ ţărăi moldovei. mârĭa sa ca ūnu domnu creştin' şi blgocestivŭ şi ŭubitorĭu de besearicâ grijindŭ ca ūn' stâpăn' bunŭ de folosul' ōilorŭ lui hs nu numai pentru ceale trupeşti. ce şi pen'tru ceale sufleteşti de ūnde săngurŭ dmdzău. cu măna sa cea putearnicâ. au arâtat' mărïei sale spre aceasta lucrū îndereptâtorĭu. prea ōsvenţitulă pârinte Petru moghila feciorŭ de domnu de moldova. Arhïepscpŭ şi mitropolitŭ chievūlūi Haliciului şi a toată rosĭa. carele pre pofta mărïei sale. au trimisŭ tipariulŭ cu toate meşterşugurile căte trebuescŭ. spre care lucru mărĭa sa domnulŭ ce scrïe mai susŭ Iō Vasilïe Voevodūl' cu darulŭ lui dmdzău domnulŭ ţărăi moldovei. cheltuială nesocotită spre tot' lucrul tipărïei au dat'. şi aşea cu darul' lui dmdzău dupâ început' amŭ vădzūt' şĭ svrăşitulŭ.[60])

[60]) Predoslovia are la început iniţiala D. Nr. 34.

www.dacoromanica.ro

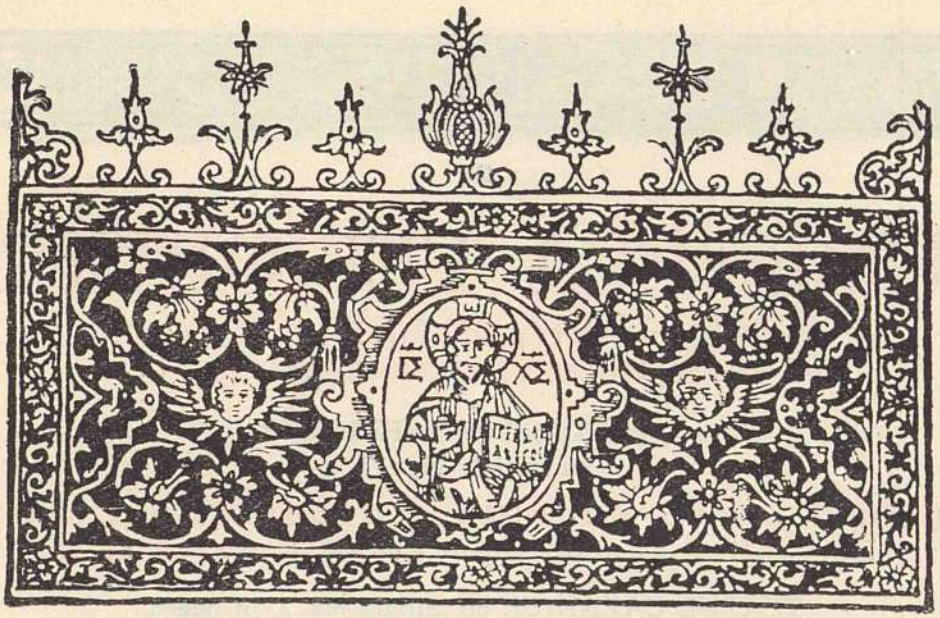

F. 1. r.

22[61])

DUMENECA FARISEULU[I]

şi a vamâşulu(i) Ev(g)lïa diin luca. în optudzeci şi noaâ de capete:

Urmează textul Evangheliei care începe cu iniţiala Nr. 16.

La margine, afară de text are vigneta înăuntrul căreia se află tipărit cu roşu numerotarea Cazaniei.

După textul Evangheliei urmează Cazania, al cărei titlu, cu roşu, este următorul:

Invăţâturâ. pen'tru fariseu şi pen'tru vamâşu. F. 1 v.

[61]) Se repetă la Cazania Duminecii a 18-a după Rusalii. (F. 307 v.)

www.dacoromanica.ro

F. 8. r.

23

DUMENECA FECIORULUI

Celu[i] curvariu, Ev[g]lïa diîn luca.
în şea[p]tedzeci şi noaâ de capete.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 17. F. 10 v.

învăţâturâ pentru îndelungâ râbdarea lui dmdzău.
cumu prïimeaşte de cu mi̦lâ pâcă̦tosulu, deaca să întoarce.:

TEXTUL CAZANIEI, cu iniţiala Nr. 2, în negru. F. 10 v
La sfârşit (F. 22 r. tip. 20) are finalul aci reprodus sub Nr. 24.

24[62])

F. 20. r. bis.

25[63])

DUMENECA LÂSATULUI

cârnei. Evan'gelïa diîn mathei.
într'o sutâ şi şease capete.

TEXTUL EVANGHELIEI, cu iniţială asemenea celei de sub Nr. 15.

înţelesulu Ev[g]lïei aceştïia. acesta iaste. F. 24. r.
Tâlcuirea are la început iniţiala Nr. 11.

---

[62]) Se repetă la Dumineca a 7-a d. Rusalii (F. 250 r. tip. 251); a 24-a d. R. (F. 342 v.); a 31-a d. R. (F. 379 r.) şi la 21 Nov. (f. 28 r.)
[63]) Se repetă la 21 Nov. (f. 25 v.)

www.dacoromanica.ro

F. 29 r.

26

DUMENECA LÂSATULUI

brândzei Ev(g)lïa diîn mathei.
în şeapte sprâdzeace capete.

TEXTUL EVANGHELIEI, cu iniţiala Nr. 15.

înţelesu*lu* aceştï*ia* Ev(g)lïi. acesta iaste F. 30 r.

TEXTUL CAZANIEI, cu iniţiala Nr. 63.

F. 36 r.

27

INVĂTÂTURÂ LA DUMENECA

întăia. a svăn'tului post*u*. celui mare

Aceasta este cea dintâi Cazanie care, înainte de textul Evangheliei, are o introducere sau cuvânt înainte. Se începe cu iniţiala Nr. 14.

După întroducere urmează textul Evangheliei.

Ev[g]lïe. diîn i●an*u* în cinci capete. F. 73 v.

Tâlcuirea este împărţită în două părţi.

Intăia parte. F. 38 r.
pentru venirea lui nathanail*u* către hs.
şi pentru mâ[ı]turïa lui.

Textul tâlcuirii începe cu iniţiala Nr. 72.

a doa parte. F. 41 r.
pe[n]tru svănta cumenecătură.

Textul tâlcuirii începe cu iniţiala Nr. 74. Pagina reprodusă sub Nr. 16 aparţine acestei Cazanii. (F. 46 r.)

www.dacoromanica.ro

F. 47 v.

21[64])

DUMENECA A DOA IN POSTŬ

Ev[g]lïa diîn ma[r]co. în şeapte capete.

TEXTUL EVANGHELIEI, cu iniţiala Nr. 63.

în'ţelesulu aceştïia Ev[g]lïi. ace[s]ta iaste. F. 48 v.

TEXTUL CAZANIEI.
Cu iniţiala Nr. 72.

F. 53 r.

28[65])

DUMENECA A TREĬA SĂPTÂMÂNÂ

în post' Ev[g]lïa diîn marco. în trei dzeci şi şeapte de capete.

TEXTUL EVANGHELIEI, cu iniţiala Nr. 16.

Invâţătură pe[n]tru închinăciunea sventei şi cinstitei crŭci. F. 54 r.

TEXTUL CAZANIEI, cŭ iniţiala Nr. 73.

F. 66 r.

29

DUMENECA A PATRA IN

postu Ev[g]lïe diîn marco în patru dzeci de capete.

TEXTUL EVANGHELIEI, cu iniţiala Nr. 63.

Inţelesu[l] aceştïia Ev[g]lïi, ace[s]ta ia[s]te. F. 77 v.

TEXTUL CAZANIEI, cu iniţiala Nr. 71.

---

[64]) Vezi frontispiciul Nr. 20 la Predoslovia lui Varlaam pag. 41.
[65]) Se repetă la D. 30-a d. Rusalii. (F. 369 v.)

www.dacoromanica.ro

F. 70 v°

Nr. 30.

DUMENECA A CINCEA IN PO

stu. Ev[g]lïe diîn marco in patru dzeci. şi şeapte. de capete.

TEXTUL EVANGHELIEI.
Cu iniţiala Nr. 12.

Inţelesul' aceştïia Ev[g]lïi, acesta iaste. F. 72 r

TEXTUL CAZANIEI.
Cu iniţiala Nr. 72.

F. 77 r.

Nr. 34.

INVĂŢĂTURĂ LA ŞĂMBĂTA LUI

lazaru, pen'tru învïerea lui. şi pen'tru putearia cea dmdzăiască a lui hs.

Nu are Evanghelie. Cazania începe cu iniţiala Nr. 4.
La sfârşit (F. 86 r.) Cazania are finalul aci reprodus sub Nr. 32.

Nr. 32.[66])

[66]) Acest final se repetă la Cazania Invierii (F. 131 v.); la a Înălţării (F. 187 r.); la D. a 7-a după Paşti (F. 198 r.); la Rusalii (F. 209 r.); la D. 19-a după Rusalii (F. 318 v.) şi l: 8 Septemvrie. (F. 8 r.)

www.dacoromanica.ro

F. 86 v.

Nr. 33.

LA DUMENECA FLORILOR

a şeas*ia* în post*u*. Ev[g]l*ia* diîn i**o**an'
în patrudzeci şi **u**na de capete.

Introducere cu iniţiala Nr. 4.

TEXTUL EVANGHELIEI

cu iniţiala Nr. 70.

F. 87 v.

Ot i**o**anna za[c], 41.

După textul Evangheliei urmează:

F. 89 r.

Invâţătu**u**râ diîntr'aceastâ svän'tâ
Ev[g]l*ie* pen'tru călâtorï*ia* domnulu**u**i
hs în ier[s]lim*u*.

TEXTUL CAZANIEI

cu iniţiala Nr. 67.

www.dacoromanica.ro

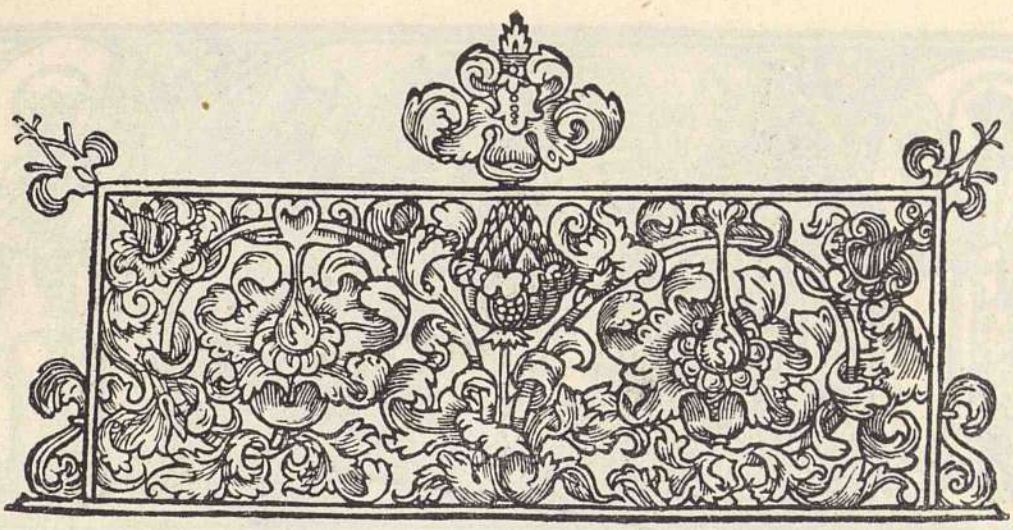

F. 100 v.

Nr. 34.[67])

INVĂȚÂTURÂ LA GIOI MARI NOAPTEA

spre veneri. pen'tru mun'cile domnului nostru lui ishs. cumu să cade noaâ a jelui și ne scră[r]bi pre păcatele noastre. că pen'tru dănse au răbdat' mu[n]ci dmnul' hs.

Evanghelie nu are. Cazania începe cu inițiala Nr. 63. Se împarte în două părți Partea a doua are următorul titlu:

dovada mun'ciloru lui hs. F. 106 v.

Textul începe cu inițiala Nr. 74.

Cazania la Sâmbăta mare nu are frontispiciu, ci numai un ornament de țirade tipografice.

F. 110 v.

LA SĂMBÂTA CEA MARE INVÂȚĂTURÂ

La îngroparia dmdzâescului tru[p] a domnului nostru lui is hs. și iară[ș] pe[n]tru plă[n]sulu. și tăînguîria preacistei maicei lui dmdzu și pe[n]tru pogorărea lu[i] hs la iad'.

Evanghelie nu are. Cazania începe cu inițiala Nr. 13.

---

[67]) Se repetă la Cazania Înălțării (F. 175 bis = 176 v.); la D. 10-a d. R. (F. 262 v.); a 22-a d. R. (F. 328 r.) și la a 29-a d. R. (F. 364 r.).

www.dacoromanica.ro

Nr. 35. F. 124 r.

LA SLĂVITA ŞI LUMINATA.

dzi a învĭerei dmnulŭi nostru is hs. învâţătură. pen'tru bucurĭia dzilei. şi de căte ori s'au arătatu într'aceaia dzi ucinciloru săi deaca'u învisu diîn morţi dom'nulu hs.

Evanghelie nu are. Cazania începe cu iniţiala Nr. 71. La sfârşitŭl Cazaniei se repetă finalul dela Sâmbăta lui Lazar. Nr. 32.

F. 122 r.

Nr. 36.[68])

INVĂŢÂTURÂ LA DUMENECA

thomei. ce să chiamâ dumeneca noaâ. Evglĭa diîn ioan' în şeasedzeci şi cin'ci de capete.

INTRODUCEREA cu iniţiaia Nr. 5.

Ioanu za[c] 65 F. 133, r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 72.

Invăţâturâ pen'tru ce să chiamâ dumeneca noaâ. F. 134 v.
şi pen'tru credin'ţa thomei apostolu.

TEXTUL CAZANIEI
cu iniţiala Nr. 69.

[68]) Se repetă la D. a 31-a d. R. (F. 375 r.)

www.dacoromanica.ro

F. 140 r.

Nr. 37.

La dumeneca A treia dupâ paşti.

învâţâturâ pen'tru mirono
site. Ev[g]lïa diîn marco. în şease
dzeci şi noaâ de capete.

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 8.

Ot marca. 69. F. 141 r.[69])

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 12.

Învăţâtură, diîntr'aceastâ svâ[n]tâ Evan'gelïe. F. 142 r.

TEXTUL CAZANIEI
cu iniţiala Nr. 18.

F. 149 v.

Nr. 38.

La dumeneca a patra după paşti.

învăţâturâ pen'tru ve[n]decaria bol'navului.
Ev[g]lïa deîn ioanu. în patrusprádzeace capete.

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 67.

Ot ioanna. za[c.] 14. F. 150 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 71.

F. 151 v.

Invăţâturâ din'traceastâ svâ[n]tâ Ev[g]lïe, pen'tru.
ciudeasa ce-au făcutu dmnulu hs. de-au sănâto-
şa[t] bolnavulu acela ce bolïia de 38 ai.

TEXTUL CAZANIEI
cu iniţiala Nr. 7.

[69]) Numerotarea filei este greşită, s'a tipărit 139 în loc de 141.

www.dacoromanica.ro

F. 157 r.

Nr. 39.[70])

La dumeneca a cincea dupâ paşti.

învăţâturâ pen'tru credinţa samareaninei. Ev[g]lïa diîn ioan', în doaâ sprădzeace capete.

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 4.

io za[c], 12. F. 157 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 63.

învăţâturâ diîntr'aceastâ svntâ Ev[g]lïe.

TEXTUL CAZANIEI

Iniţiala acestei tâlcuiri este un simplu D mare tipărit cu roşu.

F. 167 r.

Nr. 39.

Dumeneca A şeasia dupâ Paşti.

pen'tru ven'decaria orbului.

Astâdzi svân'ta Evglïe, povesteaşte noaâ de cïŭdesa *ce-au* fâcūtŭ domnulŭ hs. *de-au* tâmădŭitŭ pre unŭ ōrbŭ, *ce-au* fostŭ nâscut' diîn zgâulŭ maicei sale aşĭa. cum' scrïe iōan bgoslov în 34 capete.

TEXTUL EVANGHELIEI F. 157 v.

cu iniţiala Nr. 63, fără alt titlu sau trimitere, cu roşu, ca şi la celelalte cazanii anterioare. Aceasta estea ultima Cazanie ce are număr de ordine (16). Vigneta cu numărul se află pe F. 167 v. la începutul textului Evangheliei.

F. 170 r.

învăţâturâ diîntr'aceastâ svă[n]tâ Evan'gelïe.

TÂLCUIREA
cu iniţiala Nr. 62.

[70]) Se repetă la Cazania Duminecii a şasea d. Paşti. (F. 167 r.)

www.dacoromanica.ro

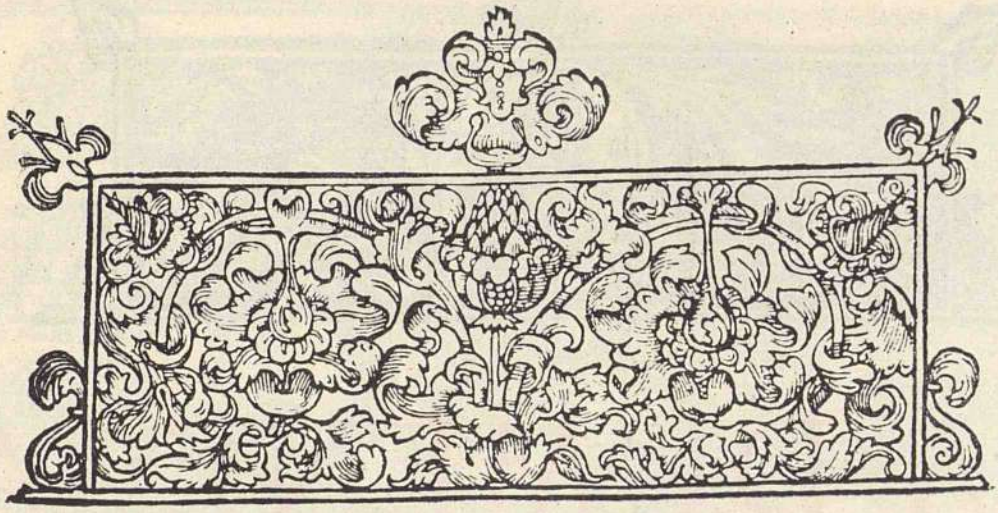

F. 175 b.s v.

Nr. 34.[71])

LADZUA CEA SLĂVITĂ CĂNDŬ

s'au înălțatu de pre pămăntu în ceriu, domnulu nostru is hs.

Cazania nu are Evanghelie. Incepe cu inițiala Nr. 67.

La sfârșit (F. 187 r.) are finalul Nr. 32.

Nr. 32.

[71]) Vezi frontispiciul dela Joi Mari, pag. 49 și idem nota 67.

www.dacoromanica.ro

F. 187 v.

Nr. 40.[72])

LA DUMENECA

a şeaptia după paşte. învăţătură, pe[n]tru sve[n]ţii oteţi. ce au fo[s]t' la săborulu diîntăiu 318 în nichei.

Nu are Evanghelie. Cazania începe cu iniţiala Nr. 9. — La sfârşit (F. 198 r.) are finalul Nr. 32

Nr. 41. F 198 v.

IN CINCIDZECI DEDZILE DUPĂ PASTI

la luminata dzi dhului svăntu. că[n]d au pogorăt' pre ap[s]li în a[l] treile ceasu de dzi.

Nu are Evanghelie. Cazania începe cu iniţiala Nr. 7.
La sfârşit (F. 209 r.) are acelaş final (Nr. 32.) ca şi Cazania anterioară.

[72]) Se repetă la 14 Sept. (f. 8 v.), iar în ediţia A şi la D. a 13-a d. R. (F. 280 v.)

www.dacoromanica.ro

Nr. 42. F. 209 v.

LA DUMENECA MARE. INVĂ-

ţăturâ Pen'tru toţi sven'ţïi.

Nu are Evanghelie. Cazania începe cu iniţiala Nr. 1.
La sfârşit (F. 218 r.) are finalul reprodus sub Nr. 43.

Nr. 43.[73])

[73]) Se repetă D. 8-a d. Rusalii, F. 255 r.

www.dacoromanica.ro

Până aci atât textele Evangheliilor cât şi tâlcuirile sunt tipărite, în întregime, cu litera mare (vezi clişeul Nr. 16, pagina 35.)

Verso foii 218 este în alb.

Incepând cu foaia 219 şi până la sfârşitul Cazaniilor duminecale (384), numai textul Evangheliilor s'a tipărit cu litera de mărimea dublucicero (vezi clişeul Nr. 16), restul cu litera de mărimea terţia (vezi clişeul Nr. 17, pagina 36).

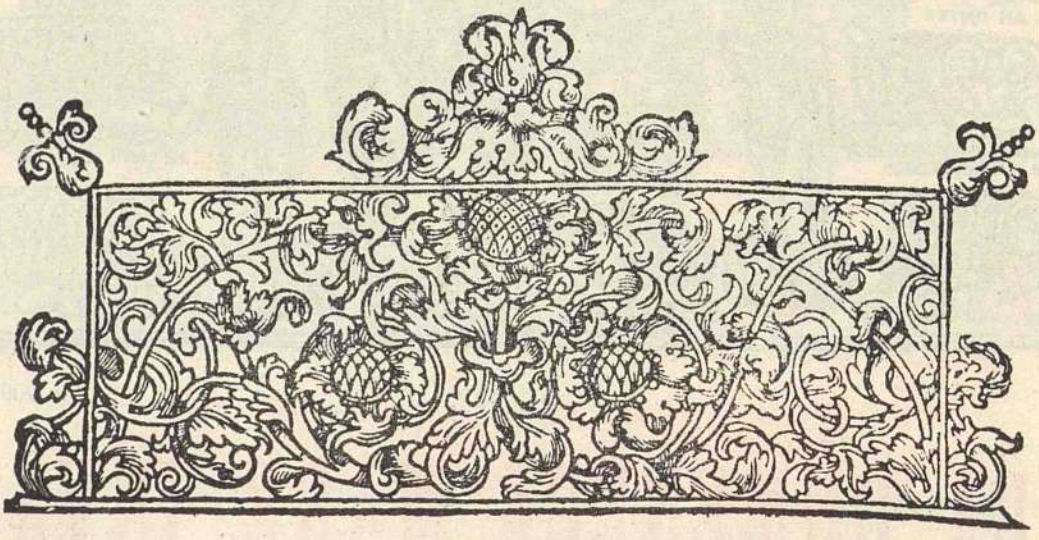

Nr. 44.[74]) F. 219 r.

DUMENECA A DOUA. EV[G]LÏA

Diîn Mathei în noaâ Capete.

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 51.

Matthei, Zacealo, 9 F. 219 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 12.

Întâia parte. Pentru chemarea ap[s]liloru. şi pentru ascultarea loru. F. 220 r.

TEXTUL CAZANIEI
cu iniţiala Nr. 41.

A doa parte. Pentru vănarea Peştiloru alo[ı] cuvăntâtori. Ce-i vănarâ ap[s]lii cu nevodu [ı] Ev[g]lïei. Diîn maria aceştii Lumi F. 222 r.

TEXTUL CAZANIEI
cu iniţiala Nr. 28.

---

[74]) Se repetă la D. 11-a după Rusalii (269 r.); la a 15-a d. R. (F. 292 r.) şi la a 27-a d. R. (F. 353 v.)

www.dacoromanica.ro

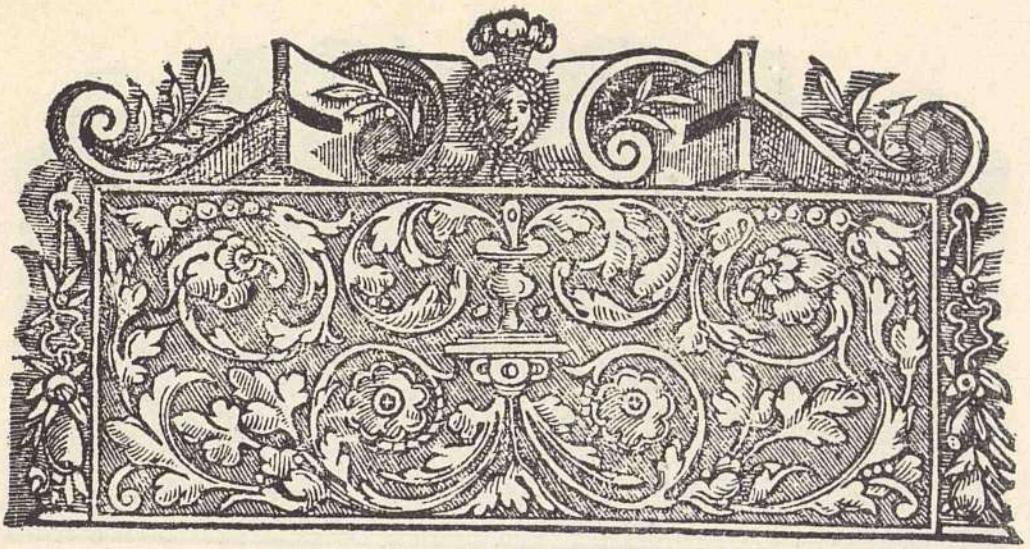

Nr. 45.[75])

F. 224 r.

DUMENECA A TREĬA. EV[G]LĬA

Diîn mathei. în optu sprădzeace capete.

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 56.

Zacealo, 18 F. 224 r.

TEXTUL EVANGHELIEI F. 224 v.
cu iniţiala Nr. 53.

în'tăia parte. Pen'tru lumina sufletului. ş'a trupului ce o întunecâ lăcomïia, şi a[l]te gânduri de păcate.

F. 225 v.

TEXTUL CAZANIEI
începe cu iniţiala Nr. 40, în roşu.

A doa parte cumu nu poate nime să slujascâ a doi domni. care domni sămtu aceştia.

TEXTUL CAZANIEI
începe cu iniţiala Nr. 55.

[75]) Se repetă la D. a 7-a d. R. (F. 247 r); şi la a 17-a d. R. 302 v.)

www.dacoromanica.ro

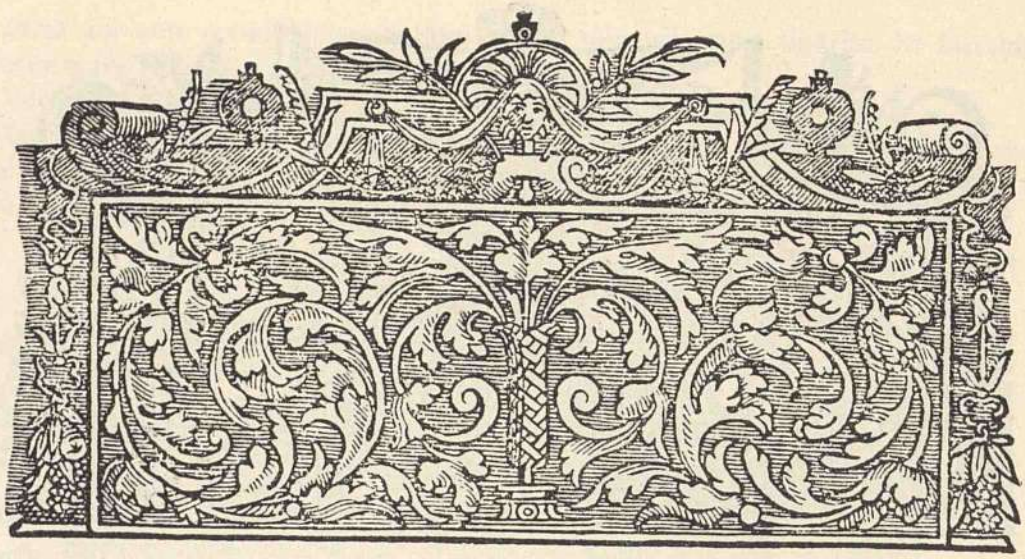

Nr. 46.[76]) F. 229 v.

DUMENECA A PATRA. EV[G]LÏA

Diîn mathei în doâdzeci şi cinci de capete.

ÎNTRODUCEREA
începe cu iniiţala Nr. 56.

în 25, De capete. F. 229 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
are iniţiala Nr. 6.

intăia parte. Pen'tru chemarea ap[s]liloru şi pen'tru ascultarea loru. F. 230 v.

TEXTUL CAZANIEI.
Se începe cu iniţiala Nr. 40, în roşu.

A doa Parte, F. 232 v.
Pen'tru plata Direp'ţiloru. Şi pen'tru mu-
înca păcâtoşiloru.

TEXTUL CAZANIEI.
Se începe cu iniţiala Nr. 48.

---

[76]) Se repetă la D. 16-a d. R. (F. 297 r.); la a 20-a d. R. (F. 319 r.) şi la a 32-a d R. (F. 380 v.)

www.dacoromanica.ro

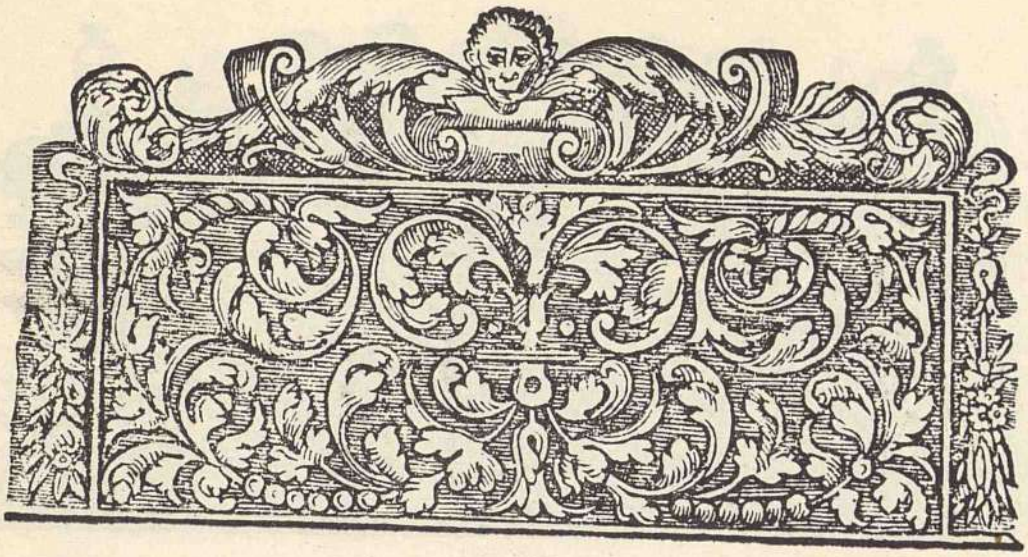

Nr. 47.[77])

F. 235 r.

DUMENECA A CINCĬA. EV[G]LĬE

Diîn Mathei. în doaâdzeci şi ●pt' De capete.

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 20.

în 28, De capete. F. 235 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
începe cu iniţiala Nr. 6.

întăia Parte.

Pen'tru spaima, şi minunea ci*i*udeselo[r] lui hs. F. 236 r.

TEXTUL CAZANIEI.
cu iniţiala Nr. 8, încadrată sus şi pe cele două părţi în ţirade.

A doa Parte.

Pen'tru vicleşugul*u*, şi pen'tru râutâţile Dĭavolului.

TEXTUL CAZANIEI.
cu iniţiala Nr. 55.

[77]) In Ed. B se repetă la D. a 13-a d. R. (F. 280 v.) In Ed. A nu se repetă.

www.dacoromanica.ro

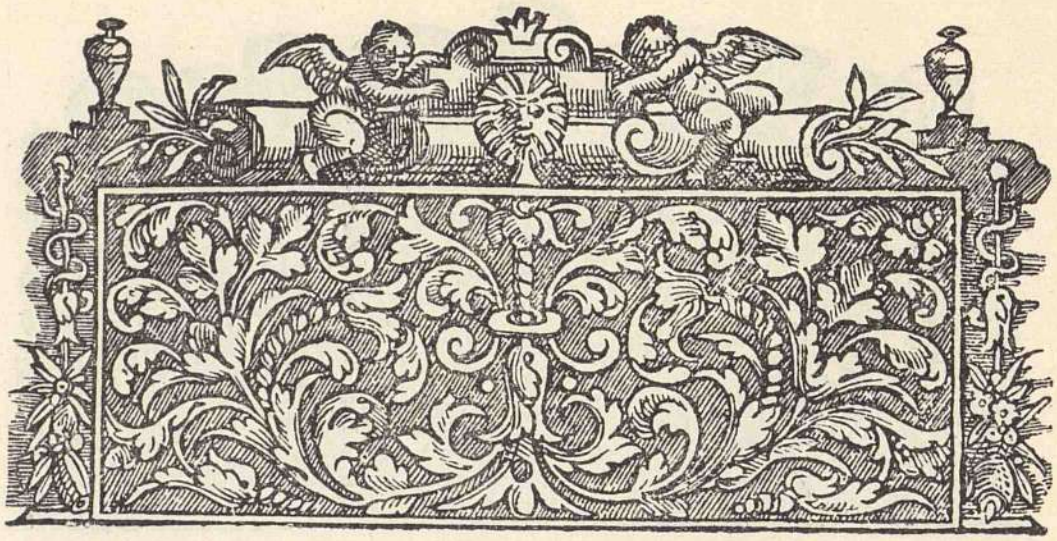

Nr. 48.[78]) F. 240 v.

DUMENECA A ŞĬASIA. EV(G)LĬE

Diîn Mathei în doaâdzeci şi noaâ, de capete.

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 13.

TEXTUL EVANGHELIEI
Inceputul cu iniţiala Nr. 63. F. 241 r.

în Doaădzeci şi noaâ de capete. F. 240 v.

TEXTUL CAZANIEI.

întăia Parte. F. 241 v.

Pen'tru credin'ţa celora ce purta slăbănogul*u*, şi pen'tru boala lui.

Incepe cu iniţiala Nr. 23.

a doa parte.

cum' să cade să râb'dăm*u* toate neputin'ţele cu mul'ţâmire

Incepe cu iniţiala Nr. 57, în roşu.

---

[78]) Se repetă la D. a 14-a d. R. (F. 285 v.); şi la a 26-a d. R. (F. 349 r.)

www.dacoromanica.ro

Nr. 45.[79]) F. 245[80])

DUMENECA, A ŞEAPTĬA EV[G]LĬE

Diĭn mathei. In treidzeci şi trei de capete:

INTRODUCERE
cu iniţiala Nr. 22.
TEXTUL EVANGHELIEI

In 33, de capete. F. 245 r.

Inceputul cu iniţiala Nr. 65.
TEXTUL CAZANIEI

Întăia Parte. Pen'tru credin'ţa acelorŭ doi orbi. şi pen'tru puteariа dmdzăiascâ. F. 246 r.

Incepe cu iniţiala Nr. 10.

A doo Parte. Pen'tru fap'tele ceale bune, carele să chiamâ luminâ. Şi pen'tru fap'tele ceale rreale, ce să chiamâ întunearecŭ. F. 247 r. (tip 245)

Incepe cu iniţiala 68.
Această Cazanie la sfârşit (F. 250 r. tip. 251.) are finalul Nr. 24. reprodus aci.

[79]) Vezi D. 3 d. Rusalii, F. 24 r.
[80]) S'a tipărit 247 în loc de 245.

www.dacoromanica.ro

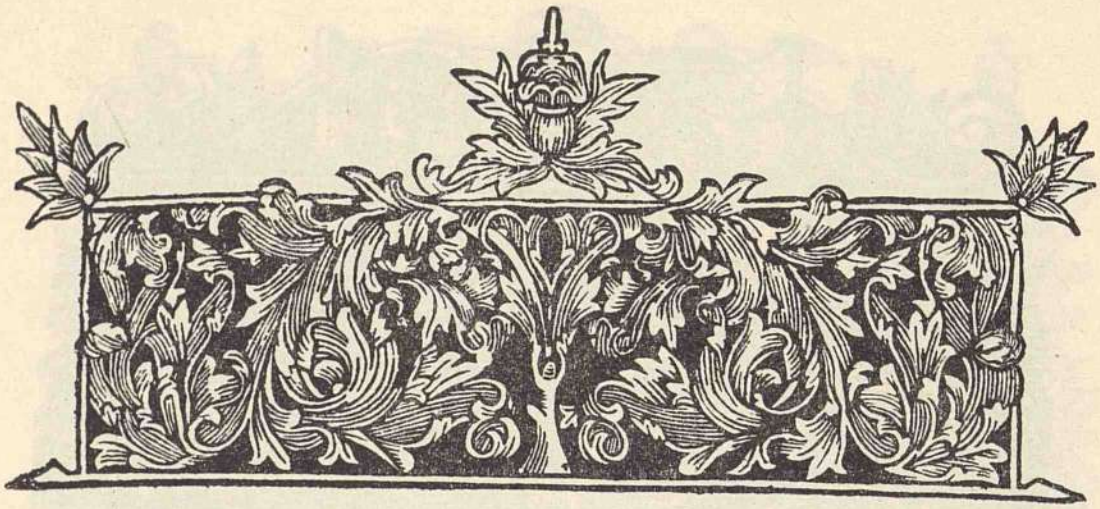

Nr. 49.[81]) F.250 v. (tip. 251)

DUMENECA A ŌPTA. EV[G]LÏA

Diîn Mathei. În ci[n]cidzeci şi optu De capete.

INTRODUCERE
cu iniţiala Nr. 66.

Mathei zacealo 58. F. 251 bis r.

TEXTUL EVANGHELIEI
Incepe cu iniţiala Nr. 24.

Intăia Parte. Pen'tru cumu să cade să dea să hïe cine care mănïei. şi pe[n]tru ciiudesa lui hs. F.251 bis v.

Incepe cu iniţiala Nr. 30 F. 252 r.

A doa Parte.
Pen'tru puteariа dmdzăirei a lui Hs. şi pen'tru mulţiriа păinilorи şi a peştiloru. F. 253 r.

Incepe cu iniţiala Nr. 55.
La sfârşitul Cazaniei, F. 255 r. are finalul Nr. 43.

[81]) Se repetă la D. 33-a d. R. F. 333 v.

www.dacoromanica.ro

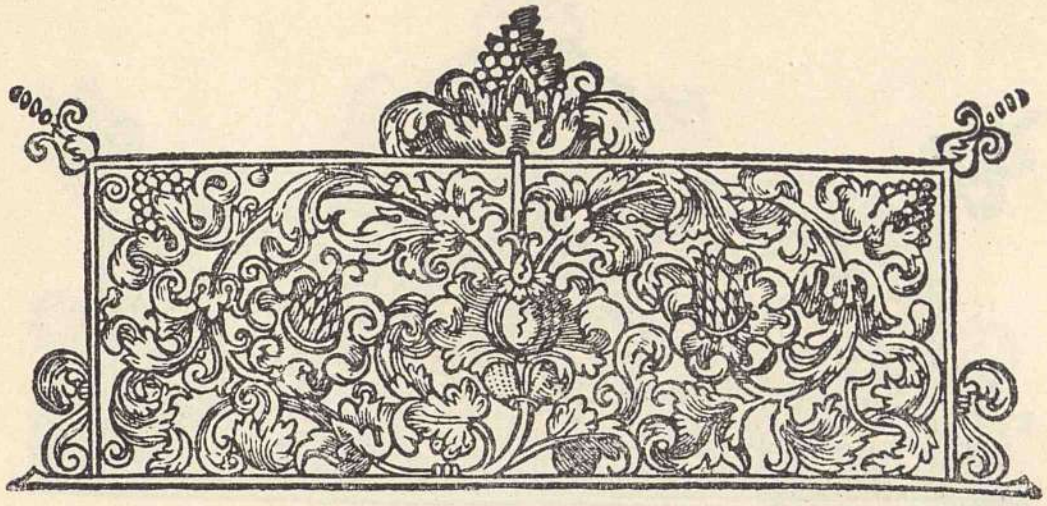

Nr. 50.[82]) F. 255 v.

DUMENECA A NOA. EV[G]LÏA

Diîn Mathei. În cincidzeci şi noaâ de capete

INTRODUCERE
cu iniţiala Nr. 21.

TEXTUL EVANGHELIEI

In Cinci Dzeci şi noaâ capete. F. 255 v.

Incepe cu iniţiala Nr. 24. F. 256 r.
TEXTUL CAZANIEI (tip. 257)

In Tăia Parte.
Pen'tru puteari*a* dmdzăirei lui hs, şi pen'tru spaima Ap[s]lilor*u*. F. 258 r. (tip 260)

Incepe cu iniţiala Nr. 41.

A doa parte. Pen'tru credin'ţa ap[s]lilor*u*. şi cum*u* să cade noaâ cu credinţâ a ne apropï*ia* cătră Dmdzău. F. 260 bis r.

Incepe cu iniţiala Nr. 20.
La sfârşitul Cazaniei (F. 262 r.) are finalul reprodus sub Nr. 54.[83])

[82]) Se repetă la D. a 12-a d. R. F. 275 v.; a 25-a d. R. F. 343 r. şi la 8 Sept. f. 5 r.
[83]) Se repetă la D. a 10-a d. R. F. 268 v. şi la sfârşitul Cazaniilor duminecale F. 384 r.

www.dacoromanica.ro

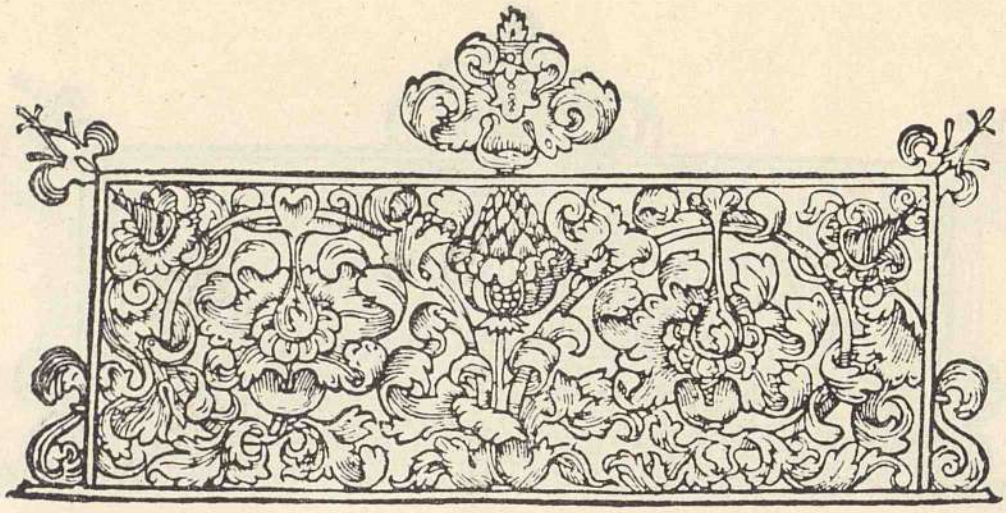

Nr. 34. F. 262 v,

DUMENECA ADZEACIA EV(G)LÏE

Diîn Mathei. În *şia*[ρ]te dzeci şi doaâ de capete.

INTRODUCERE
cu iniţiala Nr. 37.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 11. F. 263 r.

TEXTUL CAZANIEI

Intăia parte. Pen'tru puteari*a* lui hs, asupra draciloru, şi pen'tru pâcatu, cumu-i mai râu decătu draculu. F. 263 v.

Incepe cu iniţiala Nr. 21. F. 263 r.

A doa Parte.
Pen'tru ispovedanïa. şi pen'tru dïavolului, că-i mai cumplitu apoi decătu întăiu. F. 265 r.

Incepe cu iniţiala Nr. 47.

La sfârşit (F. 268 v.) are finalul Nr. 54.

www.dacoromanica.ro

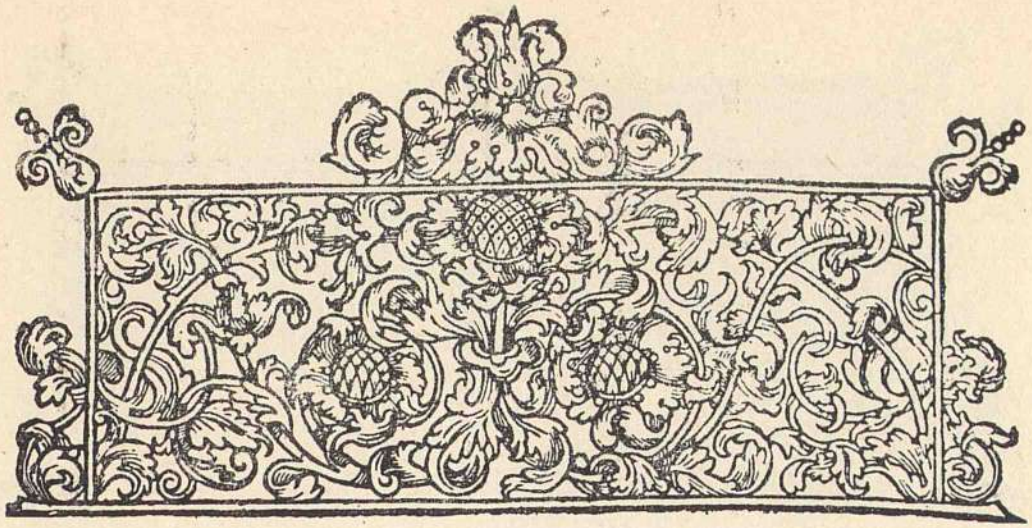

Nr. 44. F. 269. r.

DUMENECA A UNSPRĂDZEACIA

E[v]glïa dïîn Mathei. înşiaptedzecişişia[p]te

De capete.

INTRODUCERE

cu iniţiala Nr. 40, în roşu.

TEXTUL EVANGHELIEI

cu iniţiala Nr. 15, înversată.

TEXTUL CAZANIEI F. 269. V.

Intăia parte. Pen'tru mila lui Dmdzău, înprotiva noastrâ. si pen'tru a nostrâ nemilostivire împotriva fraţiloru noştri. F. 270 v.

Incepe cu iniţiala Nr. 31. F. 270 v.

A doua Parte. F. 274 r.

Pen'tru păra robului ce fu părătu de soţïile sale. şi pen'tru osin'da lui.

Incepe cu iniţiala Nr. 22. F. 274 r.

www.dacoromanica.ro

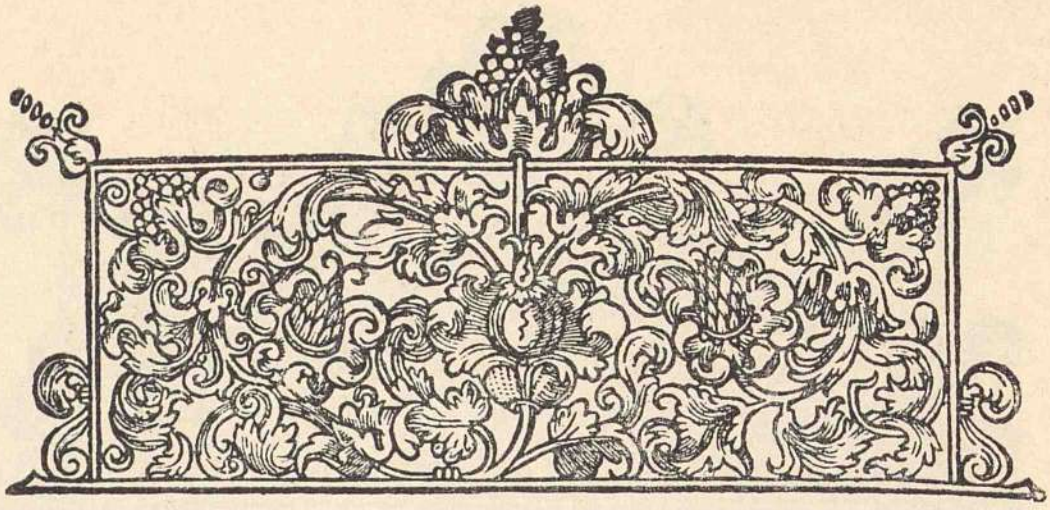

Nr. 50. F. 275 v.

DUMENECA A DOUASPRĂDZECIA EV(G)LÏA

Diîn mathei în şeapte dzeci şi noâ de capete.

INTRODUCERE
cu iniţiala Nr. 38, în roşu.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 21. F. 275 v.

TEXTUL CAZANIEI

în Tăia Parte.
Pen'tru lâcomïia avuţïei. carea desparte sufletul dela Dmdzău.

Incepe cu iniţiala Nr. 58. F. 276 v.

A doa Parte.
Pen'tru ceia ce nedejduescu pre bugâţïe iarâ nu pre dumnedzău.

Incepe cu iniţiala Nr. 56. F. 278 v.

Cazania aceasta în exemplarele A are la sfârşit finalul Nr. 32,[84]) iar în exemplarele B are numai o ţiradă tipografică.

[84]) Vezi Sâmbăta lui Lazar, pag. 47.

www.dacoromanica.ro

Ex. A Nr. 40. F. 280 v

DUMENECA A NOASPRĂDZEACE [85]

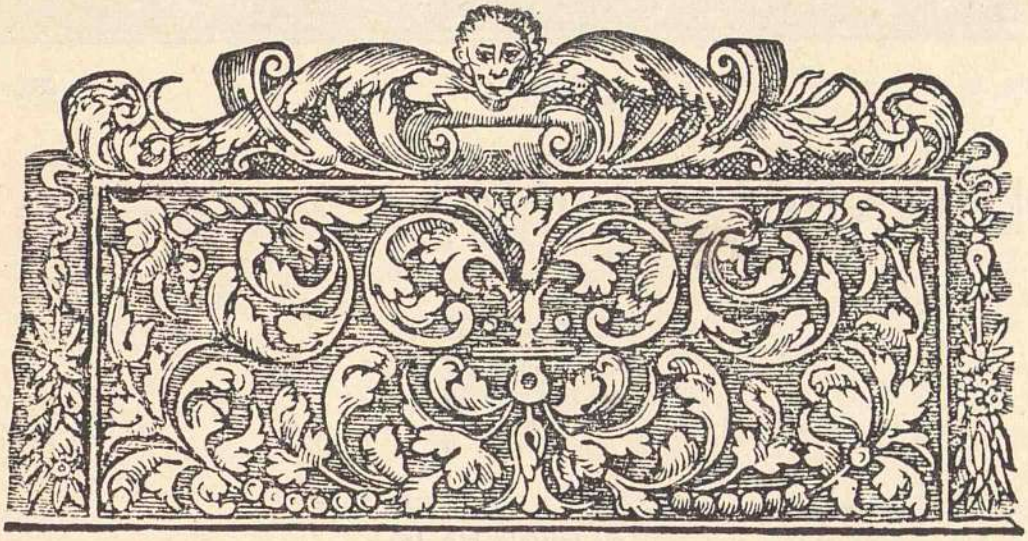

Ex. B Nr. 47. F. 280 v

DUMENECA A TREIASPRĂDZEACE EV(G)LÏA

Diîn Mathei în **o**pt'dzeci şi şeapte de capete.

INTRODUCEREA.[86]

TEXTUL EVANGHELIEI. F. 280 v

TEXTUL CĄZANIEI

Intăia Parte Pen'tru lucrâtorïi cei râi, carïi **u**cisără slugile domnu|ui său şi mai apoi **u**ciserâ şi pre domnul său. F. 281 v.

Incepe cu iniţiala Nr. 41 aceiaşi la amândouă seriile A şi B.

A doa Parte.

Pen'tru câdear*ia* Jidovilor*u*, şi pen'tru che- F. 283 v.
marea limbil**o**r*u*.

[85]) In loc de **Dumineca a treisprezecea.**

[86]) Pentru iniţiala întroducerii şi a textului Evangheliei, vezi mai departe reproducerea acestei pagini după ambele serii, sub Nri: 79 şi 80.

www.dacoromanica.ro

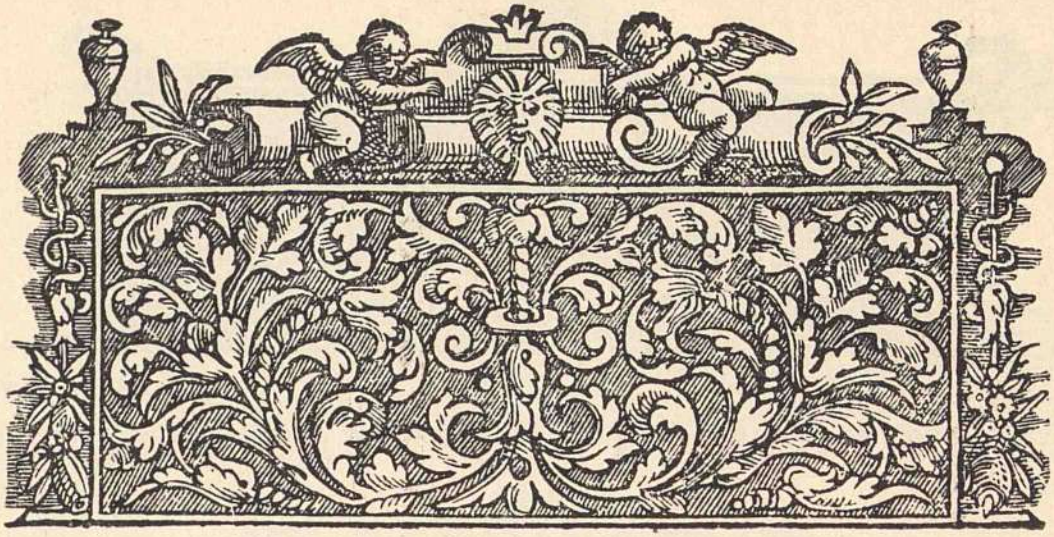

Nr. 48. F. 285 v.

DUMENECA A PATRASPRĂDZEACE

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 56.

Ev[g]lïe Mathei. Za[c]: 89. F. 286 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 16.

TEXTUL CAZANIEI.

în Tăia Parte. F. 287 r.
Pen'tru firea *cia* do[m]nedzăiască. şi pen'tru firea *cia* omenească, ce-au fost*u* departe înpârţite şi neînpreunate una de altă. iară dmdzău. pen'tru mila sa, aş*ia* le apropïe şi le înpreună. cum să înpreună un' mire cu nevastaş'

Incepe cu iniţiala Nr. 28.

A doa Parte. F 290 r.
Pen'tru slugile cei tremişi. şi pen'tru lepădarea chemaţilor*u*.

Incepe cu iniţiala Nr. 49, în roşu.

www.dacoromanica.ro

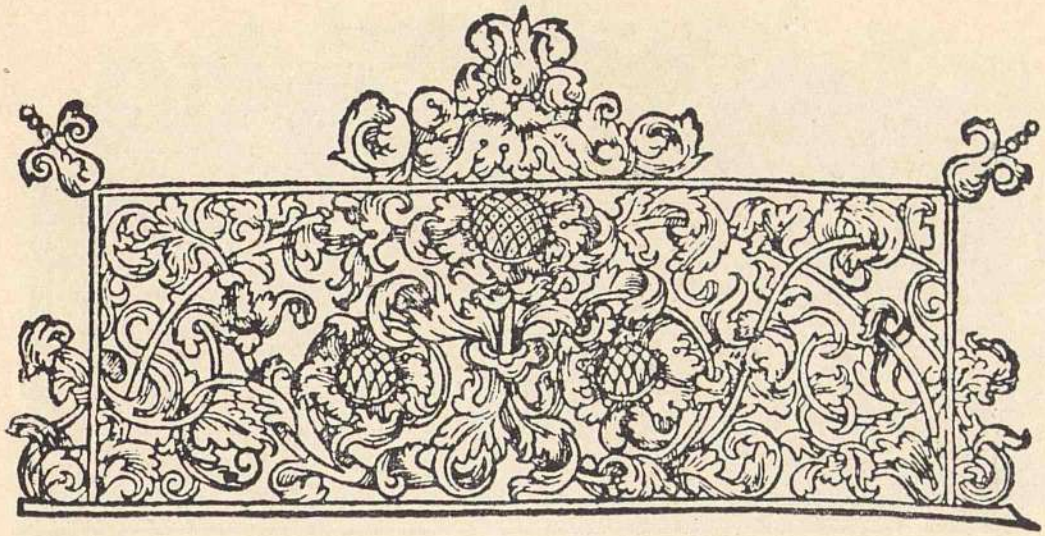

Nr. 44. F. 292 r.

DUMENECA A CINCEASPRĂDZECE

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 59.

Ev[g]lïe o[t] mathe*ia*, za[c] 92. F. 292 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 24.

Intă*ia* Parte. F. 293 r.

Pen'tru vicleşugul*u* jidovilor*u*, şi pe[n]'tru direptatea lui hs. şi cum*u* ni să cade să-*iu*bim*u* pre dmdzău.

Incepe cu iniţiala Nr. 52.

F. 295 r.

A doa parte. Pen'tru întrebarea lui hs, ce întrebă pre farisei. Pen'tru să-[l] cunoască priîn[s] că nu iaste fï*iu*l'lui dvd*u*. ce iaste fï*iu*lu lui Dmdzău.

Incepe cu iniţiala Nr. 34.

www.dacoromanica.ro

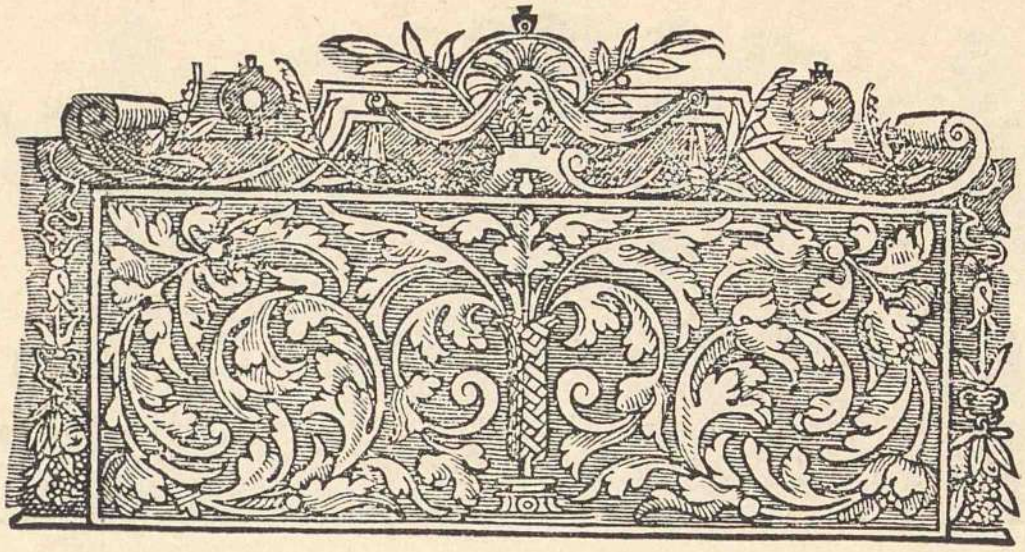

Nr. 46. F. 297 r.

DUMENECA A ȘIASÎASPRĂDZEACE

INTRODUCEREA
cu inițiala Nr. 59.

Ev[g]lie, ☉[t] Mathe*ia*, Za[c]: 105 F. 297 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu inițiala Nr. 19.

TEXTUL CAZANIEI

Intăia Parte. F. 298 v.

Pen'tru binele ce înparte dmdzău ☉amenilor*u*. și pen'tru cine cum*u* ține binele acela ce ia dela Dmdzău

Incepe cu inițiala Nr. 57, în negru.

A doa Parte. F. 300 v.

Pen'tru plata ce va da dmdzău căruiaș' dupâ lucrul' lui. și pen'tru lean*ia* noa[s]tră.

Incepe cu inițiala Nr. 40, în roșu. F. 301 r.

www.dacoromanica.ro

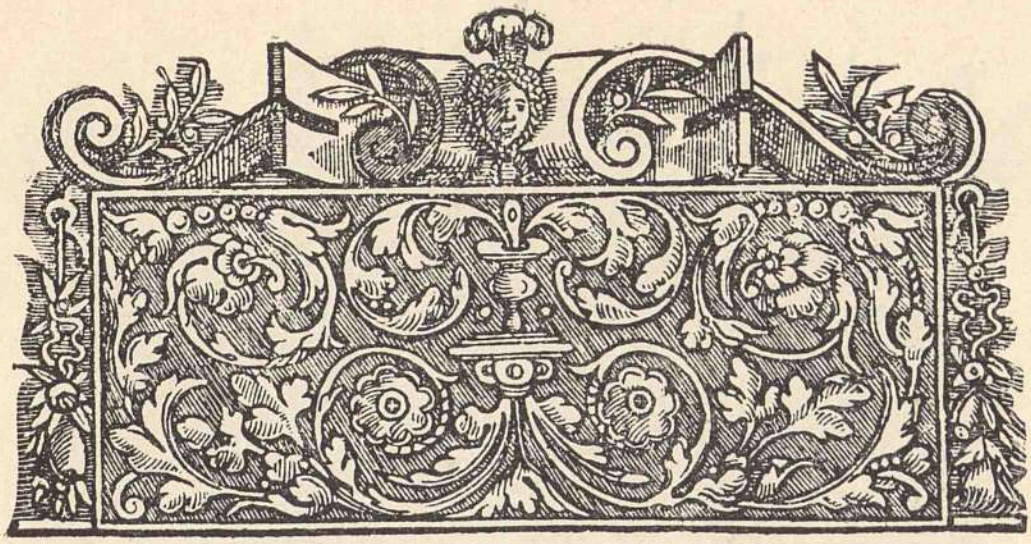

Nr. 45. F. 302 v.

DUMENECA A SEAPTIASPRĂDZEACE

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 60.

Ev[g]lïe, ☉ [t] Mathe*ia*, Za[c]: 62 F. 302 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu iniţiala Nr. 48.

TEXTUL CAZANIEI

InTăia Parte. F. 303 v.
Pen'tru credinţa şi pen'tru bărbăţïa inimïei
fâmei aceii*a*.

Incepe cu iniţiala Nr. 31.

A doa Parte. F. 305 v.
Invăţâturâ diîntr'acea[s]tâ svântâ Ev[g]lïe.
pen'tru arapca acea*ia*.

Incepe cu iniţiala Nr. 28.

www.dacoromanica.ro

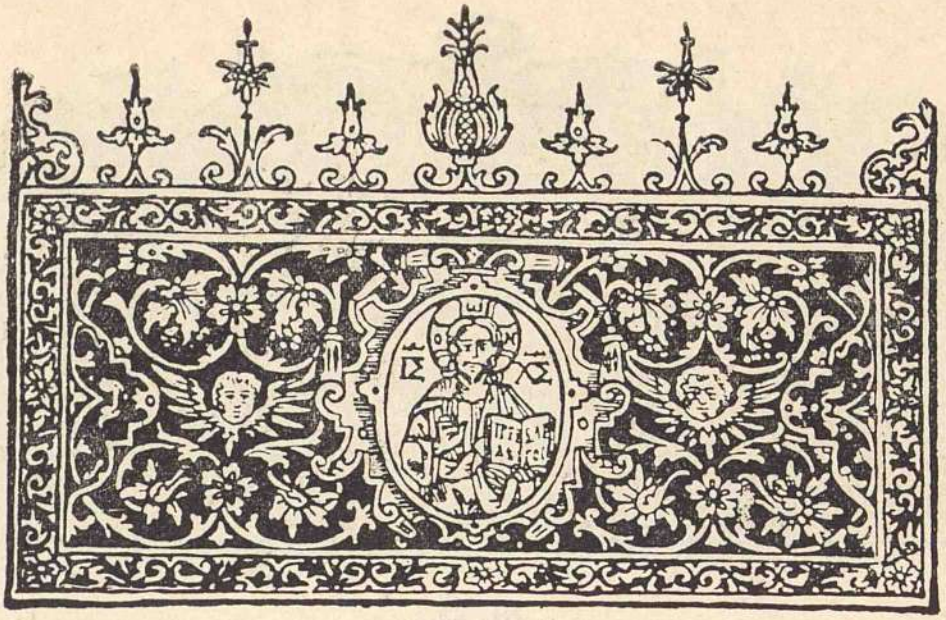

Nr. 22. F. 307 v

DUMENECA A OPTASPRĂDZEACE

INTRODUCEREA

Incepe cu iniţiala Nr. 75.

Ev[g]lïe, ○[t] luki: za[c]. 17. F. 309 r. [87])

TEXTUL EVANGHELIEI

cu iniţiala Nr. 24.

TEXTUL CAZANIEI

Intăia Parte. F. 309 r.

Pen'tru învăţâtura lui hs, şi pen'tru vănatulu peaştelui

In exemplarele A. începe cu iniţiala Nr. 41, iar în exemplarele B cu Nr. 43.[88])

A doa Parte. F. 311 v.

Pen'tru spaima lui petră ce să spâmântâ şi să mirâ deaca vădzu atâta peaşte. şi pen'tru ascultarea apostolilorս.

Incepe cu iniţiala Nr. 34.

---

[87]) S'a cules greşit, 309 în loc de 308.

[88]) Unele exemplare A au iniţiala Nr. 43 ca şi exemplarele B. Aşa exemplarul dela Bonţida.

www.dacoromanica.ro

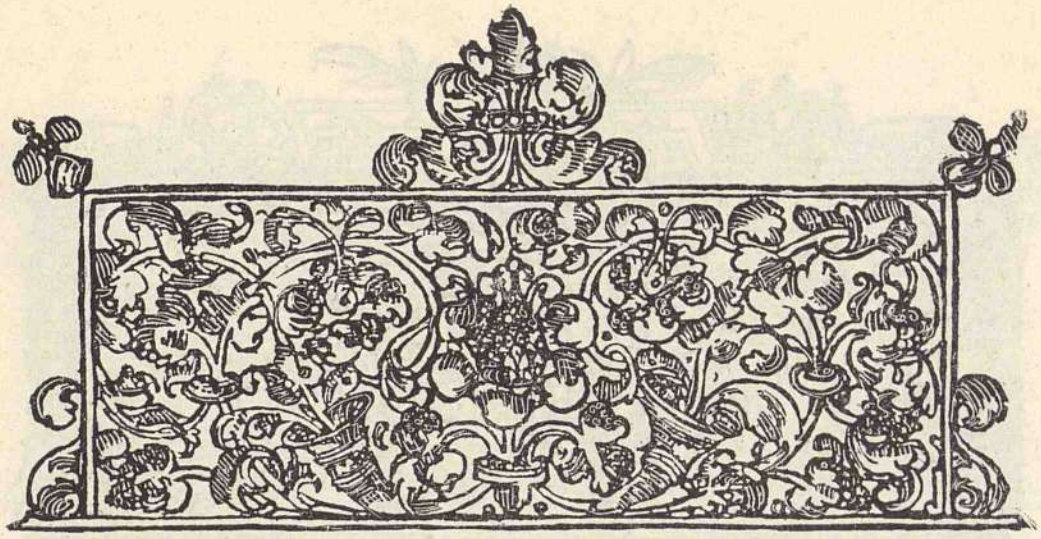

Nr. 51. F. 313 v

DUMENECA A NOASPRĂDZEACE

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 61.

Ev[g]lïe ѡ[t] Luki, Za[c] 26. F. 313 v.

TEXTUL EVANGHELIEI F. 314 r.
cu iniţiala Nr. 25, în roşu.

TEXTUL CAZANIEI

Întă*ia* Parte. F. 314 v.

Pen'tru L*iu*bov*u*. şi pen'tru blăndeaţe. şi pen'tru neţinear*ia* mănïei.

Începe cu iniţiala Nr. 40. F 315 r.

A doa Parte. F. 316 v.

Pent'ru milostenï*ia* ce are dmdzău pre noi. şi cum' nevoim*u* a sămăna lui cu ml[s]tenïa.

Începe cu iniţiala Nr. 40.
La sfârşit (F. 318 v.) are finalul Nr. 32.

Nr. 32.

www.dacoromanica.ro

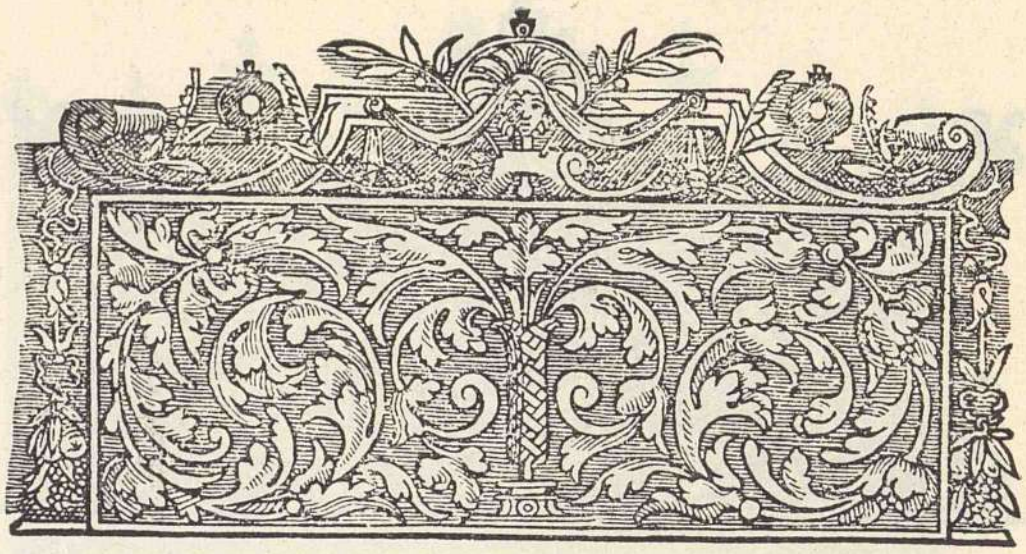

Nr. 46. F 319 r.

DUMENECA A DOÂDZECI

INTRODUCEREA
cu inițiala Nr. 45.

Ev[g]lïe, ot luki za[ci]; 30, F. 319 v

TEXTUL EVANGHELIEI
cu inițiala Nr. 26.

TEXTUL CAZANIEI

înTă*ia* Parte,
Pen'tru putear*ia* dmdzăirei lui hs. și pen'tru adevăratâ a lui ciudesâ.

Incepe cu inițiala Nr. 49, în roșu. F. 320 r.

A doa parte; Pen'tru învïerea a toatâ lum*ia*.
Și pen'tru slobodzirea diîn robia aceștïi lumi.

Începe cu inițiala Nr. 34. F. 321 r.

www.dacoromanica.ro

Nr. 52. F. 322 v.

DUMENECA A DOÂDZECI

și una. Ev[g]lïe o[ţ] luki za[c]. 35.

INTRODUCEREA
cu inițiala Nr. 59.

Ev[g]lie, o[ţ] luki; Za[ci] 35. F. 323 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
cu inițiala Nr. 25, în roșu.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia Parte. F. 323 r.

Pen'tru sâmănatulu Semenţiei. și cumu
Piare trei parți. Și a patra parte numai F. 323 v.
ce rodeaşte.

Începe cu inițiala Nr. 35.

A doa Parte. F. 326 r.

Pen'tru trei parți de sâmănța cuvăntului
lui dmdzău ce piare întru inimile oamenilo[r]
și pen'tru a patra sâmănță ce face roaâdâ

Începe cu inițiala Nr. 34.
La sfârșitul Cazaniei (F. 327 v.) are finalul Nr. 43.

www.dacoromanica.ro

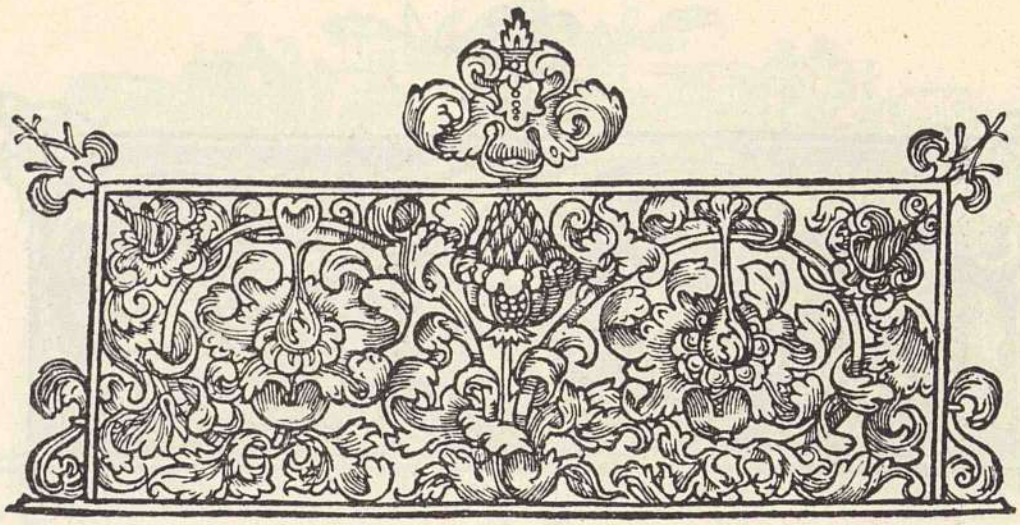

Nr. 34. F. 328 r.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI DOAĂ

INTRODUCEREA

cu iniţiala Nr. 44.

TEXTUL EVANGHELIEI F. 328 v.

cu iniţiala Nr. 27.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia Parte. F. 329 v.

Pen'tru bogaţïi cei nemlostivi. şi pen'tru râbdaria celoru sâraci.

Începe cu iniţiala Nr. 40, în roşu.

A doa parte. F. 332 r.

Pen'tru înpârţiria cea veacinicâ. a direpţiloru diîn cei pâcătoşi. şi pen'tru că să cade a creade scripturile. iară să n'aşteptă[m] morţi diîn groapâ să învïe să ne spue.

Începe cu iniţiala Nr. 56

www.dacoromanica.ro

Nr. 49. F. 333 v.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI TREI

INTRODUCEREA

cu iniţiala Nr. 59.

TEXTUL EVANGHELIEI

Ev[g]lïe. o[t] Luki Za[c]: F. 333 v.

TEXTUL CAZANIEI

întăia Parte. F. 334 v.

Pen'tru să nu hi[m] lacomi, să înbogâţim' aicea. ce să tremitem' în ceriu avuţïia noastră.

Începe cu iniţiala Nr. 49, în roşu.

a Doa Parte. F. 336 r.

Pen'tru cumu să cade noaâ să himu pururea gata la venirea lui hs domnului nostru.

Începe cu iniţiala Nr. 35.

www.dacoromanica.ro

Nr. 53.[89]) F. 337 v.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI PATRU.

INTRODUCEREA
are în exemplarele A iniţiala Nr. 32, iar în exemplarele B Nr. 76.

Ev[g]lie, ◎[t] Luki. Za[c]. 39. F. 338 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
Începe cu iniţiala Nr. 24.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia Parte. F. 339 v.
Pen'tru că scărbele şi nevoile ce silesc' pre noi, a ne întoarce cătrâ dmdzău. şi pen'tru credin'ţa fâmei ce*ia* ceei currea singe.

A doua Parte. F. 341 r.
Pen'tru învïerea f*ia*tei lui laï*r*u şi pen'tru putear*ia* dmdzăirei lui Hs.

Amândouă păriţle Cazaniei încep cu iniţiala Nr. 34.
La sfârşit (F. 342 v.) are finalul Nr. 24.

Nr. 24.

[89]) Se repetă la D. a 28-a d. R.

www.dacoromanica.ro

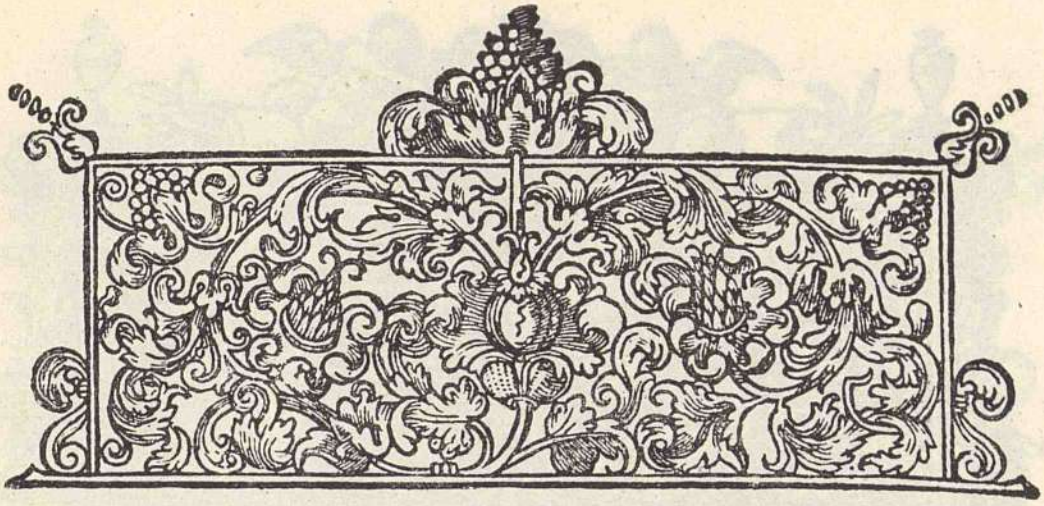

Nr. 50. F. 343 r.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI CINCI

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 44.

Ev[g]lie, o[t] Luki; za[c], 53. F. 343 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
începe cu iniţiala Nr. 6.

TEXTUL CAZANIEI

F. 344 v.
înTâia Parte.
Pen'tru întrebarea legiuitoriului. Şi pen'tru răspunsul' lui hs cu[m] ni să cade a *iu*bi pre dmdzău şi pre deaproapele nostru.

Începe cu iniţiala Nr. 36.

F. 346 v.
A doa Parte.
Pen'tru câdearia lui adam'. şi pen'tru domnul hs cum' l-au râdicat' diîn câdeare şi l-au pusu pre al sâu dobitocu şi l-au dusu iarâş' de unde au căzutu.

Începe cu iniţiala Nr. 47.

www.dacoromanica.ro

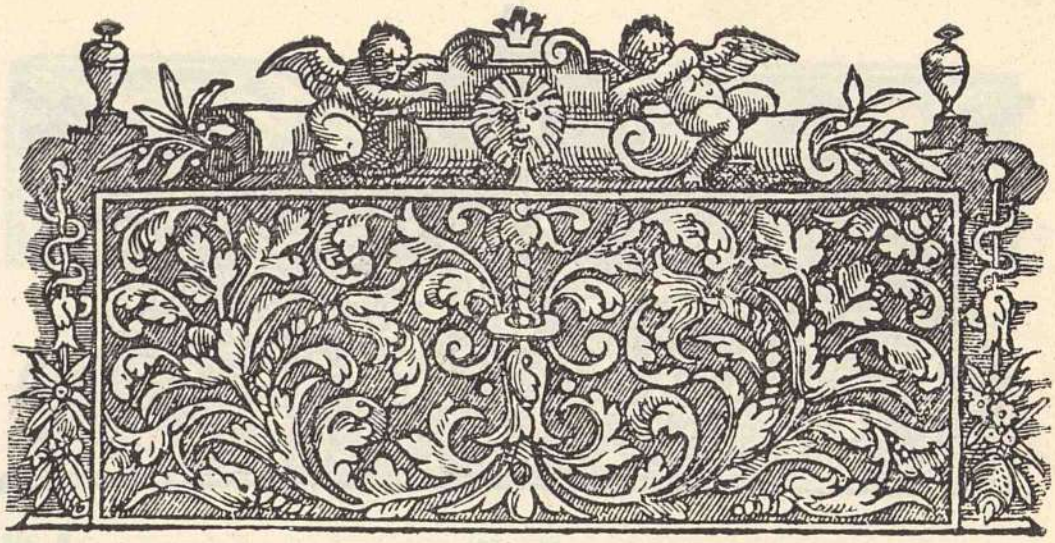

Nr. 48. F. 349 r.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI ŞEASE

INTRODUCEREA
cu iniţiala N, acelaş stil ce şi N, Nr. 66.

Ev[g]lie o[u] luki za[c]. 66. F. 349 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
Începe cu iniţiala Nr. 3. F. 349 v.

TEXTUL CAZANIEI

În Tăia Parte. F. 350 r.
Pen'tru bogaţïi cei lacomi. ceş' lipâscu inima cătrâ avuţïe.

Începe cu iniţiala Nr. 43.

A doa Parte. F. 351 v.
Pen'tru ce peri acest' boga[ţ], de carele spune svă[n]ta Ev[g]lie că-[l] tă[m]pină mănïa lui dmdzău fără veaste.

Începe cu iniţiala Nr. 49. F. 352 r.

www.dacoromanica.ro

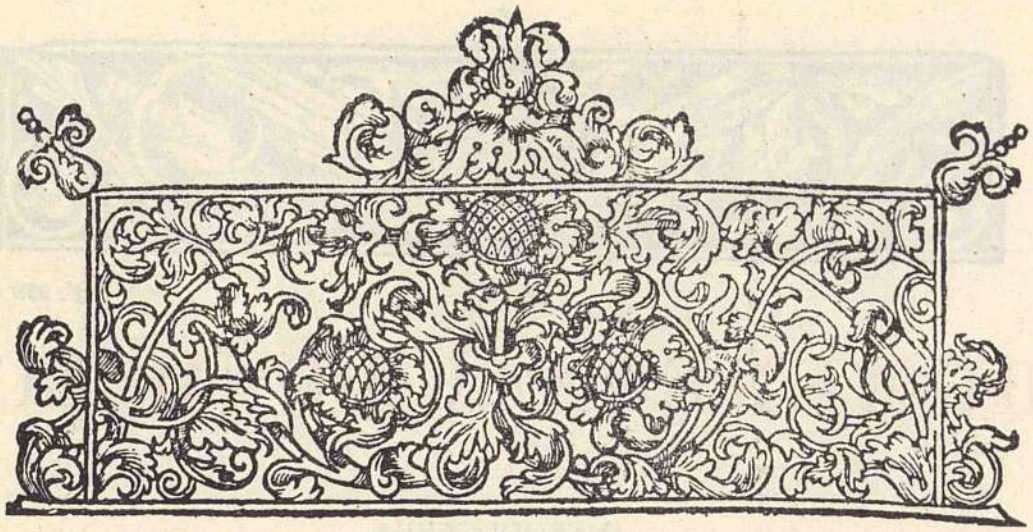

Nr. 44. F. 353 v.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI ŞEAPTE

INTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 39.

Ev[g]lie, ○[t] luki. za[c], 71. F. 354 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
începe cu iniţiala Nr. 64.

TEXTUL CAZANIEI

ÎnTâia Parte. F. 354 v.

Pen'tru binele lui hs. cum' face bine şi celora ce să pûnu lui înprotivâ.

F. 356 r.
~~F. 355 r.~~

Începe cu iniţiala Nr. 29.

A doa Parte.

Pen'tru zavistïia şi pen'tru nemulţămiria rodului jidovâscu.

Începe cu iniţiala Nr. 35.

www.dacoromanica.ro

Nr. 53. F. 358 r.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI ŌPTĂ

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 33.

Ev[g]lie ō[t] luki za[c]. 76. F. 358 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
Începe cu iniţiala Nr. 25. F. 358 v.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia Parte. F. 359 r.

Pen'tru mârirea şi pen'tru slava. cinei lui Dumnedzău.

Începe cu iniţiala Nr. 46.

A doa Parte. F. 360 r.

Pen'tru lepâdar*ia* Jidovilor*u*. şi pen'tru chemar*ia* limbilor*u*.

Începe cu iniţiala Nr. 33.
La sfârşit (F. 363 v.) are finalul Nr. 43.

Nr. 43.

www.dacoromanica.ro

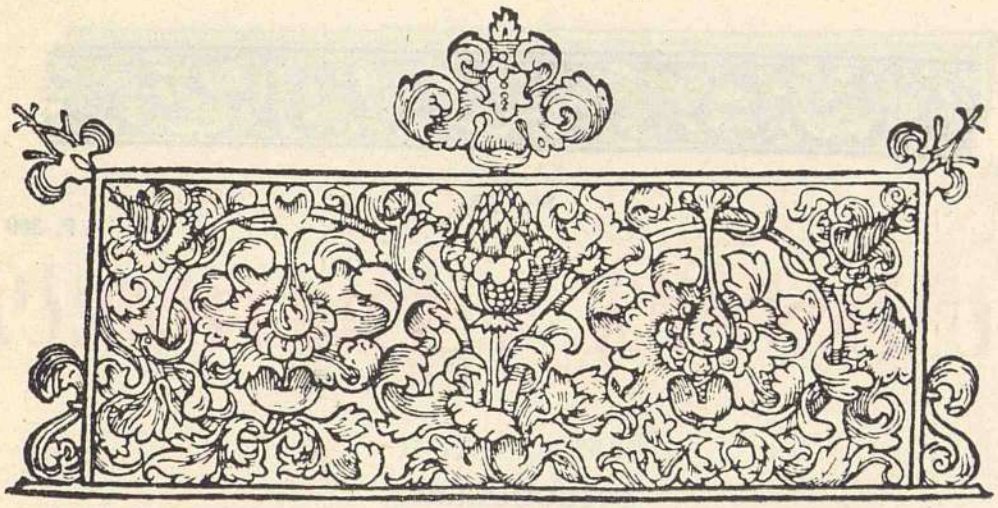

Nr. 34. F. 364 r.

DUMENECA A DOÂDZECI ŞI NOÂ

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 42.

TEXTUL EVANGHELIEI

Ev[g]lie. o[t] luki, z[c] 85. F. 364 v.

Începe cu iniţiala Nr. 64.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia parte. F. 365 r.

Pen'tru mila domnuluino[s]tru lui Is hs. carea o dâ şi celoru nedestoinici, şi pen'tru nemulţâmiria celoru dzeace stricaţi.

Începe cu iniţiala Nr. 41.

A doa parte. F. 367 r.
Pen'tru pâcatele, carile cu stricâciune să cearta pre oameni.

Începe cu iniţiala Nr. 29.

www.dacoromanica.ro

Nr. 22.

F. 369 v.

DUMENECA A TREIDZECI

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 56

Ev[g]lie, o[t] Luki, Za[c], 49. F. 369 v.

TEXTUL EVANGHELIEI
Începe cu iniţiala Nr. 64.

TEXTUL CAZANIEI

înTăia parte. F. 370 v.

Pen'tru streinâtat*ia* lui hs. şi pen'tru mese rât*ia* lui pe pâmănt*u*.

Începe cu iniţiala Nr. 34.

A doa Parte. F. 372 r.

Pen'tru călâtorï*ia* noastrâ în ceastâ lume. cum*u* nu ni să cade să câotâm*u* înapoi săva[i] să ne-are hi şi cu greu.;

Începe cu iniţiala Nr. 39.

www.dacoromanica.ro

Nr. 30. F. 375 r.

DUMENECA A TREIDZECI ŞI UNA

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 33.

Ev[g]lie o[t] Luki, Za[c], 93.

TEXTUL EVANGHELIEI F. 375 v.
Începe cu iniţiala Nr. 26.

TEXTUL CAZANIEI

Întăia Parte. F. 376 r.

Pen'tru dragostea lui hs, ce iaste întinsâ tuturoru neopritu.

Începe cu iniţiala Nr. 39.

A doa, Parte F. 377 r. (tip. 381)

Pen'tru orbiria sufletului. şi pen'tru giurâmântu.

Începe cu iniţiala Nr. 49, în roşu.

La sfârşit (F. 379 r.) Cazania are finalul Nr. 24.

Nr. 24.

www.dacoromanica.ro

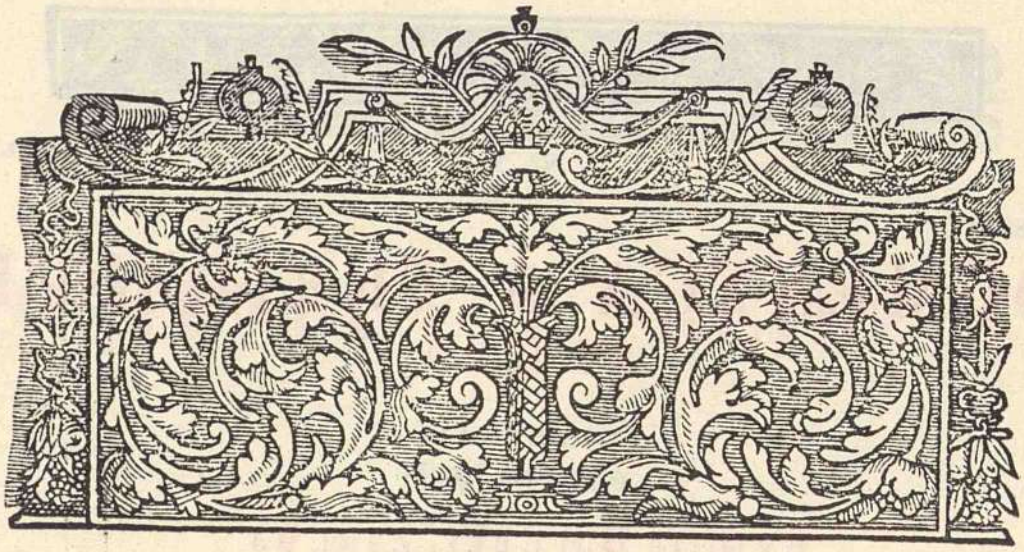

Nr. 46. F. 379 v.

DUMENECA A TREIDZECI ŞI DOAA

ÎNTRODUCEREA
cu iniţiala Nr. 29.

Ev[g]lie, o[t] luki, za[c], 94. F. 380 r.

TEXTUL EVANGHELIEI
Începe cu iniţiala Nr. 24.

TEXTUL CAZANIEI

ÎnTàia Parte. F. 381 r.
Pen'tru a lui dmdzău *iu*bire cătrâ oameni. şi pen'tru întoarcerea lui zachei.

Începe cu iniţiala Nr. 34.

A doa Parte F. 382 v.
Pen'tru îndurare, şi pen'tru plata celo[r] asupriţi şi nâpăstuiţi. cu carea s'au îndireptat' Zachei.

Începe cu iniţiala Nr. 35.

www.dacoromanica.ro

La sfârşitul acestei cazanii (F. 384 r.), cu care se închee seria cazaniilor dumineale, se află următoarele stihuri, facerea lui Varlaam însuşi:

Laudâ ţïè Doamne cu îngerïi dau.
cándŭ svărşitulŭ Dumenecelo(r) amu.
Trei pcrţi ce sántŭ într'aceastâ carte,
ūnŭ dmdzău în trei feaţe svă(n)ta tr(o)iţâ poa(r)tâ.
Dumenecile cu a trïodului Sărbători,
lunile cu a praznicelorŭ învăţături.
Prïimeaşte doamne ca dela ūnŭ păcâtosŭ,
să sluje(s)c' ţïe în ceastâ lume păn' voiu hi sănăto(s).
Să hïe de pururïa ci(n)sti(t) şi lâudatŭ numele tău,
iară eu dela inimă te mâ(r)turise(s)c'cu co(n)deĭu(l) mïeŭ.

Sub aceste stihuri se află finalul Nr. 54, încheind partea I-a Cazaniei lui Varlaam.*)

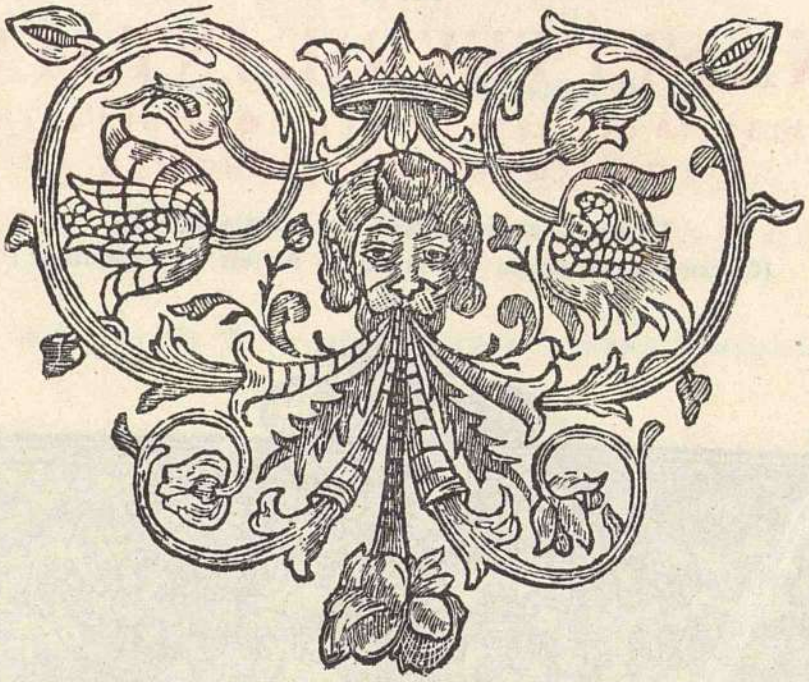

Nr. 54.

*) Verso foii 384 este liber. Pe foaia următoare, fără titlu special, numai cu o numerotare nouă, dela 1—116, se începe seria Cazaniilor (21) la sărbătorile sfinţilor aleşi şi la praznice domneşti.

www.dacoromanica.ro

Nr. 55. f. 1 r.

LUNA SEPTEVRÏE INTĂIA DZI

învăţătură de viaţa Preacuvi○sului Pări[n]tele nostru Sime○nu Stlăpnicu

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 28.
(Cazaniile din pareta a II-a nu aū textele Evangheliilor.)

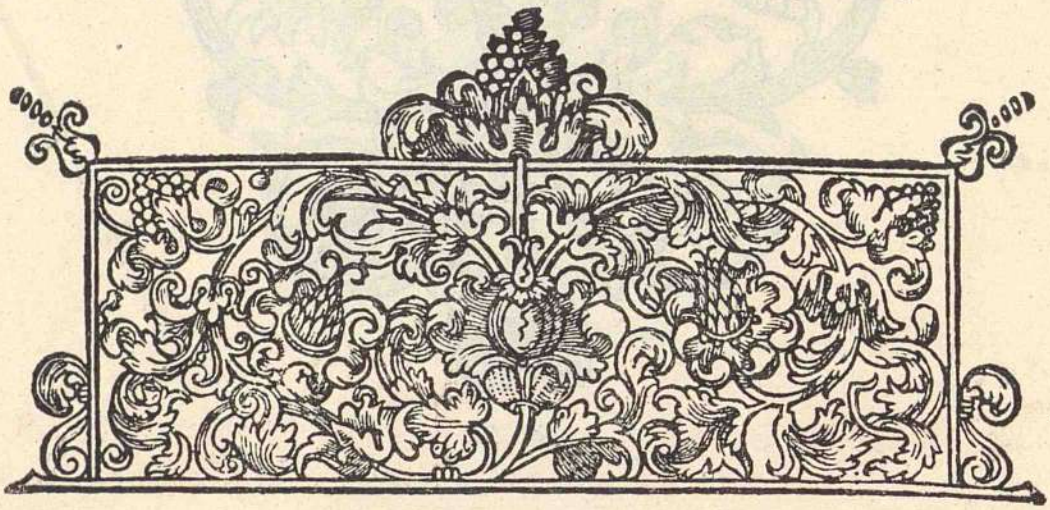

Nr. 50. f. 5 r.

LUNA SEPTEVRÏE IN ŌPT DZI

le. învăţăturâ La naşterea preasve[n]tei, şi preablagoslovitei, despuitoarei noastre. Prea curetei fecioare Marïei.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 30. La sfârşit (F. 8 r.) are finalul Nr. 32.

www.dacoromanica.ro

Nr. 40. f. 8 v.

LUNA SEPTEVRÏE IN PATRU

Sprâdzeaci dzile. învăţătură, La râdicaria Cinstitei Cruci.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 54.

f. 12 r.

LUNA OCTOVRÏE IN PATRUSPRĂDZEACE

Dzile. învăţâtură. De vĭaţa Preacuvĭoasei Maicei Noastre Parascheva.

Începe cu iniţiala Nr. 28. La această Cazanie se repetă frontispiciul Nr. 21.

Nr. 56. f. 16 r.

LUNA ŌCTOVRÏE IN DOAÂDZECI

şease de dzile. învăţâtură. de măcenĭa Svă[n]tului, şi slăvitului. mare' Mcenc' Dimitrĭe.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 34.

www.dacoromanica.ro

Nr. 57

f. 36 v.

F. 22 r.

LUNA NOEMVRÏE ÎN ŌPTŬ ZILE

învăţâturâ. la săborul*u* svenţilor*u*, Voivodzilor*u* îngereşti. Mihail şi Gavrïil*u*.

Textul Cazaniei are iniţiala Nr. 34.

LUNA NOEMVRIE ÎN DOAÂZECI

Una de dzile. învătâturâ. La văvedenï*ia* Preacistei. cănd*u* ⊙ au dus*u* pări[n]ţïi ei în besearecă de ⊙ au închinat*u* lui dmdzău pruncâ de trei ai.

Începe cu iniţiala Nr. 50. La această Cazanie se repetă frontispiciul Nr. 25. La sfârşit (F. 28 r.) are finalul Nr. 24.

Nr. 58

f. 42 r.

F. 28 v

LUNA DECHEVRÏE. IN ŞEASEDZILE

învăţâturâ, de vïaţa svăntului Nicolae fâcător*iu* de ciudease.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 54.

www.dacoromanica.ro

Nr. 59

f. 36 v

LUNA DECHEVRÏE ÎN DOAÂDZECI ŞI CINCI

De dzile. învăţâtura la slăvita dzi. A născutului domnului nostru lui Is Hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 34.

Nr. 60

f. 42 r.

LUNA GENARIU INTĂIADZI INVĂŢĂTURÂ

La ○breazanïia domnului nostru lui Is hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 34.

www.dacoromanica.ro

Nr. 61 f. 46 v

LUNA GENARIU ÎN ŞEASEDZILE

învăţâturâ La botezulu domnului nostru lui Is Hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 40, în roşu.

Nr. 62 f. 52 r.

LUNA FEBRUARŬ ÎN DOAÂ.

învăţâturâ Lastreatenïa Domnului Nostru lui Is Hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 51.

www.dacoromanica.ro

Nr. 63 f. 58 v

MÂCENÏĬA SVĂNTULUI

și marelui mcincu, a lui theodoru. tironu. ce să prăznuiaște întăia săînbătăa svă[n]tului po[st.]

Textul Cazaniei începe cu inițiala Nr. 48. La sfârșit (F. 67 r.) are finalul Nr. 43.

Nr. 64 f. 67 r.

LUNA MARTĂ ÎN DOAÂDZECI

și cinci de dzile învățătură La blagoveaștenia presventei despuitoarei noastre. și preacuratei fecioare Marĭei.

Textul Cazaniei începe cu inițiala Nr. 54.

www.dacoromanica.ro

Nr. 65

f. 71 v.

MÂCENÏĬA SVĂNTULUI

Şi mareluimcincu Gheorghĭe, şimu[n]cile Căte au răbdat' pe[n]tru liubovul' şi numele lui Is hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 34.

Nr. 66

f. 79 r.

MÂCENÏĬA SVĂNTULUI

şi slâvitului, Marelui mcincu Ioanu nov[i] dela Soceavâ. ce să prâ[z]nuiaşte gioi după rusalĭi.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 41.

www.dacoromanica.ro

Nr 67 f. 85 v.

LUNA IĬŬNÏE ÎN DOAÂDZECI

învăţâturâ la naşter*ia* Svăntului şi slâvitului pr[o]rc*u* l○an*u* Prt[d]eci*u*.

Începe cu iniţiala Nr. 40, în roşu, iar la sfârşit are finalul Nr. 43.

Nr. 68 f. 90 v.

LUNA IĬŬNÏE ÎN DOAÂDZECI

noaâ De dzile. învăţâturâ de vïaţa Svenţilor*u* ap[s]li Petră şi Pavel*u*.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 54.

www.dacoromanica.ro

Nr. 69

f. 96 r. (tip 93)

LUNA AVGUST' ÎN ŞEASE

dzile învăţâturâ la slăvita dzi Preaobrajenïia domnului nostru lui Is Hs.

Textul Cazaniei începe cu iniţiala Nr. 41.

Nr. 70

f. 103 v.

LUNA AVGUST CINCI SPRĂDZEACE

dzile învăţâturâ, pentru adormiria Prce[s]tei preacuratei fecioare Marïei nâscâtoarea domnulŭi nostrŭ lŭi Is Hs.

Inceputul Cazaniei are iniţiala Nr. 50.

www.dacoromanica.ro

Nr. 71. F. 110 (tip. 112)

LUNA AVGUST 29, DZILE

Învățătură pentru tăiarea cinstitului capu a lui Ioană Prt[d]ciu.

Începutul Cazaniei are inițiala Nr. 34.

*

La sfârșitul acestei Cazanii (f. 116 r.) se află stihurile:

Valuri multe râdicâ furtuna pre mare,
mai vrăto[s] gă[n]dulŭ omului întru lucru ce are.
Nu atăta grijia și frica începutului,
căt' grija și primejdia svărșitului.
Hïe ce începutŭ de folosŭ nevoința-lŭ aratâ,
iarâ svărșitulŭ a totŭ lucrulŭ ia platâ.
Lâudatâ să hïe a lui dmdzău puteare,
carea după începutŭ au dat' și svârșire.

www.dacoromanica.ro

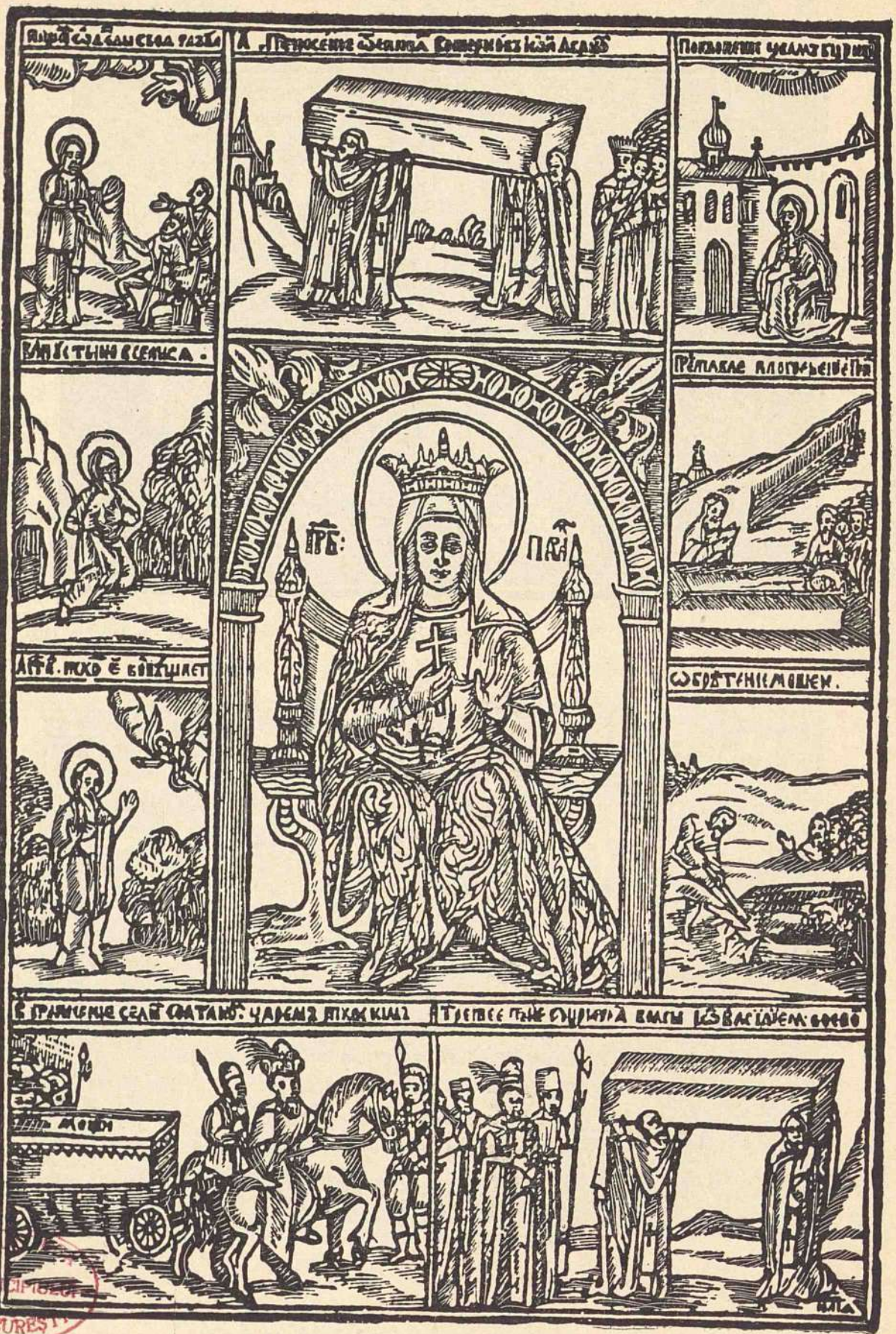

Nr. 72. — Preacuvioasa Paraschiva. F. 116 v.

www.dacoromanica.ro

zvoienim ōtţa. isăpospeaşenïem Sña, isăvrăşenïem stgo dha. Poveleanïemŭ Blgocestivago gspodarïa naşego. Iō VASILIA Voevodi, Bjïïu mlstïïu Gspodarïa Zemlea Mol'davescoi. Napeceteana băis sïïa Kniga glemaïa Evglïe ucitel'noe văsvoei Gspdarescoi Tipografïi. vă Bgospslemeam' Nastolneam' svoem' Gradea Iaseahŭ. văsvoien Gspdarscom Monastiri trieh Stitelei. v'leat; ōt sozdanïa Mira. zrna. a ōt văploşenïa Ga Ba ispsa Naşego Is Ha. axmg.

„Cu învoiala Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu împlinirea Sfântului Duh, din porunca piosului nostru domn Iō VASILIE Voevod, din mila lui Dumnezeu domnul ţării Moldovei, s'a tipărit această carte numită Evanghelie cu învăţătură, în tipografia sa domnească în cetatea sa de scaun de Dumnezeu mântuită, Iaşi, în mânăstirea sa domnească a Trei-Ierarhilor, în anul dela facerea lumii 7151 iar dela întruparea Domnului Dumnezeului şi mântuitorului nostru Iisus Hristos 1643."

(Textul slavon de pe foaia A r. în traducere după Bibliografia Românească Veche.)

CAPETELE CE SĂMT INTR'ACEASTĂ CARTE *)

1. Dumeneca vamâşului şi a fariseului, învăţătură pen'tru smerenie, şi pen'tru ōsindă şï pen'tru ispovedanïe. list 1.
2. Dumeneca a curvarïului, învăţătură pen'trū mila lui dmdzău, şi pen'tru întoarcerea păcătosului. list. 8.
3. Dumeneca lâsatului cârnei, învăţâturâ pen'tru giudeţulŭ ispravnicilorŭ lumïei. şi pen'tru a doa venire, a domnului nostrū lui Is. Hs. list 23.
4. Dumeneca lâsatului brăndzei, învâţâturâ pen'tru ertâciune, de vom erta greşealele altoae dmdzău încâ va erta ale noastre, şi pen'tru cum să cade a postii. şi pen'tru ūnde-i vistiarïul nostrū, acolo va hi şi inima noastră. list. 29.
5. Dumeneca întăia în post, învăţătură pen'tru mârturïïa lui natanailŭ, şi pen'tru svănta cumenecâturâ. list. 36.
6. Dumeneca a doa în post. învăţătură pen'tru ven'decarea slăbănogului. list. 48.
7. Dumeneca a treïa în post. învăţătură pen'trū svânta cruce, şi pen'tru închinâciunea ei. list. 53.
8. Dumeneca a patra în post. învăţătură pen'trū vicleşugul' dïavolului şi pen'tru putearïa lui Hs, cu carïa izbâvi voinicul' cel îndrăcit. list. 66.
9. Dumeneca a cincea în post învăţâturâ pentru pomenirïa munc'ilorŭ lui hs. şi de nu vom' înplea dzisele lūi hs, nū vomŭ putïa dobăn'di bmele de veaci numai cu credinţa. list. 71.
10. Săînbâta lui lazarŭ învăţâturâ pen'tru putearïa dumnedzeirei lui hs şi pen'tru învïerïa lui Lazarŭ. list. 77.
11. Dumeneca a şeasïa în postŭ. învăţâturâ pen'tru călătorïïa lūi hs. în ierslim'. list. 87.
12. Venerea mare. învăţâtură pen'tru mun'cile domnului nostru lui Is hs. list. 101.
13. Săînbâta mare. învăţâtură pen'tru îngroparïa trupūlui hs. şi pen'tru tâinguirïa prcistei. şï pen'tru pogorărïa lui hs. la iadŭ. list 111.
14. Dumeneca luminată învïerïa domnului nostru luï Is hs. învăţâtură pen'tru de căte ōri s'au arătat 'hs în dzua de paşti apostolilor. list. 124.
15. Dūmeneca thomei. învăţâtură pen'tru ce să chiamă dūmeneca noaâ. şi pen'tru necredinţa thomei. list. 132.

*) In exemplarele A iniţiala textului slavon şi titlul cuprinsului sunt tipărite cu roşu, iar în exemplarele B, cu negru.

www.dacoromanica.ro

16. Dumeneca myronisițelorŭ învățătură pen'tru căte mironisițe să[m]t'. și pe[n]tru Iosifŭ li[st]. 140.
17. Dŭmeneca raslablenŭlui. învățâturâ pentrŭ vendecarĭa lui. list. 150.
18. Dŭmeneca samarinei. învățâturâ pen'tru credin'ța ei, și pen'tru apa cea vĭe. list. 157.
19. Dumeneca ŏrbului, învățâturâ pen'tru isțelenĭa lui. list. 167.
20. gioi, învățătură pentru înălțarĭa de pre pămănt' în cerĭu. a domnului nostru lui Is. hs. list. 177.
21. Dumeneca svenților ŏteți. învățâturâ pen'tru săborulŭ diîntăĭu. list. -22.
22. Dŭmeneca rusalĭilorŭ, învățâturâ pen'trŭ pogorărĭa dhului svăn't' pre apostoli. list. 199.
23. Dŭmeneca cea mare.. învățătură pen'tru toți svenții. list. 120.
24. Dumeneca a doa. învățătură pentru chemarea apostolilor'. și pentru vănatul peaștelui. list. 219.
25. Dumeneca a treĭa învățătură pentru ŏchĭul' sufletului cel întunecă păcatul. și pentru că nime nu poate slugi a doi domni. list. 224.
26. Dumeneca a patra. învățătură pentru credin'ță cum' biruiaște toate. și pentru plata direp'iților și a pâcătoșiilorŭ. list. 230.
27. Dumeneca a cinșea. învățătură pentru minunĭa ciudeselor lui hs. și pen'tru vicleșugurile satanei. list. 235.
28. Dumeneca a șeasĭa, învățătură pentru tămăduirea slăbănogului. și cum' să cade a răbda toate neputințele. list. 241.
29. Dŭmeneca a șeaptĭa, învățâturâ pen'tru credința celorŭ doi ŏrbi. și pen'tru fap'turi, ce ŭnele sâ chiamâ luminâ, altele întunearecŭ. list. 247.
30. Dumeneca a ŏpta. învățâtură pen'tru că să cade să dea hiecine loc' mănĭei, și pentru înmulțirĭa pănilorŭ și a peștilorŭ. list. 252.
31. Dŭmeneca a noa, învățâturâ pen'tru putearĭa dumnedzăirei lui hs. și pen'tru credin'ța apostolilorŭ. list. 257.
32. Dŭmeneca a dzeacĭa. învățâturâ pen'tru ispovedanĭe. și cumu-i draculŭ apoi mai răŭ decăt' întăĭu. list. 263.
33. Dŭmeneca a ŭnsprădzeacĭa. învățâturâ pen'tru mila lui dmdzău înpŏtriva noastră pen'tru nemilostivirea noastră înpotriva fraților noștri, list. 269.
34. Dŭmeneca a douasprădzece. învățâturâ pentru lăcomĭĭa avuției. și pen'tru ceĭa ce nedejduescŭ pre bogâție. list. 276.
35. Dumeneca a treĭasprâdzeace. pen'tru lucrătorii vĭiei cei râi, și pen'tru cădearĭa jidovilorŭ și pen'tru chemarĭa limbilor. list. 281.
36. Dumeneca a patrasprădzeace. învățătură pentru înpreunarĭa firei ŏmenești și dumnedzăcști. și pen'tru chemarĭa celorŭ lepâdați, list 285.
37. Dumeneca a cinceasprădzeace, învățâturâ cŭm să cade să ĭubimŭ pre dmdzău, și cumŭ vorŭ cunoaște jidovii pre domnulŭ hs că iaste fiĭu lui dmdzău. list. 292.
38. Dumeneca a șeasĭasprădzeace. învățâturâ pen'tru cine cum' ține binele ce are dela dmdzău și pen'tru plata ce va da dmdzău câruia și' dupâ lucrul' lui. list. 297.
39. Dumeneca a șeaptĭasprădzeace. învățătură pentru credința și destoinicĭĭa arapcei. și pentru învățătura diîn lucrurile ei. list. 302.
40. Dumeneca a ŏptasprădzeaceÎnvățătură pen'tru vănatul' peaștelui. și pentru spaima lui petră deaca vâdzu atăta peaște. list. 308.
41. Dumeneca a noasprădzeace. învățătură pen'tru lĭubov' și pentru blăndĭațe. în ce chip' iaste dmdzău milostiv' spre noi. și cum' ne vom' asămăna lui cŭ mlsteniĭa. list. 314.

www.dacoromanica.ro

42. Dūmeneca a doaâdzâci. învățâturâ pen'tru putearĭa lui hs. și pen'trū învĭerea a toatâ lumĭa. list. 319.
43. Dumeneca a doaâdzeci și ūna. învățătură pen'tru sămânatulŭ semenței. și pentru a patra sămănță ce face roadâ. list. 323.
44. Dumeneca a doaâdzeci și doaâ. învățătură pen'tru bogațiĭ ceĭ nemlstivi, și pen'tru despărțirea celor' direpți de păcâtoșĭ. list. 328.
45. Dūmeneca a doadzeci și trei. învățătūrâ pen'tru să nu him lacomi, și să him' gata purūrea la veniria lui hs. list. 334.
46. Dumeneca a doaâdzeci și patru. învățătură pentru că scrăbele și nevoile ne întorc' pre noi câtrâ dmdzău. și pen'tru învĭerea fĭatei lui Iair. list. 338.
47. Dumeneca a doâdzeci și cinci. învățătură cum' să cade a ĭubi pre dmdzău și deaproapele nostru. și pen'tru câdearĭa lui Adam'. list. 343.
48. Dumeneca a doaâdzeci și șease. învățătură pentru lâcomĭe de strănsoare. și pentru moartea fără veaste. list. 349.
49. Dumeneca a doaâdzeci șeapte, învățătură cum domnul hs face bine și celora ce să pun înprotivă și pentru nemulțămirea rodulu(i) jidovăsc' list. 354.
50. Dumeneca a doaâdzeci ōptŭ. învățătură, pen'tru slava cineei dmdzău. și pen'tru lepâdarea jidovilorŭ. list. 358.
51. Dūmeneca a doaâdzeci și noaâ învățătură pentru nemulțămirea celor dzeace stricați, și pentru păcate ce veniia diîntrănse străcăcĭunei list. 364.
52. Dumeneca a treidzeci. învățătură pen'tru stre(i)nâtatĭa lui hs și pen'tru călătorĭia noastrâ. în ceastâ lume. list. 370.
53. Dūmeneca a treidzeci și ūna. învățătură pentru dragostea lui hs și pentru ōrbicĭunea sufletulu(i). lis[t. 375.]
54. Dūmeneca treizeci și doaâ. învățâturâ pen'tru întoarcerĭa lu(i) zachei. și pen'tru plata celorŭ pâgubiți list. 380.

PRAZNICELE LUNILORU PRESTE ANU ÎNPĂRĂTEȘTI ȘI A SVENȚI MARI.

1. Intâĭa dzi a lui sep'tevrĭe. vĭiața lui stăi simeōn' stlăpnicŭ. list. 1.
2. Optŭ a lūi septevrĭe. învățătură la nașterĭa preacistei. list. 5.
3. Patrusprâdzeace a lui septevrĭe învățătură la râdicarĭa sventei cruci. list. 9.
4. Patrūsprădzeace a lui ōctovrĭe. învățătură de vĭiața sventei prpdbne paraschive. list. 12.
5. Doaâdzeci șease a lui ōctovrĭe, măcenĭĭa svăn'tului marele mcinc' dimitrĭe. list. 16.
6. Optŭ dzile a lui noem'vrĭe. sâborulŭ sventilor îngeri. list. 21.
7. Doaâdzeci ūna a lui noemvrĭe. văvednĭĭa presven'tei și preacurateĭ fcioare marĭei, list. 26.
8. Șĭase a lūi dechevrĭe. vĭața svăntului Nicolae fâcătorĭu de cĭudease. list. 29.
9. Doaâdzeci cinci. a lūĭ dechevrĭe nâscutul' domnului nostru lui Is hs. list. 37.
10. Intăia dzi a lui genar'. ōbreazanĭĭa domnulu(i) nostru lui Is hs. list. 42.
11. Șease a lui genarĭu. botedzul' domnului nostru lūi is hs, list. 47.
12. Treidzeci a lūi genar. învățătūrâ la trei stitelii. Dumeneca 16. list. 297.
13. Doaâ a lūi fevruarŭ streatenĭĭa domnulu(i) nostrū lui is hs. list. 52.
14. Șeaptesprădzeace a lui fevruarĭu. măcenĭâ lui stă theōdor tironŭ. list. 58.
15. Doaâdzeci cinci. a lui mart' blagoveaștenĭa presventĕi și preacuratei fecioarei marĭei născâtoarea lui dūmnedzău. list. 68.

*) In exemplarele A. cu roșu, iar în exemplarele B. cu negru.

www.dacoromanica.ro

16. Doaâdzeci trei al lu(i) aprilŭ măcenïa svăn'tului marele mcinc' geōrgïe. list. 72.
17. Doaâ dzile a lūĭ Iūnŭ măceniïa svăntului măcenic' Iōan'nŭ novăi. list. 86.
18. Doaâdzeci patru a lui Iūnŭ. născutūl marelui prorc'. botedzătorĭul Iōan'nŭ. lst. 86.
19. Doaâdzeci noaâ a lui Iūnŭ vïiața svenților apostoli petră și pavelŭ. list. 91.
20. Șease a lui avgūstŭ preaōbrajenïe domnūlui nostru lui Is hs .list. 97..
21. Cincispredzeace. a lūi avgustŭ ūspeniïa preacistei născâtoarea lui dmdzău. list. 104.
22. Doaâdzeci noaâ a lui avgustŭ tâiarea cinstitūlui cap'. a svăntūlui Iōan'n' crăstĭtel. list. 110.[94])

(Să se obsearve că titlurile din capetele cărții nu sunt identice cu acele din cuprinsul Cazaniilor.)

Mai departe observăm că orientându-ne după Cuprinsul cărții, ar rezulta că are 76 de Cazanii. Fostul episcop al Aradului dr. *Gr. Gh. Comșa*, în *Ist. pred. la Români*, pag. 37 și *I. Andreescu* în lucrarea sa, *Varlaam al II-lea Mitropolitul Moldovei*, pag. 64, bazați pe această aparență au și susținut că ar cuprinde 76 de Cazanii, fapt ce nu corespunde adevărului. Sărbătoarea celor Trei Sfinți Ierarhi (30 Ian.) nu are Cazanie. Cu toate acestea în Scara Cuprnisului este trecută sub titlul: *„Treizeci a lui Genar. învățătură la trei stiteli. Dumeneca 16. list. 297"*. Acesta înseamnă că predica dela Dumineca a 16 după Rusalii se poate rosti și la Sf. Trei Ierarhi. Prin urmare după Scara Cuprinsului Partea a II-a ar avea 22 de Cazanii, ci în realitate are numai 21. Impreună cu cele 54 Cazanii din Partea I fac 75 de Cazanii. Ce explicare are însă afirmația din Ist. lit. rom. vechi. Vol. II. pag. 111, de N. Cartojan unde cetim: „Cazania lui Varlaam cuprinde 74 de predici pentru toate Duminecile dintr'un an și pentru sărbătorile mai însemnate ale Bisericii."? — eroare însușită la repezeală și de T. N. M. (Teodor N. Manolache). (Vezi Bis. Ort. Rom. Anul LXI, Nr. 4—6, Aprilie—Iunie 1943, pag. 298.)]

3. *Izvoarele Cazaniei lui Varlaam.* Sunt unii cărora li se pare că au identificat izvodul prim al Cazaniilor lui Varlaam. Așa de exemplu Petre V. Haneș afirmă: *„Se știe că tipăriturile lui Coresi au slujit de bază tipăriturilor următoare. Cazaniile lui au servit Cazaniei lui Varlaam"*

Mai departe, același autor spune despre Cazania lui Varlaam că *„este o compilație* din interpretările date sfintei Evanghelii de marii părinți ai bisericii. *(Petre V. Haneș:* Vechile Noastre Cozanii, Coreși, Varlaam. Mănăstirea Dealu. In Prietenii Istoriei Literare. Vol. pag. 133. pentru ca la pagina următoare să întâlnim:

„Varlaam a cunoscut. desigur, Cazania din 1581. dacă nu și pe cea din 1564. Iată câteva asemănări și câteva mici deosbiri, cari sprijină această conclusiune:

Cazania 1581:	Cazania lui Varlaam:
Să mă chemŭ fiiulŭ tău (pag. 25, r. 23 .	să mă chemŭ feciorŭ ție (fila 9, r. 5—6.)
fă-mă ca unulŭ deîn năemicii tăi (pag. 21. r. 23. 24.)	ce mă fă ca unulŭ de nămiții tăi (fila 9. r. 6—7.)
fiiulŭ (pag. 22. r. 1)	fiiulŭ (fila 9. verso r. 5.)
fiiulŭ (pag. 22. r. 3.)	feciorulŭ (fila 9, verso r. 8.)
auzi cântări si glasuri (pag. 22. r. 4.) .	audzi cântări și giocuri (f. 9, verso r. 11.)
feciori (pag. 22. r. 5)	slugi (fila 9 verso. r. 12.)
lucrai (pag. 22, r. 9.)	am lucratŭ (fila 10. r. 2.)
călcai (pag. 22, r. 10.)	am călcatŭ (fila 10. r. 2.)
oddeși (pag. 22. v. 10)	mi-ai datŭ (fila 10, r. 4.)
iunghiași (pag. 22, v. 12)	i-ai giunghiat (fila 10, r. 8—9.)
învise (pag. 22, r. 15)	au învis (au înviat, fila 10, r. 14.)
se află (pag. 22, r. 16)	s'au aflatŭ (fila 10, r. 15.)

www.dacoromanica.ro

Asemenea afirmaţiuni şi „probe" nu sunt temeiuri care să îndreptăţească susţinerea că izvodul Cazaniilor lui Varlaam a fost identificat.

Gr. Scorpan în studiul său, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică, (In I. Minea,* Cercetări Istorice, XIII—XVI, Iaşi 1940, p. 545—596.) la care se referă N. Cartojan, semnalează *părţi comune între Cazania lui Varlaam şi între Cazania tradusă din ruseşte de Udrişte Năsturel şi apărută la mânăstirea Govora şi chiar cu Cazania lui Coresi din 1581. (N. Cartojan,* Istoria literaturii române vechi. II, pag. 111.)

Din confruntarea celor trei Cazanii, — Coresi, Govora şi Varlaam — Scorpan subliniază faptul că a lui Varlaam se înfăţişează totdeauna prelucrată şi acele prelucrări care diferenţiază Cazania lui Varlaam de celelalte două, Scorpan ar vrea să le socotească drept partea de contribuţie personală a lui Varlaam în alcătuirea Cazaniilor sale.

Dar conclusiei ce s'ar putea formula cu privire la izvoarele Cazaniilor lui Varlaam, pe baza locurilor comune şi a celor ce aparţin numai Cazaniilor lui Varlaam, N. Cartojan îi stă împotrivă, afirmând că locurile comune nu trebue să ne surprindă, căci: *„în literatura omiletică sunt multe locuri comune, care au trecut dela un predicator la altul."* (N. Cartojan, Ist. Lit. rom. vechi. II, pag. 111) — După cum nici prelucrările *„nu trebue să ne amăgească, fiindcă se poate întâmpla că multe din aceste prelucrări să fi aparţinut originalului după care a tradus Varlaam."* (N. Cartojan, op. cit. pag. 111.) Şi adaogă: *„Până când nu se va identifica în şirul tipăriturilor rutene originalul sau originalele lui Varlaam, orice încercare de a determina partea lui de contribuţie personală este prematură."* (Vezi locul citat mai sus.)

Cu toate acestea N. Cartojan înclină a crede că *„originalul Cazaniei venea probabil din Ucraina, de unde au venit de altfel şi gravurile lucrate de cunoscutul artist Ilia."*

Referindu-ne la mărturisirile lui Varlaam însuşi, socotim totuşi că s'ar putea strânge şi mai mult cercul în jurul izvoadelor pe care le-a folsoit Varlaam la *alcătuirea* Cazaniilor sale.

Anume din scrisoarea lui Varlaam către Ţarul Mihail Feodorovici, dată din Suceava, la 1637 reprodusă mai sus la pagina 12 rezultă că Varlaam îşi exprimase mai înainte dorinţa de a traduce pe limba românească *cartea Sf. Calist, cuvântările la sfânta Evanghelie, care s'o cetească preoţii în biserică spre învăţătură Românilor Credincioşi, şi care la acea dată era „gata şi scrisă numai să se dea la tipar..."*

Probabil că acest prim izvod pe care îl arată cu numele Varlaam, gata de tipar la 1637, l-a prelucrat în anii următori şi l-a îmbogăţit cu tălmăciri *„Dîîn multe scripturi"* adunând *„dîîn toţi tălcovnicii sventei ev(an)gh(e)lii dascalii besearici noastre"* cum spunea deasemenea atât în titlul cărţii cât şi în Predoslovie, — alcătuind monumentala Cazanie, pe care abia în 1642—1643 a putut să o tipărească.

Dar chiar şi în ziua în care capriciile istoriei ar scoate la lumină „Calistul" pe care Varlaam, îmbogăţindu-l şi cu alţi tălcovnici, l-a tălmăcit din slavoneşte în româneşte meritul lui neegalat nu va fi cu nimic umbrit. Cazaniile, aşa cum sunt întocmite, poartă pecetea personalităţii sale uriaşe. Graiul pe înţelesul semenţiei româneşti de pretutindeni, nu numai a celei de atunci, ci şi a celei de azi, după 300 de ani împliniţi, rămâne monumentul pe care şi l-a dăltuit Varlaam singur în istoria neperitoare a spiritualităţii şi a literaturii româneşti.

www.dacoromanica.ro

4. *Grafia, ortografia şi lexicul.* Din reproducerile de sub Nr. 16 şi 17, pag. 35 şi 36 (F. 46 r. cu litera de mărimea dublucicero şi F. 236 v. cu litera de mărimea terţia) se pot vedea toate caracterele chirilice întrebuinţate în textele Cazaniilor lui Varlaam.

Sunetele a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, l, m, n, o, p, r, s, ş, şt, t, ţ, u, v, z, c (e), c(i) din alfabetul scrierii de astăzi au corespondentele lor precise în slovele alfabetului chirilic. Asupra valorii lor există unanim acord când textele chirilice se transcriu în scrierea de astăzi, cu litere latine.

Incoherenţă întâlnim însă în transcrierea valorii următoarelor semne grafice: Primul semn grafic din pagina (F. 46 r.) reprodus sub Nr. 16 este egal cu *în*. Ediţia dela Bucureşti din 1943 a Cazaniei lui Varlaam nu-l transcrie cu litere latine, ci peste tot îl reproduce în forma chirilică. De ce? Probabil îl socoteşte întraductibil în caractere latine.

Semnul grafic dela sfârşitul cuvântului *cum* (rândul prim) are în genere valoarea de *ŭ* (u scurt sau mut). Rareori se întâlneşte şi cu valoare de *ĭ* după ş.

Semnul grafic dela sfârşitul cuvântului următor apare cu valoare de *â* şi uneori de *ă*. Aşa de ex. I .A. Candrea spune că în Psaltirea Voroneţeană „apare foarte des (în total în 310 cuvinte cu valoare de ă sau î (?) fără nicio distincţiune, în interiorul sau la sfârşitul cuvântului, în silaba accentuată ca şi în cea atonă.“ [89])

Ediţia mai sus pomenită a Cazaniei lui Varlaam (Buc. 1943) redă acest semn grafic constant prin *â*. Această consecvenţă are temeiul ei limpede. Pentru *ă* avem în scrierea chirilică semnul precis, acela din cuvântul *să* (F. 46 r. rândul doi de sus în jos.) (Clişeul Nr. 16.)

Semnul grafic din cuvântul *opreaşte* (F. 46 r. clişeul Nr. 16) între slovele *r* şi *şt* are valoarea diftongului *ea*. Ediţia de Bucureşti 1943 îl redă prin *ĕ*. E adevărat că în evoluţia scrisului chirilic se poate reconstitui o trecere a valorii semnului din chestiune dela diftongul *ea* spre *e* din cuvântul *lege* sau spre acela din cuvântul *opreşte*, dar valoarea primitivă şi aproape constantă în scrierea secolului XVI şi XVII este aceea de *ea*.

„In toate textele vechi româneşti diftongul *ea* din cuvintele *leagă, teamă, treacă, lumea, vedea, fereastră*, etc. e transcris regulat cu ѣ.“ [90])

Pentru diftongul *ĭa* are semnul grafic dela sfârşitul cuvântului *curâţĭa* (rândul 11 de sus în jos, 46 r. clişeul Nr. 16) şi pe acela din cuvântul *ĭadulŭ* (rândul 13).

Pentru *u* are două semne grafice, unul din cuvântul *Cumŭ* (rândul întâi) şi altul din cuvântul *nostru* (rândul al doilea). Acest semn nu-i rezervat numai pentru *u* final, dovadă că în rândul cinci (de sus în jos), în cuvântul *spurcâ-se* îl întâlnim în interiorul cuvântului.

Deasemenea pentru *o* întâlnim fără o regulă când *o* simplu când *o* dublu.

Referindu-ne la pagina reprodusă sub Nr. 16 mai semnalăm metateza lui *ă*, după *r* şi *l*, ca o caracteristică a grafiei, în textul Cazaniilor lui Varlaam, care de altfel aparţine tuturor vechilor scrieri româneşti. Anume în rândul al 5-lea întâlnim cuvântul *scrănave* în loc de *scărnave*. După I. A. Candrea această grafie este o urmă adâncă a înrâuririi sistemului de scriere slavon.[91])

Tot la acest loc mai semnalăm întrebuinţarea semnelor de interpunctuaţiune şi a accentelor ce obvin în textele Cazaniilor lui Varlaam.

---

[89]) I. A. Candrea: Psaltirea Scheiană. Introducere, Bucureşti, 1916, P. 1. CXXI.
[90]) I. A. Candrea: Idem, pag. CXXIV.
[91]) Op. cit. pag. CXXVII.

www.dacoromanica.ro

Intre cuvinte întâlnim un punct mic (.) și altul mai gras (.); două puncte (:); virgula (,) și punctul cu virgulă (;). Semnificația unora pare a fi însă alta decât aceea pe care li-o atribuim noi astăzi. Așa punctul cu virgulă, ca și în scrierea grecească are semnificația întrebării. Un exemplu: *„Ce veri aleage dintr'aceaste doaâ să ții; faptele ceale bune; au ceale rreale; lui Hs să urmezi. au dracului; în luminâ să înbli; au întunearec;“* (F. 249 v.)

Suprascrise cuvintelor întâlnim: accentul ascuțit (/) pus pe vocalele tonice vezi cuvântul *întrebĭ* din pagina reprodusă sub No. 16.).

Deasupra slovei *n* din cuvântul *lontrulŭ* (F. 46 r. rândul întâi). are un apostrof (ᛁ). Ediția Fundațiilor Regale (1943) redă cuvântul acesta sub forma *lon'trulŭ*.

Un alt accent (cu ce semnificație?) este acela deasupra slovei o dublu din cuvântul *opreaște* .

Deasupra literei *a* din cuvântul *bà* (rândul 5) avem accenul grav (\).

In alte pagini se mai întâlnesc suprascrise semnele: ⸗ redat de Ed. București 1943 tot prin apostroful (') ca și semnul ᛁ ; și ⸗ care pare a indica lipsa unui semn grafic din grafia cuvântului și două accente grave, paralele \\ egale cu valoarea slovei i. Semnul ⸗ îl întâlnim cu dosebire la sfârșitul rândurilor când nu încape încă o literă, pe care apoi o înlocuește semnul supra scris pe ultima literă.

Semnul prescurtării (⁀) este bine cunoscut în semnificația lui.

Toate aceste semne grafice suprascrise apar în difrite combinații. Constatăm cu nedumerire că alcătuitorii ediției critice dela București (1943) cari redau textul Cazaniei lui Varlaam în chip fotografic, amestecând semnele sunetelor „întraductibile“ sub forma lor chirilică printre literile latine, n'au respectat interpunctuațiunea originalului. Fonetismul original îl redă cu interpunctuațiune modernă. Pentru exemplificare trimitem la compararea paginei din ediția de București 1943, de sub Nr. 101 cu aceiași pagină reprodusă după ediția princeps, sub Nr. 102.

Nu întră în planul prezentei înfățișări în imagini a Cazaniei lui Varlaam, o drămuire critică. Dar fiindcă se întâlnesc afirmațiuni ca aceasta: „Lexicul Cazaniei lui Varlaam are deci prea puține cuvinte moldovenești și, în schimb, foarte multe cuvinte slavonești savante, Varlaam a ținut, pare-se anume să scoată în evidență în văţătura sa slavonească“ [92]) — deschidem o mică paranteză și asupra lexicului Cazaniei lui Varlaam.

Spre a vedea ce temeiu are afirmațiunea de mai sus, ar fi suficient să-i punem împotrivă cuvântul lui N. Cartojan, care spune textual: „Se susține în genere că limba Cazaniei lui Varlaam este limba populară, pe care el a deprins-o, din copilărie, în munții Putnei și mai târziu, ca monah, în preajma mânăstrii Secul. Intr'adevăr, scrisul lui Varlaam, deși au trecut peste el trei veacuri, se citește și azi cu ușurință și cu plăcere chiar. Fiindcă limba lui se înfățișază curățită de acele numeroase expresiuni și cuvinte slave rebarbative, care încă încâlceau urzeala limbii române din vechile texte religioase. *In textul lui Varlaam, cuvintele și expresiunile slave se întâlnesc rar*, la distanțe mari, și înțlese într'o vreme când cultul divin se săvârșea în limba slavă, ele dau azi scrisului său, un ușor caracter arhaic, mai ales că ele se împerechează uneori cu elemente latine, azi dispărute din circulația limbii, precum: *mai chiar* (=mai clar, mai limpede); *desvesti*=dezbrăca; *curseră*=cu sensul de alergară; *mișei*=săraci; *nusa*=dânsa; *înmă*=mamă; *tând . . .tând*=când . . . când. Fraza lui,

[92]) P. V. Haneș, op. cit., pag. 159.

www.dacoromanica.ro

bogată în comparaţii pitoreşti şi expresii plastice, se desfăşoară în tipare sintactice care nu se prea deosebesc de cele de azi." [93])

Credem că o statistică ne-ar putea apropia mai mult de adevăr în chestiunea lexicului din Cazania lui Varlaam.

Cazania lui Varlaam, începând cu foaia de titlu şi până la sfârşitul cuprinsului, are în exemplarele A *151.794* cuvinte iar în exemplarele B *151.778* cuvinte.

In tot cuprinsul ei, întâlnim abia în nouă locuri texte slavone.[94])

Mai obvin în slavoneşte numele Sfinţilor Evanghelişti Marcu, Luca şi Ioan[95]) şi cuvintele: sviatîi[96]) (=sfântul), alexandroski[97]) (=alexandrinul); ciudotvoreţ[98]) (=făcător de minuni); Novîi[99]) (=Noul); zacîalo[100]) ōt[101]) (=dela, din) şi *list.*[102])

Totalul acestor cuvinte slavone este de *260.*

Slavonismele azi scoase din circulaţia limbii româneşti pe care le întâlnim în paginele Cazaniei lui Varlaam sunt următoarele:

Adăvăsi,[103]) bodzi,[104]) (boadze), crăstitelŭ,[105]) ciudese[106]) (cĭude, ciudĭĭa), cunteni,[107]) camene,[108]) deanĭĭa,[109]) dărştine,[110]) deaistvuĭaşte,[111]) dosâdzi[112]) (dosadă,

---

[93]) N. Cartojan, op. cit. pag. 112.

[94]) Partea I: F. 119 v. V. şi VI. (7 cuvinte); F. 194 r. XVII şi XVIII; (4 cuvinte); F. 233 r. IX (3 cuvinte). Aceste sunt traduse îmediat şi în româneşte: e u s ă m t p o a r t a); F. 314 v. IX (2 cuvinte).

Partea II: F. 11 v. XIV (2 cuvinte); F. 26 v. XXVIII (2 cuvinte); F. 86 r. XV (2 cuvinte); F. 111 r. XVI (7 cuvinte) şi textul de pe Ar. 61 cuvinte. Deci în total 90 de cuvinte, alcătuind texte slavone.

[95]) M a r k a : F. 141 (tip. 139) r. I.; L u k i de 14 ori: F. 308 (tip. 309) r. IV; F. 313 v. XIV; F. 319 v. I; F. 323 r. I; F. 333 v. XV; F. 338 v. I; F. 343 v. V; F. 349 v. XV; F. 354 r. I; F. 358 r. XX; F. 364 r. XIII; 369 v. XVII; F. 375 r. XVII şi F. 380 r. XI. I ō a a n a de 2 ori: F. 87 v. şi F. 157 v. X.

[96]) Partea I, de 6 ori: F. 46 r. XIX; F. 189 r. III; F. 192 r. XI; F. 197 v. IX, X şi

Partea II, de 23 de ori: F. 1 r. XI; F. 17 r. şi în titlul paginilor Cazaniei la Sf. Dumitru de 3 ori; F. 19 r. XXV; F. 20 r. XV; F. 26 v. X; F. 29—36, în titlul Cazaniei la Sf. Nicolae, de 8 ori; F. 33 v. X; F. 35 v. V; F. 36 v. XI; F. 85 v. VIII; Dr. VIII şi Dv. VIII.

[97]) F. 197 v. XI.

[98]) F. 197 v. XII.

[99]) F. 79 r. II şi Dv. XV.

[100]) De 24 de ori: F. 78 v. I. — F. 150 v. I. — F. 157 v. X. — F. 219 v. XIV. — F. 224 v. XVI. — F. 250 (tip. 251) r. XIV. — F. 286 r. VIII. — F 292 r. X: — F. 297 r: IX: — F: 302 v: XIII. — F. 308 (tip. 309) r IV. — F. 313 v. XIV. — F. 319 v. I. — F. 323 r: I: — F: 333 v. XV. — F. 338 v. I. — F. 343 v. V. — F: 349 r. XV — F: 354 r. I. — F. 358 r: XX: — F. 364 r. XIII. — F 369 v. XVII. — F. 375 r. XVII. — F. 380 r. XI.

[101]) Partea I. de 20 de ori: F. 84 v. I. — F. 141 r. I. — F. 150 v. I. — F. 292 r. X. — F. 297 r: IX. — F. 302 v. XIII. — F. 308 (tip. 309) r. III. — F. 313 v. XIV. — F: 319 v: I — F. 323 r: I: — F. 333 v. XV: — F. 338 v. I. — F. 343 v. V: — F. 349 r XV. — F. 35 r: I. — F. 358 r. XX — F. 364 r. XIII. — F. 369 v. XVII. — F. 375 r: XVII: — F: 380 r: XI:

[102]) In tabla cuprinsului. Partea I de 54 de ori, iar în Partea II de 22 de ori.

[103]) F. 84. VI—VII şi VIII; F. 338 r. XIII—XIV. În graiul popluar din Alsócsobánka—Ciubanca, judeţul Szolnok Doboka—Someş, se mai păstrează şi azi acest cuvânt cu înţelesul de a cheltui fără socoteală, a prăpădi, a risipi.

[104]) F. 61 r. XV—XVVI şi XVII; F. 93 r. XV; F. 96 r. XIV; F. 161 r. VIII; F. 188 r. II—III; F. 264 r. XVII; F. 278 v. XXIII; F. 288 r. XXI; F. 324 r. II—III; f. 4 r. XXVIII; f. 17 r. XXIV; f. 32 r. XXIII; f. 32 v. II; f. 37 r. XV; f. 41 r. XIII; f. 53 v. XVII; f. 58 r. XIV; f. 58 v. IV şi V; f. 59 v. XXII—XXIII; f. 60 r. XIX; f. 61 r. X; f. 61 r. XVII (boadze); f. 61 v. II şi XIX (boadze); F. 62 r. V. şi XXIV; f. 63 r. XXIII; f. 64 r. XIV; f. 66 r. II, X şi XXVI; f. 72 v. XV; f. 77 v. V, VI, IX, XVIII şi XXV şi f. 97 v. VI.

S'ar părea că **bodz** nu înseamnă totdeauna **idol** întrucât la pagina F. 324 r II—III întâlnim: „. . . şi în locul' lui ne închinam' **idolilorŭ** şi **bodzilorŭ**".

[105]) F. 24 v. VI—VII; F. 73 r. XV; F. 121 r. XVI; F. 252 r. III; F 291 r. XXIV—XXV; f. 26 v. XI; f. 89 r. I; f. 90 v. XV; f. 98 v. VII şi X; f. 101 r. V şi în scara cărţii la Cazania dela 29 August.

www.dacoromanica.ro

dosădi, dosădit), găvoazde[113]) *(găvoazdele, a găvozdi, negăvozdit), ghizdavu,*[114]) *horciță,*[115]) *hatman,*[116]) *iazer*[117] *(iezer), ijderă,*[118]) *înpeliță,*[119]) *iștelitŭ,*[120]) *istrâvĭaște,*[121]) *iuboste,*[122]) *iz'menisâ,*[123]) *iznaovă,*[124]) *jitĭa,*[125]) *jivine.*[126]) *Liubov.*[127]) Obvine de 85 de ori, alternând însă cu cuvântul *iubire.*

---

[106]) F. 38 r. XIX; F. 39 r. XII; F. 48 v. XI și XVI; F. 49 r. XVII; F. 52 r XVII (ciudĭĭa); F. 58 (tip. 59) r. VII; F. 69 r. IX; F. 72 r. XI; F. 72 v. XVIII; F 77 v. III, X și XIII; F. 80 r. VII; F. 82 (tip. 81) v. IV; F. 86 v. VI—VII; F. 92 r XV; F. 98 r. IX; F. 105 v. IX; F. 106 r. II; F. 137 r. V; F. 137 v. I; 151 v. X; F. 154 r. IV; F. 167 r. XIII; F. 171 v. IX—X; F. 173 r. IX; F. 175 v. IV și VI; F. 192 r. X; F. 193 r. XVIII; F 200 r. XIV; F. 220 r. XIV; F. 220 v. IV și XVII; F. 234 r. IV; F. 236 r. IV, XVIII și XIX; F 237 r. XXI; F. 237 v. II; F. 238 v. XXIV și XXVII; F. 246 v. II, XIX și XXV; F. 247 (tip. 245) r. VII, XI și XV; F. 247 (tip .245) r. XXVIII (cĭude); F. 251 bis v. XIX; F. 252 r. I; F. 253 v. XXII; F. 254 r. XVII și XIX; F. 258 r. V și VIII; F. 258 r. XII; F. 259 v. VII; F 260 v. VI; F. 282 v. V—VI; F. 284 v. XX; F. 295 r. XXIV; F. 303 v. XV; F. 304 r. III; F 309 bis r. VIII; F. 311 v. XXII; F. 312 v. VIII, XXIV și XXVI; F. 319 r. XVI; F. 320 r. VIII și XVI; F. 320 v. V; F. 321 r. XIV; F; 340 r. I; F. 341 v. XIV, XVIII, XXIII și XXV; F. 342 r. IX; F. 353 v. IX—X; F. 355 v. X, XVIII și XXV; F. 357 r. XXIII; F. 367 v. XIX; F. 375 r. VIII și XXI; F. 376 v. III și VI; F. 377 (tip. 381) r. I, III, IV și XIX; f. 3 v. I; f. X r. XIX; f. 11 r. XXIV; f. 11 v. V; f. 12 r. XIX; f. 15 r. XX; f. 21 (tip. în loc de 20) v. I—II; f. 23 v. XVIII; f. 25 r. XIII și XVII; f. 26 r. XI, XIV—XV și XX; f 28 v. III; f. 31 v. IX; f. 35 v. IV; f. 36 r. XII, XVIII—XIX; f. 65 r. XXIV; f. 66 v. XXVI; f. 67 r. IV; f. 69 v. VII, XI—XII și XXIII; f. 74 v. IV; f. 75 r. XIX; f. 78 r XXVIII; f. 84 r. X; f. 85 r. IV; f. 91 r. XXIV; f. 92 v. V; f. 93 v. XVI; f. 97 r. V; f. 98 r. I; f. 98 v. XIII; f. 100 r. XIII; f. 100 v. IX; f. 107 r. XVI; f. 111 r. IV și XIX și în scara Cuprinsului la Cazania dela 6 Decembrie.

[107]) F. 67 r. I—II; F 133 v. IV—V; F. 220 v. VIII; F. 222 v. XV; F. 231 v. XX; F. 236 r. IX; F. 236 v. V; F. 239 r. XIV; F. 245 v. IX—X.

[108]) F. 273 r. XX.

[109]) f. 91 v. XI și f. 95 r. XX.

[110]) F. 32 r. I.

[111]) F. 45 r. VIII și f. 86 r. XXVI (să deaistvuĭascâ).

[112]) F 36 v. III și VIII; F. 103 v. XIV—XV; F. 104 r. X; F. 116 r. XIII (dosâdescŭ; F. 138 v. XIX; F. 166 r. I; F. 186 r. X; F. 186 r. XII; F 186 v. VI—VII; F. 237 v. XIX (=dosâdeascâ); F. 274 v. XVI; F. 275 r. XXII; F. 313 r. VIII și f. 105 v. XXVI.

[114]) F. 356 v. XXI.

[115]) F. 263 v. VI.

[113]) F. 61 v. XVIII; F. 133 v. XI și XIII; F. 201 v. V—VI; f. 9 v. II și III; f. 11 r. XX; f. 64 v. XI și XVI (a găvozdi) și f. 64 v. XIII (=negăvozditŭ).

[116]) f. 43 r. V.

[117]) F. 309 (tip în loc de 308) r. VI și VIII.

[118]) F. 11 v. XVIII.

[119]) f. 53 v. XII; f. 58 r. XXIV și f. 85 r. III.

[120]) F. 175 v. IX—X; F. 246 v. XV—XVI. f. 85 r. și în Scara Cuprinsului la D. Paralel cu acest cuvânt întâlnim și pe acela de a **vindeca.** Vezi F. 252 v. VIII.

[121]) F. 13 r. X; F 17 r. XVIII; F. 90 v. V (=istrâvit') și F. 300 r. XXVI—XXVII.

[122]) f. 45 r. XXV și f. 115 v. XXV (=ĭubostĭe).

[123]) F. 104 v. XIX — F. 105 r. I.

[124]) F. 103 v. XVIII; F. 105 r. IX; F. 140 v. I; F. 267 r. XIV—XV; F. 268 r. XXVII și F. 247 v. XXIV.

[125]) f. 3 v. II.

[126]) F. 253 v. VIII.

[127]) F. 11 r. XIX; F. 18 v. VI—VII; F. 44 v. VIII; F. 60 r. XIV; F. 60 v. III—IV; F. 65 v. XVII; F. 85 v. XIX—F. 86 r. I; F. 102 r. XI (...și învâță ucenicii sâi de lĭubovŭ să să ĭubascâ); F. 116 v. XIV; F. 130 v. XIII; F. 145 r. II; F 154 v. VIII; F. 156 r. VIII; F. 166 v. VIII (în rândul 10 se află cuvântul **iubești**); F. 205 r. XVII; F. 206 r. XIII; F. 211 v. XIII; F. 213 r. VI; F. 228 r. III; F. 233 v. XV; F. 249 (tip. în loc de 248) r. XIV; F. 251 (tip. în loc de 249) v. IX; F. 254 r. XXV; F 254 v. VI, XIX, XX și XXVIII; F. 255 r. II; F. 260 r. IV, VII și XI; F. 284 v. I; F. 287 v. III și VII; F. 293 v. XV, XVI și XXII; F. 294 r. XXVI (=„ce iaste l ĭ u b o v u l ŭ deaproapelui său, să-l ĭ u b a s c â ca însuși pre sine"); F. 294 v. V, VII și VIII; F. 295 r. I; F. 299 v. VI; F. 307 v. VII; F. 311 r. XVI și XIX;

www.dacoromanica.ro

Mâcitelïi,[128]) *mâș'coĭu,*[129]) *măzdirâ*[130]) *(măzdarïi, măzdele), nameastnici*[131]), *oblastïĭa,*[132]) *obărși*[133]) *(obărșire), obrâcinicŭ,*[134]) *obicinâ,*[135]) de 5 ori. *Obrezania,*[136]) de 34 de ori, *oborâ,*[137]) *ocein'ţâ.*[138]) *oceiți.*[139]) *ocină*[140]) *(ocinele), ocinați*[141]) *ocirași, ocinătorĭu, ocianŭ, ocinedzi), oţâră.*[142]) *oteț(i)*[143]) *otroci.*[144]) *paliţe.*[145]) *pamen'tea*[146]) *pâpriști.*[147]) *pesteaște.*[148]) *pesti*[149]) *(pestit). plașcâ.*[150]) *pleami.*[151]) *plodŭ*[152]) *(ploditoare). pobedi.*[153]) *poddanicŭ.*[154]) *poldzui.*[155]) *Preapodobnici*[156]) *(Preapodobei),*

F. 311 v. VII; F. 314 v. XVIII; F. 315 r. III; VI, XXIV și XXVI; F. 315 V, III, VI, XII și XXVI; F. 318 r. XXIII; F. 318 v. I; F. 336 r. XXVI; F. 334 v. XII—XIII, XVIII și XXIV; F. 346 (tip. în loc de 345) r X; F. 353 v. VII; F. 376 r. XVI.; — f. 3 v. XXIV; f. 16 r. XVI; f. 33 r. VII; f. 51 r. IX; f. 51 v. III; f. 54 v. XVII; f. 55 v. XVII; f. 56 v. XII; f. 62 v. IX; f. 63 v. X; f. 64 v. XXVI; f. 65 r. VI; f. 71 r. IX; f. 71 v. III; f. 77 r. XX; f. 84 v. XIII; f. 96 v. XI și XIII; f. 99 r. VIII și odată în Scara Cuprinsului la Dumineca 19-a după Rusalii.

[128]) F. 36 v. XVI—XVII; F. 93 r. XIV; F. 212 v. I și XVI—XVII; F. 237 v. XII. f. 81 r. II și f. 95 v. XIV.

[129]) F. 91 r. XVIII; F. 91 v. VIII și F. 96 r. IX. La F. 92 v. III întâlnim însă și cuvântul a s i n.

[130]) F. 128 v. IV; F. 383 r. XI și XV; f. 33 v. XIV (=măzdâ); f. 34 r XXVII și f. 34 v. XXIII.

[131]) F. 223 r. V—VI și F. 348 r. XXIII.

[132]) f. 16 v XVIII.

[133]) f. 33 r. II și f. 104 r. XIX.

[134]) f. v. I.

[135]) F. 5 r. XIV; F. 73 v. XIV—XV; F. 187 v. VI; f. 12 v. I și f. 110 r. IV—V.

[136]) f. 42 r. II și XV; f. 42 v. IV, VIII, XIII și XV; f. 43 r. III, III—IV, V și XXVII; f. 43 v. II, VIII, XVIII și XXII; f. 44 r. I, X, XIII, XV, XVI, XX, XXVI și XXVII; f. 44 v. I, IV, XIV—XV, XIX, XIX—XX și XXVIII; f. 45 r. I, VI și XI; f. 87 r. XIX și în scara cuprinsului la 1 Ianuarie.

[137]) F. 344 r. X.

[138]) F. 11 r. XIII și F 76 r. XI.

[140]) F. 281 r. XIII; F. 283 r. XIX; F. 358 r. XII; f. 44 v. XXV și f. 59 r. XX.

[139]) F. 11 r. II.

[141]) F. 20 bis v. XVIII; F. 76 v. IX; F. 148 r. VIII (ocinași); F. 229 r. XXIII; F. 233 v. XVIII; F. 239 v. XXVIII (=ocinătorĭu); F. 240 r. II; F. 283 r. II; F. 283 r. XVIII (=ocianŭ); F. 285 v. XIII; F. 343 v. X (=ocinedzi); F. 353 r. XVI; f. 69 v. XIX; f. 105 bis r. XXVII și f. 105 bis v. II.

[142]) F. 81 (tip în loc de 82) r. XV și F. 81 (tip. în loc de 82) v. X.

[143]) F. 2 r. XIX; F. 2 v. XII; F. 187 v. III; F. 188 v. III—IV; F 190 r. XIII; F. 190 v. II și VII; F. 192 r. XV—XVI; F. 192 v. VIII; F. 197 r. IV, XI și XVIII.

[144]) F. 231 r. II; F. 321 v. XX și f. 73 v. XXV.

[145]) F. 103 r. I.

[146]) F. 197 r. IX; F. 210 v. XIV; f. 66 v. XXV și f. 114 v. XIX.

[147]) F. 92 v. X și XI.

[148]) F. 85 v. XV.

[149]) F. 119 r. III; F. 258 r. XXVI; F. 379 v. IV (=p e s t i t, cu înțelesul de c r u ț a t); f. 76 v. XVIII; f. 88 r. IX.

[150]) F. 104 r. XIX. 104 v. XIII, 105 r. XIII.

[151]) F. 178 r. III și F. 185 v. XI.

[152]) F. 210 r. XV; F. 210 v. III—IV (=ploditoare) și f. 88 r. XXVII.

[153]) F. 102 v. XI; F. 258 v. XVII și f. 10 v. XXVI.

[154]) F. 344 v. XXVI.

[155]) F. 295 r. XVII și f. 25 r. VII.

[156]) F. 35 r. XV; F. 210 r. V; f. 1 r. IV; f. 3 v. IV; f. 14 v. XIX (=Preapodobnei) și în scara cuprinsului la 14 Octomvrie.

[157]) f. 13 v. V.

[158]) f. 53 r. XIV.

[159]) F. 3535 v. XIII.

[160]) f. 1 v. XII (=a urmări=a poslădui?).

[161]) f. 86 r. XXII.

www.dacoromanica.ro

podvigulŭ,[157]) *pominocŭ,*[158]) *ponosluha,*[159]) *poslușanie,*[160]) *postăînpascâ,*[161]) *preaditecĭ* [162]) *(Predtecĭ), prilăstitŭ* [163]) *(prilăstireți). pristaniștia.*[164]) *preobrâzi* [165]) *(preobrâjnie), pripâculŭ,*[166]) *pristav,*[167]) *procleținu,*[168]) *prozolivî,*[169]) *râzboli* [170]) *(râzbolit). rasblean,*[171]) *sârgu* [172]) *(srăgŭ, srăguiaște), săvaĭ,*[173]) *săzdanie,*[174]) *slovesnic,*[175]) *spăsenie* [176]) *spâsitŭ), spodobascâ* [177]) *(spodobitŭ), stidirâ* [178] *(nu sâ stidescu), strânicit,*[179])

---

[162]) f. 48 r. I; f. 49 r. I și XXVIII; f. 85 v. III; f. 89 r. I; f. 110 r. III, f. 110 v. XXI și în scara cuprinsului la 24 Iunie.

[163]) F. 16 r. VIII; F. 108 r. XIII, XV—XVI; F. 121 v. VI—VII; f. 72 v. XII—XIII (prilăștireți); f. 75 v. XXVI; f. 76 v. XXVI; f. 77 v. XIII și f. 105 bis v. XIII.

[164]) f. 35 v. XII.

[165]) F. 305 r. V și VII; F 305 v. XX; F. 306 r. XXII; f. 5. v. III; f. 7 v. XXV; f. 91 r. XXIV (=preobrâjenie); f. 97 r. II și în scara cuprinsului la 6 August.

[166]) F. 254 r. XXVII și f. 101 v. X.

[167]) F. 348 v. XVI.

[168]) F. 62 r. III; F. 138 v. XIII; F. 194 r. XIV și F. 195 r. XI.

[169]) F. 368 v. XIV—XV. (=înainte văzători).

[170]) F 78 r. XVIII—XIX; F. 78 v. V, (râzbolit), XIV, f. 24 r. I—II și f. 36 r. XIX.

[171]) In scara cuprinsului list. 149.

[172]) F. 15 v. XV; F. 40 r. XIV; F. 78 r. VII și X; F. 282 v. IV; F. 301 r. XII; F. 310 r. XV; F. 312 r. XXIV; F. 316 v. III; F. 358 v. XIX; F. 371 v. VIII și XXI; f. 6 r. XVII; f. 10 v. XXIII; f 11 r. XIII; f. 15 r. VIII; f. 18 r. IX și XI; f. 19 v. XXVIII; f. 22 v. XIII și XXII; f. 26 v. VI; f. 28 v. V; f. 29 v. XXI; f. 30 v. IX, X—XI și XXVI; f. 31 r. XX; f. 34 v. XIII, XVII, XXI și XXV; f. 35 v. VI; f. 62 v. VII; f. 63 r. V; f. 64 v. VI; f. 66 r. XVII; f. 66 v. XVI; f. 67 r. I; f. 72 r. XXVII; f. 73 r. XI; f. 73 v. VI; f. 74 r. VI; f. 75 r. IV și XIV; f. 76 r. IV; f. 80 r. XIV; f 81 v. XII și XVI; f. 84 r. XXI; f. 84 v. XX; f. 88 r. III; f. 93 r. XXV; f 93 v. VII; f. 94 r. XVIII; f. 95 r. XIX și f. 113 v. XXI—XXII (=srăgu ĭaste).

[173]) F. III r. I și VIII; F. 16 r. VI; F 38 v. XII; F. 62 r. XIX; F. F. 62 v. I, V, VI ;i VIII; F. 64 r. VIII; F. 64 v. IX (=săvai bogat, săvai sărac); F. 69 r. XV; F. 81 v. XVII; F. 157 r. XIV; F. 166 r. V; F. 223 r. XVIII (=că macarŭ săvai că iaste...); F. 299 r. XX; F. 306 r. IX; F. 307 r. VII; F. 326 r. XXVII; F. 368 r. XIX; F. 370 r. II; F. 372 r. XIV; F. 374 r. VII; f 7 r. XXIII—XXIV și XXIV; f. 63 v. V, V, VI, VI și VII (=Adeverescu-ți, că săvai focŭ să m'are arde. săvai fĭeri săm'are mâînca. săvai marea să m'are înneca. săvai sabĭe să m'are tăĭa. săvai totŭ trupulŭ în mĭi de bucâți să s'arâ zdrumica..."); f. 78 v. II, III și III; f. 79 r. X; f. 105 v. XI și f. 105 bis v. XXV. Conform F. 223 r. XVII s'ar părea că săvai nu este identic cu macar.

[174]) F. 12 r. II; F. 155 r X; F. 357 r. XVII. ŭŭ

[175] f. 80 r. XVII.

[176]) F. II r. XII; F 6 v. IX și X; F. 7 r. XIV; F. 21 r. X; F. 34 v. XIV; F. 35 v. XIII; F. 37 r. IX; F. 54 r. IX—X; F. 63 v. III (spâsenĭĭa); F. 76 v. V; F. 86 r. V (=spâsenĭei); F. 99 v. XI și XIV; F. 113 v. I; F. 118 v. XVIII; F. 123 r. III (=spâsitŭ); F. 126 r. II; F. 185 v. V; F. 161 r. X; F. 279 r. XV și XXVII; F. 279 v. XXV; F 280 r. VII și IX; F. 300 v. IX; F. 324 r. XVII; F. 326 r. XVIII și XXV; F. 326 v V—VI; F. 329 v. XXI; F. 330 r. III; — f. 1 v. I; f. 7 r. VIII și IX; f. 8 v. VII—VIII; f. 10 r. III; f. 47 r. XXVII; f. 48 v. XII și XVI; f. 49 r. XXII—XXIII; f. 52 v. III și X; f. 55 r III; f. 64 v. XX; f. 65 r. XVI; f. 67 v. VII; f. 70 v. XVII și XVII; f. 70 v. XXVIII—f. 71 r. I; f. 83 r. XIV; f. 86 v. XXV; f. 87 r. III; f. 104 r. XX; și f. 112 v. XIX.

[177]) F. 35 v. VI; F. 39 r. XVI; F. 64 r. II; F. 65 v. XI; F. 86 r. VI; F. 99 v. XVI—XVII; F. 131 v. V; F. 187 r. IX; F. 208 v. XII—XIII; F. 254 r. VII; F. 280 r. XVI—XVII; F 296 v. XVII—XVIII; F. 342 v. XVI—XVII; F. 366 v. XXIII; F. 374 v. XXVIII. — f. 4 v. XIII; f. r. X; f. 14 v. VI; f. 21 (tip. în loc de 20) v. XXIII; f. 25 r. XXVII; f. 27 r. X; f. 41 v. XVII; f. 51 v. IX și XII; f. 108 r. XXIV; f. 57 r. VIII; f. 57 v. XIV; f. 61 r. IX; f. 64 v. XXII și XXVI; f. 65 r. IV; f. 78 v. V; f. 81 r. XVII; f. 82 r. XX; f. 96 v. XVIII; f. 104 v. XXV—XXVI; f. 109 r IV și V și f. 109 v. XX.

[178]) F. 177 v. VIII; F. 239 r. XXV (nu sâ stidescŭ); F. 267 (tip. în loc de 265) r. V și VI; F. 293 r. XX; F. 354 v. XII; F. 381 r. V.

[179]) F. 183 r. IV.

www.dacoromanica.ro

starste,[180]) *stretenie,*[181]) *stropșitŭ,*[182]) *sulinare,*[183]) *stejirâ,*[184]) *tărsină,*[185]) *tvoreț*[186]) *(tvorenïa, tvorenïïa), uspenia,*[187]) *ugodnicilor,*[188]) *văjïïa,*[189]) *văvedenïĭ,*[190]) *văznesenïa,*[191]) *vearŭïa,*[192]) *velichi,*[193]) *vlăhovnicilor'*[194]), *vrăhovnici,*[195]) *vraciŭ*[196]) *(vraciul', Vrâciuescŭ, Vracii), zapisulŭ,*[197]) *zăpodïïa,*[198]) *zavistĭnici,*[199]) *(zavistïïa, zavistïe, zavistuim, zavistui, zavistïi) și zlobâ.*[200])

Am dat aci, în notele subliniare și locurile din Cazania lui Varlaam unde întâlnim aceste slavonisme spre a putea evidenția frecvența lor surprinzător de rară. Unele obvin abia câte o singură dată. Cel mai frecvent este cuvântul *ciudesă= minune*, obvine de 136 de ori. Urmează *liubov=iubire*, de 85 de ori. Stabilirea procentajului față de totalul cuvintelor este de prisos.

Cuvintele: *aciŭedzi* (F. 371 r. VIII), *bezaconïe* (f. 61 v. XXI), *becesnicŭ* (F. 206 r. XIII și f. 84 r. VII), *Blagoveștenie* (f. 67 v. II; f. 104 r. XVÎÎ—XVIII), *blagoslovitâ, blagoslovițïi, blagoslovenïe, blagoslovim'* (obvin de 48 de ori), *bezdnelorŭ* (F. 198 r. III), *buecïi* (buecirâ-i holdele, F. 349 v. III), *catastih* (F. 34 v. V și VIII), *caznâ* (F. 154 v. I), *destoinic, destoinicïa, gadine* (F. 253 v. IX), *izbăvire* (obvine de 88 de ori), *ispovedanie, măgură, mâscărit', năpastă, năpăstuit, năpraznă, nărod, osin'ditŭ, obroc* (f. 2 r. I), *osărdïe, obidâ, a proslăvi, preablagoslovit, procop'sitŭ, pravila* (f. 1 v. XVI), *pravoslavnici, pizmă, praznic, prâznuim* (alături de *sărbâm*, vezi f. 6 v. XI), *rod (=neam), stareț, săbor*, slavă, slăvit, troscot (F. 171 v. XVIII), deși sunt de origine slavă s'au înpământenit cu desăvârșire în graiul românesc. Permanența lor în limba românească se poate constata dela Cazania lui Varlaam și până astăzi.

---

[180]) F. 98 v. XVI.
[181]) In scara cupr. 2 Febr.
[182]) F. 324 v. XVIII.
[183]) F. 173 r. VI
[184]) F. 143 v. XVI.
[185]) f. 1 v. XVIII și XXV.
[186]) F. II v. XI; F. 117 v. IX și XIV; F. 118 r V; F. 130 r. XVIII; F. 137 r. XIV; F. 163 v. XIX: F. 182 v. I—II; F. 202 r. XIV (=tvorenïa); F. 208 v. III; F. 220 v. X: F. 233 r. XXI; F 233 v. I: F. 254 r. XIV; F. 272 r. II; F. 272 r. III (=tvorenïïa); F. 208 v. III; F. 220 v. X; F. 233 r. XXI; F. 233 v I; F. 254 r. XIV; F. 272 r. II; F. 272 r. III (=tvorenïïa); F. 290 r. XX; F. 320 v. XXIV; F. 330 v. XXI; F. 340 v. XX. — f. 3 v. XXIII; f. 9 r. XXVIII; f. 36 v. V și f. 88r. XI.
[187]) f. 93 v. XXIV și în Scara Cuprinsului la 15 August.
[188]) f 3 v. XXVIII.
[189]) F. 125 r. XV.
[190]) f. 25 v. IV și în Scara Cuprinsului la 21 Nov.
[191]) F. 199 r. XII.
[192]) F. 25 r. VI.
[193]) F. 32 v. XIII.
[194]) F. 59 (tip. în loc de 58) v. VI.
[195]) F. 341 v. XIX.
[196]) F. 50 v. VIII și XII; F. 175 r. V; F. 224 r. XIII; F. 241 v. X; F. 242 v. XVII (=vracii); F. 242 v. XVII—XVIII (=vrâciuescŭ); F. 242 v. XIX și XX; F. 244 r. I; F. 338 r XIV; F. 340 r. XVII; F. 340 v. XI; F. 366 r. III. — f. 65 v. X și f. 113 r. I și IV.
[197]) F. 164 r. XIX.
[198]) F. 346 v. XX—XXI.
[199]) F. 78 v. XVIII (=zavistĭnici); F. 84 v. XII; F. 112 v. XVI (=zavistïïa); F. 114 r. XVI (=zavistïa); F. 126 r. XII—XIII; F. 165 r. VII (=zavistïe); F. 273 v. XXIV (=zavistïi); F. 341 v. XXV, XXVI și XXVIII; F. 342 r. II; F. 355 v. XV; F. 356 v. VII și XII; F 356 v. XIII, XVII și XXIV; F. 357 r. XIV și XXIV; F. 357 v. XI (=zavistuim); f. 17 r. X și f. 56 r. XII (zavistui).
[200]) F. 273 r. XXII.

www.dacoromanica.ro

Mai semnalăm din lexicul Cazaniei lui Varlaam şi câteva latinisme azi scoase din circulaţia limbei: *Cursârâ* (F. 128 r. I şi f. 15 r. XVII—XVIII); *să cūrâmŭ* (F. 244 r. X); *cursŭ* (F. 6 v. II; F. 9 r. XI şi F. 18 r. XIV); *Chiarū=clar* (F. 226 v. I; F. 255 v. XIV; F. 280 v. VI; F. 296 r. VII; F. 337 v. XIX; F. 358 r. XVIII şi f. 26 r. XVII, *dezveaşte* (F. 97 v. X), *dezvâscurâ* (F. 104 r. XII, întrebuinţat alternativ cu *desbrâcarâ*, F. 105 r. XII). *Despuitorĭulŭ, despuitorĭu* şi *despuitoare* (vocativul dela despuitorĭu, conform f. 53 r. XXII unde avem: „acum iartâ despūitoare şerbul tău cu pace...").

Mişel, mişeilorŭ, mişelătate. In Cazania la Schimbarea la faţă avem: Iisus ... „Era smearinŭ şi sâracŭ şi mişelŭ. Sâracŭ că diîn dmdzău fu omŭ diîn pâratŭ slugâ. diîn bogatŭ sâracŭ. Mişel' că nice de o dzi n'avea hranâ şi būcate". (f. 99 r. XX—XIV). Sau în Cazania lui Zaheu: „Iatâ doamne giumâtate de avuţĭĭa mea ō dau *mişeilorŭ* şi *sâracilorŭ*. (F. 382 v. XIII—XIV).

Nusŭ, nusa, nuşi, nūsūiŭ (pentru dânsul, dânsa, dânşii).

Pâsaţi (=mergeţi), pasi, pasâ. „Scoalâ şi pasi". (f. 32 r. VIII).

Şerbulŭ (f. 2 v. XIX şi XXII), şerbĭi (F. 201 v. I. Şarba (f. 14 r. XIV). Serbascâ (f. 1. v. X.)

Intâlnim în lexicul Cazaniei lui Varlaam şi câteva cuvinte azi aparţinătoare patrimoniului limbii maghiare. Aceste sunt: *Beteagulŭ* (F. 186 r. X); *bişug* (F. 352 [tip. 312] r. XXVI).

Cătanele (F. 183 r. XVI—XVII). *Hotnog* (F. 229 v. X—XI şi XV; F. 230 r. III; F. 230 v. V; F. 231 r. IV; F. 231 v. II, V şi XI; F. 2332 r. XIV, XVIII—XIX şi XXII; F. 312 r. XX; F. 312 v. I.; f. 58 v. XVII. (Aci e vorba de Teodor Tiron despre care zice „căci că era şi el' alesŭ, pen'trū men'tea şi pen'tru bârbâţĭa lui, în ceata ce să chema *tironi*. adecâ cumŭ dzicemu noi *hotnogi*").

Leşūescu (F. 372 v. XIV şi f. 17 v. IV), *meşteşuguiascâ* (F. 238 r. XV—XVI) şi *vigăduĭa* (F. 352 [tip. 312] r. XXVII).

Aslamurile (F. 16 v. XII) şi *marmazĭu* par a fi de proveniență turcească.

Greu de identificat etimologiceşte este cuvântul *înma, înmâ* pentrū *mamă*, ce obvine adeseori în textul Cazaniilor şi *custa* (=a dăinui?) [201])

Făcând aceste menţiuni cū privire la lexicul Cazaniei lui Varlaam, nu putem trece cu vederea o seamă de cuvinte azi cu înţeles schimbat, unele forme gramaticale şi câteva din expresiile de o rară frumuseţă.

Cuvinte cu înţeles schimbat. Cerea=cerşia. (F. 168 r. VII; F. 376 r. XXV). Călăterit=ūrmat. In Cazania la Cuvioasa Paraschiva întâlnim: „... că diîn tinereţele meale unuĭa nâscutŭ fĭĭului tâu am' câlâtoritŭ..." (f. 14 r. VIIII). Dănăoarâ=niciodată (vezi F. 101 v. XIII; F. 153 r. VIII; F. 201 r. XI ş. a.) La f. 27 r. XXVI întâlnim însă şi cuvântul *nice ōdatâ*.

A folosi = a ajuta. (F. 259 v. XXVI—XXVIII întâlnim: „Doamne foloseaşte-mi").

A îngădui=a aştepta ,a plăcea?).

„lūi dmdzău să *îngâdūimŭ* cu fap'te bŭne." (F. 99 r. XIX). „... întâĭu dvdŭ *îngâdui* lui dmnedzău şi giurūi." (F. 270 r. V—VI). „îngăduiaşte-mi şi-ţ' voĭu plăti ţĭe tot' (F. 270 r. V—VI). „Cu răbdare *îngăduiaşte* dmdzău pen'tru noi. Că nu va pre nice ūnŭ ōmŭ să piardzâ." (F. 313 r. XII—XIV).

[201]) F. 277 r. X şi XX; F. 277 v. VI; F. 350 r. XXV, şi XXVII—F. 350 v. I; F. 350 v. I, VII şi XI. F. 451 r. X—XI=„iarâ dmdzău totŭ va custa". Obvine şi în autografele lui Varlaam.

www.dacoromanica.ro

Nepărâsitŭ, nepârăsindŭ=neîncetat.

„înfrămşadzâ şi podobeaşte şi *nepărâsitŭ* izvoraşte..." (F. 157 v. III—IV). „iară domnulŭ *nepârăsindŭ* tămăduĭa bolnavĭ lorŭ (F. 353 v. XIII—XIV).

Prostie=umilinţă.

„iară cătrâ plecare alâturâ şi *prostïe* că cu *prostïe* să ruga cătră domnulŭ de dzicea numai aşea miluĭaştemâ doamne fiĭul' lui dvdŭ."

Păzĭaşte = grăbeşte.

„căotâ Is şi deaca-l' vădzu dzise cătrânsŭ, Zachee *păzĭaşte* de te pogorĭ". (F. 380 v. II—IV).

A te părăsi = a te lăsa în desnădejde.

„deci să nu te *pârâseşti* o pâcâtoase." (F. 382 r. XXI).

Prïimŭ, prïinţă, neprïinţă = a fi de folos şĭ a nu fi de folos, adĭcă a fi spre pagubă.

„iară noi *prïimŭ* nūmai şïe." (F. 75 v. VI).

„Că iaste lâsată mila şi dragostĭa şi *prïinţa* creştinească."

„că vrâj'maşĭi noştri dĭavolĭĭ, carĭi ne agonisisă noaâ tot' răulŭ. şi pen'tru vicleşĭugulŭ şi *neprïînţa* lorŭ pĭerdūsâm raĭulŭ şi vĭiaţa de veacĭ..."

Pentru *pâine* întâlnim şi cvântul *pită*. „Şi luâ aceale cinci *pite* şi doi peşti..." (F. 251 bis v. VIII—XIX.)

Socotitoriu = îngrijitor.

„Pânâ în vreamĭa aceaĭa ce o lūâ Iōsifŭ obrâcinicŭ, să o ferească în casa sa. şi să-i hïe *socotitorĭu.*" (f. 27 r. XXVIII—f. 27 v. I—II).

Soseaşte = ajunge.

„Căci că pâcatulŭ iaste unu lucru nesâţĭosŭ. nū-i *soseaşte* cu unulŭ sau cu doaâ, ce tot'deauna să aprin'de, şi arde..." (F. 17. r. VI—VIII).

„Soseaşte-i domne pilate mūncile soseaşte-i moartĭa..." (F. 114 r. XIV.)

Strănsâ = îndreptă.

„Şi strănsâ calulŭ cătrâ sunetŭ. şi vâdzu ūnde iase şearpele..." (f. 59 v. V).

„... şi îndată strănsâ calulŭ asupra lui..." (f. 59 v. IX).

Stricat = lepros, stricăciune = lepră.

„stricaţi curâţi. gărbovĭi îndiraptâ". (F. 220 v. XVIII—XIX).

„*stricâciūnĭa* iaste o boală rrĭa pre trupŭ şi bube pre cap' şi pre ōbrazŭ." (F. 365 v. IX—XI. Cazania la Dmineca a 29-a după Rusalii, a celor 10 leproşi).

Ucidea = lovea, ucisetūri.

„şi stătu departe şi să *ucidea* în pieptŭ..." (F. 5 v. XIX—F. 6 r. I.) Cazania la Dumineca fariseului şĭ vameşului.

„avū svenţĭĭa sa legâturĭ greale, şi *ucisetūri* dease de pâr şi de svta bar'bâ trasŭ." (F. 104 r. II—III).

Umbrariu = colibă.

„să facem' aicĭa trei *ūmbrare*". (f. 104 r. XVII—XVIII. Cazania la Schimbarea la faţă).

Vōnicĭi = viteji.

„Tocmealâ au împăraţĭi căn'dŭ vor' să-ş' tremiţe vōnicĭi la războĭu..." (F. 1 v. XVII).

Înprotivă = înainte şi faţă de.

„atunce tatâsău deaca-l vâdzu de departe, îndată purceasâ *înprotiva lui* de-l' tăînpinâ..." (F. 317 v. XIV—XV).

„Pen'tru mila lui dmdzău, *înprotiva noastrâ* şĭ pen'tru a noastră nemilostivire *înprotiva fraţilorŭ* noştri". (F. 270 v. VIII—X).

www.dacoromanica.ro

Nesosinţâ = *neajuns.* (F. 206 r. VII şi F. 302 v. Vê.)

ōsin'dițŭ, conform f. 32 v. III—VII, pare a fi avut şi alt înţeles decât cel de azi, căci întâlnim în locul citat: „iarâ dracïi ce lâcuĭa într'aceeaĭa capişte fugĭa şi să glâsïia de dziciĭa. *ōsindişi-ne pre noĭ, ōsindite Nicolae.* şi noi ţïe nu ţ-am' făcutŭ nice ūnŭ rău..."

Mai menţionăm cuvintele *căsaş=stăpân casei,* (F. 282 r. VII şi XXI); *blemŭ = să mergem,* (f. 77 r. XXVIII) şi *blemaţi* (F. 78 v. XVI).

Forme gramaticele. Aĭubu. „Ce bine voĭu face ca să *aĭubŭ* vïiaţa de veacĭ". (F. 275 v. XV şi F. 277 v. XXV).

Adeveri (pentru *adevăraţi,* F. 159 r. XIII; F. 163 v. VII); *acicea* (F. 369 v. XIII); *ascultoi* (pentru ascultători, F. 311 r. IX, XI şi XVI); *an' de sîne* (F. 139 bis v. VI); *cineşŭ* (=fiecare, F. 254 r. XII); *câci* = de ce, f. 60 r. I—II; Theodore, câci nu te închini dmdzeilorŭ noştri."); *căndai* (f. 86 v. III şi VIII); *că s'amŭ* dobândi (= că de am dobândi, f. 45 v. XXI); dumnedzoe (= zeiţă, f. 62 r. III); *flâmăn'giune* (= foame, F. 252 v. XIII: *„flâmăn'gĭūnea* lorŭ hrânïi..."); *fuset'* (pentru fuseră, F. 301 v. VII); *grijiseţi* (pentru grijiţi, F. 221 r. XVI—XVII); *întunecadzâ* (F. 224 r. IV); *împom'cĭişadzâ* (F. 237 v. XV şi 238 r. XIV).

Pentru *înviat,* participiul trecut dela a *învia,* întâlnim forma *învis* (F. 77 v. XVIII şi multe alte locuri). La F. 78 r. VI avem forma *învise* iar la F. 87 v. V forma *învisease.* Intâlnim însă, alternând cu aceste forme şi formele *învïe, va învïe* (F. 81 v. VII, IX şi X).

Infrăm 'şem (F. 99 r. XVII); învâţareţi (F. 221 r. XVII); *lucrure* alături de forma *lucruri* (f. 6 v. XXVI şi XXVII).

Acuzativul dela pronumele personal, persoana întâia, îl întâlnim şi cu prepoziţia pe şi fără ea. De exemplu: *mene* şi pre *mene* (f. 5 v. VI şi f. 14 r. XXVIII).

Vrutu-ţi-s'au căda (f. 87 r. XIX); *mai cu asupra* (pentru *mai mult,* F. 331 r. XVIII: „şi încâ mai cu asupra."); *obiduireţi* (f. 105 v. X); *ō ōame!* (vocativul dela om, (F. 217 r. XVII); *pocŭ* (pentru *pot,* formă pe care o avem şi azi în graiul popular); *prespre* (pentru *peste,* F. 258 v. XVIII); *pae* (pentru pară, aţi părea „să nu-ţi pae, f. 17, v. XIX); *pâin'dū-i* (pentru părându-i, F. 75 r. X); *răn'tună* (pentru răsturnă, F. 139 bis r. XV, F. 138 bis v. VI şi IX şi F. 144 v. XVIII); *s'arâ* (=de ar, F. 350 v. XI); *tândŭ* (=când, F. 63 r. II şi III); *trūfa* (=trufie, F. 139 r. XVI); *teamereţi* (F. 257 v. I—II); *ūciset'* şi *ucisăt* (F. 283 r. XXVI şi F. 283 v. XII); *ūrâtură* (= urare, F. 306 v. XIII); *vorovind'* (F. 120 v. XV); *vărtucioşii* (=virtuoşi, F. 300 r. XIII) şi vădzūm (F. 260 v. XIX).

Câteva expresii.

„Şï-i dzise deac'mū să nu mai agreşeşti. ca să nu *paţi ceva mai amarŭ.*" (F. 150 r. XVII—XVIII).

„Celuĭa ce i dvorbâscŭ înainte mïi de mïi de voevodzĭ înngereşti. şi-i slujescŭ *întūnearece de întūnearece de îngeri.*" (F. 94 v. IX—XII).

„Aşĭa şi învâţătura lūi hs. are doaâ legi. cea vĭache şi cea noaâ. cea vĭache grĭa, iarâ cea noaâ ĭuşoarâ. cea grĭa cunteneaşte cu muncile şi cu *matca focului* de veaci." (F. 222 v. XIII—XVI).

„Pentraceea să vâ teameţi acmu de aceea despârţire grōaznicâ şi de muncile *matcei focului*". (f. 89 v. IX—XI.)

„O cumpărători de sate, şi vândzători de boi. şi *pohtacĭ trupeşti.* până căndŭ nu vă veţi socoti." (F. 362 v. XIV—XVII).

„râdicaţi ōchïi voştri, şĭ vedeţi holdele că sămtŭ plăviţe"... (F. 160 r. VIII—X).

www.dacoromanica.ro

„Cine eşti tu doamne cela ce mă străgi. şï-i dzise lùĭ dmdzău. eu sămtŭ Is. pre cela ce tu goneşti, nevoe-ţĭ va *hi să călci în simceeuoa ţăpïeĭ.*" (f. 95 r. VIII—XI).

„ŭnde va hi aurulŭ şi argintulŭ. unde va hi acolo *truĭa* lumïei. unde vor hi scŭlele sau ves'mentele. Toate aceastĭa ca o umŭbră vorŭ treace şi ca ŭn fumŭ vorŭ peri şi să vŏru *râş'chira*". (F. 139 r. XIV—XIX şi F. 139 v. I.)

„Să nu ĭubim' altă nemică mai vărtosŭ decătŭ pre hs. nice casa, nice satele, nice avuţĭïa, nice ŏdihna trupului. şi să eşimŭ afară diîn gălceava păcatelorŭ, şi diîn *văluşagurile pohteĭorŭ lumïeĭ,* că cela ce să aprinde cu foculŭ lĭubovului lui hs, acela nemică greutate nu simte în ceastă lume să-l' poată despărţi de dmdzău." (F. 254 v. I—XIII).

„Atunci dmdzău, cu milă să va pleca spre rugămen'tea ta. şi va tămădui sufletulŭ tău de boala păcatelorŭ. şi va lăuda scularea ta. şi pocăin'ţa ta, înnaintĭa năroadelorŭ celorŭ vïĭ şi a luminaţĭlorŭ în'geri. şi te va *înceti* în ceata sven'tĭlorŭ şi direp'ţilorŭ întru înpărăţĭia cerĭului." (F. 234 v. XVIII—XXIV.)

Asemenea perle de simţire şi cugetare creştinească învesmântate în cea mai aleasă haină a graiului românesc, dar să înţeleagă toţi, se întâlnesc pe fiecare pagină a Cazaniei lui Varlaam.

5. *Ornamentaţia.* Dintre cărţile de Cazanii ale vechei noastre literaturi omiletice Cazania lui Varlaam este unică prin bogăţia ornamentaţiei. Întâi are cele două xilogravuri ale foilor de titlu. (Vezi Nrul 18, pag. 37 şi Nr. 19, pag. 38.)

Pe verso foii de titlu are stema Moldovei.

Urmează frontispiciile Cazaniilor în număr de 48 de xilogravuri la 74 de Cazanii (Cazania dela Sâmbăta mare, a Patimilor nu are frontispiciu). Unele dintre xilogravuri se repetă aşa cum am arătat mai sus la conţinutul Cazaniei.

La sfârşitul unor Cazanii are finale. Acestea, în număr de 4, se repetă iarăşi aşa cum am arătat tot la paragraful în care ne ocupăm de conţinutul cărţii.

Pe verso foii 116 P. II are xilogravura ce reprezintă pe Preacuvioasa Paraschiva şi 9 momente din viaţa sfintei.

Deci Cazania lui Varlaam are în total *56* de xilogravuri. Pentru aprecierea valorii lor artistice stau la îndemână reproducerile din cuprinsul acestei lucrări.

La această artă miniaturală se mai adaogă *iniţialele* în număr de 78, pe care deasemenea le reproducem aci reduse la $^3/_4$ din mărimea lor originală.[205]) Repetirea acestora am indicat-o la locul său în paragraful despre conţinutul cărţii .

Cine este autorul xilogravurilor? Din reproducerile xilogravurilor se poate constata limpede că unele poartă sămnătura lui *Ilia.*[206])

---

[205]) Am reprodus în planşe numai 76. Două dintre iniţiale (=P) se află în paginile 280 (A şi B) reproduse sub.

[206]) In Xilogravura foii de titlu B dedsubtul Sf. Ioan Gurădeaur se poate identifica sem-nătura aceluiaş Ilia. După Şt. Dinulescu şi I. Andreescu, afară de foaia de titlu B mai există în P. I. 3 iar în P. II-a 9 (deci 12), xilogravuri semnate de Ilia, ceeace nu corespunde adevărului. Aşa cum se poate vedea din reproducerile xilogravurilor din cuprinsul lucrării de faţă, Ilia semnează următoarele xilogravuri: 1. la Intrarea în Ierusalim (F. 86 v.). Această xilogravură este datată cu anul 1641. Bazat pe această dată, dl. prof. I. Lupaş spune textual: „Tipărirea acestei lucrări monumentale s'a început la 1641 şi s'a terminat la 1643." (Zece ani în slujba Bisericii şi Neamului, pag. 64.) —2. la Invierea Domnului (F. 124 r.); — 3. la Rusalii (F. 198 v.) şi 4. la Dumineca mare (F. 209 v. sub Sf. Ioan).

Iar în Partea a II-a sunt semnate de Ilia următoarele: 1. la Sf. Simeon Stâlpnicul, 1 Septemvrie (F. 1 r.); 2. la Sf. Mucenic Dumitru, (F. 16 r. numai cu literile IA aşezate în colţurile de jos); 3. la Naşterea Domnului (F. 36 v.); 4 la Obreazania Domnului (F. 46 v.); 6 la Stretenie, 2 Februarie (F. 52 r.); 7. la Bunavestire (F. 67 v.); 8 la Sf. Mucenic Gheor-

www.dacoromanica.ro

Nr. 73. — Inițiale din Cazania lui Varlaam, 1643.

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

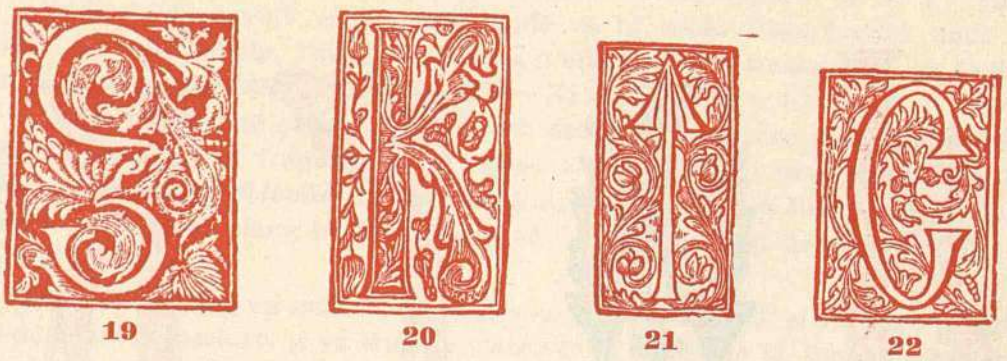

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Nr. 74. — Inițiale din Cazania lui Varlaam, 1643.

www.dacoromanica.ro

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Nr. 75. — Inițiale din Cazania lui Varlaam, 1643.

www.dacoromanica.ro

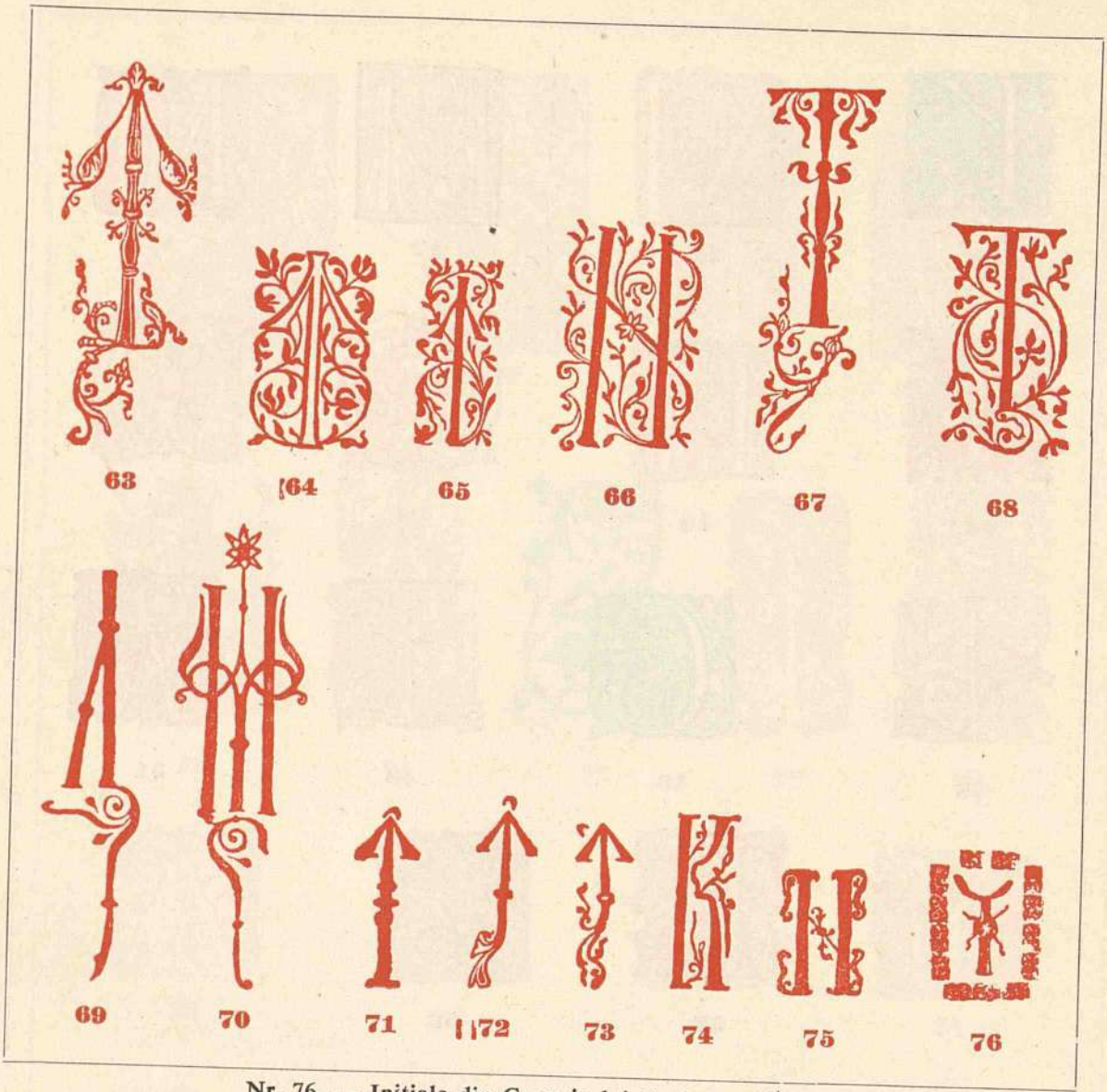

Nr. 76. — Inițiale din Cazania lui Varlaam, 1643.

Cine este acest Ilia? Dl. prof. N. Cartojan spune că gravurile pentru Cazania lui Varlaam au fost comandate din Ucraina. *„Ele au fost lucrate de un celebru artist al artei grafice rutene a timpului: „Ilia" sau „Helias". Acesta fusese mai înainte ieromonah al lavrei din Pecersca și a ilustrat cu gravuri în lemn, lucrate sub influența xilografiei germane, cărțile tipărite la Chiev și la Lwów între anii 1639—1670."* [207])

Acest Ilia semnează 18 xilogravuri din Caaznia lui Varlaam, care sunt de altfel adevărate ilustrațiuni și compoziții de valoroasă artă miniaturală.

---

ghie (F. 71 v.); 9. la Sf. Ioan cel Nou dela Suceava (F. 79 r., semnat pe poarta cetății numai Il.); 10 la Sfinții Apostoli Petru și Pavel (F. 90 v.); 11. la Adormirea Maicii Domnului (F. 103 v.); 12. la Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul (f. 110 r. — paginată greșit cu numărul 113!); și 13. la sfârșitul părții a II-a pe versoul filei 116, înainte de cuprins, xilogravură ce reprezintă pe Preacuvioasa Paraschiva și viața ei. — Deci în total 4+13+1=18.

[207]) N. Cartojan, Ist. lit. nm. Vol. II, pag. 111.

www.dacoromanica.ro

Xilogravura Sf. Mucenic Teodor Tiron (F. 58 r.) a Naşterii Sf. Ioan Botezătorul (F. 85 v.) şi a Scihmbării la faţă (F. 93 r.) deşi nesemnate, prin identitatea liniei şi a stilizării cu cele semnate se pot atribui cu toată certitudinea aceluiaş autor xilografului Ilia.

6. *Cazania lui Varlaam a apărut în două ediţii prime.* La pagina 37 şi 38 : reprodus ambele foi de titlu pe care le-am signat cu literile mari A şi B.

Bibliografia Românească veche descriind foaia de titlu mai bogată în ornamentaţie, signată de noi cu B spune că *„In unele exemplare titlul are altă dispoziţie a rândurilor şi altă încadrare"* adică aşa cum se vede în foaia de titlu signată de noi cu A. De ce întâlnim însă exemplare cu aceste două foi de titlu atât de deosebite una de alta nu ne dă referinţe.

Evident că numai din constatarea că unele exemplare au foaia de titlu A şi altele foaia de titlu B, nu s'ar putea conclude că s'a tipărit în două ediţii princeps. Acest fapt s'ar putea explica în sensul că la un număr oarecare s'a adăugat o foaie titlu iar la altele alta.

Confruntând însă foaie de foaie, exemplarele cu foaia de titlu A şi cu cele ce poartă foaia de titlu B am constatat următoarele diferenţe:

a) *Diferenţa în numerotarea foilor.* Exemplarele A au în Partea I a cărţii, numerotată dela 1—384, următoarele greşeli în numerotarea foilor: 20 în loc de 22; 29 în loc de 26; 59 în loc de 58; 139 în loc de 141; 163 în loc de 165 (această greşală în ex. A Bonţida şi A Bibl. eparh. rom. unită Cluj, nu se află); 171 în loc de 172; 176 în loc de 177; (ex. Bonţida are 175 în loc de 176, deci se repetă 175 nu 176!). Dela 293 numerotarea este încurcată în felul următor: 244, 247, 246, 245 (248 lipseşte fără a fi înlocuit cu alt număr!), 249, 251, 251, 252, 253, 254, 255 (256 lipseşte deasemenea, fără a fi înlocuit cu alt număr), 257, 260 în loc de 258 şi continuă până la 264. In loc de 267 are 265). Mai departe 309 în loc de 308; 344 în loc de 345; 341 în loc de 350 şi 381 în loc de 377, deci 19 greşeli.

Prin urmare vedem că unele numere se repetă substituind alte numere de ordine. Trebue să reţinem însă că numerele *248* şi *256* lipsesc fără să fie înlocuite. De aci numărul 384 cu care se închee partea I a Cazaniei nu corespunde cu numărul foilor care este mai puţin cu două foi, deci are numai *382*.

In Partea II-a obvin numai cinci greşeli de numerotare şi anume: 21 în loc de 20; 29 în loc de 21; 95 în loc de 92; 105 în loc de 106 şi 113 în loc de 110.

Deci la exemplarul A Cojocna găsim 24 greşeli de numerotare. (La cel din Bonţida şi Ex. din Bibl. eparh. rom. unite Cluj cu una mai puţin, fiindcă are Nrul 165 Curios că tot între aceste două exemplare A mai există două mici diferenţe, semnalate mai sus).

In exemplarele cu foaia de titlu B (şi din 24 câte am găsit existenţe în Ardealul de Nord numai 6 sunt din exemplare B.) întâlnim următoarele greşeli:

In exemplarul din Muzeul Eparhial (Nr. 160) provenit dela Zoltan — Sighişoara, şi în exemplarul încomplet, proprietatea lui Şandru Ilie întâlnim următoarele greşeli de numerotare: *2 în loc de 4.* In exemplarul B proprietatea Bisericii ortodoxe române din Bedecs—Bediciu, protopopiatul Bánffyhunyad—Huedinului, nu obvine această greşeală. — Cele ce urmează sunt identice cu greşelile specificate la exemplarele A până la *139 în loc de 141.* 163 în loc de 165 (Ex. Cojocna) nu obvine în B. In schimb Ex. Şandru Ilie are 81 în loc de 82. Dela 171 în loc de 172 sunt iarăşi identice exceptând „175 în loc de 176", greşeală care lipseşte din Ex. Şandru Ilie. Tot în acest exemplar nu obvine nici greşala „260 în loc de 258" iar în ambele

www.dacoromanica.ro

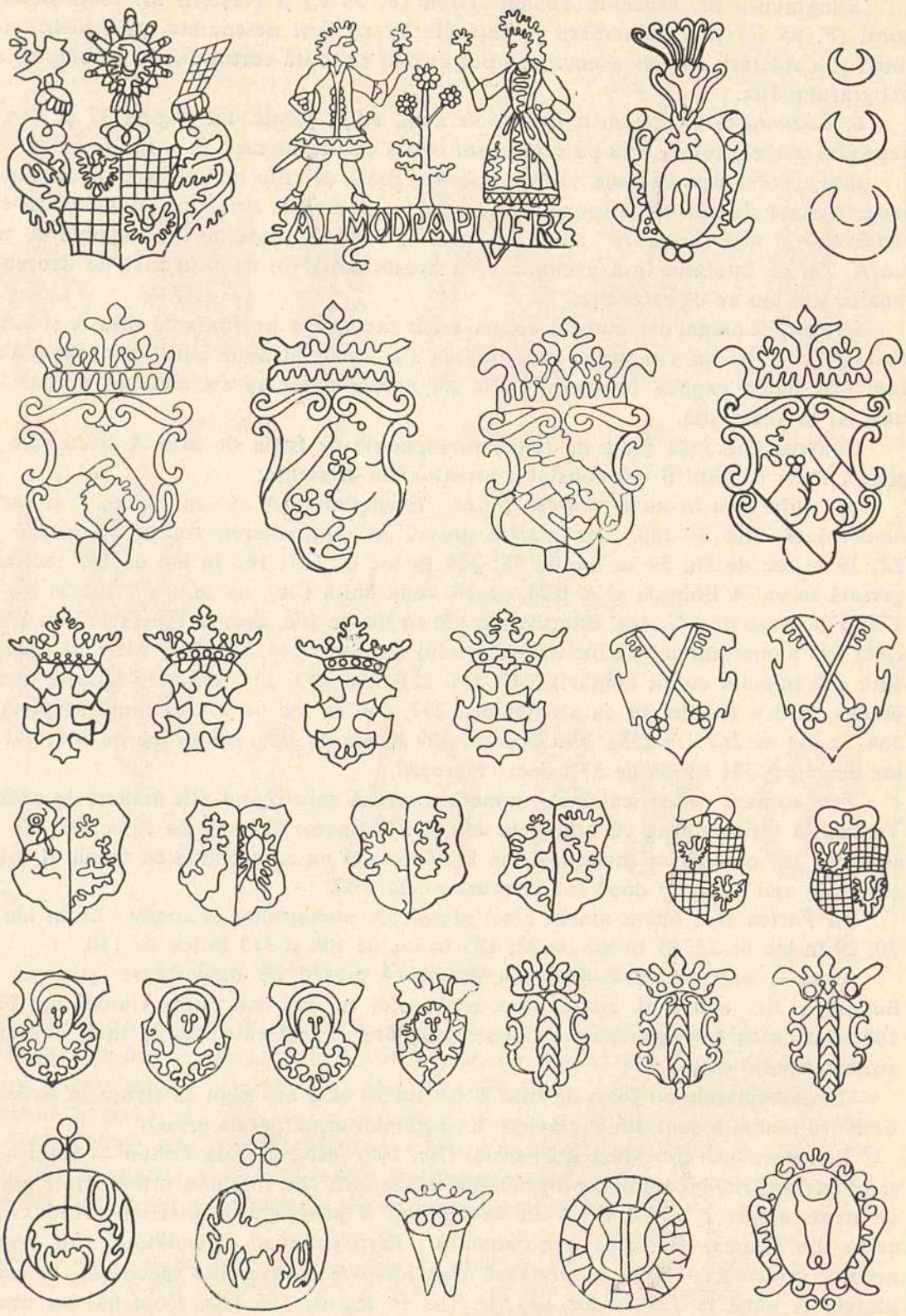

Nr. 77. — Filigrane din Exemplarele A.

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

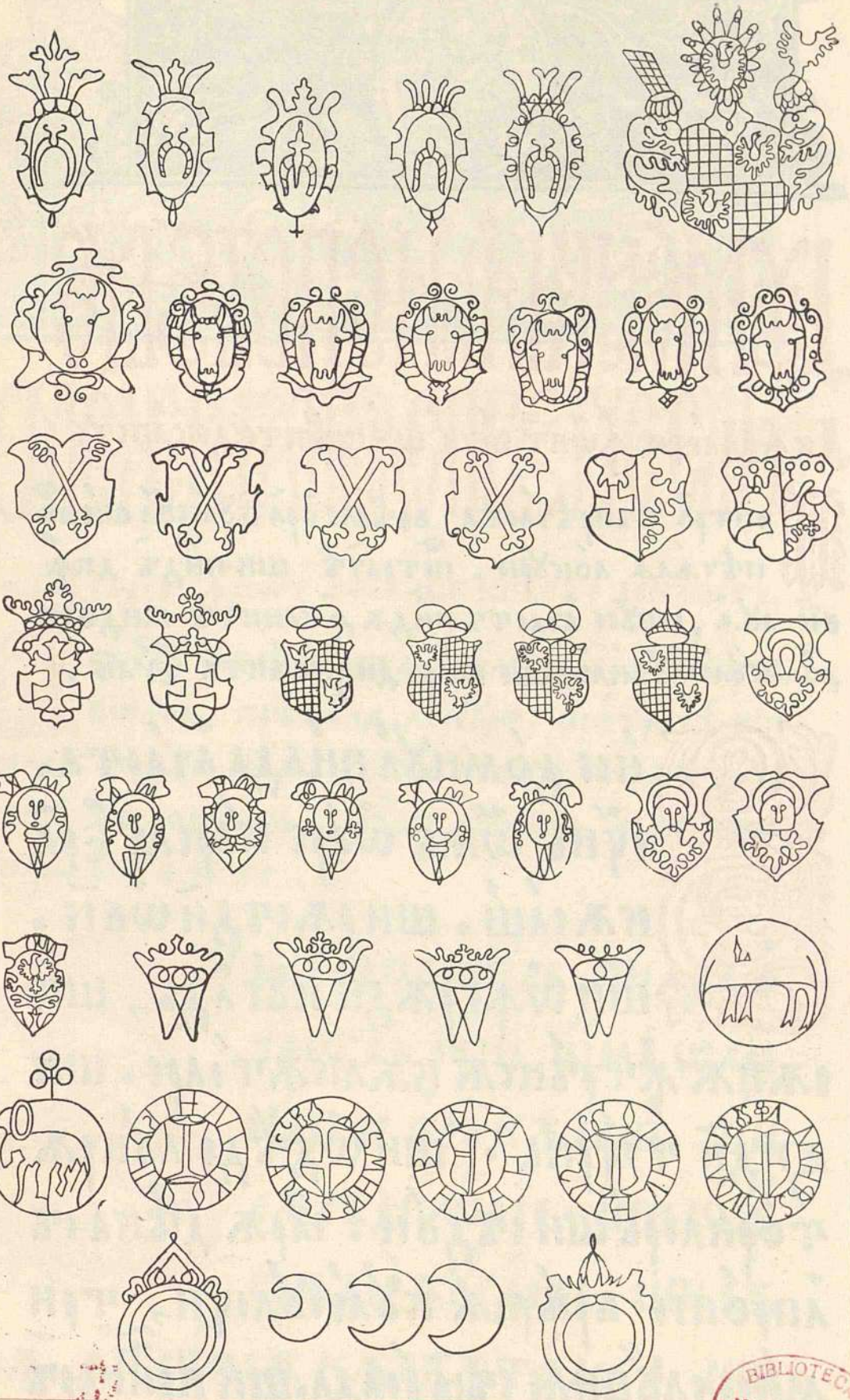

Nr. 78. — Filigrane din exemplarele B.

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

Дꙋмѣнека а ноаоспрезѣчеа

Дин ꙟ Матеи ꙟ Ѡпт8зечи ши шѣпте декапете

Пентрꙋ къпречаста време ера кꙋлесꙋл віилор. Печала локꙋрии. Петрачѣ ши пилдъ дин віе лꙋꙟ, депꙋсе ачастъ пилдъ ꙟнаинтѣ жидовилор. Кꙋм аꙋзим май кѣрь дин свѣнта Еѵаліе.

Зисе Домнꙋл пилда ачаста. Оунь ѡмь ѡаре кареле ера кѫсаш. Ши ръсъди ѡвіе. Ши ѡ ꙟгръди кꙋгардь, ши съпъ ꙟтрънсъ кълкътоаре. Ши зиди тоурнь. Ши ѡ дѣде лꙋкрѫторилорь ши съдꙋсе. Иаръ декаса апропіе врѣма кꙋлесꙋлоуи, тримисе слꙋгиле съи ла роада. Ши принсеръ лꙋкрѫто

Nr. 79. — F. 280 v. — Exemplarele A. [208])

[208]) Am signat cu A exemplarele care au această pagină pe verso foii 280, fiindcă greşala din titlul Cazaniei „D u m e n e c a A n o u a s p r ă z e c e a" în loc de „D u m e n e c a a t r e i s p r e z e c e a" (cum este în B), este aşa de mare încât nu se putea strecura decât într'o primă tipărire.

www.dacoromanica.ro

Дѹменекъ а треиспрезече дѹпре ѹсеселїи

Дин Матеи ꙟѡпт ѕечи ши шепте декапете.

Пентрꙋ къпрѣчꙗста време ера кꙋлесꙋль вїилорь. прѣтꙋтиндꙗ локꙋри. пентрꙋчѣ ши пилдъ дин вїе лꙋꙗ, депꙋсе ачастъ пилдъ ꙟнаинтѣ жидовилорь. кꙋмь аѹзимь маи кꙋрь дин свꙑнта еѵ҃лїе. :

Зисе домнꙋль пилда а
часта. ѹнь ѡмь ѡаре
кареле ера късаш. ши
ръсъди ѡвїе. ши ѡ ꙟ
гръди кꙋгардъ, ши съ
пъ ꙟтрънсъ кълкътоаре. ши
зиди тоурнь. ши ѡдѣде лꙋкръ
торн

www.dacoromanica.ro

lipsesc greşelile „309 în loc de 308“ şi „341 în loc de 350“. Au însă în plus: *312 în loc de 352.* Exemplarul B—Bediciu are greşelile „39 în loc de 308“ şi „341 în loc de 350“.

In Partea II-a găsim în exemplarele B o greşală în plus faţă de exemplarele A şi anume: 103 în loc de 97.

Prin urmare exemplarul B (Mz. Ep. Nr. 160) are 5 locuri deosebitoare faţă de ex. A—Cojocna şi A—Bonţida — iar exemplarul A—Şandru Ilie are 8 locuri deosebitoare.

b) *Greşeli în titlurile paginilor.* In exemplarele A întâlnim următoarele greşeli în titlurile paginilor:

Cazania la Sâmbăta lui Lazar începe pe F. 77 r. Pe verso F. 77 v. titlul paginei este *Sămbăta* iar pe F. 78 r.: *A şeasea în postă.*[209])

Dar pe F. 78 v. în loc de *Sâmbăta* se află *Dumeneca.*

Pe F. 58 r. este *Dumeneca* în loc de *şeasia în post(ă),* iar pe F. 85 v. este *Florilor* în loc de *Sâmbăta.*

La Cazania Intrării în Ierusalim titlul paginilor este: Dumineca (v.) Florilor (r.). Cu toate acestea pe F. 87 r. are *Florilor* şi pe F. 87 v. iarăşi Florilor. Pe F 88 r.: Dumeneca; pe F. 88 v. iarăşi Dumeneca. Pe F. 89 r.: A Şeasia în postŭ. Pe F. 90 r.: Dumeneca pe F. 90 v.: Florilor. Pe F. 91 r.: Florilor iar pe verso Dumeneca. Pe foile următoare titlurile se continuă fără amestecare până la F. 163. De aci la F. 164 r. =*Dumeneca a cincea* în loc de *După paşti;* F. 167 v. = *După paşti* în loc de *Dumeneca A şese;* F. 168 v. = *Dumeneca A şese;* F. 171 r. = *Dumeneca A şese* în loc de *După paşti.* F. 171 bis v. *După paşti* în loc de *Dumeneca A şese;* F. 210 =*A dhlui svăntŭ* în loc de *tuturorŭ svinţilorŭ;* F. 24 v. = *La a treia dumenecă* în loc de *Invăţătură;* F. 231 rv. = *La a treia dumenecă* în loc de *La a patra Dumenecă;* F. 236 v. = *La a cincea dumenecă* în loc de *Invăţătură;* F. 252 r. = *învăţătura* în loc de *A opta dumenecă;* F. 253 v. = *La A opta dumenecă* în loc de *Invăţătură;* F. 254 v. = *La a opta dumenecă* în loc de *Invăţătură;* F. 290 r. = *La 12 dumenecă* în loc de *La 14 dumenecă;* F. 324 r. = *La 22 dumenecă* în loc de *La 21 dumenecă;* F. 327 r. = *Invăţătură* în loc de *La 22 Dumenecă;* F. 377 = 381 r. = *La 32 Dumenecă* în loc de *La 31 Dumenecă;* F. 14 v. = *Luna octovrie 26* în loc de *Luna octovrie 14;* F. 50 r. = *Luna februarŭ 2* în loc de *La botezulŭ Domnului hs;* F. 53 r. = *Luna fevruarŭ 2* în loc de *La streatenïia lui hs;* F. 53 v. = *La botezulŭ Domnului hs.* în loc de *Luna fevruarŭ 2;* F. 88 v. = *Luna fevruarŭ 2* în loc de *Luna fevruarŭ 17.*

In exemplarele B greşelile în titlurile paginilor sunt identice cu cele din exemplarel A până la greşala de pe F. 91 r.

Pe F. 100 v. începe Cazania la Joia Paştilor. Aci în exemplarele B, la F. 102 v. se află *Dumineca* în loc de *Invăţătură,* greşală ce nu există în exemplarele A.

Greşelile ce obvin dela 164 r.—171 bis v. în A se găsesc întocmai şi în B.

Greşeala din A dela F. 210 r. se află îndreptată în B. unde găsim: „*Tuturorŭ A svinţilorŭ*“, rectificare făcută şi în Ex. A Bibl. eparh. rom. unite. Celelalte greşeli dela F. 224 v.—f. 88 v. (P. II.) sunt identice.

Tot aci la deosebirile ce le întâlnim în titluri menţionăm şi faptul că în exemplarele A iniţiala textului slavon de pe foaia A r. şi titlul cuprinsului: „*Capetele ce săm într'această carte*“ A r. în A sunt tipărite cu roşu iar în B cu negru.

---

[209]) In ex. Bonţida = şease. In ex. A — Cojocna şi exemplarele B = şeasia.

www.dacoromanica.ro

c) *Cuvinte deosebitoare.* Dăm numai trei cazuri dar limpezi:

In exemplarele A:

1. — „A doa spūne că giudeţul' lui dmdzău are trei giudecate. întăĭu pre ispravnicĭi lūmĭei aceştĭĭa, cărora *le-au dat'* dmdzău giudeţul său să gĭudece oāmenĭi, ..." (F. 25 r. VI—XI).

2. — „*Cine* iaste deaproapele nostru;" (F. 294 v. X).

3. — „pen'tr'aceea *pasâ* sănâtoasâ." (F. 340 v. 24.)

In exemplarele B: [210])

1. — „A doa spune că giūdeţul' lui dmdzău are trei giūdecate. întăĭu pre ispravnicĭi lūmĭei aceştĭĭa, cărora *lăudatū'* dmdzău giudeţūlŭ său să gĭudece oāmenĭi...." (F. 25 r. VI—XI).

2. — „*nice* iaste deaproapele nostru;) (F. 294 v. X).

3. — „pen'traceea *pasĭ* sănâtoasâ" (F. 340 v. 24.)

d) *Deosebiri în ornamentaţie şi iniţiale.* — In exemplarul A—Bonţida Foaia 309 (bis) r. textul primei părţi a Cazaniei are iniţiala M. Nr. 41, iar exemplarele B au iniţiala M. Nr. 43. Exemplarele Cojocna şi Rogoz, deşi sunt A au iniţiala M. Nr. 43 la fel cu exemplarele B.

Exemplarele A pe F. 337 v. au iniţiala *Ci* Nr. 32 iar exemplarul B—Muzeul eparh. Nr. 160 are iniţiala *Ci* Nr. 76. Dar exemplarul B—Bedeciu are iniţiala ca şi în exemplarele A.

Pe F. 280 r. A are finalul Nr. 32. Exemplarele B nu-l au.

Iar ca o dovadă care ne constrânge să admitem că Varlaam a scos Cazania sa cel puţin în dou serii, dăm aci în reproducere sub Nr. 79 şi 80 verso foilor 280 dintr'un exemplar A şi din unul B.

Să se observe deosebirea tranşantă dela frontispiciu, iniţiale şi până la deosebira textului.

Pe temeiul acestui material socotim că se poate susţine faptul că Varlaam a scos Cazania în două serii dacă nu în două ediţii.

Pentru studiul de faţă am avut în permanenţă la îndemână 8 exemplare, 5 A şi 3 B. Deosebit de acestea am consultat şi confruntat alte 16 exemplare, 13 A şi 3 B. După acestea am cules datele pe care le-am sistematizat în punctele de mai sus.

Gavril Hango, fost preot ortodox român în Szamosujvár—Gherla, într'un articol publicat în „Telegraful Român" dela Sibiu, în 3/16 Decemvrie 1902, menţiona un exemplar din Cazania lui Varlaam cu data de 1641, având foaia de titlu A şi textul titlului cu literă mică de text numai în negru. Acest exemplar (despre care de altfel nu a lăsat nicio însemnare că unde l-a găsit, nici cui aparţinea) l'a signat cu A.

Exemplarele din 1643 ce au cele două foi de titlu deosebite le-a signat cu B şi C iar exemplarele ce prezentau unele deosebiri în greşelile de numerotare a foilor atât faţă de exemplarele B cât şi de xmplarele C le-a signat cu D, spunând textual că: „Luând în considerare toate deosebirile acestea dintre exemplarele confruntate. s'ar admite patru ediţiuni din cartea aceasta, una din anul 1641 şi trei din anul 1643. Dar având în vedere aceşti doi ani indicaţi pe titlul exemplarelor şi că celelalte deosebiri şi corecturi în exemplarele din 1643 s'au putut face şi în decursul tipărirei... se pot admite numai două ediţiuni şi anume una din 1641 şĭ alta din 1643."

Drept „cea mai mare deosebire" remarca însă faptul că exemplarul signat de

[210]) In exemplarele B — Şandru Ilie şi B. Bedeciu nu există această greşală, ci numai în B — 160 Mz. Fr.

www.dacoromanica.ro

dânsul cu C (la noi = B) are la foaia 280 pe pagina din dos, înaintea titlului cuvântării altă icoană şi că textul este într'altă împărţire tehnică cules ba şi din textul cuvântării (?) lipsesc cuvintele: „torilor şi se duse, iară dacă se apropie vremea culesuiui, trimise slugile să iee roada şi prinseră". (Acest text face parte din Evanghelie nu din „cuvântare").

In ceeace priveşte afirmaţia că ar fi existat o ediţie a Cazaniei lui Varlaam cu data de 1641 suntem închinaţi să credem că se întemeiază pe o foarte probabilă eroare.

De altfel I. Bianu şi N. Hodoş în Adaosul la volumul I din Bibliografia Românească veche (pagina 536—537), utilizând cuprinsul articolului lui G. Hango spun că şi „exemplarul cu data de 1641 are la sfârşit ca şi celelalte aceeaşi notiţă finală, în care se spune că această carte s'a tipărit în 1643."

Pe de altă parte aceiaşi autori ai Bibliografiei Române Vechi tot în paginile la care ne referim mai sus afirmă că tipărirea cărţii s'ar fi început în 1641.

„Mai pe urmă, adică în 1643, când se termină de tipărit, titlul părându-se prea simplu, s'a retipărit împreună cu prefaţa, întrebuinţându-se şi cerneala roşie. Şi tot în acest an se tipăreşte un titlu şi mai înfrumuseţat, anume cel reprodus în faximil la Nr. 122.

Comparând între ele 19 exemplară din această carte, am ajuns la convingerea că nu poate fi vorba de mai multe ediţiuni. Cartea s'a tipărit de sigur cu oarecare zăbavă. Greşelile de tipar, şi mai ales cele de paginaţiune, s'au îndreptat în cursul tipărirei cărţii, fără a se renunţa la foile tipărite cu numerotaţia greşită." (Bibl. Rom. Veche, vol. I Adaus. pag. 536.)

La această conclusie se opresc cercetările lui I. Bianu şi N. Hodoş. Dar după cum am arătat mai sus, deosebirile nu se mărginesc numai la erori de paginaţie.

„Dacă ar fi fost mai multe ediţiuni adaugă mai sus pomeniţii autori, ele ar sta în ordinea următoare în ceeace priveşte vechimea lor: 1. Exemplarul cu data de 1641; 2. cel cu data de 1643, cu chenarul simplu, şi 3. exemplarul cu data de 1643, cu chenarul înfrumuseţat. Cum se face atunci că o eroare de tipar (lăsarea afară a trei rânduri dela f. 280 v.), care este îndreptată în exemplarele 1 şi 2 prin tipărirea din nou a acestei foi şi lipirea ei în locul celei greşite, — reapare în exemplarul 3? Această eroare n'a fost observată decât după terminarea cărţii şi după ce multe exemplare se răspândiseră, — îndreptându-se în cele rămase, prin adăogirea acelor trei rânduri şi prin înlocuirea frontispiciului cu unul mai îngust." (Bibl. Rom. Veche, vol. I Adaus pog. 537.)

Acestei întrebări căreia îi răspund cu concluzia că tipărirea s'a început în 1641 şi s'a terminat în 1643 şi că în acest interval s'au făcut menţionatele îndreptări, îi poate sta împotrivă o altă întreabre: In pagina „îndreptată" şi deci ulterioară cum se face că s'a strecurat o greşală şi mai mare cihar în titlu nesemnalată nici de I. Bianu—N. Hodoş, nici de G. Hango, anume în loc de *„Dumeneca a treia sprândzeace Evglia"* s'a tipărit: *„Dumeneca a noasprădzeace"*? Dacă de fapt Dumineca a nouăsprăzecea ar avea acelaş frontispiciu eroarea ar fi mai lesne explicabilă. Apoi se mai poate formula încă o întrebare: cum se explică faptul că toate exemplarele având pe F. 280 v. frontispiciul mic, textul evangheliei întreg dar cu titlul Cazaniei greşit au foaia de titlu A, iar celelalte au foaia de titlu B ?

In lipsă de dovezi concrete despre faptul când s'a început tipărirea cărţii; cum s'a tipărit de s'au obţinut exemplarele ce se deosebesc unele de altele, se pot formula felurite explicaţii, toate însă rămân ipotetice. De aceea renunţăm la ele şi

www.dacoromanica.ro

ne mărginim, în concluzie, a însemna aci constatările, verificabile în mod riguros ştienţific.

Anume, exemplarele existente astăzi în Transilvania de Nord se pot deosebi întâi în două serii (dacă nu vrem să le zicem ediţii)

1. Unele seria sau ediţia A. au foaie de titlu A reprodusă la pagina 37 sub Nr. 18, verso foii 280 aşa cum se poate vedea reprodus la pagina 122 sub Nr. 79.

2. Altele, seria sau ediţia B, au foaie de titlu B, reprodusă la pagina 38 sub Nr. 19 şi verso foii 280 aşa cum se află reprodus la pagina 123 sub Nr. 80.

3. Exemplarul Bonţida deşi aparţine seriei A se deosebeşte de celelalte exemplare A prin greşelile de tipar specificate mai sus şi prin iniţiala M. 41.

4. Exemplarul de sub Nr. 160 dela Muzeul eparhial ortodox român deşi aparţine seriei B se deosebeşte de celelalte exeplare B prin iniţiala Ci Nr. 76.

5. Iniţiala Z 15 (F. 269 v.) în unele exemplare (de ex. A. Mz. ep. Nr. 1-a şi B. Şandru) este răsturnată.

6. Iniţiala Z 43 (F. 224 v.) în exemplarele B. Bedeciu şi Şandru deasemenea e răsturnată pe când în exemplarele A este aşa cum se află reprodusă în clişeul Nr. 75.

7. In sfârşit examinând filigranele hârtiei din exemplarul A-Bonţida şi din exemplarul B-Şandru am obţinut rezultatul înfăţişat în cele două clişee de sub Nr. 77 şi 78.

Aceste sunt constatările rezultate din cercetarea cu deamănuntul şi confrnutarea exemplarelor pe care le-am avut la îndemână în număr de 21.

*

Notă. — După încheierea paragrafului despre Izvoarele Cazaniei lui Varlaam şi după trecerea lui prin Cenzură, aflăm dintr'o notă semnată de Protosinghelul Vasile Vasilache, asupra lucrării: *Preotul I. Irimia, Mitropolitul Petru Movilă,* 14 p. Chişinău, publicată în Revista Fundaţiilor pe Martie 1944, pag. 710, că după ce părintele I. Irimia înşirue tipăriturile lui Petru Movilă, cunoscute până acum, le sporeşte numărul lor cu una neştiută de cercetătorii moderni, şi anume cu *Evangheliа învăţătoare* sau „Cazania" Patriarhului Calist al Constantinopolului, tradusă şi tipărită de Mitropolitul Petru Movilă în 1637, în tipografia Lavrei Pecersca din Chiev.

„Această Cazanie are 595 pagini, două înainte cuvântări şi 38 de clişee."

Ne-a fost peste putinţă ,între împrejurările în care am adunat materialul cuprins în această lucrare, să ne procurăm preţioasa descoperire a Părintelui I. Irimia. Avem totuşi satisfacţia de a constata că nu am greşit când ne-am oprit la pomenitul „Calist" din scrisoara lui Varlaam dela 1637 către ţarul Rusiei. Prin confruntarea acestei *Evangheliі învăţătoare* cu Cazania lui Varlaam se va putea stabili precis partea de contribuţie a lui Varlaam.

In dipticele Patriarhilor din Constantinopol întâlnim numele Calist de două ori. Anume, Calist I, fost patriarh în două rânduri, dela 1350—1354 şi 1355—1363 — şi Calist II pomenit pe la 1397. (Vezi *Istoria Bisericească Univ*ersală şi *Statistica bisericească* de *Euseviu Papovici,* traducere de *Atanasie Mironescu,* fost Mitropolit primat, cartea a doua volumul III, Buc. 1927, pag. 305).

www.dacoromanica.ro

RETIPĂRIRILE DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM

Dela 1643 până în 1943, timp de trei sute de ani, textul Cazaniei lui Varlaam, aşa cum a apărut în ediţia princeps, deci fără adaosuri sau omisiuni, nu s'a retipărit niciodată. Singură ediţia Fundaţiilor Regale, Bucureşti 1943, dă în transcriere cu litere mixte, latine şi chirilice, textul exact, dar spre uzul rezervat filologilor şi învăţaţilor.

Cu toate acestea aproape toate cărţile de Cazanii, care s'au tipărit după anul 1643, au utilizat Cazania lui Varlaam în alcătuirea lor, chiar dacă nu mărturişesc această expropiere.

1. *Cazania dela Mănăstirea Dealu 1644.* Chiar la un an după apariţia Cazaniei lui Varlaam s'a tipărit la Mănăstirea Dealu o carte de Cazanii cu titlul:

Ev[G]ELIE ÎNVĂŢĂTOARE,

dumineceloṙ preste tot anul şi la praznice / domneşti,
şi la sfn̄ţi mari aleşi.
Cu porunca şi cu cheltuiala, Prea luminatulu[i] creştin mate[i] Basaraba voevod domn şi biruitorĭu a toa tâ ţara rumănească.
Şi cu nevoinţa sfn̄ţitului chirŭ Teōfil mitropolitŭ, a toatâ ţara rumănească.
Tipăritu-s'au întru dumnezeĭasca lavvra ce se chiamâ monastirea deal care iaste hramul stitul nicolae. Văleatŭ. 7153.
O[t] roj hvo; 1644. Mşţă, sep, 2, din.

www.dacoromanica.ro

Cartea s'a tipărit în format folio. La început are 4 foi nenumerotate, 788 pagini şi vre-o 109 foi numerotate. Numerotarea paginilor şi a foilor are numeroase greşeli. Titlul e încadrat într'un chenar simplu şi are un frontispiciu ornat. Tiparul e roşu şi negru, caracterele de două mărmi. Paginile pline, în chenar, au 28 rânduri, iar cele cu frontispicii la începutul predicilor au câte 19 rânduri. Ornamentaţia e formată din iniţiale şi frontispicii.

Pentru primele 385 pagini s'au utilizat coalele din Cazania tipărită la Govora în 1642, retipărindu-se — în afară de titlu, prefaţă şi tabla de materii, numai jumătate din coala signată III (p. 209, 210, 215 şi 216), precum şi coalele următoare până la cea signată **IO** inclusiv, adecă până la pag. 261. S'a mai păstrat din Cazania dela Govora şi jumătatea din mijloc a coalei signat ϿIC ϽIC (p. 388—391).

Dela pag. 404 înainte chiar textul e diferit, iar titlurile şi iniţialele cele mai multe sunt tipărite cu roşu.

Pe verso foii de titlu se află stema ţării din pravila dela Govora şi următoarele:

STIHURI IN STEMA DOMNIEI ŢĂRĂI RUMĂNEŞTI NĔM CASEI BĂSĂRĂBEASCĂ.

Cĭastâ ţĕrâ corbu-şi poartâ întru pecĕtĭa eĭ,
fericitŭ acum se-au dat adaos peceţii
Scutŭ la pieptul corbuluĭ cu un semn ca acela,
om den jeţiu şezăndu-ş toĭag laudă acela,
Mare nĕm bâsârâbesc cu acĭasté semneazâ,
câ maré acelor isprâvi a toţi să-ĭ învazâ.

Următoarele 3 foi cuprind prefaţa:

„Cu voĭa părintelui, şi cu demnaré fĭĭului, şi cu săvărşitulŭ duhuluĭ sfăntŭ, pré luminat întru dereptŭ slavitorŭ, şi credincĭos întru părintele nenascutŭ, şi întru fĭĭul dela părintele născutŭ, năinte de toţi véci, şi întru duhul sfântŭ dela părintele purcezatorŭ, sfânta troiţa, unul adeverit Dumnezeu ziditor şi făcăt. tuturorŭ văzutelorŭ şi nevăzutelor,

CREŞTINUL MATEIU BASARAB VOEVODU,

Cu mila şi cu darul luĭ Dumnezeu biruitorĭŭ a toată ţara rumunéscâ.

Impreună cu blagoslovenie şi cu nevoinţa pré sfinţitulŭ, Mitropolit Kyrŭ Theofil. Şi ĭubitori de Hs. Episcop Kyr Ignatie Răvniţki, şi Ştefan Episcopŭ Bozovski, Cu tot svatul cinstiţi boĭarĭ mare şi micĭ, dela Dumnezeu şi izbăvitorĭul nostru Is. Hs. care ni[202]*) se îndurat dentru mila luĭ de ne-au dăruit dar ca aceasta, carte pre limba rumunéscâ, şi pre dinsa cetiţĭ, pre noi pomeniţĭ întru ruga voastră, nu ne uitaţ purure şi întru veci aminŭ.*

Cădé se-arâ, cum zice marele Zlatoustŭ în predosloviele tălcovanie Evangelieĭ luĭ Matei, cum se nu rămăne némul omenescŭ, ave ajutorĭul scripturilor, ce se poatâ petréce cu minte şi înţelepţeşte fără de ajutorĭul şi fără învăţătura scripturilorŭ, cădé-s'arâ să facem şi fără de scripturâ acéle ce zicŭ scripturile şi legile, şi se ară-

[220]) Tipărit: **nu.**

www.dacoromanica.ro

tăm întru inima noastră légĭa scrisă, şi se avem légé ferĭ şi înţelepcĭuné ferĭ, caré ne o au dat Dumnezeu de întru început că au zidit Dumnezeu pre om, şi l-au podobit cu totŭ félĭul de înţelepcĭune şi l-au făcutŭ foarte înţeleptŭ, cum grăĭaşte prorocul Davidŭ, de zice: puţin oarece ĭaste maĭ mic omul de îngerĭ, căcĭ moare ĭară fără dăscălĭĭa scripturilor şi fără de învăţătura lor.[221]) *Iară déca vrémé ce acel dar de întăĭu şi acel bine l-am pierdut cu călcaré întru atăta nenoroc, ca să avemŭ ajutori den scripturâ, cu caré scripturâ ne învăţăm şi ne ajutorim ca să putem ajunge întra acé destoĭnicîe dentăĭu. caré o au avut omul acel dentăĭu în raĭu până nu căzuse, şi pentru acéĭa au socotit Dumnezeu acestŭ al doelé ajutorĭul al scripturilor însâ aflat, şi se-a dat noao. Iară noi, stricându-ni-se chipzuĭalele şi cugetele şi find daţĭ rélelor den tînerépele noastre, nicĭ acest bine nu l-am primit nici-l prîmim spre binele nostru, căce unii deîn noĭ n'au nice de léc meşterşugul scripturilor, şi săntŭ ca o corabie ţără de cărmâ în mijlocul mărĭĭ, şi trage încoacĭ şi încolo ca pre neşte orbi şi cĭa de apoĭ se afunda. Alţi au meşterşugul scripturilor, ĭară nu facŭ célé ce zicŭ scripturile, şi aşa au nevoe a se afunda şi aceĭa, avându lumina în mănâ .Alţi ĭarăş cetesc scripturile ĭară nu înţelegŭ ce zic, şi se potrivescŭ, cu cela ce ţine miĭare în mănâ, iară dulcĭaţa mierii nu-l précepă, sau ca unul ce ţine lumină aprinsă în măna şi ochi n'are să vazâ să îmble nepoticnindu-se, şi de acestŭ félŭ ĭaste acum némul nostru maĭ tot. Şi încâ ce e mai rău, că numai înşişĭ nu înţelegŭ, ce de se şi afla cineva a înţelege nu le place lor, mai vărtosŭ aceĭa ce le-arâ trebuì să fie luminâ se luminézâ pre alţĭ, şi se povéţéscâ la locul odihnii, cum amŭ zice să-i învéţe în tote zilele, ei pregetă şi n'au grijâ de spăseniĭa omenilor, cărora le săntŭ sufletele în mănile lor. Acĭastă văzăndŭ noi în vrémé acésté amŭ făcutŭ céste căzanie préste tot anul ce se zic dumenécele a tot anuluĭ, cătrâ caré îndemnâ pré fie-cene, să o primescâ, măcar poţin, căce şi puţinul bine ĭaste de folos, iară şi puţinelul rău ĭaste vătămătura sufletescâ, ĭară puţinelul bine ĭaste de lauda şĭ de spăsenie sufleteascâ. Dece pentru aceĭa şi voĭ toţĭ căţi veţĭ nemeri aceste căzanie, schimbaţă-vâ minte acé ré caré ţineţi, şi se iubiţĭ învăţătura, şi pre acĭasta carte, cetindŭ întru ruga voastrâ*[222]) *pre Domnul, pomeniţĭ şi nu uitareţĭ şi fiţi sănătoşi aminŭ.*

Ispravnicŭ depre izvoduluĭ scripturi şi cuvintele tocmitori acestui domnezeĭascâ carte multŭ greşitul ermonoh Meletiĭ Machedonul proegumen al Govorii."

După această prefaţă urmează Cuprinsul cărţii.

La sfârşitul Cazaniilor, pe ultima pagină, are în slavoneşte, următorul Epilog:

..Sfârşitul, cu Dumnezeu cel ce face şi săvîrşeşte tote, al evangheliilor pe Duminecile anuluĭ întreg, pe sărbătorile împărătescĭ şi ale Maĭcei Domnuluĭ şi ale sfinţilor sărbătoriţĭ.

Şi s'a început a se tipări acéstă carte numită Evangehlie cu învăţătura în mănăstirea Govorŭ şi s'a sfîrşit în mănăstirea din Dél cu hramul sfîntului ĭerarh Nicolae, egumen fiind Varlaam Arapul.

Lui Dumnezeu singurul şi neperitorul şi nevĕzutul, mărire şi puterea, cinstea şi închinarea în vecĭ vecilor nesfârşiţĭ amin.

De aceea vĕ rog pe voĭ ceĭ ce veţĭ ceti acéstă carte, dacă se va afla ceva greşit, îndreptaţĭ cu duhul blândeţiĭ şi ne blagosloviţĭ pé noĭ ce ne-am ostenit întru acésta şi nu ne blăstămĕţĭ, căcĭ n'a scris înger, ci mâna păcătósă şi din lut făcută.

---

[221]) Notă marginală: Psal. 8.

[222]) Tipărit greşit: **întrorugavosurâ.**

www.dacoromanica.ro

Ioan Cunotovicĭ, tipograf, Rus, cu ucenicii.
Proca Stancĭovicĭ, croitor, din Rîmnicul dela Ocnele marĭ.
Tudor Dumitrovicĭ, Sîrb, din Rîmnicul dela Olt.
Lupin Dumitrovicĭ Popeștĭ (?) din Lucavăț." [223])

Episcopul Grigorie Gh. Comșa în Istoria predicii la Români spune următoarele: „Am comparat textul Cazaniei dela mănăstirea Deal cu textul Cazaniei lui Varlaam și am constatat că acolo unde Cazania lui Teofil diferă de cea dela Govora, este retipărită din Cazania lui Varlaam." [224])

Prin urmare, Cazania dela Dealu, din 1644, utilizează o parte din Cazania lui Varlaam, dar nu este o retipărire a ei așa cum afirmă Petre V. Haneș, care spune textual: „Cazania dela Deal este o retipărire în Muntenia a Cazaniei lui Varlaam.[225])

G. Pascu are cuvinte puțin măgulitoare pentru alcătuitorul Cazaniei dela Dealu zicând: „Munteanul care a *plagiat* Cazania lui Varlaam, sub titlul de Evanghelie Învățătoare, Dealu 1644, a imitat pe Varlaam scriind și el 6 stihuri în stema Domnului Țării Românești, neam casei băsărăbească." [226])

2. *Chiriacodromionul dela Belgrad (=Alba-Iulia), 1699.* Cea dintâi carte ce cuprinde în alcătuirea ei Cazania lui Varlaam, în întregime, este Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, din anul 1699.

Această carte de Cazanii, cu acest titlu nou, s'a tipărit în format 4⁰ (quarto). La început are 3 foi nenumerotate. Urmează 415 foi numerotate dela 1—415.

Paginile pline au câte 31 rânduri. Lungimea rândurilor este de 12 cm. și 3 milimetri.

Pe foaia a II-a și pe a III-a r. are următoarea Predoslovie:

PREASFNȚITULUI

Și de Dmñezău alesului păstorĭu chir, ATHANASIE arhĭepiscopulŭ, și Mitropolitulŭ scaunului Bel'gradului, al' Vadului, al' Maramureșului, al' Sil'vașului[i], al' Făgărașului[i] și a toată țara Ardealului[i], și părților' țărâi Ungurești Vidicului, Chivarului, Sulagiului, și al' Crasnii, ca unui adevăratŭ stăpânŭ, și după darul' Duhului Sfñt' părinte suflete[s]cŭ plecate închinăciuni.

Nice ūnu lucru nu ĭaste mai bunŭ, și mai lăudatŭ întru această Lume (prea sfñțite Părinte) decâtŭ folosulŭ și facerea binelui de ōbște. Și iară decâtŭ aș' căștiga cineva nume nemuritorĭu. Și pentru ce aceste doaō; Pentru că ce că folosul' și binele de ōbște aseamănă zic' a fi lucru Dumnezăescŭ. Iară câștigarea numelui nemuritorĭu încă să veade afi ō ființă de pururea lăudată și câtŭ vĭețuĭaște ōmulŭ întru această Lume, și după ce să mută diîntru această vĭĭață, cum' pentru aceasta avem' bune dovediri întru toate lucrurile celōrŭ vechi, că ce că aceĭa s'au trecutŭ, iară numele lōrŭ le vedemŭ scrise, și istorĭte până astăzi,[227]) în mii de cărți. Pentru aceaĭa și scriptura grăĭa / ște (Sira[h]: ca[p]: 41. sti[h]: 15.)

---

[223]) Partea de jos a foii, cu rândurile care mai urmau, e ruptă în exemplarul descris de Bibliografia Românească veche, după care am luat datele referitoare la Cazania dela Dealu. Al doilea exemplar din această carte care se află tot la Biblioteca Academiei, este deasemenea incomplet, lipsindu-i câteva foi dela sfârșit. II v.

www.dacoromanica.ro

КѴРІАКѠДРОМІѠН
САѸ
Еѵ҃ліе Ѫвъцътоаре
Каре аре ѫтрꙋ ѫ҃ Казаніи ла тоате Дꙋмінечиле
престе а҃н, ші ла Празнічеле Домнещи. ші
ла сфи҃нції чеи нꙋміці.
Акꙋмꙋ ѫтѫи ѫтрꙋ ачѣста кип ашезат ші
Тѵпъріт. ші маи лꙋмінат ѫ лімба
Рꙋмѫнѣскъ дїордосит.
Сꙋпт біроінца прѣлꙋмінатꙋлꙋи ші ѫналцатꙋлꙋи
ІѠСІФ ЛЕѠПОЛДЬ.
Краюлꙋи Бꙋдеи: ші ал цѣрѫи Ꙋнгꙋрещи. ші
ал Ардѣлꙋлꙋи.
Фіинд Гꙋбернатор цѣрѫи мѫріа са Банфи
ГЕѠРГІЕ:
Кꙋ Благословеніа прѣсфінцітꙋлꙋи Кѵрь
АѲАНАСІЕ Митрополітꙋль Цѣрѫи.
Ѫ сфи҃нта Митрополіе ѫ БѢЛГРАДЬ.
Ѫ анꙋль дела мѫнтꙋірѣ лꙋміи ахчѳ.
Де Міхаи Іѡвановічь Тѵпографꙋль
Тꙋ ѥѯ Оугровлахіа.

Nr. 81. — Titlul Chiriacodromionului dela Alba-Iulia, 1699.

www.dacoromanica.ro

Прелꙋминатꙋл семн ал сфинтей, ши недеспѫрцитей Трꙋце, Храмꙋл Митрополией Белградꙋлꙋй дин Ардел.

А Д Е О Ш Ч Ш Ц

Д А М Б А А П Ꙋ

Трей кипꙋрь ꙟ осебире шꙋй дꙟпреꙋнѫ ꙟ мѫрире.
Лꙋй Авраам тей арѫтать ꙟтрꙋ й фоарте адевѫрать.
Сꙋпт чел дела Мамври копать кѫнд ай врꙋт минꙋне сѫ фачь.
Ка сѫ смерешти кꙋ чертаре пре чей кꙋ чербичѣ таре.
Дин Гомора ши Содомꙋл ка сѫ сѫ стингѫ тот омꙋл.
Пентрачѣ ма майнте де тоцй веачий ести Пѫринте.
Кꙋноскꙋть ꙟ трей обраꙁе ши стрѫлꙋчешть де дай раꙁе,
ꙟсꙋцй кꙋ Фїꙋл фиинд мѫрит ши кꙋ Дꙋхꙋл Сфѫнт прослѫвит.

Nr. 82. — Stema Mitropoliei Ardealului din Chiriacodromionul dela 1699. (I v.)

www.dacoromanica.ro

Grijaşte zice pentru nume, că acesta îţ' rămâne decât' ō mïe de comori[228]*) mari de aurŭ. De care lucru aceaste doaō socotindu-le sf[i]nţïïa ta de amândoaō a-i nevoitŭ a te atinge. Cu folosul' facerïi de bine pentru nevoinţa ce ai sârguitŭ ca să să făţească cuvâ[n]tul' propoveduirei direapte[i] ev[g]lïï supt' toată pă[s]toriïa turmei ceţ' ïaste încredinţată dela Dmñezău în eparhïïa sfñţii tale:*

Iară cu câştigarea numelui nemuritorïu, căci că n'ai cruţatŭ chieltuïala la lucrulŭ aceştii sfñte Cărţi, însă înpreună cu cinstitul' protopopŭ Gheōrghïe notareşulŭ Dăïanulŭ, şi cu dumnealui Raţ' Iştfan' Kiş'faludï odor'birăulŭ Belgradului, ce cu ōsârdïi[229]*) ai fostŭ nevoitorïu înpreună cu dumnealōrŭ a ō bate în tiparïu pentru folosulŭ şi luminarea neamului nostru Rumânesc', căci că foarte au fos[t] li[p]să sfñtelōrŭ Beseareci şi pravoslavnicilōr' creştini de aici din' Ardealŭ, de această dumnezăïască Carte, neavândŭ pre înţele[s] din' destulŭ cuvântulŭ sfñtei Ev[g]lïi, iară acum' îndestulindu-să toţi şi strălucindu-le cuvântulŭ Ev[g]lïi spre înţelesulŭ limbïi lōrŭ, putemŭ a zice şi noi înpreună cu prorocul (Isaia Ca[p]: 9. s[h]: 2.) Oamenïi ce[i] ce şedea întru întunerecŭ văzură lumină mare, şi ce[i] ce şedea în ţinutul' şi în ūmbra morţïi lumină strălucii lōrŭ: căce că adevăratŭ moartea cuvântătorïului sufletŭ ïaste ne Dmñezăirea şi necunoştïinţa şfinţii, şi a înţeleagerïi cuvintelōr' Dmñzăeşti. Pentru aceïa dară şi sfñţïïa ta ca ūnŭ bun' priveghitorïu al' turmeï lui Hs văzândŭ lipsa sfñtelōrŭ*
III. r. *Beseareci, şi necunoştïinţa ştïinţii a prostului / norodŭ, ai silitŭ din' câtŭ au fostŭ putinţa, înpreună cu cei mai susŭ pomeniţi. Insă ajutorïu nelipsindŭ şi dela preaïluminatulŭ, şi înălţatulŭ biruitorïū al' toatei Ungrovlahïi, Iō Cōnstandïnŭ Brâncoveanulŭ Basarabŭ Voevodŭ, carele nu cu puţinŭ s'au arătatŭ (şi pururea să arată) luminătorïu credinţii pravoslavnice, întărind-ō cu Dūmnezăeştile Cărţi, în totŭ chipulŭ Typărindu-le, carele fiindŭ patronoşŭ adevăratŭ al' sfñtei Mitropolii de aici dinŭ Ardealŭ, şi tuturōr' celōrŭ ce năzuescŭ suptŭ a mării sale milă, nice sfñţii tale nu ţ-au trecutŭ cearerea, ce după pohta sfñţii tale, şi a cinstitulu[i] săborŭ neîntâmplându-se de această dată neamului nostru Românescŭ aici în Ardealŭ meşterŭ pentru lucrulŭ Tfpografïei mărïïa sa s'au milostivitŭ pentru dragostea sfñtelōr' Beseareci a mă trimite pre slujba sfnţii tale şi a sfntului săbōrŭ, ca ce ar' fi de lipsă sfñtelōrŭ Beseareci, prinŭ putinţă să să îndestuleascâ, de care mila a totŭ putearniculu[i] Dmnezău să ūmbreascâ pre sfnţïïa ta, şi pre mărïïa sa, înpreună şi pre cei ce au fostŭ părtaşi*[232]*) chïe[l]tuïalei la această Dmñezăesc' lucrū, ca şi de acumŭ înainte să puteţi lumina sfñta Besearecă cu Dumnezăeştile scripturi mai de vïu. Al' căruïa da[r] ş[i] ōcrotire î[l] rugă[m] să fie cu sfñţïïa ta pururea.*

Al' sfñţii tale mic' şi plecată slugă, Mïhai Iştvanovici' Typograful Tū ex U[g]groviahia.

---

[224]) Dr. Gh. Comşa: Ist. Pred. la Români, pag. 46.

[225]) Petre V. Haneş: Vechile noastre Cazanii, Coresi, Varlaam, Mânăstirea Dealu, în Prietenii Istoriei Literare, vol. I, pag. 133.

[226]) Giorge Pascu: Ist. lit .rom. din sec. XVII, pag. 26.

[227]) Litera finală este ieri. Aci are valoarea de ĭ. Această valoare se vede că alternează cu ŭ.

[228]) Idem.

[229]) Idem.

[230]) Cu ieri final.

www.dacoromanica.ro

Literile de ambele părți ale stemei înseamnă:

A[tanasie]	D[e]
D[umnezeu]	A[lesul]
E[piscop]	M[itropolitul]
S[caunului]	B[ălgradului]
Ş[i]	A[l]
Ţ[ării]	A[rdealului]
Ş[i]	P[ărţilor]
Ţ[ării]	U[ngureşti].

F. III verso

Ioānŭ Ca[p]: 5. sti[h]: 39

Ispitiţi scripturile, că voaō vă să pare întru ĭale a avea vĭĭaţa veacilorŭ. şi acealea sântŭ carele mărturisesc de mine.

Apocalipsi[s] Ca[p.] 16. sti[h.] 15.

Iată viu ca furulŭ, fericitŭ cela ce priveaghe şi păzeaşte veşmintele sale ca să nu ūmble golŭ.

Apocalip[s] Ca[p]: 22. sti[h]. 13. 14.

Eu sânt alfa şı ō mega, începutulŭ şi săvârşitulŭ, celŭ dinătâiu şi cel' de apoi. Fericiţĭ [231]) sântŭ ceĭa ce facŭ poruncile lu[i], ca să aibă puterea spre pomulŭ vĭeţĭi, şi pre poartă să între în cetate.

1. Cōrĭntheani Ca[p]: 16. sti[h]: 13.

Privegheaţi, staţi în credinţă, înbărbătaţi-vă, întăriţi-vă, toate ale voastre să vă fĭe cu dragoste.

1. Cōrĭntheani Ca[p]: 14. sti[h]: 19.

In Besearecă voescŭ cinci cuvinte a grăi cu înţelesŭ, ca şi pre alţii să învăţŭ,[232]) de cătŭ zeace mĭi de cuvinte în limbă streină.

Textele aceste sunt luate după Noul Testament, ediţia lui Simion Ştefan, dela Alba-Iulia, 1648.

[231]) Cu ieri final (=ŭ).

www.dacoromanica.ro

Afară de cele şase rânduri de titlu şi iniţialele celorlalte; indicarea citatelor de pe F. III v. cu iniţialele lor şi cele trei rânduri din titlul primei Cazanii cu iniţiala (F. 1 r.) care sunt tipărite cu roşu, restul cărţii este tipărit numai cu negru. Paginile sūnt în chenar de linii, sus şi la margine duble. In câmpul chenarului de sus se află titlul pe scurt al Cazaniilor respective, iar în cel dela margine sunt indicate trimiterile la locurile citate din Sfânta scriptură, lucru pe care Mihai Iştvanovici în epilog îl accentuează deosebi, ca un adaus folsitor faţă de izvodul prim, adică faţă de Cazania lui Varlaam.

La sfârşitul Cazaniilor duminecale pe foaia 271 v sunt următoarele stihuri:

Mărire şi laūdă să dămŭ neîncetatŭ
Inpăratului Cerescŭ că ce ne-aū ajutatŭ.
Din'ceputŭ până aici Cartea de-amŭ tyĭpăritŭ.
Şi a toate Dumineci, amŭ făcutŭ săvărşitŭ.
De aici încă-lŭ rugămŭ să ne spodobească,
Şi cu ajutorĭulŭ său să ne 'nvrednicĭască,
Ca şi a Praznicelōrŭ să ajungem sfărşire,
Şi iară să-ĭ dămŭ Slavă făcândŭ mulţămire.

Urmează partea a doua, predicile la sărbători, cu numerotarea foilor în continuare. Pe F. 410 r.—F. 412 v. are *„PINAX sau însemnare* Pentru toate Cazaniile a sântŭ în Cartea aceasta."

Epilogul Cazaniei dela 1699. (F. 414 r.—F. 414 v.)

„A TYPOGRAFULUI
CĂTRĂ CEI CE SĂ VORU
Întâmpla A ceti Bucurie.

Cinstiţilōrŭ, şi întru Hs ĭubiţilōr' cetitori, celor' sfīţit Preoţi, şi celorŭ mireani, câţi vă veţi întâ[m]pla a ceti pre această Dmñezăiască Carte. Dela ūnulŭ a totŭ ţiitoriu[l] Dmñzău carele ĭaste în trei obraze proslăvitŭ, (cel' ce ne-au ajutatŭ după începutŭ de amù ajunsŭ şi săvârşitul'.) Milă, pace, sănătate, vĭĭaţă cu de toate darurile înpodobită, îl' rugămŭ să vă dăruĭască.

După aceasta ĭarăşi [233]) cu cucerĭe ne rugămŭ ūnde vă s'arŭ întâmpla a găsi nescari greşale, au lunecături în lucru acesta al nostru. Căci că pre multe locuri nu precum' în izvodulŭ celŭ vechĭu am' lăsatŭ, ce am' schimbatŭ, au faţa cuvântului, au a vremĭi, au am' mai scăzutŭ, am' mai adaōsŭ, nu cu socoteală ca aceaĭa să facemŭ strămutare înpotriva sfīntei scripturi, au în [234]) rânduiala dogmelōrŭ ce ţine şĭ porunceaşte Pravoslavnĭca Besearecă a Răsăritŭlui, au arătându-ne mai iscusiţi în ştĭinţă decâtŭ cei ce din'tăi au toc'mitŭ izvodulŭ Cărţii aceştĭĭa, să nu fie. ce mai vâr'tosŭ ūnde am' mai adaōsŭ câte ceva, am' socotitŭ / mai spre întărire. Căci că întâi pre ūnde au şi avutŭ Mărturii dinŭ sfīnta scriptură, n'au fostŭ însemnate în ce locŭ, şi în câte capete şi stihuri. Care lucru era foarte cu nevoie spuitorilōrŭ de Cazanĭi, şi mai şi ascultătorilōrŭ, asemânându-se ca şi cândŭ ar' spune

[233]) Cu **ierĭ** final.
[234] La margine tipărit după **în, aleanulu'**.

www.dacoromanica.ro

ōarecine ūnui ōmŭ streinŭ vrunŭ drumŭ, şi să fie închisŭ într'o casă să nu vază cu ōchĭi încătro-l îndireptează: şi eşindŭ de acolea să n'aibă nice ūnŭ folosŭ.

Deci pentru aceasta vă rugă[m] ştiindu-ne că nu vomŭ fi scăpatŭ nice noi de cea firească ōbicină, ōrice lunecare, au lipsă aţi[235]*) găsi, au în cuvinte, au în orthografĭe, au în gândul' sfĭntei scripturi, au în slove. (Pentrūcă şi Typarĭūlŭ au fostŭ foarte vechĭu, şi tocit' la acesta lucru) cu blândeaţe ne smerimŭ să îndireptaţi nepuindu-ne în ponosŭ, Ca să vă arătaţi săvârşitori cuvântului aceluĭa ce ne porunceaşte Domnul*

Hs în sfĭnta ev[g]lĭe să ne rugămŭ de pururea zicându. Şi
iartă nouaō greşalele noastre, cu[m] şi noi ertă[m]
greşiţilō[r] noştri a căruĭa milă şi dar'
rugă[m] să fie cu vo[i] cu
toţĭ. AMINU.
Tot' celʼ micŭ şi pleca[t] de bine vĭtorĭu Mihai Ştvanovici' Typografulʼ
Tu ex U[g]rovlahia.

Din exemplarul dela Academia Română lipseşte ultima foaie, 415.

Cele două exemplare din această carte, pe care le-am avut la îndemână, amândouă au şi foaia 415. Dăm aci întreg textul de pe foaia 415 r.

Typăritŭ-s'au această Dumnezăĭască Carte în sfĭnta Mitropolie în Belgrad' Hramulŭ sfĭntei Troiţă, Şi s'au începutŭ în Luna lui Martĭe la întâĭa zĭi. Anul' Dmĭnului 1699. Şi s'au săvârşi[t] în Luna lui Dechemvrĭe în 20. de zĭile, iară întru acestaş' an'.

Urmarea az' buchilor ce arată Tratazĭi cărţĭi aceştĭĭa.

(Imediat sub acest text urmează literele mari ale alfabetului chirilic. In rândul întâi 16 litere în al doilea 15 litere şi în al treilea 6, deci în total 37 de litere.) Apoi:

Aceastea toate îndoite, şi de doaō ōri ajungându-ş' sfârşitul, (Insă la a doōa lipseaşte Ц .*) (=ge, gi) Iară a treĭa ōară până la* Ѧ *(=ĭa) s'au săvârşitŭ.*

Facŭ de toţi Tratazĭi 104.[236]*)*

Urmează stihurile:

In ce chipŭ Cerbulŭ doreaşte de izvorulŭ celŭ reace,
Şi streinulŭ de moşie-sĭ cândŭ aiurea petreace.
Şĭ ca celʼ ce-i de furtună pre mare preasupăratŭ:
Şi să roagă de pururea să vază pământŭ ūscatŭ.
Aseamenea Typografulŭ pentr'a Cărţii sfârşire,
Lui Dmnezău dă laudă, cântare, mulţămire.

Acesta este textul ce se află pe foaia 415 r.[237])

---

[235]) Cu ieri final.

[236]) = fascicolele sau caietele care alcătuesc volumul cărţii.

[237]) L. Rus a publicat în Tribuna din Sibiu, Nrele 191, Marţi 31 Aug. (12 Sept.) şi 192, Miercuri 1/13 Sept. 1899, sub titlūl: **Un tipograf literat. Evanghelia învăţătoare de Bălgrad an. 1699 şi Mihai Ştvanovici, tipograful din Ungrovlahia** în care printre altele spune:

După toate probabilităţile acest tipograf cărturar a fost omul lui Constantin Brâncoveanu şi al lui Antim Ivireanu, pe lângă Atanasie, căci odată cu unirea lui Atanasie şi a unei părţi a clerului ortodox din Transilvania cu biserica papală, Ştvanovici dispare din Alba-Iulia. La 1710 el lucra în Caucazia ca întroducător al tiparului la Georgieni.

Urma lui Ştvanovici în Georgia a fost aflată de archeologul german Friedrik Bayern din Tiflis şi a vestit-o printr'o scrisoare adresată vechiului său cunoscut George I. Lahovari, care a publicat-o în „Timpul", 30 Iunie, 1883, împreună cu versurile următoare, pe care Ştvanovici le-a tipărit cu caractere georgiene la sfârşitul bibliei din 1710.

www.dacoromanica.ro

Despre această carte Gr. Gh. Comşa spune: „Cazania dela anul 1699 apărută la Belgrad este retipărirea cu unele modificări, după Cazania lui Varlaam.“ [238])

O primă deosebire constă în faptul că ediţia princeps a Cazaniei lui Varlaam cuprinde numai 75 de Cazanii, iar Chriacodromionul dela Alba-Iulia din 1699 are 81. Cele şase cazanii în plus sunt următoarele: 1. „Cazania a dooa iarăşĭ la înviiarea Domnuluĭ Nostru Is. Hs.“ 2. „Cazania a dooa iarăş la dumineca Rusaliilor.“ 3. „Cazania a dooa iarăş la Naşterea Dmnului nostru Iisus Hristos. 4. „Cazania a 2. iarăş la Botezul Dmnului nostru Iisus Hristos. 5. „Cazania la 9. zile a lui Martie, pentru muceniia celor patruzecĭ de mucenici.“ şi 6. „Cazania în 20 de zile a lui Iulie, la sfîntul şi slăvitul proroc Ilie.“ Aceasta în ceace priveşte cuprinsul.

2 Referitor la text constatăm că la Cazaniile dela: 1. Dumineca Vameşului şi fariseului; 2. Dumineca fiului curvar; 3. Dumineca lăsatului de carne; 4. Dumineca lăsatului de brânză; 5. Dumineca a doua în post; 6. Dumineca a treia în post; 7. Dumineca a patra în post; 8. Dumineca a cincia în post, care la Varlaam încep direct cu textul Evangheliilor, alcătuitorul Chiriacodromionului dela 1699 a adăugat şi la aceste Cazanii, înainte de textul Evangheliilor, câte un scurt „*Cuvânt înainte*“.

Confruntând aceste scurte întroduceri din Chiriacodromionul dela 1699 cu acele din Cazania dela Govora, am constatat identitatea lor. Unele neînsemnate deosebiri se reduc la câteva inversiuni de cuvinte sau schimbări de punctuaţie.

Cazania dela Govora, 1642.

Invăţâturâ aleasâ de în sfta Ev[g]lie / şi de în multe dumnezăeşti scripturi, s'au vo / roave de în Evaîngelïile dumineciloru preste / totu anu[l], şi la praznice G[s]po[d]schïe.

Învăţâturâ de întâiu, întru du / mineca, care e pen'tru vameşulu / şi fariseulu'. Ev/g/lïe, de în luca.

Cuvăn'tu, deîntăiu. — (Cu roşu.)

Hs adevâratu[l] învăţâtoriu, a dereptâţii de vecïe. Mai[n]te văzu ca unu ştïutoriu de toate: că ïute răutate iaste mărimea deşartâ şi trufiïa, aceasta şi pre îngerii carii nu păzirâ a sa î[n]cepătură,

Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699.

CAZANIE / (cu roşu) LA DUMINECA / (cu negru) vamăşului şi a fariseului / Cuvântu înainte. — (Cu roşu.)

Hs aedvăratulu învăţătoriu al' dereptăţii de vecïe, mai nainte au văzutu ca unu ştïutoriu de toate: că ïute răutate iaste mărimïa deşartă, şi trufiïa. Aceasta şi pre îngerii carii n'au păzi[t] a sa începătură, cu negura întunecarecului de vecïe i-au acoperitu şi în prăpăstenïe suptu Pământu i-au încuïatu. Iară şi smerenïia lumină iaste, aceasta şi pre păcătoşi [239]) îi [240]) luminează şi în Ceriu îi [241]) rădică. Pentru aceasta trufiïa o

„Precum cei străini doresc masa să şi-o vază
Când sunt în altă ţeară de nu pot să şează
Şi ca cei ce-s pe mare bătuţi de furtună
Şi roagă pe D-zeu de linişte bună
Aşa şi tipografii **doue** cărţi sfârşiră
Laudă neîncetat dau şi mulţămiră.

Lahovari se întreba: care a fost acela a daua carte? L. Rus observă însă că nu-i vorba de două cărţi. Căci printr'o transcriere greşită în loc de a cărţei sfârşire s'a transcris **doue cărţi.** In sprijinul acestei afirmaţiuni aduce stihurile dela sfârşitul Chiriacodromionului din 1699 reproduse mai sus.

Tot în acel articol mai afirmă L. Rus despre Chiriacodromionul dela 1699 că „**e cea din urmă carte a tipografiei române din Belgrad.**“

[238]) Dr. Gh. Comşa: Ist. pred. la Români, pag. 59.

[239]) Cu ieri final.

[240]) Cu ieri final.

[241]) Aci slova î = cu semnul grafic în.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЕ

ЛА ДУМИНЕКА

ВАМЕШУЛУИ ШИ А ФАРИСЕУЛУИ

Кꙋвѫнть ꙟнаинте.

С адевѫратꙋль ꙟвѫцѫторю ал дирептѫцїи
де вечїе, маи наинте аꙋ вѫзꙋть ка оуна
щїꙋторю де пꙋсате: кѫ юте рѫꙋтате іасте
мѫрима дешартѫ, ши трꙋфїа. Ачаста
ши пре ꙟџерїи карїи наꙋ пѫзи аса ꙟче-
пѫтꙋрѫ, кꙋ негꙋра ꙟтꙋнерекꙋлꙋи де вечїе
іаꙋ акоперить ши ꙟпрѫпѫстенїе сꙋнть пѫмѫнть іаꙋ ꙟкꙋ-
лать. Іарѫ ши смеренїа лꙋминѫ іасте, ачаста ши
пре пѫкѫтошь ꙟи лꙋминезѫ ши ꙟ черю ꙟи рѫдикѫ.
Пентрꙋ ачаста трꙋфїа о лепѫдѫ Дмнꙋль, ши ꙟпꙋтѫ
челора че линѫ паре кѫ сѫнть дирепць, ши понословескь че-
челора че сѫ ꙟторкь дела пѫкать. Іарѫ дꙋпѫ ачаста сме-
ренїа о лаꙋдѫ ши пре пѫкѫтошь карей сѫ покѫеск
ꙟи ꙟдирептезѫ: каши пре ачесть Ва-
мешь де кареле акꙋм мѫртꙋ-
рисеще Еѵлїа.

Еѵлїа

Nr. 83. — Chiriocodromionul dela Alba-Iulia, 1699. Inceputul Cazaniei la Duminеca Fariseului şi Vameşului. — Cuvânt înainte. F. 1 r.

www.dacoromanica.ro

cu negura î[n]tunearecului de vecïe-i acoperi. (Pe margine, afară de text: 2 Petr. 2.). şi în propăstenïe sup[t]ŭ păman'tu-i încue. (Pe margine, afară de text: iud. 1.) smerenïïa lumină iaste, acea[s]ta şi pre păcătoşi lumin[ea]zâ şi cătră cerïu i râdicâ. pe[n]tru acea[s]ta trufïïa ō leapădâ do[m]nu[l], şi înputâ celora ce li să pare câ-[s] dire[p]ţi şi ponosluescŭ, celora ce să întorcă dela păca[t]. iară după aceasta smearenïïa ō laudâ. şi pre păcătoşi [242]) carïi se pocăescu elu-i dire[p]teazâ. ca şi precest' vame[ş] de carele astăzi mărturiseaşte Ev[g]lïa. leapădă Dmñulŭ. şi înpută celōra ce li-să pare că sântŭ direpţï,[243]) şi ponosluescŭ celora ce să întorcŭ dela păcatŭ. Iară după aceasta smerenïia ō laudă şi pre păcătoşi [244]) cari să pocăesc' îi [245]) îndireptează: ca şi pre acestŭ Vameşu de carele acūm' măr'turiseaşte Ev[g]lïïa. (Trimiterile la locurile corespunzătoare din sfânta Scriptură lipsesc.)

La Cazania Duminecii lăsatului de carne.

INVĂŢÂTURÂ ÎN DUMINECCA,/ lăsatei de casne, Ev[g]lïe, de în Ma[th]. / cuvânt', al treilea. — (Cu roşu.)

Grăiaşte fericitul' pavelŭ, că tuturor' noaō ni se cade a ne arăta înaintea judecâţïei lui hs, ca să prïimi[m] toţi fïe cineş' ce cu trupul' au lucra[t]. ceia ce a[u] făcu[t] rău muîncâ. iară dire[p]ţïi bucurïe, întru înpărâţïïa cerïului, cu[m] de ac[e]stea acmu propoveduiaşte Ev[g]lïia. — (Iniţiala G = roşu.)

Grăïaşte fericitulŭ Pavelŭ apostolŭ la a doaōa Carte cătră Corintheani în 15. capete Stih: 10 de zile. Că tuturorŭ noaō ni să cade a ne arăta înaintea Giudeţului lui Hs. ca să prïimească fieşte cine ce aū făcutŭ în trupŭ. au bine, au rău. (adecă ceĭa ce au făcutŭ rău muncă, iară direptïi bucurie întru inpărăţïïa Cerïuluï.) în ce chipu acumŭ de aceasta propovediaşte Ev[g]lïia.

Reproducem aci sub 83, în faximil, *Cuvântul înainte* la Cazania Duminecii Vameşului şi Fariseului.

3. Indicarea textelor Sfintelor Evanvghelii, în Cazania lui Varlaam este făcută numai după pericopele împărţite pentru uzul liturgic.

Chiriacodromionul din 1699 arată şi împărţirea, astăzi în uz, pe capitole şi versete. De exemplu, la Cazania Duminecii Vameşului şi Fariseului, Varlaam spune: *„Ev[an]g[he]lïa diîn luca. în optŭdzeci şi noaâ de capete:"* În Chiriacodromionul din 1699 avem: *„Ev[an]g[he]lïïa dela Luca capŭ 18. stih: 10. Zacealo 89."* De acest adaus întregitor Mihai Iştvanovici pare a fi deosebi de bucuros. Căci *„pre unde au şi avut mărturii din sfânta scriptură n'au fost însemnate în ce loc şi în câte capete şi stihuri"* subliniază în epilog.

Cele cinci citate de pe F. III. v. sunt luate după Noūl Testament al lui Simion Ştefan din 1648. Textele Evangheliilor însă nu. Aceste, cu neînsemnate îndreptări în cuvinte, urmează textul Evangheliilor din Cazania lui Varlaam.

---

[242]) Cu **ieri** final.
[243]) Cu **ieri** final.
[244]) Cu **ieri** final.
[245]) Vezi nota 241.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЕ

ЛА КЕ · ДЕ ЗЫЛЕ

АЛꙋЙ ДЕКЕВРІЕ

Ла слъвита ши лꙋмината зьй. а нащерїй Дмнꙋлꙋй нострꙋ Іс Хс,

Домнꙋл Дꙋмнезѣꙋ, зидиторюл ши фъкъторюл а тоатъ лꙋмѣ, дин тъй аꙋ фъкꙋт пре Адамь кꙋ тоате дарꙋриле ꙟподобите, ши тоате іаꙋ дат пре воа лꙋй. Датꙋлꙋ минте слободъ ниме съ нꙋ бирꙋйаскъ кꙋ минтѣ ши кꙋ воа лꙋй. Датꙋлꙋ съ аибъ пꙋтѣре ка оунь ꙟпъратъ престе тоате фаптеле лꙋй Дꙋмнезѣꙋ. Датꙋлꙋ віацъ фъръ боалъ ши фъръ дꙋрѣре, ши фъръ пъкате, ши фъръ де моарте. Ши ꙟкъ че іаꙋ май дать. Датꙋлꙋ вое съ мънжнче дин тоци поміи Раюлꙋй (Фатере Ка. к. стіх: зі.) Нꙋмай поциниѣ ꙟвъцътꙋръ че іаꙋ лъсат.

Че

Nr. 84. — Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699. — Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 305 v.

www.dacoromanica.ro

Dăm aci în paralelă începutul Evangheliei la Dumineca Vameşului şi Fariseului.

Cazania lui Varlaam.	Noul Testament, 1648.	Chiriadromionul, 1699.
Dzise domnul pilda aceasta ,doi ōameni întrarâ în besearecâ să să roage. ūnul' fariseu, iarâ altūl' vamâşŭ'[246])	Doi oameni mearserâ în besearecâ să sâ roage, unul deîntru ei fariseu, şi altul mitarnic.	Dzis-au Domnul' pilda aceasta, doi ōameni au întratŭ în Besearecă să să roage: ūnulŭ Farĭseu şi altulŭ Vameşŭ.

După cum se poate vedea şi din acest exemplu deosebirile dintre textul Cazaniei lui Varlaam şi al Chiriacodromionului din 1699 sunt minimale.

Cam la asemenea cuvinte şi forme gramaticale se reduc deosebirile şi în rest. Dependenţa Chiriacodromionului faţă de Cazania lui Varlaam este însă covârşitoare şi ca lexic.[247])

Pentru o mai largă comparaţie dăm aci în faximil sub Nr. 84, o pagină din Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699.

Ornamentaţia este foarte săracă. Are numai 4 xilogravuri şi câteva iniţiale. Xilogravurile se repetă la unele Cazanii.

3. *Chiriacodromionul dela Bucureşti, 1732.* Titlul încadrat numai în chenar simplu de ţirade tipografice este asemenea celui dela Alba-Iulia, 1699.

Cartea s'a tipărit tot pe format în 4⁰ cu 4 foi nenumerotate la început şi 414 foi numerotate dela 1—414, paginile pline având 32 de rânduri şi fiind încadrate în chenar de linii, sus şi la margine duble.

Pe verso foii de titlu are:

Stihuri politice 10. asupra Stemei prea luminatului slăvitului, şi Blagocestivului Domnŭ Iō Constantinŭ Nĭcolae Vcevodŭ.

Sub acest text se află stema Domnului ţării iar dedesubtul ei stihurile:

Strașnicŭ şi înficoşat' semn' ce s'au arătat',
Marelui Cō[n]stantinŭ creştinului înpăratŭ.
O cruce de steale pre Ceriu închipuită,
Asupra vrâjmaşilorŭ armă nebiruită.
Cu slove '[n]prejurŭ, scrise'[n] l'mbă râmlenească.
Pre toţi protivnicĭi săi ca să-i biruĭască.
Acumŭ şi Cōrbulŭ în peceate ō arată
Dmñului Cō[n]stantinŭ încă 'ntr'această' dată
Dându-i lui şi puteare cu nădeajde bună,
Ţara să stăpânească că-i de viţă bună.

Pe foaie II, III şi IV r. are predoslovia Mitropolitului Ştefan. Iar pe foaia IV v. exact aceleaşi texte din Sf. Scriptură reproduse mai sus după retipărirea dela 1699, cu titlurile şi iniţialele în roşu şi la fel aşezate în pagină. O singură deosebire întâlnim: în textul din Apocalips cap. 22, sth. 14, rândul al doilea, în Chiriacodromionul dela 1699 avem *dintâĭu* iar în cel dela 1732 avem *dintâi.*

[246]) Cu ierĭ final.

[247]) L. Rus în articolul citat mai sus semnalează ca „particularităţi ale Chiriacodromionului din 1699 faptul că sunetul „j" este înlocuit în unele cazuri prin „ge" „gi" (ex. giudecată, giudeţ) — şi formele: „să nu se pae", în loc de „să nu se pară"; „să nu piaie" în loc de „să nu piară". Dar aceste forme sunt frecvente la Varlaam, ceeace constitue un argument în plus pentru strânsa dependenţă a Chiriacodromionului de Cazania lui Varlaam.

www.dacoromanica.ro

ΚΥΡΙΑΚΩΔΡΟΜΙΩΝ

сaѹ

ЄѸΔΙЄ ΛΒЪЦЪΤѠΑΡЄ

Кѹ аре ѧтрѹ ѯ Казанїй ла тоате Дѹмінечиле
престе ан, шй ла Празничеле Домнещи, шй
ла сфинцїй чей нѹмици.

Якѹмь ѧтра чѣста кипь Тѹпъріть, шй дїшдо
сить май лѹмінать ѧлімел
Рѹмжнѣскъ.

Ктрѹ ѧтжнль ань аѧ чѣїй де Дѹмнезѣѹ ѧнъцатей
Домней ѧпрѣ Лѹмінатѹлѹй шй ѧнъцат-
лѹй Домнѹлѹй нострѹ.

Іѡ КѠНСТΑНТΙΝ
Нїколае воєводь.

Кѹ Благословенїа, шй кѹ тоатъ кїелтѹѧла апрѣ
сфинцитѹлѹй Мітрополіть аѧ Оуѓгровлахїей

Кѹр Стефань.

Ласфинта Мітрополіе ѧ Бѹкѹрещи.
Ла анѹль Дела зидирѣ Лѹмїй лѣ, ,ζѠМ.
Йръ дела ѧтрѹпарѣ Дмнѹлѹй ,аѱѵв.

Де Кѹвернікѹлъ ѧтре Прѣщи Попа Стойка
Йкшенчь Тѹпографѹлъ.

Nr. 85. — Titlul Chiriacodromionului dela Bucureşti, 1732.

www.dacoromanica.ro

PREA BLAGOCESTIVULUI

Luminatului, şi prea înălţatului, şi ōblă-
duitorĭului a toată Uggrovlahĭĭa Domnulŭi nostru,
Iō Cōnstantinŭ Nĭcolae Voevodŭ, Să-
nătate, vĭĭaţă îndelungată, pace,
şi spăsenĭe dela Dmñezeu ru-
gămŭ, Iară dela smerenĭĭa
noastră, mltvă, şi
Blgoslovenĭe.

Cuvântulŭ celŭ adevăratŭ şi mărturisitŭ de toţi iaste, Precumŭ şi Sinesĭe filoso-
fulŭ grăiaşte, (Prea înălţate şi luminate Doamne) cândŭ ūnŭ ōmŭ şi mai vârtosŭ
putearnicŭ fiindŭ, bine şi înţelepţeaşte s'arŭ chibzui, şi s'aru socoti, îndulci-se-vorŭ
de mintea, şi de cunoştinţa aceluĭa, şi de bunătăţile lui, nu numai ōraşe, ce şi cetăţi
şi ţări, şi domnĭi, şi limbi multe, şi ceale de aproape, şi ceale dedeparte, şi de multe
ōri şi toată lumea. Pre cūm arŭ vedea neştine ō grădină, şi ar vrea cu mintea să
ō cunoască, de iaste frumoasă, şi roditoare, şi dinŭtr'alte seam'ne poate să ō cunoască
de săvârşitŭ, iară de va vedea mai chĭarŭ că în grădina aceĭa iaste mulţime de ape
curătoare dinŭ izvoară şi dinŭ râuri, care ape să adape pre acea fericită grădină, şi
II. v. *de a colĭa să să facă roada, şi frumuseaţea în pomĭi şi în copacĭi/aceĭi frumoase, şi*
roditoare grădină, văzăndŭ aceastea ōchiulŭ ōmului, îndată cunoaşte mintea lui că
iaste frumoasă şi vreadnică de multe laude grădina aceaĭa. Această afară dinŭ ce ō
adeverează socoteaĭa firească, iară şi d[u]mnezeĭasca scriptură (ō adeverează)
zicândŭ: că D[u]mnezeu cândŭ au făcutŭ Raiulŭ, într'acea grădină a fericirĭi au
pusŭ înlăuntru şi ō fântână, înpărţindu-să în patru înceaperi, adecă în patru râuri,
ca să adape Raiulŭ, deci să cunoaşte că fântâna aceaĭa, şĭ ceale din'tru dânsa râuri
făcea mai frumosŭ şi mai doritorĭu pre Raĭu. Grădină ca aceaĭa iaste Besearica lui
H[risto]s, pentru carea Ezechĭilŭ Prorōculŭ zice, Cap: 36. sti[h]: 17. Pământulŭ acela
stricatulŭ, s'au făcutŭ ca ō grădină de hrană, stricatŭ pământŭ ca acesta era Beseareca
cea pustĭită care nice ōdată n'au datŭ roadă, Pre cumŭ scrie la întâĭa înpărăţie
Capŭ 2. de zice. Că mai mulţi sântŭ fii cei lăsate decât aceĭa ce are bărbatŭ.

Iară cândŭ au bine vrutŭ lucrătoriulŭ spre ĭa pământulŭ acela s'au făcutŭ
grădină de hrană, Grădină că aceĭa şi sadŭ ca acela iaste Biseareca, întru care s'au
săditŭ grăunţulŭ celŭ de muştarĭu, pre carele luându-lŭ ōmulŭ l-au sămănatŭ în grădina lui, şi au crescutŭ şi s'au făcutŭ copaciu mare, Bl[a]g[o]slovită e grădina care are grădinarĭu ca acesta, carele samănă mici şi să facŭ mari, grăunţulŭ de muştarĭu iaste credinţa cea întru H[risto]s care s'au sămănatŭ în Bisearecă şi s'au făcutŭ copacĭu mare, ca şi cela ce vedea Prorōculŭ Danĭilŭ, Capŭ: 4. sti[h]: 8. Care ajungĭa
până în Cerĭu, şi trupina lui până la marginile pământului, şi fĭerile, şi Pasările să/
III. r. *sălăşluĭa într'ânsulŭ, şi să hrănĭa dinŭ Cerĭu, Adecă limbile ceale ce n'avea leage,*
şi nu cunoştea pre Dumnezeu, iară după ce au cunoscutŭ s'au făcutŭ copacĭu mare
Inpărăţie Sfñţitoare şi lim'bă sfñtă, Grădină dară numeaşte D[u]hulŭ sf[â]ntŭ pre
Bisearecă, ai cărĭĭa frumuseaţe şi podoabă ō cunoaştemŭ dinŭ mulţimea apelōrŭ,
acelōrŭ 4. răuri carĭi sântŭ 4. Evghelĭĭ a celōrŭ 4. Evghelişti care facŭ pre lume mai
frumoasă şi ō fericescŭ, adăpându-ō ne încetată cu d[u]mnezeĭasca învăţătură ce
să află întru iale, şi fiindŭ ape, adapă sufletele ceale însetate, şi le răcoreaşte, şi le
luminează mai vârtosu de câtŭ toată lumina lumească, pre totŭ ōmulŭ ce vine în

www.dacoromanica.ro

lume. Cu adeveratŭ sfñta Ev[g]lïe covâr'şaşte toată sfñta scriptură, şi de vreame ce Ev[g]lïia iaste Prorocie acoperită, şi ne preceptă la cei mai mulţi. Iară[248]) aceasta ce să zice, Cyrïacodromïonŭ. iaste Prorŏcie descoperită cuvântulŭ sfñtei Ev[g]lïi tălcuitŭ spre înţelesulŭ lmbïi Rumâneşti ce cuprinde întru sine Ev[g]lïile Dumineciło[r] anului cu Cazanïile şi cu tălcuïala lorŭ, dinŭtru aceale 4. râuri ale Biseariciï acelorŭ 4. Ev[g]lişti, şi Cazanïile Sinaxarïului a Praznicilorŭ celŏrŭ înpărăteşti ale Preacîstïi, şi ale sfñţiilorŭ celorŭ mari.

Dreptŭ aceaïa şi eu smeritulŭ rugătorïu de sănătatea Măriei tale fiindŭ datorïŭ după toate a mulţămi Dmñezeului mïeu zioa şi noaptea, şi Măriei tale, însă lui Dmñezeu pe[n]tru căci bine au vrutŭ spre mîne nevredniculŭ robulŭ său a mă sui la prea înalta treaptă a Arhïerïei, şi a fi mijlocitorïu de grijă pentru oile ceale cuvântătoare, de care avemŭ a darea răspun'sŭ la înfricoşatulŭ Judeţŭ. Şi văzândŭ că această sfñtă Carte ce s'au numitŭ mai susŭ, iaste foarte folositoare şi mântuitoare de suflete, şi vreadnică de minune, atâta câtŭ iaste îndestulată a aduce la umilinţă şi singurŭ sufletulŭ celŭ mai înpïetritŭ, şi de vreame ce zice scriptura, că moa[r]tea cuvântătorïului sufletŭ iaste nedmñezeirea, şi necunostinţa ştiinţïi, şi a înţeleagerïi cuvintelorŭ celorŭ dmñezeeşti. Amŭ pusŭ în Typariu această de suflete folositoare carte. măcar' că mulţi dinŭ dmñïi, şi dinŭ Arhïereïi ţărïi noastre spre multe alte sfñte cărţi a Typări s'au îndemnatŭ, Iară[249]) această sfñtă carte, nici aŭ cercatŭ alţii nici au Typăritŭ, aşa pre cumŭ s'au Typăritŭ acumŭ pe scurtŭ, şi întru înţelesulŭ tuturorŭ, ci dintru toţi s'au păzitŭ de Dmñezeu a să Typări aceasta întru'ntâïul' anŭ al' înălţatïi dmñiei mărïi tale. De care şi eu mai nainte de toţi pre cumŭ de Dmñezeu sântŭ pusŭ dintru marè mila sa Arhïereu aceştïi întărîte de Dmñezeu eparhïi, cunoscândŭ facerea mea de bine carea dintru'ntâi o aŭ începutŭ măriïa sa fericitulŭ şi pururea pomenitulŭ Părintele mărïi tale Io Nïcolae Alexandru Vŏevo[d], de m'au făcŭt Episcop' Buzăului. Şi iară[250]) proniïa lui Dmñezeu înălţând pe măriïa ta la scaunul cel' părintescu, cu stăpânirea Dmñiei Ţărïi noastre, mai de săvâ[r]şit'o ai înplinit', rădicâ[n]du-mă la mai înaltulŭ scaun' al Vlădicie. Pentru care văzând' marea cuvïinţă închipuită la creştineasca înălţimea mărïi tale, strălucindŭ într'ânsa dmñezeïasca marea podoabă bunătatea faptelorŭ, înţelepciunea cea politicească, direptatea cea cu socotinţă, carea o i[i] înpreună cu blândeaţea, şi cu îndelungă răbdare. Pe[n]tru aceaïa ca Dvd' voiu zice: Cu direptate te-au ūns' pre tine Dmñulŭ Dmñezeul' tău cu ūnt de bucurie mai vârto[s] de câtŭ pre părtaşii tăï cu direptate te-au întim'pinat' cu blagoslovenïile bunătăţii şi ca pre ūn' ales' dinŭ casa părintelui tău, cu dreptate te-au înălţatŭ în scaūnul' dmñiei acestui de Dmñezeu păzit' pământ'. De[ci] dar' pentru aceaste înpodobite bunătăţi prea înălţate Dmñe, şi pentrŭ cea fără de asămănare dragoste ce ai la ceale Dmñezeeşti. Smereniïa noastră cu mare dragoste aduce dar' această sfñtă carte, şi o închin' ce-i de Dmñezeu cinstitei înălţimei tale, şi nădăjduescŭ făr de nici o îndoială că va avea vreadnică, şi foarte veaselŭ prïimeală. Pentru care cu ceale din' sūflet', şi din' inimă, şi di[n] rost' rugăciuni. Rogŭ pre atotŭ putearniculŭ, Dmñezeu să dăruïască mărïi tale într'această lume viïaţă îndelungată, pace lină, cu norocire, şi cu toată bucuriïa păzi[n]d' pre măriïa ta supt' acoperemân'tul' Dmñezeeştilor sale arip[i]),[251]) întru cel' prea înălţatŭ scaunŭ alŭ cei de Dmñezeu slăvite domniei mărïi tale, şi mai pe-

[248]) Scris cu ierĭ final — de unde se vede că avea şi această valoare.
[249]) Cu ierĭ final.
[250]) Cu ierĭ final.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЄ

Ла КЕ. де зиле

а луни декемврие

Ла свѣнта ши лумината зи, а наштерии Домнулуи ностру Іс Хс,

Омнул Думнезеу, зидиторюл ши фъкъторюл атоатъ лумеа, динатъи ау фъкут пре Адамъ, ку тоате дарурие а подобитъ, ши тоате ау дать пре воя луи. Датуау минте слободъ нимие сънъ-евромиескъ ку минте ши ку воя луи. Датуау съ айбъ путере ка оунъ ампъратъ преспте тоате фаптеле луи Думнезеу. Датуау віацъ фъръ боалъ ши фъръ дурере, ши фъръ пъкате, ши фъръ де моарте. Шй аче че ау май дать. Датуау бое съ мънънче дин тоцй помій Раюлуй (Фачере Кап. а. стіх зі.) Нумай нуцунте адецеп фъръ че ау лъсать.

Че-

Nr. 86. — Chiriacodromionul dela București, 1732. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

deasupra de toată înpotrivirea văzutilō[r] şi nevăzutilō[r] vrăjmaşi. Înpreună cu tōţi cinstiţii Boïari ai ţării, şi cu creştinescului norōdŭ ce suptŭ direapta ŏblăduire a mării tale să află, întru îndelun'gaţi ani neclătitŭ. Alŭ căruïa darŭ şi milă rugămŭ să fie cu mărïïa ta pururea.

Ceïi de Dmñezeu slăvitel Domniei Mării tale în toată vreamea cătră Dmñezeu rugătorïu Smeritul Mitropolit' al' U[g]grovlahïei
STEFANU

Foile dela 1—272 cuprind Cazaniile duminecale (56) al căror sfârşit este arătat prin următoarea însemnare:: *„Sfârşïtulŭ Cazanïïlōrŭ cu Dumnezeu sfñtulŭ a Dumineciloru de preste anŭ"*.

Urmează pe foile 273—310 Cazaniile sărbătorilor (25). Foile 411—414 cuprind „PINAX *sau însemnare Pentru toate Cazanïile ce sântŭ în Cartea aceasta.*"

Tiparul, afară de rândurile din titlu, indicarea citatelor de pe F. IV v. şi iniţialele lor, care sunt în roşu, restul este numai în negru.

Ornamentaţia e formată din 11 xilogravuri-frontispicii, care se repetă şi 3 xilogravuri finale, dar fără deosebită valoare artistică. In schimb are o seamă de iniţiale de o rară frumuseţă.

4. *Cazania dela Râmnic, 1748.* S'a tipărit pe format folio mic (duerniuni). Are la început trei foi nenumerotate şi 200 + 110 foi numerotate. Paginile pline au câte 34 rânduri încadrate în chenar de linii, sus şi la margine duble. Lungimea rândurilor este de 14 cm.

Pe verso foii de titlu are stema Domnului Ţării, formată din două medalioane. In cel din stânga se află capul de bour, iar în cel din dreapta corbul cu crucea în cioc. Deasupra stemei este textul următor:

Stihuri poetice Io. asupra Stemei prea Luminatului slăvitului, şi Blagocestivului
Io Grigorïe Ghica Voevodŭ.

Iar sub stemă, stihurile:

Doaō închipuiri ce în peceate s'au însemnatŭ:
Dmñului Grigorïe dela Hs i s'au datŭ.
Bourulŭ stăpânŭ Moldovei ilŭ adeverează,
Corbulŭ alŭ Valahiei Dmñŭ ilŭ încredinţează.
Amândoaō Stemele de Do[m]nie încorunatŭ,
Pre acestŭ de bunŭ Neamŭ şi lăudatŭ.
Pre Dmñulŭ Grigorïe celŭ de bună viţă
Păzească-lŭ Dmñezeu cu multă biruinţă.
Ce Acumŭ Domneaşte Ţara Rumânească,
Dmñulŭ păzească ca s'ō stăpânească.

Pe foaia II r. şi v. şi pe foaia III r. se află următoarea

[251]) i final este supra scris prin \\

www.dacoromanica.ro

КАЗАНЇИ

Че кꙋпри́нде ꙟсине Еѵа́нгелїиле тълкꙋи́те але
Дꙋминечилѡр де престе а́н, ши кꙋ Каза-
ні́иле Сѵнаѯа́рюлꙋй Пра́зничилѡр ꙟпротеш,
Ши але Сфинцилѡр челѡр Ма́рй, а Вїе:
Лꙋний де престе а́н. Ка́ре акꙋм ꙟтѫй сау
Тѷпърит ꙟзилеле пре Лꙋмина́тꙋлꙋй Домн

Іѡ ГРИГОРІЕ Гика Воевод.

ꙟтрꙋ а́л доилѣ Дмнїе.

Кꙋ Блгословенїа пре Сфинцитꙋлꙋй Митрополит

Кѵр НЕОФИТ.

Ши кꙋ тоатъ келтꙋи́ала Сфинцїей сале
Ꙗ́битѡрюлꙋй де Дмнезеꙋ: Кѵр КЛИМЕНТ.

Епи́скопꙋл Рымникꙋлꙋй.

ꙟ Сфнта Епископїе а Рымникꙋлꙋй.
Ла Анїй дела Фачереа Лꙋмий: ҂зсн҃ѕ.

Сау Тѷпърит де Кꙋвѣрникꙋл ꙟтре Преѡцй Попа Михаил
Атанасїе Попович Тѷпографꙋл Рымничанꙋл

Nr. 87. — Titlul Cazaniei prime dela Râmnic, 1748.

www.dacoromanica.ro

PREDOSLOVIE

Către totŭ cetitoriulŭ, şi de Hs ĭubitoriulŭ.

Intru toate zilele învăţându-ne, şĭ cu meşteşugulŭ Sfĭnteloru Scripturi deprinzându-ne: Pravoslavnicilōru Cititori. putemŭ cunoaşte că omulŭ şi toate dĭhaniile, cumŭ să deprindŭ şi să învaţă dĭnŭ vărsta tinereaţelorŭ, acealeaşi[252]*) deprinderĭ ţinŭ până întru adâncĭ bătrâneaţe, şi nunumai firea ōmenească şi a dihanĭilōrŭ: Ci şi pomii ōri ce feali de roadă vorŭ avea de tineri aşa sântŭ şi până la sfârşitŭ.*

Aşijderea şi ōri ce vasŭ în care să vorŭ pune nescari ūnsori mirositoare, şi după ce să sparge şi hărburile lui toate mirosescŭ. Pre cumŭ vedemŭ şi pre acesta minunatŭ ōmŭ, Prea cinstitulŭ şi de Dmñezeu ĭubitoriulŭ Chyrŭ Climentŭ, Episcopulŭ: Rimnicului.[253]*) Că fiindŭ deprinsŭ dinŭ tănără vărsta sa cu ceale Dmñezeeşti şi făcându-se vasŭ alesŭ nu plinŭ de ūnsori mirositoare: ci de Dmñezeescultŭ darŭ, au datŭ şi dă bunŭ mirosŭ duhovnicescŭ sfĭtei lui Dmñezeu Biseareci şi a toată pravoslavïïa. Typărindŭ multe fealuri de Cărţi în toţi anii: şi aicea să plini cuvântulŭ înţeleptului ce scrie la câ[n]tarea cântărilōrŭ. Lapte iaste suptŭ limba ta, şi mirosulŭ hainelōrŭ tale, ca mirosulŭ Lyvanului şi ca ō grădină plină de roďii şi crini. Capŭ, 4. stihŭ, 11. Pentrucă bunătatea nu să trage nici vine după neam: Aşijderea şi răutatea, pentrucă ōri ce ōmŭ de ar fi să se tragă despre părinţi şi despre rudenïe de ōameni mari şi vestiţi,*[254]*) şi înbunătăţiţi,*[255]*) iarŭ*[256]*) lucrurile lui să fie proaste şi ūrâte şi fără ispravă. Unulŭ ca acela iaste batjocoritŭ de toţĭ.*[257]*) Iarŭ*[258]*) cândŭ răsare ō ōdraslă bună întru satŭ prostŭ, şi să face cu nevoinţă şi cu multa socotinţă şi înţelepciune minunatŭ întru lucruri, şi procopseaşte întru bunătăţi. Atuncea să cade ūnulŭ ca acela să fïe laudatŭ cumŭ să cade de toţi. Pre cumŭ să arată chearŭ şi să veade la acestŭ de Dmñezeu alesŭ, şi cinstitŭ părinte, mirându-se de dânsulŭ toţi, văzându-lŭ dintr'unŭ locŭ ca acela şi satŭ de josŭ, dinŭ care sбau ivitŭ şi au crescutŭ ō ōdraslă ca aceasta, înpodobitŭ cu atătea bunătăţi şi daruri. După alte faceri de bine ce au făcutŭ în vremea răzmiriţei, fiindu mijlocitoriu de pace: şi înblânzitoriu de cumplitïi ōşteani, s'au cinstitŭ şi s'au întăritŭ de doi Inpăraţi mari, adecă de înpăratulŭ Romanilorŭ, şi alŭ ōtōmanilōrŭ, fieşte carele după ōbiceaĭulŭ lōrŭ, dela ūnulŭ trimiţindu-i Dïcretŭ de întărire, şi dela cela laltŭ trimiţându-să fermanu, şi cafta[n] de stăpânire. Aşijderea şi de luminaţii Domni ai ţărïi aceştïa de toţi s'au cinstitŭ şi s'au iubitŭ şi au avutŭ treacere de cuvântŭ, întru ale cărora norocite şi luminate zile nu s'au ōdihnitŭ, ci multe cărţi au typăritŭ, înpodobindŭ sfĭntele Biserici precumŭ să veade. Acumŭ mai pre ūrmă dat-au în typari şi această Dmñezeĭască carte ce că chïamă Cyriacodromïōnŭ; ce iaste prorocie descoperită a sfĭtei Ev[g]lïi, ce cuprinde întru sine Ev[g]lïile Dumineciloru anului cu Cazanïile Synaxariului a praznicilōrŭ înpărăteşti, şi ale Sfĭţilōrŭ celōrŭ mari văzâ[n]dŭ că şi această sfĭtă carte, iaste foarte folsitoare, şi de sufletŭ mântuito[a]re. Atâta cătŭ iaste îndestulată a aduce la ūmilinţă, şi singurŭ sufletulŭ celŭ înpietritŭ. Şi s'au începutŭ acestŭ sfĭtŭ şi dumnezeescŭ lucru, în Domnïa Mărïei sale Iō Cōstandinŭ Nïcolae Voevo[d], la anulŭ 7255: şi au luatŭ săvârşitŭ. In*

---

[252]) Cu **ieri** final.
[253]) **i** prim este format din **ieri** şi **i**.
[254]) Cu **ieri** final.
[255]) Cu **ieri** final.
[256]) Aci pare a avea valoare de **ă**.
[257]) Cu **ieri** final.
[258]) **Ieri** cu valoare de **ă**.

www.dacoromanica.ro

zilele mărïei sale Luminatului Domnului nostru Iō Grigorie Ghica Voevōdŭ, la Leatŭ 7256. Pentrucă în zilele acestui blgocestivŭ Domnŭ la leatulŭ ce scrie mai susŭ la luna lui Aprilïe: în 8. Mergândŭ acestŭ mai susŭ numitŭ Părinte Arhïereu înaintea mărïei sale şi a toată boerimea de bună voïa sfĩţiei sale au făcutŭ parisŭ,[259]*) şi au lăsatŭ scaunul' său iubitului său ūcenicŭ Chy[r] Grigorie Ep[i]scopul Urmându păstorïului celui mare lui Is Hs: care au datŭ pe seamă ōare căndŭ, turma ōilōrŭ sale iubitului său ūcenicŭ lui Petru: Deci să venimŭ la scurtarea cuvântului: lăuda voi dară*[260]*) multa nevoinţă, multa râvnă, şĭ purtare de grijă, ce au avutŭ şi are şi până acuma pentru toată creştinătatea. Iară*[261]*) mai multu pentru voi cucearnicilōrŭ Preōţi: carele călătorïïa ş-au plinitŭ, şi credinţa dreaptă au păzitŭ şi văzândŭ că au înbătrânitŭ şi au slăbitŭ: de bună voïa sa s'au prostitŭ, şi cu ūmilinţă la toată ōbştea să roagă, să nu fie ūitatŭ că le va fi păcatŭ. Prïimiţi*[262]*) darŭ cu dragŭ şi această mai depre ūrmă a lui Carte: ca şi cealealalte ce mai nainte de cătŭ aceasta s'au făcutŭ, şi ō cetiţi*[263]*) cu mulţămită. Rugândŭ pre Dmñezeu ne înceetatŭ pentru spăseniïa sfĩţiei sale, ca şi acumŭ întru rămăşiţa zilelorŭ Sfĩţiĕi sale să dobândească ertare ca şi lucrătorïulŭ celŭ ce au venitŭ în ceasulŭ celŭ de alŭ ūnsprăzeacelea. Să să învrednicească să dobândească, ceata Arhïereilōrŭ, veseliïa drepţilōr' hrana raiului, bucuriïa cea nespusă şi negrăită carea ŏchi nu ō au văzutŭ şi la inimă de ōmŭ n'au întratŭ: precumŭ zice fericitulŭ Apostolŭ Pavelŭ: şi vă bucuraţĭ,*[264]*) întru Dmñulŭ: A căruïa iaste slava în veaci Aminŭ.*

S'au Typăritŭ şi de Constandinŭ Typografulŭ

Bratŭ Pōpa Mïhai Typografulŭ.

Unele xilogravuri din fruntea cazaniilor poartă semnătura perscurtată *Co.... din*, Probabil autorul este acelaş tipograf *Constantin.*[265])

Pe verso foii III are o xilogravură reprezentând Pogorîrea Duhului Sfânt.

Spre deosebire de Cazaniile anterioare (1699 şi 1732) aceasta a urmat, în ceeace priveşte numerotarea foilor, izvodului prim, Cazaniei lui Varlaam. Foile ce cuprind Cazaniile Duminecale sunt numerotate dela 1—200. Sfârşitul acestora (f. 200 v.) este arătat prin însemnarea:

„Sfârşitul Cazaniilor cu Dumnezeu a Duminecilor de peste an."

Foile ce cuprind Cazaniile sărbătorilor, sunt numerotate deosebi, dela 1—109. Aceste două părţi nu sunt arătate prin titlu special.

Pe f. 109 r.: *„Sfârşit şi lui Dumnezeu laudă"*. Iar sub linie: *„Typăritu-s'au Această Sfñtă carte Prin ōsteneala Dïōrthosirïi lui Laurentïe Ieromonahul', Dïmitrie Vici.*

Foaia 109 v. şi foaia 110 poartă cuprinsul cărţii.

O altă deosebire între aceasta şi cele două retipăriri anterioare mai constă în faptul că aceasta are cazanie şi la Sf. Climent 24 (25) Noemvrie.

---

[259]) Paretisis = demisie.
[260]) Cu **ieri** final.
[261]) Cu ieri final.
[262]) Cu **ieri** final.
[263]) Cu ieri final (= ĭ).
[264]) Cu **ieri** final.
[265]) Vezi xilogravura din fruntea Cazaniei la Dumineca fiului rătăcit (F. 4. r.). Această xilogravură se repetă la mai multe Cazanii. Pare a fi o copie după xilogravura din Chiriacodromionul dela 1732.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЄ

ЛА КЕ. ДЕ ЗИЛЕ

АЛꙋИ ДЕКЕМВРІЕ

Ла слꙋвита ши лꙋмината зи, а Нащерїй Дмнꙋлꙋи

ностръꙋ ІС ХС.

Омꙋль Дꙋмнезеꙋ, зидиторюль ши фъкъторюла атоатъ лꙋме, динь тжи аꙋ фъкꙋть пре Адама кꙋ тоате дарꙋриле аподобить, ши тоате иꙋ дать пре воя лꙋи. Датꙋяꙋ минте слободъ нимикъ съ нꙋ бирꙋяскъ кꙋ минтѣ ши кꙋ воя лꙋи. Датꙋяꙋ съ аибъ пꙋтѣре ка оунь ампърать прете тоате фъптꙋриле лꙋи Дмнезеꙋ. Датꙋяꙋ віяцъ фъръ боалъ ши фъръ дꙋрѣре, ши фъръ пъкате, ши фъръ де моарте. Ши акъ че яꙋ май дать. Датꙋяꙋ кое съ мъне жже дин тоци помїй Раюлꙋи (Фачере Ка: в. Стихь: зі.) Нꙋмай пꙋцинѣ авъцътꙋръ че иꙋ адеат. Че ши ачаста нꙋ пентрꙋ алта ненътрꙋ чева, нꙋмай пентрꙋ съ кꙋноаскъ къ аре ши Ель май маре пре Дмнезеꙋ. Ѩръ Ель ничи ачѣя нꙋ оаꙋ цинꙋть, чи аꙋ кълкать авъцътꙋра лꙋи Дмнезеꙋ. Пентрꙋ каре лꙋкрꙋ аꙋ фость гонить динь Раю (Прекꙋмь ярь ш

мъ-

Nr. 88. — Cazania întâia dela Râmnic, 1748. Inceputul Cazaniei dela 25 Decemvrie. f. 35 v.

www.dacoromanica.ro

„E uşor de înţeles pentru ce s'a întrodus în cazaniile acestea predica despre Climent episcopul Romei sau Râmului: fiindcă pe atunci episcopul Râmnicului era Climent, deci cu acelaş nume" — spune episcopul Gh. Comşa.[266]) In schimb lipseşte Cazania la Sf. Ioan cel Nou dela Suceava — deci în total tot 81 de Cazanii.

La sfârşitul cărţii, după Cuprins, ostenitorii aduc laudă lui Dumnezeu zicând:

„Slavă Cinste, şi închinăciune celui în Troiţă unuĭa Dmnezeu, care ne-au ajutatŭ după începutŭ de amŭ ajunsŭ şi sfârşitulŭ."

Textul acestei retipăriri, exceptând adaosul Cazaniei la Sf. Climent şi omiterea celei la Sf. Ioan cel Nou, este identic cu textul Chiriacodromioanelor dela 1699 şi 1732.

5. *Cazanie dela Bucureşti, 1765.* Din această carte n'am putut găsi exemplar. Istoria Predicei la Români a lui Gh. Comşa nu o menţionează, iar în Bibliografia Românească veche, Tom. II, pag. 163, sub Nr. 341 s'au însemnat numai următoarele despre ea:

„*Cazanie, (Bucureşti) 1765.*
Tipărită de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei."

Pentru alte referinţe trimite la *Biserica Ortodoxă*, XI, 7.

Cele următoare ne vor îndereptăţi însă a conclude că şi această retipărire face parte din rândul acelora care au reluat izvodul princeps dela 1643.

6. *Cazania a doua dela Bucureşti, 1768.* S'a tipărit pe format în 4⁰ cu două foi nenumerotate la început şi 414 foi numerotate dela 1—414. Paginile complete au câte 32 rânduri lungi de 11 cm. şi 8 milimetri. Sunt încadrate în chenare de linii.

Tiparul este numai în negru. Execuţia technică e superioară celei dela Râmnic, din 1748.

Nici această retipărire nu este menţionată în Istoria Predicii la Români de episcopul Gh. Comşa.

Pe verso foii de titlu are îndatinata stemă a Domnului Ţării, corbul cu crucea în cioc. Deasupra stemei, textul:

„*Stihuri politice 10. asupra stemei prea luminatului slăvitului şi Blagocestivului Domnŭ Io Alexandru Scarlatŭ Ghica Voevodŭ.*"

Atât stema cât şi stihurile sunt exact aceleaşi din Chiriadromionul bucureştean dela 1732.

Predoslovia Cazaniei dela Bucureşti din 1768.

PREDOSLOVIE.

Către pravoslavnicïi creştini.

Dmnezeĭasca Trâmbiţă, Ritorulŭ Besearicïi, sfîntulŭ Apostolŭ Pavelŭ, la una dinŭ poslaniile lui zice: că nu, amŭ venitŭ la altŭ, ci numai ca să propoveduesc. Dinŭ care cuvântŭ iaste a să mira cinevaşi. Că Pavelŭ Apostolul petrecândŭ în lume, au făcutŭ minuni, aŭ şi botezatŭ, iară nu numai au propoveduitŭ. Insă cu toate aceastea elŭ arată că au venitŭ numai ca să propoveduĭască. Şi de va vrea cinevaşĭ să priceapă deslegarea întrebărïi, trebue să socotească cumŭ că Apostolŭ Pavelŭ vrândŭ ca să arate *prinŭ 'tracestŭ* cuvântŭ — cumŭ că propovedaniïa cuvântuluĭ lui Dmñezeu iaste mai întâiu şĭ mai multŭ trebuincioasă decâtŭ toate cealalte ceale ce ceare be-

[266]) Ist. Pred. la Români, pag. 93.

www.dacoromanica.ro

Nr. 89. — Titlul Cazaniei dela București, 1768.

www.dacoromanica.ro

searica au zisŭ aceasta. Pentru aceaĭa şi Dmñulŭ Hs trimiţând pre Apostoli le-au zisŭ: învăţaţi toate limbile *botezându-i* pre ei. Iată că întâi au pomenit' de învăţătură, apoi de botez': şi cu adevărat' mare daru are propovedanïïa cuvântului lui Dmnezeu, şi pentru celŭ *ce-l'* propoveduiaşte, şi pentru celŭ *ce-l'* ascultă: Şi, cât' pentru celŭ ce îl propoveduĭaşte. Chïïar arată Dmñezeu cum' *că-l'* are în locul' său zicând' aşa: cel' ce face vreadnic, din' nevreadnic', ca gura mea va fi. Iară cel' ce ascultă cuvântul' lui Dmñezeu, câştigă daruri care folosesc' şi sufletul' şi trupul'. Că pe suflet' îl păzeaşte în darul lui Dmñezeu, în petreacerea unïi vïeţi dhŏvniceşti, şi îl păzeaşte depărtat' de înfierbântarea patimilorŭ, şi roŏrează iuţimea gândului cu învăţături, pre cumŭ curatŭ ō zice aceasta Prorocul: în legea lui să va învăţa ziōa şi noaptea, şi va fi ca unŭ pomŭ săditŭ lângă izvoarăle apelōr'. Deci dând acest' fel' de puteare trupului, treace şi dă puteare şi sufletului: că aşa să veade Mŏysi, carele au petrecut' nemâncat' 40 de zile în muntele Sinaïi. Iată darŭ că a petreace 40 de zile nemâncatŭ. această puteare au luat' din ascultarea cuvântului lui Dmnezeu, după care să înplineaşte cuvântulŭ lui Dmnezeu ce zice: Cumŭ că nu va trăi cinevaş' numai cu pâine ci cu tot' cuvântul' ce iaste dela Dmnezeu. Deci întru acestaş' chip' fïind' propoveduirea cuvântului: şi văzând' cartea Chyrïacŏdromïŏnŭ, că coprinderea ei iaste propoveduirea cuvântului: Nu am trecutŭ cu vedearea, ci *înştiinţându-ne* că puţine să află de aceastea, am' pus' de au typărit, însă nu precum' au fost' izvodul' că am' găsit' multe greşăli şi pe la multe locuri nu să înţelegea, pentru care cercaţi' cărţile ceale tipărite mai denainte şi ceale de acum': şi de veţ' cunoaşte că iaste aşa nu cearem' altă cearere dela dragostea pravoslavïi voastre, fără numai să ne cunoaşteţi cum' că ne sârguim' pentru folosul' ōbştii, şi ŏstenealile noastre ca nişte părinţi iubitori de fii vă le dăruim', prïimiţi darŭ daru cu dragoste, că toţi vă veţi folosi.

Alŭ pravoslavïei voastre rugătoriu cătră
Dmñezeu GRIGORIE smeritul' mitropolitu'
al' Ungrovlahïei.

Cuprinsul, textul Cazaniilor şi al paginilor este identic cu al Chiriacodromionului din 1732. Primele 272 foi cuprind Cazaniile duminecale, iar restul dela 273—410 Cazaniile la sfinţi şi la praznice. Că ai în faţă două retipăriri deosebite îţi poţi da seama numai după unele frontispicii şi finale prin care se deosebesc şi prin faptul că ediţia aceasta din 1768, deşi are tot 32 de rânduri în paginile pline ca şi ediţia din 1732, literile sunt mai înghesuite de unde şi rândurile sunt mai scurte, având 11½ cm. pe când cele din Chiriacodromionul dela 1732 au lungimea de 12 cm. şi 2 milimetri.

7. *Cazania a doua dela Râmnic, 1781.*

S'a tipărit în folio mic cu *2 foi liminare şi 312 foi numerotate.*[267])

Tiparul e numai cu negru. Paginile sunt încadrate în chenar de linii. Are câte 34 rânduri pe paginile complete. Lungimea rândurilor este de 13½ cm.

Pe verso foii de titlu:

„Stihuri Poetice 5. Asupra Stemei prea Luminatului slăvitului, şi Blagocestivului, Iō Alexandru Ipsylantĭ Boevodŭ"

[267]) Bibl. Rom. Veche. Tom. II, pag. 271 (sub Nr. 445). Spune că s'a tipărit în folio cu „1 foaie liminară şi peste 310 foi numerotate." La biserica din Dank (Dânc) am găsit un exemplar complet. Din acesta se poate constata că are la început două foi nenumerotate şi 312 foi numerotate.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЕ

ЛА КЕ҃ · ДЕЗИЛЕ

АЛУЙ ДЕ҃КЕМВРІЕ

Ла слъвита ши лумината зи, анащерїй Дмнулуй
ностру Іс Хс,

Ромнуль Дмнезеу, зидиторюль ши
фъкъторюль атоатъ лумѣ, динь
тжй ау фъкуть пре Адамь ку тоа-
те дарурилe ѧподобить, ши тоа-
те ѧу дать пре воѧ луй. Датуѧу
минте слободъ нименѣ сънѹ бируѧскъ
куминтѣ ши ку воѧ луй. Датуѧу съ айбъ путѣ-
ре ка оунь ѧпърать престе тоате фъптурилe луй дм-
незеу. Датуѧу вїѧцъ фъръ боалъ ши фъръ ду-
рѣре, ши фъръ пъкате, ши фъръ де моарте.
Ши ѧкъ че ѧу май дать. Датуѧу вое съ мънжнче
динь тоци помїй Раюлуй (Фачере Кап. в. стї:
зї.) Нумай пуцинѣ ѧвъцътуръ че ѧу лъсать.

Nr. 90. — Cazania dela Bucureşti, 1768. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІИ

Че купринде ѫнсине Еѵангеліиле тълкуите але Думинечилор де престе Ан, ши ку Казаніиле Сунаѯарюлуй Празничилор ѫпрътещи, Ши але Сфинцилор челор Марй, а тоатъ: Луний де престе Ан. Каре акум сау Тупърит ѫн зилеле пре Луминатулуй Домн.

ІѠ АЛЕѮАНДРУ УѰИЛАНТЬ ВОЕВОДЬ

Ку благословента пре Сфинцитулуй Митрополит.

Кѵр ГРИГОРІЕ

Ши ку тоатъ Кіелтуяла сфинціеи сале Юбиторюлуй де Думнезеу:

Кѵр ФІЛАРЕТЬ.

Епіскопул Рѫмникулуй. Ѫ Сфинта Епіскопіе а Рѫмникулуй.

Дела Анул мѫнтуирій: аѰпа.

Сау Тупърит Де Климент Іеромонахул, Типографул Епіскопіей Рѫмникулуй. Ши де Попа Констандін Типографул Сфинтей Епіскопій Рѫмникулуй.

Nr. 91. — Titlul Cazaniei a doua dela Râmnic, 1781.

www.dacoromanica.ro

Sub acest text se află Stema, iar sub stemă stihurile:

Semnul Birui[n]ții cu carele moartea iaste că[l]cată,
Acumŭ și Corbulŭ în Peceata Valahïei î-[l] arată.
Înălțatului Domnŭ Alexandru Ipsilantĭ
Căruĭa stăpânirea aceștii Țări i s'au încredi[n]țat.
Armă spre descoperirea a toată reaōa viclenire,
Acelōrŭ ce să arată cu ne mulțămire.
Rugămŭ darŭ pre înpăratulŭ cereștii măriri
Alŭ întări în scaunulŭ aceștii stăpâniri.
Ca cu pace pre norōdŭ să ōcârmuĭască,
Și a-[l] protivnicilorŭ vicleșugŭ to[t] să-[l] biruĭască.

PREADOSLOVIE
cătră pravoslovniculŭ Cetitorĭu.

Pre cumŭ tupulŭ să ține cu hrana, așijderea și sufletulŭ cu Dmñezeeștile cuvi[n]te să hrănească, și crească curățindu-se de spinĭĭ păcatului și înflorindŭ rodurile ceale bine plăcute celui ce ne-au răscumpăratŭ cu Sângele Său, dinŭ robĭa întunearecului.

Deci de vreame ce de multe ōri și la ceale dinŭ afară lucruri, vedemŭ că po[r]nirea a fiește ce trebuință să pricinuĭește dinŭ arătarea și îndemnarea cu cuvântulŭ. Cu atâta mai vîrtosŭ sporescŭ în ceale dhovnicești ascultătorĭi cei bine Credi[n]cioș[i], cândŭ cuvântulŭ luĭ Dmñezeu de-a-pururea să trîmbițéză în inimile lorŭ: cândŭ întru îndestularea pânĭi vĭețĭi petrecŭ. Atuncĭ și Hs întru dînșii să sălășluĭaște și trupulŭ să face mortŭ despre păcatŭ (pre cum zice Pavel) ĭarŭ Dhulŭ vĭețuĭaște întru dreptate.

A să propovedui adevărul Ev[g]lïei de cei dinŭ rânduiala Besericească, iaste cea mai mare trebuință: Și a-l tăcea pre acesta, iaste cea mai mare ōsîndă. Și ce ōsîndă; ōsînda slugĭi carele au ascunsŭ talantulŭ Dmnului săŭ în pământŭ, și nu l'au negu-țătoritŭ pre dânsulŭ.

Derptŭ aceea, dinŭ porunca prea sfñțitulŭ nostru stăpân, Chyrĭu Chyrŭ Filaretŭ episcopulŭ Rimnïculuĭ, s'au datŭ în stambă această Dmñezeĭască carte, întru care să cuprinde Cazanïile Dumineciloru preste anŭ, arătândŭ fïește carea în sine tâlcuirea Ev[g]lïei Dumineciĭ, pentru mai bună înțeleagerea Norodului de obște.

Așijderea această carte cuprinde atâtŭ și ale Praznicilorŭ celorŭ înpărățeștĭ Cazanïi, câtŭ și petreaceera cea înaltă și plină de rîvnă Dmñezeĭască a Sfñțilorŭ ce au pătimitŭ pentru Mirele sufletelorŭ dela carele să și încununară, și fericirĭi ceĭi de veacĭ să făcură moșteanĭ.

A aceștĭĭa cărțĭ fiește care Dĭdahïe, la zĭoa sa a Ceti cu glasŭ luminatŭ întru adunarea norodulŭĭ besericescŭ, datori sîntemŭ; spre înțeleagerea ascultătorilorŭ, spre deșteptarea sufletelorŭ ametite de beția patimilorŭ. Și măcarŭ că să și află mulți de cei carïi cu greu prïimescŭ spre ascultare mântuitoarea propovedanïe, în-tunecată fïindŭ mintea lorŭ cu dulcețile trupeștĭ. Insă pentru ūnĭĭ ca aceștea mai vîrtosŭ să nu înceteaze cuvântulŭ mântuirĭĭ: Căcĭ întru cea de-a-pururea învățătură de mântuirea sufletelorŭ, Și înfricoșarea muncilorŭ de veacĭ, cărora vŏr fi moșteanĭ cei ce nu să părăsescŭ de răotățĭ; doară să vorŭ deștepta și ūnĭĭ ca aceĭa spre lumi-narea pocăinței.

Iarŭ a nu sĕ ceti întru adunarea Besearicĭi, Cazanïĭa a fiește cărïĭa Dumineci și zile ce să prăznuescŭ Praznicele ceale înpărățeștĭ. și Sfñțĭi cei ce s'au nevoitŭ

www.dacoromanica.ro

КАЗА́НІЕ

ЛА КЕ҃. ДЕЗИ́ЛЕ

А҆ЛЕ́ ЛꙊН ДЕКЕ́МВРІЕ.

Ла слъви́та шѝ Лꙋмина́та зѝ, а҆ На́щерїй Дм҃нꙋлꙋй

но́стрꙋ І҆с҃ Хс҃.

Ам҃нꙋль Дм҃незе́ꙋ, зидито́рюль шѝ фъкъто́рюль а҆то́атъ Лꙋмѣ, динь тѫ́ю а҆ꙋ фъкꙋ́ть пре А҆да́мь кꙋ то́ате да́рꙋриле ꙗ҆подоби́ть, шѝ то́ате ꙗ҆ꙋ да́ть пре во́ѧ лꙋй. Да́тꙋѧꙋ ми́нте сло́бодъ, ни́менѣ съ нꙋ бирꙋѧ́скъ кꙋ ми́нтѣ шѝ кꙋ во́ѧ лꙋй, Да́тꙋѧꙋ съ а҆́йбъ пꙋтѣ́ре ка оу҆нь ꙗ҆пъра́ть престе то́ате фъптꙋ́риле лꙋй Дм҃незе́ꙋ. Да́тꙋѧꙋ Вї́цъ фъръ бо́алъ шѝ фъръ дꙋрѣ́ре, шѝ фъръ пъка́те, шѝ фъръ де мо́арте. Шѝ ꙗ҆къ чѐ ꙗ҆ꙋ май да́ть; Да́тꙋѧꙋ во́е съ мънѫ́нче динь то́ци по́мїй Ра́юлꙋй (Фа́чере Ка́пь, в҃. сті́хь, з҃ї.) Нꙋ́май пꙋцинѣ ꙗ҆въцътꙋ́ръ ꙗ҆ꙋ лъса́ть. Чѝ шѝ а҆ча́ста нꙋ пентрꙋ а҆́лть пентрꙋ чева̀, нꙋ́май пентрꙋ съ кꙋно́аскъ къ а҆́ре шѝ е҆́ль май ма́ре пре Дм҃незе́ꙋ. Ꙗ҆́ръ е҆́ль ни́чи а҆чѣ́ѧ нꙋ ѡ҆аꙋ цинꙋ́ть, чѝ а҆ꙋ кълка́ть ꙗ҆въцътꙋ́ра лꙋй Дм҃незе́ꙋ. Пентрꙋ ка́ре лꙋ́крꙋ а҆ꙋ фо́сть гони́ть динь Ра́ю (Прекꙋ́мь ꙗ҆ръш

мър-

Nr. 92. — Cazania a treia dela Râmnic, 1781. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 237 v.

www.dacoromanica.ro

pentru Hs, Iată că cu totulŭ norodulŭ celŭ prostu vor petreace întru întunearculŭ neştĭinţeĭ. Datorĭu iaste darŭ şi fieştecarele Creştinŭ a supune auzulŭ său spre ascultarea Dmñezeeştĭi învĕţăturĭ, şi a plini Poruncile Mântuitorĭuluĭ, Carele către ūnĭi ca aceştea grăĭaşte: Fericiţĭ sântŭ cei ce audŭ cuvântulŭ luĭ Dmñezeŭ, şi-lŭ păzescŭ pre dânsulŭ.

Alŭ tuturōrŭ prea plecatŭ, Grigorĭe Ierodiaconulŭ
dinŭ Sfñta Epĭscopie a Rimnĭcului.

Sfârşitul Cazaniei dela 1781.

Foaie 311 r.:

„Purtătorĭu de Grijă fiindŭ Typografĭei: Chyrŭ Ioachimŭ Ieromonahulŭ, dinŭ Sfñta Mitropolie.“ [Pe f. 311 v., f. 312 r. şi v. are: *„INSEMNARE pentru toate Cazanĭile ce sântŭ în Cartea aceasta“*. La sfârşitul „Insemnării, pe f. 312 v.:

„Typăritu-s'au Această sfñtă şi Dmñezeĭască Carte, prinŭ ōsteneala Dĭorthosirĭi smeritului între Ierodĭaconi Grigorĭe Rĭmniceanūlŭ.

Cu smerenĭe darŭ te rogŭ dreptŭ Credinciosule Cetitorĭu, Cetin[d] pre această Carte, ūnde vei afla greşală, s'au în cuvinte s'au în slove, îndreptează cu blâ[n]deaţe ne posĭui[n]du-m', căcĭ' ōm' pătimaş' sân[t] şi eu, aşi[ĭ]derea ţinut de slăbicĭunea firĭi carea nu lasă pre nici ŭ[n] pământeanŭ a rămânea fără greşală: Iară celŭ boga[t] întru milă să te învre[d]nicească fericirĭi de veacĭ'.“

Se edosebeşte de ediţia anterioară dela Râmnic prin format şi numerotarea foilor. Formatul acesteia este mai mare.

Ediţia din 1748, urmând izvodului prim, dela Iaşi, 1643, a numerotat deosebi foile cu Cazaniile Duminecilor şi deosebi pe acele ce cuprind Cazaniile sărbătorilor.

Ediţia aceasta din 1781 are numerotarea în continuare.

Sfârşitul Cazaniilor duminecale (f. 202 v.) este arătat prin însemnarea: *„Sfârşitulŭ Cazanĭilōrŭ cu Dmñezeu sfñtulŭ alŭ Dumineculōrŭ de preste anŭ.“*

Cuprinsul şi textul Cazaniilor este identic cu acela al ediţiei din 1748. (56 Cazanii Duminecale şi 25 la sărbători.)

8. *Cazania a treia dela Râmnic, 1792.* Cartea aceasta de Cazanii nu este menţionată în Istoria Predicii la Români de episcopul Gh. Comşa. Intr'adevăr, lipsind primele două foi care cuprind titlul, stema Domnului Ţării şi predoslavia, a confruntare pripită te poae amăgi să o socoteşti drept ediţia din 1781. O deosebesc frontispiciile şi unele iniţiale. In rest, nu numai textul dar şi numerotarea foilor şi paginile sunt identice.

Are 34 de rânduri pe paginile pline. Lungimea lor este de 13½ cm. la fel cu ediţia din 1781.

S'a tipărit tot pe format în folio mic.

La început are două foi nenumerotate şi 312 foi numerotate dela 1—312. E tipărită numai cu negru.

www.dacoromanica.ro

Nr. 93. — Titlul Cazaniei a treia dela Râmnic, 1792.

www.dacoromanica.ro

Verso foii de titlu:

„Stihuri 5 Asupra Stemei prea Luminatului, slăvitului, şi Blagocestivului Domn, Iō Miahil Suţul Voevod."

STEMA

Iar sub stemă, stihurile:

„Semnul Birui[n]ţii cu carele moartea iaste că[l]cată
Acum şi Corbul î[n] Peceatea Valahieĭ î[l] arată.
Înălţatului Domnului nostru Mihail Voevod,
Căruia i s'au î[n]credinţat' acest Creştinesc' norod.
Armă spre descoperirea a toată reaōa viclenire,
A celor ce să vo[r] arătu cu ne-mulţămire.
Rugăm dar pre î[n]păratul cereştii măriri.
A-l î[n]tări î[n] scaunul aceştii stăpâniri.
Ca î[n] pace pre ţară cu fericire să ō cârmuiască,
Şi a[l] protivnicilor vicleşug tot să-l biruiască.

După cum se poate constata, stihurile sunt cele dela ediţia din 1781,adaptate la situaţie şi cu ortografia scuturată de „prisosul" lui în final.

Foaia a doua r. şi v.

PREDOSLOVIE

Cătră pravoslavnicul cetitoriu.

Precum trupul să ţine cu hrana, aşa şi sufletul cu Dmñezeeştile cuvi[n]te să hrăneaşte şi creaşte curăţindu-se de spinii păcatului, şi î[n]florind rodurile ceale bine plăcute celui ce ne-au răscumpărat cu sângele său din robia intuneareculuĭ.

Deci de vreame ce de multe ori şi la ceale din afară lucruri, vedem că pornirea a fieşte ce trebuinţă să pricinuiaşte din arătarea şi îndemnarea cu cuvântul. Aşişderea dar, şi mai vârtos, po[t] a spori î[n] ceale dhovniceşti, ascultătorii cei bine credi[n]cioşi, când cuvântul lui Dmñezeu deapururea să trâmbiţează î[n] inimile lor, când î[n]tru înedstularea pâinii vieţii petrec. Şi atunci şi Hs î[n]tru dânşii să sălăşluiaşte, şi trupul să face mort' despre păcat' (precum zice Pavel), iar duhul veţuiaşte î[n]tru dreptate. Pentru aceasta, a să propovădui adevărul Ev[g]liei de cei din rânduiala Besericească, iaste cea mai mare trebuinţă. Şi al tăcea pre acesta, iaste cea mai mare osândă. Şi ce osândă? Osânda slugii carele au scuns talantul Dmñului său în pământ, şi nu l-au neguţătorit.

www.dacoromanica.ro

Drept aceaia din porunca prea sfñţitului nostru stăpâ[n] Chyriu Chyr Filaret ce au stătut până după î[n]ceputul typăririi că[r]ţii aceştia, apiscop' Râ[m]nicului: Ani treisprezece, iar acum s'au înălţat în scaunul Mitropolìei U[g]grovlahiei. Am dat î[n] stambă această Dmñezeiscă carte, î[n]tru care să cuprind Cazaniile Duminecilor preste an', ce are fieşte carea î[n] sine tâlcuirea Ev[g]liei Dumineci, pentru mai bună î[n]ţeleagerea norodului de obşte. Aşijderea această carte cuprinde atât şi ale pra[z]nicelor celor î[n]părăteşti Cazanii cât şi din petreacerea cea î[n]altă şi plină de râvnă Dmñezeiască a unora sfñţi ce au pătimit pentru Mirele sufletelor, dela carele să şi încununară, şi fericirii cei de veaci să făcură moşteani. A aceştii cărţi fieştecare Didahie la zĭoa sa a ceti cu glas luminat' întru adunarea Norodului Besericesc' datori sântem. Spre înţeleagerea ascultătorilor spre deşteptarea sufletelor celor ameţite de beţia patìmilor. Şi măcar de să şi află muìţi de cei cari cu greu primesc spre ascultare mântuitoarea propovedanie, întunecată fiind mintea lor cu dulceţile trupeşti. Însă pentru unii ca aceştia mai vârtos să nu înceteaze cuvântul mântuirii. Căci întru cea deapururea învăţătură de mântuirea sufletelor lor, Şi înfricoşarea muncilor de veacì, cărora vor fi moşteani cei ce nu să părăsesc de răŭtăţi, doară să vor deştepta şi unii ca aceia spre luminarea pocăinţei. Iar a nu să ceti întru adunarea Besearicii Cazania a fieştecăria Dumineci şi zile ce să prăznuesc Praznicele ceale înpăraţeşti şi sfñţii cu ce s'au nevoit pentru Hs, Iată că cu totul norodul cel prost' vor petreace întru întunearecul neştiinţei. Datorĭu iaste dar şi fieşte carele creştin a suppune auzul său spre ascultarea Dmñezeeştii învăţături, şi a plini Poruncile Mântuitorului. Carele către unii ca aceştea grăiaşte. Fericiţi sânt cei ce aud cuvântul lui Dumnezeu, şi-l păzesc pre dânsul.

Al dreaptei credinţe[i] voastre următoriu, şi plecat.'

Grigorie Singhel', Râmniceanul.

Toate cele trei ediţii de Cazanii dela Râmnic (1748, 1781 şi 1792) după cuprins sunt identice, având 81 de Cazanii. Din aceste ediţii lipseşte Cazania la Sf. Ioan cel nou dela Suceava, în schimb au Cazanie la Sf. Climent. Prin aceasta se deosebesc de cuprinsul Cazaniei lui Varlaam şi al celorlalte retipăriri.

Ediţia aceasta din 1792 are la sfârşit, pe f. 312 v. după cuprins, următoarea însemnare:

„Typăritu-s'au Această Sfñtă şi Dmñezeiască Carte, prin osteneala Diorthosirii smeritului între Ieromonah[i] Grigorie Singhelul Râmniceanul.

Cu smerenie dar te rog drept' Credinciosule Ceitotrĭu, Cetind pre această Carte, unde vei afla greşală, sau în cuvinte, sau în slove, îndreptează cu blândeaţe neponosluindu-m', căc[i] om' pătimaş sânt şi eu, aşijderea ţinut' de slăbiciunea firii, carea nu lasă pre nic[i] un pământean' a rămânea fără greşală, Iară cel bogat întru milă să te învrednicească fericirii de veac[i].“

www.dacoromanica.ro

КАЗАНІЄ

ЛА КЕ. ДЕЗІЛЕ

АЛЕ ЛꙊН ДЕКЕМВРІЄ

Ла Сфѫнта шй Лꙋмината зй, а Нащерїй Дмнлꙋй

нострꙋ Їс Хс.

Дмнꙋл Дмнезеꙋ, зидиторюл шй фѫкѫторюл атоатѫ лꙋмѣ, дин тѫю аꙋ фѫкꙋт пре Адам кꙋ тоате дарꙋриле ꙟподобит, шй тоате лаꙋ дат пре воїа лꙋй, Дѫтꙋїаꙋ минте слободѫ нїменѣ сѫ нꙋ бирꙋїаскѫ кꙋ минтѣ шй кꙋ воїа лꙋй, Дѫтꙋїаꙋ сѫ айбѫ пꙋтере ка сѫ ꙟпѫрѫцѣскѫ престе тоате фѫптꙋриле лꙋй Дмнезеꙋ. Дѫтꙋїаꙋ віацѫ фѫрѫ боалѫ шй фѫрѫ дꙋрере, шй фѫрѫ пѫкате, шй фѫрѫ де моарте. Шй ꙟкѫ че їаꙋ май дат? Дѫтꙋїаꙋ вое сѫ мѫнѫнче дин тоцй помїй раюлꙋй (Фачере, Кап. в. стіх, зі.) Нꙋмай пꙋцинел дꙋлцѫцѫтꙋрѫ їаꙋ лѫсат. Чй шй ачаста нꙋ пентрꙋ алт пентрꙋ чева, нꙋмай пентрꙋ сѫ кꙋноаскѫ кѫ аре шй ел май маре пре Дмнезеꙋ. Їарѫ ел ничй ачѣїа нꙋ оаꙋ цинꙋт, чй аꙋ кѫлкат дꙋлцѫцѫтꙋра лꙋй Дмнезеꙋ. Пентрꙋ каре лꙋкрꙋ аꙋ фост гонит дин Раю (Пре кꙋм мѫрꙋ-

мѫр-

Nr. 94. — Cazania a treia dela Râmnic, 1792. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 237 v.

www.dacoromanica.ro

9. *Cazania dela Buzău, 1834.* Episcopul Chesarie al Buzăului tipăreşte la anul 1834, în Buzău: „*Cazanii ce cuprind în sine Evangheliile tâlcuite ale Duminicilor de preste an. şi cu Cazaniile Sinaxarului Praznicelor Impărăteşti, şi ale sfinţilor celor mari, a 12 luni de preste an. Care mai îndreptându-se atât la vorbă, fiind cea veche foarte proastă, cât şi la noimi în multe locuri aflându-se greşite, s'a tipărit acum în zilele Frealuminatului şi Preaînălţatului nostru Domn a toată Ţara Românească.*"

Această Cazanie încă este retipărire după Varlaam — spune Gh. Comşa în Istoria Predicei la Români.[268]) Din referinţele bibliografice şi din trimiterile ce le face la această retipărire urmează că Gh. Comşa a avut la îndemână exemplare din ea.

Cu privire la Cuprins, constată următoarele deosebiri între Cazania lui Varlaam şi retipărirea lui Chesarie dela Buzău, 1834. Aceasta din urmă are în plus, faţă de a lui Varlaam „Inainte cuvântările" la toate Cazaniile duminecale şi 6 Cazanii:

1. A doua la Inviere; 2. a doua la Naşterea Domnului; 3. a doua la Botezul Domnului; 4. la Sf. Ecaterina; 5. la Sf. Constantin şi Elena şi 6. la Sf. Ilie. Deci cuprinde în total 81 de cazanii.

Prefaţa Cazaniei dela Buzău este nesemnată.

10. *Cazania dela Sibiu, 1850.* Asupra acestei retipăriri Gh. Comşa, în lucrarea sa citată mai sus ne dă următoarele referinţe: „Cazania lui Chesarie dela Buzău s'a retipărit fără nicio modificare în anul 1850 la Sibiu în tipografia lui Gheorghe Closius, sub titlul: „Cazanii ce cuprind în sine sfintele Evanghelii tâlcuite ale Duminicilor de preste tot anul şi cu Cazaniile Sinaxariului la toate Praznicile Impărăteşti.'

Sub titlu este indicat că tipărirea e făcută după „isvodul" dela Buzău întocmai, căci toate Cazaniile dela 1834 ale lui Chesarie au ars în 23 Martie 1847 la Bucureşti. Ş'a retipărit cu cheltuiala „Dumnealor' Iosif Romanov şi Comp. librieri româneşti din Bucureşti...

In ambele Cazanii, adecă în cea dela 1834 şi 1850, la sfârşit se găseşte o cuvântare pentru Paşti, care nu se află la Varlaam." [269])

Retipărirea dela Sibiu, 1850, cu cheltuiala „Dumnealor Iosif Romanov şi Comp. este întâia ce apare datorită unei iniţiative dinafară de oficialitatea bisericească.

11. *Cazania dela Bucureşti, 1858.* La anul 1858 apare la Bucureşti o nouă retipărire după Cazania lui Varlaam, tot „Cu cheltuiala Dumnealor *Iosif Romanov* şi Comp."

Faţă de ediţia din 1850 aceasta apare sporită cu alte trei cazanii şi cu Viaţa sf. mucenic Ioan Românul († 1662) aşa cum se arată în însuşi textul titlului.

Primele două foi dela început sunt nepaginate.

Titlul cărţii e tipărit în trei culori. Chenarul şi două rânduri din text, anume: „*Sfintele Evanghelii tâlcuite*" şi „*Măriţi sale prinţului*" sunt tipărite cu albastru. Restul cu roşu şi negru aşa cum se vede în clişeul Nr. 95.

Pe verso foii de titlu are icoana Invierii Domnului înfăţişată ca pogorîre în iad.

Pe f. II r. are următoarea:

---

[268]) Pag. 138.

[269]) Gh. Comşa: Ist. pred. la Români, pag. 139—140.

www.dacoromanica.ro

KAZANIĬ

че копрind ѧn cine

СФІNТЕЛЕ ЕВАNГЕЛІЇ ТѪЛКѸІТЕ

але Dѹminічелор de престе an, ші

KAZANIIЛЕ СІNАКСАРІЛОР

ла Праzнічіле ѧmпърътещї ші але сфінцілор челор
марї din 12 лѹнї але anѹлѹї, ла каре с'аѹ adaoc
KAZANIA СФ. DIMITPIE БАСАРАБОВ.
„ СФІNТЕЇ ФІЛОТЕЇ, de ла Арцеш.
„ СФ. NIKODIM чел сфінціт че се а-
флъ ла monастіреа Бістріца de песте Олтѹ, ші
Віїаца Сф. mѹченік IOAN РОМѪNѸЛ.

Акѹm тіпърітъ ѧnтр'ачеста'шї кіп ѧn zілеле

МЪРІІ САЛЕ ПРІNЦѸЛѸЇ

АЛЕКСАNDРѸ D. ГІКА,

КАЇМАКАМѸЛ ЦЪРІЇ РОМЪNЕЩЇ.

Кѹ келтѹеала Dѹmпеалор IOСІФ РОМАNОВ ші Комп.

БѸКѸРЕЩЇ.

Тіпографіа Націоналъ а Dѹmпеалор IOСІФ РОМАNОВ ші Комп.
1858. Аѹгѹст 1.

Nr. 95. — Titlul Cazaniei dela București, 1858.

www.dacoromanica.ro

INAINTE CUVÂNTARE

Către toți drept-credincioșii Creștini, câți vor citi această sfântă Cazanie, și la câți vor asculta-o, Dumnezeu Domnul nostru Iisus Hristos să le dea mântuirea sufletelor lor.

De demult în Legea veche mulți din cei mai aleși bărbați avându-și inimile curate, și însuși fiind vase mai înainte gătite spre priimirea darului Duhului sfânt, fără să aibă ajutorul cel din Scripturi, fiindu-le cu îndestulare din locul Cărților, darul cel avea lăcuind în sufletele lor, s'au învrednicit, de au văzut pre Dumnezeu, și cu dânsul au vorbit față către față, ca cum ar vorbi cine-vași cu prietenii săi, așa au fost, Noe, Avraam, și cei născuți dintr'ânsul, așa Iov și Moisi, cu aceștia Dumnezeu n'au vorbit prin Scripturi, ci însuși prin sine, găsindu-le a lor minte curată de toată spurcăciunea, iar după ce firea omenească au început a slăbi, și s'au făcut oamenii nevrednici de a se lumina mintea lor cu darul lui Dumnezeu spre cunoștința poruncilor lui, iubitorul de oameni Dumnezeu și învățându-se fieș-care adevărul, să nu se amâgească de patimi, nici de tot să se strice năravurile lor, și să cază cu mintea în moliciunea trândăvii cei vătămătoare de suflet, abătându-se și înstrăinându-se dela voile lui Dumnezeu, și umblând în căi neumblate. Așa dar neputincioasa omenire au avut trebuință de cetire, de scripturi și de cărți tipărite, această trebuință simțindu-o și acel ce întâiu și întâiu, care a alcătuit această sfântăCarte, ce se numește Cazanie care cuprinde în sine de tot felul de învățături mai dulci decât mierea și fagurul, precum zice Psalmistul și proorocul David la Psalmii săi cei însuflați de Duhul sfânt. Acei, dar toți voi credincioșilor Hristiani priimiți-o cu evlavie în sfintele Biserici, și în case, cetiți-le, ascultați-le, ca să vă aflați mântuirea cea vecinică. cinstiți, părțile bisericești, adică pe Preoți, ca unii ce au jugul cel greu, spre a da seama de turma sa înaintea scaunului lui Dumnezeu, iubiți-vă unii cu alții, mângâiați-vă la nevoi, păziți casa Domnului, care este Biserica, nu vă pizmuiți, nu vă aprindeți casele unu la altu, ca să nu trimită Dumnezeu mâniia sa asupra voastră, după cum a trimis'o asupra Sodomii și Gomorii. De veți fi buni, și Dumnezeu va fi bun cu voi, iar de nu, vă va trimite mâniia sa, și-ți va lua boul, vaca, și altele dela iezle, în sfârșit, pentru păcatele noastre și toate ale noastre mai pre urmă focul Gheenii ne va înghiți, dacă învățăturile lui nu vom păzi, zice Domnul. Rugați pre Dumnezeu și pentru cei ce s'au ostenit de au alcătuit această sfântă Carte, urmând toate cele de sus, și veți auzi dela Dumnezeu: Fericiți cei ce aud cuvântul lui Dumnezeu, și-l păzesc pre dânsul, Amin!"

Pe verso foii a II-a are, la mijloc în medalion, chipul Mântuitorului, având de jur împrejur cetele sfinților.

Paginile 1—261 cuprind cazaniile duminecale al căror sfârșit este arătat prin textul: *„Sfârșitul Cazaniilor Duminecilor celor de preste an."*

Urmează dela pagina 262—426 Cazaniile Praznicelor împărătești și ale sfinților celor mari.

La sfârșitul acestora pe paginile 427—429 se află *„Cuvânt pentru sărbători care se va ceti în sărbătorile Paștilor."*

Paginile (430 și 431) ce cuprind „Insemnarea pentru toate cazaniile ce sânt în cartea aceasta" nu sunt numerotate.

Pe ultima pagină are următoarele stihuri și însemnări:

www.dacoromanica.ro

Ceteşte-mă pre mine o creştine!
Cartea zice dela sine.
Ceteşte-mă cu luare aminte,
Şi cu osârdie fierbinte.
Că dacă cu dragoste mă vei iubi,
Şi des mă vei unelti,
Vei vedea cum sfinţii s'au nevoit,
Şi pre draci au biruit,
Şi au câştigat cereasca împărăţie,
Odihna cea de vecie.
Iar dacă şi cuvintele ce-s în mine,
Le vei lua în minte bine,
Te vei învăţa minuni cereşti,
Şi laude Dumnezeeşti
De unde vei lua mult folos,
Dela Mântuitorul Hristos.
Iar de vei afla în mine ceva lipsire,
Şi greşăli în tipărire,
Nu-s vrednică eu de prihănit,
Ci cei ce m'au tipărit,
Insă tu iubite frate!
De pofteşti sfânta dreptate,
Indreptează ce grăeşti(?) = găseşti
Pre nimeni să nu prihăneşti.
Că şi tu eşti neputinţii supus,
Ca şi cei arătaţi mai sus,
Unul, pentru altul vă rugaţi,
Ca raiul să câştigaţi [270]).

Slavă, cinste, şi închinăciune, celui în Treime unuia Dumnezeu, carele ne-a ajutat după început de am ajuns şi sfârşitul.

Iar cei ce vă veţi întâmpla a ceti bucuraţi-vă în Domnul, şi vă rugaţi pentru noi, şi ce greşală veţi afla îndreptaţi cu Duhul blândeţelor, nepuindu-ne în ponos. Că precum este cu neputinţă omului a nu păcătui, întru acestaş chip şi Tipografului a rămânea fără greşală.

Precum cei streini doresc moşiia să-şi vază,
Când sânt într'altă Ţară de nu pot să şază,
Şi ca cei ce-s pre mare bântuiţi de furtună,
Şi roagă pre Dumnezeu de linişte bună,
Aşa şi Tipograful de a cărţii sfârşire,
Laudă neîncetat dă şi mulţumire.

A cela care a asudat,
Litere de a aşezat,
L'astă carte mult sfinţită,
E persoana iscălită,
Tipograf român curat
Ce d'ast rod s'a bucurat,
Şi vrea drept răsplătire,
Numai dulcea pomenire.

Iorgu Georgorgiescu.

Formatul acestei cărţi este în folio mare. Are câte 45 de rânduri pe pagină. Lungimea rândurilor este 17 cm. şi 8 mil. Inălţimea textului e de 29 cm. şi 7 mil. Tiparul este foarte îngrijit. Citatele din Sf. Scriptură sunt indicate în note subliniare.

Ca ornamentaţie are patru frontispicii, care se repetă la unele cazanii şi câteva iniţiale bogat înflorate.

Afară de textul din titlu şi cel din fruntea prefosloviei nu mai are tipărit cu roşu decât în pagina primă, patru rânduri şi două iniţiale, restul în întregime este numai în negru.

Această Cazanie are cel mai bogat cuprins. Anume, are 55 Cazanii Duminecale. Deci cu una mai mult decât Cazania lui Varlaam, întrucât la Invierea Domnului are două Cazanii.

La Praznice împărăteşti şi la Sfinţi are 30 de Cazanii, adică cu 9 mai mult decât Cazania lui Varlaam. Aceste Cazanii sunt:

---

[270]) Aceste stihuri se găsesc şi în Cazania dela Bucureşti, 1828, (Vezi Bibl. Rom. Veche, Tom. 3, pag. 573—4).

www.dacoromanica.ro

KAZANIE

ЛА 25 DE ZIЛE AЛE ЛȢI DEKEMBPIE

ла слъвіта ші лȣміната ȝі а Нащерії Домнȣлȣї нострȣ Ісȣс Хрістос.

Домнȣл Дȣмнеȝеȣ, Зідітор ші Фъкътор а тоатъ лȣмѣ, ꙟнтѫіȣ ȝідінд пре Адам л'а ꙟмподобіт кȣ тоате дарȣріле, ші тоате і ле-а дат дȣпре воіа лȣї, 'ї-а дат лȣї мінте слободъ ка німенѣ съ нȣ'л бірȣїаскъ, 'ї-а дат съ аїбъ пȣтере ка ȣн ꙟмпърат престе тоате фъптȣріле лȣї Дȣмнеȝеȣ, 'ї-а дат віїаца фъръ де боалъ, фъръ де дȣрере, фъръ де пъкате ші фъръ де моарте, ші ꙟнкъ оаре че 'ї-а маї дат? 'ї-а дат лȣї вое съ мънѫиче дін тоцї помії Раїȣлȣї, фъръ нȣмаї дін помȣл кȣнощінції а ръȣлȣї ші а бінелȣї, съ нȣ мънѫиче [1]). Пȣцінъ ꙟнвъцътȣръ 'ї-а лъсат, ші мікъ порȣнкъ 'ї-а дат, чі ші пре ачѣста нȣ пентрȣ алт чева, чі нȣмаї пентрȣ ка съ кȣноаскъ ші ел, къ аре маї маре пре Дȣмнеȝеȣ, ꙟнсъ ел нічї пре ачеѣ нȣ о а цінȣт, чі о а кълкат дефъїмѫндȣо. Пентрȣ ачеѣ с'аȣ іȝгоніт дін Раїȣ, ші с'аȣ ліпсіт де тоате бȣнътъціле ачелѣ, прекȣм съ скріе ла картѣ фачерії [2]): Німенѣ пре ел нȣ л'а смінтіт, німенѣ нȣ л'а іȝгоніт дін Раїȣ, ꙟнсȣші ел пентрȣ грешала са с'а іȝгоніт, ші с'а ліпсіт де слава лȣї Дȣмнеȝеȣ, къȝѫнд пре ачест пъмнѫт блестемат, ші ꙟнкъ нȣ 'ї-а ажȣнс атѫт, чі ла маї мȣлте ръȣтъцї ꙟнторкѫндȣсе, а ꙟнчепȣт а фаче ȣчідерї, кȣрвії, върсърї де сѫнцє, скѫрнъвії, вражбе, ші тоате лȣкрȣріле діаволещї, ꙟнкъ ші алта маї рѣ де кѫт ачестѣ, къ нȣ се ꙟнкіна нічї лȣї Дȣмнеȝеȣ, чі ідолілор челор мȣцї, ші сȣрȝї, піетрілор, ші лемнелор се ꙟнкіна, ші нȣмаї пȣтѣ съ кȣноаскъ пре Дȣмнеȝеȣ, нічї пȣтѣ прічепе, къ дака фъптȣріле лȣї Дȣмнеȝеȣ сѫнт атѫт де лȣмінате ші де фрȣмоасе, прекȣм есте соареле ші стелеле, дар кȣ кѫт маї вѫртос ва фі ачела, кареле а ȝіс нȣмаї ші с'аȣ фъкȣт, н'а пȣтȣт кȣноаще, къ дака соареле, кареле есте ȝідірѣ лȣї Дȣмнеȝеȣ стрълȣчеще атѫт, кȣ кѫт маї вѫртос ва стрълȣчі ȝідіторȣл, ші дака пъмѫнтȣл, кареле есте фъкȣт де дѫнсȣл, ші не ціне пре ноі пре тоцї

1). Фач. 2. 17. 2). Фач. 3. 7. 23.

Nr. 96. — Cazania dela Bucureşti, 1858. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

www.dacoromanica.ro

1. La 27 Octomvrie a Sf. Cuviosului Dimitrie Basarabov. — 2. La 25 Noemvrie a Sf. Ecaterina. — 3. La 7 Decemvrie a Sf. Filofteia dela Curtea de Argeş. — 4. La 26 Decemvrie, a Cuviosului Nicodim cel sfinţit. — 5. A doua iarăşi la Naşterea Domnului. — 6. A doua iarăşi la Botezul Domnului. — 7. La 9 Martie a Sfinţilor 40 de Mucenici. — 8. La 21 Maiu a Sf. Constantin şi Elena. — 9. La 20 Iulie a Sf. proroc Ilie.

Afară de aceste cazanii mai cuprinde „Viaţa sfântului mucenic Ioan cel din ţara Românească carele a mărturisit la anul a 1662, Maiu 12. Scrisă de Ioan Cariofil, ce a fost logofăt mare al Bisericii celei Mari, Rumâneşti acum tălmăcită din Martirologhion acum ce s'a tipărit de curând."

Cuvântul acesta hagiografic se află la pagina 280—281, între Cazaniile la 26 Octomvrie şi 27 Octomvrie. La pagina 377 e indicat iarăşi după Cazania la 23 Aprilie cu trimiterea înapoi la pagina 280, dar în Cuprins e arătată tot la pagina 377.

La sfârşit şi înainte de Cuprins are amintitul cuvânt la Paşti.

După izvoarele pe care le-am putut avea la îndemână, Cazania aceasta dela 1858 este ultima retipărire cu chirilice după Cazania lui Varlaam.

12. *Cazaniile lui Varlaam.* Ediţie şcolară, Bucureşti, Socec, 1894. Pagini 238 în format 12°.

Gh. Comşa în Istoria predicei la Români, spune textual că: „Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor aprobă în anul 1903 o ediţie şcolară a unor predici din Cazania lui Varlaam. In temeiul acelei aprobări apare în 1903 broşura: „Cazaniile lui Varlaam" în format 8° pe 238 pagini" [271]).

Rectificăm această aserţiune în sensul că retipărirea dela 1903 este a doua ediţie a celei din 1894 pe care Comşa nu o menţionează. Am avut la îndemână ambele ediţii.

Atât după Cuprins cât şi ca format sunt identice. Ediţia din 1894 are pe coperta exterioară data de 1895.

La început pe paginile 3 şi 4 cuprinde o scurtă notiţă biografică despre Mitropolitul Varlaam. Urmează Cazaniile la:

1. Dumeneca Fariseului şi a Vameşului; 2. Dumeneca lăsatului cărneĭ; 3. Dumeneca lăsatului brânzeĭ; 4. Invăţătură la Dumeneca întâĭ a svêntului post celuĭ mare; 5. Dumeneca a treĭa sĕptămână în post; 6. La Dumeneca Florilor, a şésea în post; 7. Invĕţătură la Joĭ marĭ, noaptea spre vineri, pentru muncile Domnuluĭ nostru luĭ Is. Chr. .... 8. La slăvita şi luminata zi a înviereĭ Domnuluĭ nostru Is. Ch. ...; 9. La Dumeneca a treĭa după paştĭ învăţătură pentru Mironosiţe. 10. La Dumeneca a patra după Paştĭ; 11. La Dumeneca a cincea după Paştĭ; 12. La zua cea slăvită, când s'au înălţat de pre pământ în cerĭu, Domnul nostru Is. Chr.; 13. În cinci zeci de zile după Paşcĭ; 14. La Dumeneca mare; 15. Dumeneca a treĭa; 16. Dumeneca a opta; 17. Dumeneca a unsprăzecea; 18. Dumineca a cincisprăzecea; 13. Dumeneca a şaseasprezece; 20. Dumeneca a noua-spre-zece; 21. Dumeneca a două zeci şi una; 22. Dumeneca a doăzecĭ şi doaă.

23. Luna Octovrie în doaă zeci şi şése de zile,...; 24. Luna Iunie în douăzeci noaă de zile; 25. Măceniea svĕntuluĭ şi slăvituluĭ mucenic Ioan Noveĭ dela Suceavă ce sĕ prăznueşte Joĭ după Rusaliĭ şi 26. Luna Octovre în patru-spre-zece zile...

Prin urmare cuprinde 26 de Cazanii din cele 75 ale lui Varlaam şi nu 27 cum a afirmat Gh. Comşa în lucrarea sa.

Exceptând dimensiunile meschine, după care tineretul şcolar căruia i-a fost destinată nu şi-a putut face decât o idee parodie despre monumentala Cazanie a lui Var-

[271]) Pag. 193.

www.dacoromanica.ro

laam, acest extras, după cât se pare întâiul cu litere latine, este relativ fidel originalului. Transcrierea nu s'a făcut însă pe temeiul unor principii bine stabilite. De aci o serie de inconsecvenţe. Unele se pot observa chiar şi în titlurile Cazaniilor arătate mai sus.

Cuvintele arhaice şi unele slavonisme le explică în note subliniare. Dar şi aci, de exemplu cuvântul „*spodobéscă*“ (apg. 26, rândul 3) îl redă în notă prin:

AUTORII ROMÂNI
VECHI ŞI CONTIMPORANI

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATA DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNEI PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

CAZANIILE

LUI

VARAAM

BUCURESCI
Editura LIBRĂRIEI SOCECU & Comp.
1894.

Titlul retipăririi după Cazania lui Varlaam,
Bucureşti, 1894.

„*preamărească*“ iar „*spodobit*“ (pag. 29, rândul 20) îl redă prin „*învrednicit*“. Înţelesul exact este acesta din urmă. Aşa îl mai întâlnim la pagina 226 („*spodobişi*“ = „*că m'ai învrednicit*“)). Cuvântul „*măciteliĭ*“ deasemenea îl redă cu două sensuri. La pag. 27 „*măciteliĭ*“ = „*tiranii*“, iar la pag. 56, „*măciteli*“ = „*mugitori, dobitoci*“.

13. *Cazania dela Bucureşti, 1898.* Aceasta este cea dintâi retipărire cu litere latine ce cuprinde în sine Cazania lui Varlaam în întregime.

S'a tipărit pe format în 4⁰ cu literă mittel, pe 658 pagini, având câte 33 de rânduri pe paginile pline. Paginile sunt încadrate în cehnare de linii combinate cu ornamentaţii şi tipărite cu roşu.

www.dacoromanica.ro

CAZANII

CE CUPRIND IN SINE

EVANGELIILE TÎLCUITE ALE DUMINICILOR DE PRESTE AN

ŞI CU

CAZANIILE SINAXARULUĬ PRAZNICILOR ÎMPĔRĂTEŞTĬ

ŞI ALE

SFINŢILOR CELOR DE PRESTE AN

TIPĂRITE

În ḑilele Prea Înălţatului şi Iubitorului de Christos Regelui nostru

CAROL I

Cu binecuvîntarea Sfîntului şi Indreptătorului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale Române

După cele date la lumină in Sfînta Episcopie. a Rômniculuĭ Noului Severin pe vremea fericitului episcop Filaret la anul mântuirei 1781.

BUCUREŞTI.

Tipo-Litografia Cărţilor Bisericeşti.

1898

Nr. 97. — Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1898.

www.dacoromanica.ro

Ornamentația cărții o formează: Pe verso foii de titlu icoana Mântuitorului ca judecător. La sfârșitul Cazaniei dela Sâmbăta cea mare (pag. 104), ca final, are icoana punerii în mormânt iar la Cazania Invierii (pag. 105), ca frontispiciu, are icoana Invierii Domnului.

La începutul câtorva Cazanii mai are unele ornamentații dar fără nicio valoare artistică. Mai are apoi inițiale, tipărite în două culori. Unele au corpul tipărit cu roșu și ornamentația cu negru, iar altele invers, corpul inițialei cu negru și ornamentația cu roșu. Inițialele alineatelor sunt tipărite toate cu roșu.

Titlurile mari și cele din textul Cazaniilor deasemenea sunt tipărite cu roșu ca și în ediția princeps a lui Varlaam.

Textul cazaniilor reproduce, împreună cu predoslovia, ediția dela 1781, cu disparerte îndreptări gramaticele și adaptări fonetice.

Cazaniile duminecale cuprind 426 de pagini. Sfârșitul lor este indicat prin:

„CU DUMNEDEU SFÎNTUL SFÎRȘIT CAZANIILOR DUMINICILOR DE PRESTE AN" tipărit cu roșu.

Inceputul Cazaniilor la sfinți și praznice este arătat prin titlu deosebi (pag. 427): „CAZANIILE SINAXARIULUI PRAZNICILOR IMPERĂTEȘTI ȘI ALE SFÎNȚILOR CELOR DE PRESTE AN", tipărit cu negru. Cazaniile praznicelor se sfârșesc la pagina 652. Pe pagina 653 are tipărită următoarea însemnare:

„Potrivit ordinului No. 156/1898 al Sfîntului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, aceste Cazanii s'au tipărit după cele date la lumină în Sfînta Episcopie a Râmnicului Noului Severin pe vremea fericitului episcop Filaret la anul mîntuirei 1781.

Pe pagina 654—656 se reproduce aici începutul și sfârșitul cărței de Cazanii tipărită la 1781.

Ierodiaconul Grigorie Râmniceanul, îndreptătorul Cazaniilor tipărite la 1781, a avut înainte și „Cartea românéscă de învățătură ... di în multe scripturi tîlmăcită, di în limba slovenéscă pre limba românéscă. De Varlaam mitropolitul de țara Moldovei. In tiparul domnesc. In Iași ... 1643."

Privind la colecția de Cazanii din 1643 și la cea din 1781, se constată: Cazania pentru sfîntul, slăvitul și marele mucenic Ión cel Nou dela Suceava, din „Cartea" Mitropolitului Varlaam, lipsește din colecția dela 1781; însă acésta are mai mult următoarele șépte Cazanii, ce lipsesc din colecția dela 1643: a dóua Cazanie la Crăciun, Bobotează, Paști și Rusalii, Cazaniile dela 25 (24) Noembre, 9 Martie și 20 Iulie.

Textul care a servit de bază la publicația de față a fost luat dela Sfînta Biserică din comuna Runcu, județul Gorj, dat fiind de Părintele Paroh Constantin Runcanu prin mijlocirea Părintelui Vasile Aposteanu din Bîltișóra, județul Gorj.

Pr. CONST. CHIRICESCU,
din comuna Topești, județul Gorj,
Profesor la Facultatea de Teologie din București și director al Tipografiei Cărților Bisericesti. 15/27 Decembre 1898.

Acéstă carte, potrivit Deciziunei Sfîntului Sinod din ședințe dela 3/15 Noembre 1897, s'a văzut de P. P. S. S. Episcopi: Athanasie al Hușilor și Gherasim al Argeșului după ce s'a revăzut și îndreptat de mine".

www.dacoromanica.ro

CAZANIE

LA 25 DECHEMVRIE

La slăvita și luminata ḑi a Nașterei Domnuluĭ nostru Iisus Christos.

Domnul Dumneḑeŭ, Ziditorul și Făcĕtorul a tótă lumea, d'intâiŭ a făcut pre Adam cu tóte darurile împodobit, și tóte ĭ-a dat pre voea luĭ. Datu-ĭ-a minte slobodă, niminea să nu biruĭască cu mintea și cu voea luĭ. Datu-ĭ-a să aĭbă putere ca un împĕrat preste tóte făpturile luĭ Dumneḑeŭ. Datu-ĭ-a viață fără bólă, fără durere, fără păcate și fără de mórte. Și încă ce-ĭ-a maĭ dat? Datu-ĭ-a voe să mănânce din toțĭ pomiĭ raĭuluĭ [1]). Numaĭ puținea învĕțătură ĭ-a lăsat, dar și acésta nu pentru alt ce-va, ci numaĭ pentru ca să cunóscă că are și el maĭ mare pre Dumneḑeŭ. Dar el nicĭ pre aceea nu o a ținut, ci a călcat învĕțătura luĭ Dumneḑeŭ; pentru care lucru a fost gonit din raĭŭ [2]). Nimenea nu l'a smintit, nimenea nu l'a izgonit din raĭŭ; însușĭ pentru greșala sa s'a izgonit, s'a lipsit de mărirea luĭ Dumneḑeŭ și a căḑut pre acest pământ blestemat.

Nu ĭ-a ajuns cu atâta, ci maĭ multe rĕutățĭ s'a întors a face omul după aceea: ucideriĭ, curviĭ, vărsărĭ de sânge, vrajbe; tóte lucrurile diavoluluĭ le făcea omul. Și încă alt maĭ rĕŭ decât acestea, că nu se închina nicĭ luĭ Dumneḑeŭ, ci idolilor celor muțĭ și

[1]). Facere 2, 17.
[2]). Facere 3, 7.

www.dacoromanica.ro

CAZANII

CE CUPRIND ÎN SINE

EVANGHELIILE TÂLCUITE ALE DUMINICILOR

DE PRESTE AN

ŞI CU

CAZANIILE SINAXARULUI PRAZNICILOR ÎMPĂRĂTEŞTI

ŞI ALE

SFINŢILOR CELOR DE PRESTE AN

TIPĂRITE

În zilele Prea înălţatului şi iubitorului de Hristos Domnul nostru

CAROL I

REGELE ROMANIEI

Cu aprobarea şi binecuvântarea Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale Române.

După cele date la lumină în Sfânta Episcopie a Râmnicului Noului Severin la anul 1781

EDIŢIA II-a

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI

1911.

Nr. 99. — Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1911.

www.dacoromanica.ro

ude şi cu cântări îngereşti s'a aşezat împreună cu toţi Sfinţii cei din veac; ci şi după moarte minuni fără de număr făcând, nu încetează a face şi până în ziua de astăzi întru slava Tatălui celui fără de început a Fiului şi a Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CAZANIE

LA 25 DECHEMVRIE

La slăvita şi luminata zi a Naşterei Domnului nostru Iisus Hristos.

Domnul Dumnezeu, Ziditorul şi Făcătorul a toată lumea, dintâiu au făcut pre Adam cu toate darurile împodobit, şi toate i-au dat pre voia lui. Datu-i-a minte slobodă, nimenea să nu-l biruiască cu mintea şi cu voia lui. Datu-i-a să aibă putere ca un împărat preste toate făpturile lui Dumnezeu. Datu-i-a vieaţă fără boală, fără durere, fără păcate şi fără de moarte. Şi încă ce i-a mai dat? Datu-i-a voie să mănânce din toţi pomii Raiului (Fac. II, 17). Numai puţina învăţătură i-a lăsat, dar şi aceasta nu pentru altcevà, ci numai pentru ca să cunoască că are şi el mai mare pre Dumnezeu. Dar el nici pre aceea nu o a ţinut, ci a călcat învăţătura lui Dumnezeu; pentru care lucru a fost gonit din Rai (Fac. III, 7). Nimenea nu l-a smintit, nimenea nu l-a izgonit din Rai; însuş pentru greşala sa s'a izgonit, s'a lipsit de slava lui Dumnezeu şi a căzut pre acest pământ blestemat.

Nu i-a ajuns cu atâta, ci mai multe răutăţi s'a întors a face omul după aceea: Ucideri, curvii, văr-

Nr. 100. — Cazania dela Bucureşti, 1911. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

www.dacoromanica.ro

Pe paginile 654, 655 şi 656, aşa cum arată şi însemnarea de mai sus se află, reprodus cu chirilice, foaia de titlu, verso foii de titlu cu stema şi stihurile, textul de pe f. 311 r. şi f. 312 v. din ediţia dela 1781.

Pe paginile 657 şi 658 are cuprinsul. Cazaniile în Cuprins sunt numerotate. Conform acestei numerotări ar avea 83 de Cazanii. In realitate are numai 81 întrucât sub 71 este trecută şi Cazania la 30 Ianuarie, sfinţii trei Ierarhi — cu specificarea: „Vrênd să spuĭ Cazanie zi pre cea dela Duminica 16-a după Rusaliĭ". Deci ziua sfinţilor Trei Ierarhi nu are cazanie proprie.

Iar sub Nr. 77: „Cazanie la 21 Maĭ, sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena. Vrênd să spuĭ Cazanie, zi pre cea dela 14 Septemvrie". Această indicaţie lipseşte din ediţia dela 1781, care nu are Cazanie la 21 Maiu.

14. *Cazaniile lui Varlaam, Bucureşti, 1903.* Ediţia a II-a şcolară. Pagini 238, format 12⁰.

Acest extras din Cazaniile lui Varlaam este reproducerea întocmai a ediţiei dela 1894.

15. *Cazania dela Bucureşti, 1911.* După cum se poate vedea din reproducerea în faximil a foii de titlu, sub Nr. 99, această retipărire e socotită ca a doua ediţie a celei dela 1898.

S'a tipărit în format 4⁰, cu litere mittel. Are 746 pagini. Paginile pilne cu câte 32 de rânduri şi sunt încadrate în chenare de linii tipărite cu roşu.

Ornamentaţie este mai săracă decât a ediţiei din 1898. Are un singur clişeu, pe verso foii de titlu, acelaş ca şi în ediţia 1898.

Titlurile principale şi cele din text sunt tipărite cu roşu.

Iniţialele întroducerilor, evangheliilor şi tâlcuirilor sunt tipărite în două culori, corpul literelor în roşu, iar ornamentaţiile în negru. Iniţialele alineatelor sunt tipărite numai cu negru, spre deosebire de ediţia din 1898 în care şi iniţialele alineatelor sunt tipărite cu roşu.

Pe paginile 5 şi 6 reproduce predoslovia ediţiei din 1781 după ediţia din 1898 cu unele schimbări de cuvinte.

Se deosebeşte de ediţia din 1898 însă şi prin cuprins. Ediţia din 1898 are 81 de Cazanii, iar aceasta din 1911 are 83. Cele două Cazanii în plus sunt: La Sf. Ecaterina 24 (25) Noemvrie şi la Sf. Ioan cel Nou dela Suceava.

La sfârşitul Cazaniilor, pe pagina 743 are următoarea însemnare:

„Membrii Comisiunii însărcinată cu revizuirea cărţilor de ritual, au avut în vederi la tipărirea acesteea, urmând ordinului sfântului Sinod No. 76 din 25 Maiu 1911, pe lângă Cazaniile ed. I din anul 1898 (tipărite după ediţia Râmnicului Noului Severin din anul 1781) şi textul Cazaniilor de Buzeu, tipărite în timpul Episcopului Kesarie la 1834.

† Arhiereul Valerian Râmniceanu.
† Arhiereul Meletie Constănţeanul.
† Arhiereul Sofronie Craioveanu."

16. *Cazania 1643, Ediţia Fundaţiilor Regale, Bucureşti, 1943.* La plinirea tricentenarului dela apariţia Cazaniei lui Varlaam s'a retipărit aceasta de către *Fundaţia Regală pentru literatură şi artă*, Bucureşti 1943.

www.dacoromanica.ro

VARLAAM
MITROPOLITUL MOLDOVEI

CAZANIA

1643

FUNDAŢIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
BUCUREŞTI 1943

Foaia de titlu a Cazaniei lui Varlaam, ediția Fundațiilor Regale, București, 1943.

www.dacoromanica.ro

Această retipărire în 8⁰ are 500 de pagini. Reproduce exclusiv textul în transcriere cu litere mixte, chirilice şi latine. Este o ediţie critică spre uzul ştienţific. Nu are însă niciun cuvânt lămuritor care să ne arate cine a întocmit şi îngrijit această ediţie jubilară.

36ᵛ Luna Dechevrie ѧ doaâdzeci şi cinci de dzile. ѦVăţâtură la svânta dzi a Născutului Domnului nostru lui Ĭsus Hristos.

Domnulъ Dumnedzău, ziditoriulъ şi tvoreţulъ a toatâ lumѧ, diѧtăiu fâcu pre Adamъ cu toate darurile podobitъ' şi toate dĕde pre voѧ lui. Dĕde-i mente slobodâ, nime să nū biruĭascâ cu mentѧ şi cu voѧ lui. Dĕde-i să aibâ putĕre ca unъ ѧpâratъ preste toate faptele lui Dumnedzău. Dĕde-i vĭaţâ fârâ boalâ şi fârâ durĕre şi fârâ pâcate şi fârâ de moarte. Şi ѧcâ če-i mai dĕde? Dĕde-i voe să mănâѧče diѧ toţi pomii
37ʳ raĭului. Nu|mai puţinѧ ѧvăţâturâ če-i lâsâ, če ş'ačasta nu pentr' altâ pentru čeva, numai pentru să cunoascâ că are şi elъ mai mare pre Dumnedzău. Ĭarâ ēlъ niče ačĕѧ nu o ţinu, če câlcâ ѧvăţâtura lui Dumnedzău. Pentru care lucru fū gonit' diѧ raĭu. Nime nu-lъ smen'ti, nime nu-lъ goni diѧ raĭu; ѧnsuşi pentru greşala sa să goni, şi să scâpâ diѧ mârirĕ lui Dumnedzău şi câdzū pre ačestъ pâmântъ blâstâmatъ. Nu-i sosi cu atâta, če mai multe râutâţi să ѧtoarsâ a face ōmulъ dĕčĭѧ. Učideri, curvii, vârsâri de singe, scrъnâvii, vrajbe, toate lucrurile dĭavolului le fâčѧ ōmulъ. Şi ѧcă altâ mai râu decâtъ ačĕstĕ, că nu sâ niče ѧchina lui Dumnedzău, čĕ bodzilorъ čelorъ muţi şi surdzi, pĭetrilorъ şi lĕmnelorъ să ѧchina. Şi nu mai putѧ să cunoascâ pre Dumnedzău. Nu putĕ pričѧpe că de sămtъ faptele lui Dumnedzău atâta luminate şi frumoase, cumu-i soarele şi stĕlele, darâ cu cătъ mai vărtos va hi ačela carele au dzişъ şi s'au fâcutъ ačĕstѧ! Că de strâlučĕşte soarele atâta, če ĭaste zidirѧ lui, darâ cu cătъ mai vărtosъ va strâluči ačela, zyditoriulъ! Şi pâmântūl, că ĭaste fâcutъ dinsъ, şi ne ţine pre noi pre toţi, darâ cu cătъ va hi mai putĕrnicъ čela če l-au fâcutъ priѧsъ! Şi ōmulъ,
37ᵛ că ĭaste zyditъ de Dumnedzău, şi de ĭaste atâta de ѧţele|ptъ şi ѧţelegâtoriu şi atâta de frumosъ şi meşterъ, darâ cătъ mai

Nr. 101. — Cazania lui Varlaam, Ediţia Fundaţiilor Regale, Bucureşti, 1943. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

www.dacoromanica.ro

ALTE RETIPĂRIRI DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM.

1. *Cazania dela Bucureşti, 1828.* Atât Dimitrie Iarcu, în a sa: Bibliografia cronologică română, cât şi Bibliografia Românească Veche în Tomul III, sub Nr. 1361, pag. 373, menţionează o Cazanie apărută la Bucureşti în anul 1828. E adevărat că referinţele bibliografice nu sunt identice, D. Iarcu spunând că a apărut în folio de 473 foi în zilele episcopilor Neofit, Chesarie şi Ilarion iar după Bibl. Rom. Veche ar fi apărut tot în folio dar de 2+243+1 foi. Totuşi credem că amândouă aceste izvoare se referă la una şi aceiaş ediţie de Cazanii.

Nepotrivirea poate fi pricinuită şi de vreo scăpare din vedere a datelor riguros exacte.

Iată titlul acestei Cazanii, pe care Bibliografia Românească Veche o redă cu chirilice, şi Predoslovia ei.

CAZANII / ce cuprind în sine Evangeliile tâlcuite ale / Dumineciлōr de peste an, şi cu Cazaniile / Synaxariului Praznicelōr înpărăteşti, şi a / le Sf[i]nţilōr celōr Mari, a 12, luni / de peste an.

Care s'au început a să typări în zilele prea luminatu / lui şi prea înălţatului nostru Domn / GRIGORĬE DIMITRIU GICHA VOEVOD. / Iar sfârşit au luat după ce au întrat aicea armĭĭa Preaputearnicĭi Inpărăţii a toată Rōsiĭa.

Cu blagoslovenĭĭa celui de acum Mitro / polit al Uggrovlahiei / KYRIU GRIGORĬE. / Iar prin ōsârdĭĭa şi toată cheltuĭala ĭubitorilōr / de D[u]mnezeu Episcopi, al Sf[i]ntei Epĭscopĭi Râmnic / KYR NEOFIT, / şi al Sf[i]ntei Epĭscopii Buzău / Kyr Chesarie.

In Bucureşti. / In Sf[â]nta Mitropolie, la anul mântuirii 1828 / de Mathei Băveanul Typograful.

CĂTRĂ CETITORIU.

Aćastă carte mult folositoare de suflet la toţi hristianĭ de obşte, ĭar maĭ vârtos la ceĭ proştĭ şi lăcuitorĭ pă afară la sate, s-au typărit maĭ înainte în multe rânduri şĭ în deosebite vremĭ de ceĭ maĭ dinnainte Arhiereĭ şi Păstorĭ ai némuluĭ nostru, aĭ cărĭia făcătorĭul ĭaste neştiut, iar folosul foarte vederat. Fiindcă acum din pricina vremiĭ prea s'au rărit şi după urmare de folosul eĭ ceĭ mulţĭ s-au lipsit, s-au învoit între sine ĭubitorĭul de Dumnezeu Episcopul Râmnicului Kyr Neofyt, cu ĭubitorĭul de Dumnezeu Episcopul Buzăuluĭ Kyr Chesarie, de iznoavă acum de o au typărit aicĭ în typografia Sfintei Mitropolĭi. Carĭi din multă râvnă, nicĭ greotatea vremiĭ nu o au socotit, nici cheltuĭala o au cruţat, numaĭ la folosul sufletesc cel de obşte au privit. De carele toţĭ totedauna şi în tot minutul a purta grija datorĭ sântem: şi pentru carele în toate chipurile vieţiĭ Dumnezeu porunci au pus, după cuvântul proroculuĭ David, carele zice: „Cine este omul ceĭ ce se téme de Domnul lége va pune luĭ în calea care au ales".

Priimiţi-o dar cu bucurie şi folosindu-vă dintr'însa, veţĭ face îndemnare a da şi alte cărţi la lumină. Şi aşa urmând şi Prea-o-Sfinţia lor să vor învrednici de fericireu a céĭa de care s-au zis: Fericiţĭ ceĭ ce grăesc în urechile celor ce aud. Şi înşi-vă veţi auzi din însuş gura Mântuitorĭuluĭ: Fericiţĭ ceĭ ce aud cuvântul luĭ Dumnezeu şi îl păzesc pre dânsul, fie, fie."

La sfârşitul cărţii se află exact aceleaşi versuri pe care le-am reprodus după

www.dacoromanica.ro

ediția din 1858. Deasemenea și xilogravura de pe verso foii de titlu este aceiași ca și în ediția din 1858 — reproducere, la rândul, său după cheia înțelesului, București 1678.

Aceste două dovezi ne îndreptățesc să susținem că și ediția dela 1828 este tot o retipărire după Cazania lui Varlaam.

D. Iarcu mai menționează, dar fără precizări bibliografice suficiente, următoarele Cazanii nesemnalate în Bibliografia Românească Veche și care probabil să fie retipăriri după Cazania lui Varlaam. Aceste sunt:

1. *Cazania*, în zilele Mitropolitului Neofit, 1700. (Dar în lista mitropoliților Ungrovlahiei, Neofit păstorește între 1738—1754.)

2. *Chiriacodromion*, în zilele Mitropolitului Ștefan, 1702. (Ștefan păstorește însă între anii 1732—16 Iulie 1738.)

3. *Cazanie*, în zilele Episcopului Filaret, la Râmnic, 1770. (Filaret a păstorit ca episcop la Râmnic din Martie 1780—Septemvrie 1792. In vremea lui a apărut Cazania de Râmnic din 1792. Totuși vedem că D. Iarcu menționează existența unei Cazanii sub Filaret și pe la 1770.)

4. *Cazanie*, (Chiriacodromion) în zilele Mitropolitului Ștefan 1782. (Ștefan Mitropolit pe la 1782 nu a existat.)

5. *Cazania*, Râmnic, în zilele Episcopului Filaret, 1784.

6. *Cazania*, Râmnic, în zilele Episcopului Climent, 1790. (Pe cea din 1792 nu o menționează. Clement, ales în 28 Iunie 1735 și instalat în 1737 se retrage în schimnicie la 1749.)

7. Carte de învățătură duminecilor, praznicelor și sărbătorilor mari, în fol. Mitrop. Varlaam, Iași, 1843. (?)

8. Chiriacodromion, în fol. p. 866+10, 1857.

9. Chiriacodromion (după cel dela Buzău), Chișinău, 1860.

Dacă asupra celor apărute până la 1830, an la care se oprește Bibliografia Românească Veche, și pe care aceasta nu le înregistrează, D. Iarcu dă insuficiente referințe bibliografice, suntem nedumeriți cu privire la aceste trei din urmă, pe care, fără îndoială că le-a putut avea la îndemână și totuși referințele asupra lor sunt inadmisibil de lacunare. Pe baza lor nu putem formula nicio concluzie probabilă dacă au vreo relație cu textele retipăririlor după Cazania lui Varlaam.

Făcând o privire retrospectivă asupra retipăririlor după Cazania lui Varlaam, dela apariția ei și până în 1943, adecă timp de trei veacuri, pe care le-am putut avea la îndemână, le putem grupa în următoarele familii:

1. Prima retipărire care utilizează în cuprinsul ei Cazania lui Varlaam, în întregime, este Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, din 1699. Aceasta adaugă la textul ediției princeps scurtele întroduceri la Cazaniile: 1. Duminecii Vameșului și fariseului; 2. A feciorului celui curvar; 3. A lăsatului de carne; 4. A lăsatului de brânză; 5. A doua în post; 6. A treia în post; 7. A patra în post și 8. A cincia în post — luate după Cazania dela Govora, 1642. Cuprinsul îl sporește cu următoarele 6 cazanii: 1. A doua la Inviere; 2. A doua la Rusalii; 3. A doua la Nașterea Domnului; 4. A doua la Bobotează; 5. La 9 Martie, Sf. 40 de Mucenici și 6. la Sf. Ilie. Deci are în total 81 de Cazanii. Prin urmare, afară de partea ornamentală a Cazaniei lui Varlaam (xilogravuri, inițiale și tiparul în două culori) reproduce textul în întregime, cu deosebirile arătate.

www.dacoromanica.ro

Sub forma aceasta o retipăreşte Chiriacodromionul dela Bucureşti, din 1732 şi cele două retipăriri apărute tot la Bucureşti în 1765 şi 1768.

Aceste patru formează prima familie. Dar din punct de vedere al artei grafice marchează un regres faţă de a lui Varlaam.

2. A doua familie a retipăririlor după Cazania lui Varlaam o formează ediţiile dela Râmnic, 1748, 1781 şi 1792.

Aceste ediţii au în plus faţă de a lui Varlaam 7 Cazanii. Anume, cele din ediţiile Alba-Iulia — Bucureşti (1699, 1732, 1765 şi 1768) şi una la Sf. Clementie 25 (24) Noemvrie. In schimb nu retipăresc din Cazania lui Varlaam predica la Sf. Ioan cel Nou dela Suceava.

Din punct de vedere al artei grafice şi al ornamentaţiei reprezintă o reală decadenţă faţă de ediţia princeps dela 1643.

3. A treia familie o alcătuesc retipăririle dela Buzău, 1834, Sibiu 1850 şi Bucureşti 1858.

Aceste retipăriri reproduc în întregime ediţia princeps. Cea dela Buzău, 1834 şi cea dela Sibiu, 1850 adaugă în plus 6 Cazanii, iar cea dela Bucureşti 1858 adaugă 10 Cazanii. Aceasta este, prin urmare, cea mai bogată retipărire. având 85 de Cazanii.

4. A patra familie de retipăriri după Cazania lui Varlaam o formează ediţiile dela Bucureşti din 1898 şi 1911.

5. Retipăririle în extras din 1894 şi 1903 se situează a parte.

6. Retipărirea dela Bucureşti, 1943 având caracter jubilar, neurmărind popularizarea în rândurile obştei, rămâne fără rodire.

•

Incheind acest capitol, asupra retipăririlor după Cazania lui Varlaam, precizăm următoarele:

Intâi nu am spus intenţionat pur şi simplu *Retipăririle Cazaniei lui Varlaam*, pentrucă, în înţelesul strict al cuvântului, această monumentală operă n'a fost retipărită.

Incepând cu „plagiatura" dela 1644; cu rebotezarea sub numele exotic de „Chiriacodromion" la 1699 şi până la ediţia din 1911, toate au utilizat cuprinsul Cazaniei lui Varlaam, — în parte sau în întregime — adăugând sau eliminând, uneori în chip barbar tocmai expresiile arhaice cele mai pline de seva înţelepciunii şi mireasma frumseţii. Dar absolut nici una nu s'a ridicat în ceace priveşte ornamentaţia la înălţimea originalului. Nici una, dar absolut nici una dintre retipăriri nu ne poate da nici măcar o icoană aproximativă de ceeace a fost originalul dela 1643. Aşa fiind, o nouă ediţie, în acelaş timp comemorativă, închinată drept cuviincios omagiu marelui Arhiereu cărturar, Mitropolitului Varlaam, care să fie pusă la îndemâna obştei spre zidire sufletească şi în acelaş timp să fie aproape identică cu originalul şi sub raport artistic, nu numai că este inutilă, ci imperios necesară — şi e o chestiune de prestigiu cultural.

Din aceste motive Editura ERAN a pus în lucrare o nouă retipărire a originalului — nimic adăogând, nici lăsând la o parte — ci transcriind numai textul cu litere latine şi în scrisul de astăzi ca să fie de toţi înţeles. Iar sub raportul artistic prin reproducerea şi completarea frontispiciilor originalului de către pictorul Emil Cornea se va putea da o idee adevărată a ceeace a fost Cazania lui Varlaam.

www.dacoromanica.ro

Ла нащерѣ Домнулуи

Десѣле. Ѫбѹцѫторъ алелъвита зи. Ѫнъщерѣ тълѹи Домнѹлѹи ностѹлѹи ІС ХС.

Домнѹль Дмзѣѹ. зидиторюль ши творецѹль а тоатъ лѹмѣ, днрътѫю фѫкѹ пре Адамь кѹ тоате дарѹриле подобить. ши тоате дѣде пре воа лѹи. Дѣдеи минте слободъ-ниме съноу бирѹіаскъ кѹмента ши кѹ воа лѹи. Дѣдеи сънѫкъ пѹтѣре каинь ѫпъръть престе тоате фаптеле лѹи Дмзѣѹ. Дѣдеи віацъ фъръ боалъ ши фъръ дѹрѣре ши фъръ пъкате ши фъръ демоарте. ши ѫкъчен май дѣде, дѣдеи кое съмъжнъръче днрътоци номіи раилѹи. нѹ май

Nr. 102. — Cazania lui Varlaam. Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

www.dacoromanica.ro

MANUSCRISE DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM

Incă nu s'a subliniat extraordinara contribuţie a Cazaniei lui Varlaam la plămădirea limbei noastre literare şi în general la închegarea unităţii graiului românesc.

Studiul de faţă prilejuindu-mi o leacă de zăbavă asupra momentului binecuvântat din istoria culturii şi a cărţii româneşti, când a apărut Cazania lui Varlaam, am ajuns la convingerea că timp de trei veacuri graiul cazaniilor lui Varlaam a exercitat o adevărată hegemonie în activitatea predicatorială, dela o margine la alta a ţinuturilor locuite de Români.

La un an după apariţia ei o vedem exproprită, în parte, de Cazania dela Dealu (1644), iar în ultimul an al veacului al XVII-lea este retipărită în întregime în Chirachodromionul dela Alba-Iulia (1699). [1])

In veacul al XVIII-lea, veacul dospiturei atât sub raport cultural cât şi social, Cazania lui Varlaam se tipăreşte de 6 ori (1732, 1748, 1765, 1768, 1781 şi 1792). Ne-am dat noi oare seama ce însemnează acest fapt?

Cartea aceasta n'a fost destinată pentru rafturile bibliomanilor, ci pentru obştea cea vie a neamului. Ea a circulat dela Bucureşti sau Râmnic până în Máramaros (Maramureş) şi din Alba-Iulia până prin Dobrogea şi până la Nistru.

Sufletul neamului a simţit dela început „darul" ce i s'a dăruit prin luminatul ierarh Varlaam. Şi-a deschis larg toate porţile sufletului. L-a primit, l-a îmbrăţişat şi l-a aşezat pe altarul preţuirii sale cel dinlăuntrul sufletului.

Din dovezile cum a fost primită Cazania lui Varlaam de toată seminţia românească, din multe câte vor fi existând, aveam la îndemână puţine dar suficiente spre a justifica cele afirmate aci. Statistica exemplarelor care se mai găsesc după 300 de ani pela

[1]) După afirmaţia dlui prof. At. Popa, din articolul: **Cazania lui Varlaam** — la aniversarea ei de 300 ani — publicat în Dacia, din Arad, Vineri 11 Iunie 1943, ar exista o copie după Cazania lui Varlaam, la biserica ortodoxă română din Geaca (lângă Mociu, jud. Cluj), chiar din 1643. — Tot în acel articol mai spune că: „In Bihor, Popa Urs în Cotigleti, la 1676 şi 1680 o copiază în 3 exemplare, acelea cari sunt cunoscute până acum."

www.dacoromanica.ro

bisericile de aici din Ardealul de Nord şi de care ne vom ocupa mai târziu, va fi una dintre dovezi. Aci aducem alta.

Nu am putut afla ştire în câte exemplare să fi fost tipărită Cazania lui Varlaam la 1643. Dar că îndată după apariţia ei a străbătut până în aceste ţinuturi şi că exemplarele n'au putut să satisfacă trebuinţele credincioşilor de a gusta neîntrecutele ei propovedanii există dovezi. Una dintre acestea o formează *manuscrisele* care au căutat să suplinească insuficienţa exemplarelor tipărite. In cele ce urmează ne vom ocupa de manuscrisele după Cazania lui Varlaam, ediţia princeps sau retipăririle ulterioare, pe care le-am găsit în aceste părţi.

1. *Manuscrisul dela biserica română unită, Mezőszava (Sava), protopopiatul Câmpiei,* cu sediul în Aranyosszentmiklós (Sânicoară), jud. Szolnok-Doboka (Someş).

Descrierea manuscrisului. Manuscrisul în folio e legat în volum. Scoarţele din table de lemn sunt învăscute în piele. A avut pattale, acum rupte. Pielea de pe călcâiul legăturii, în jumătatea de sus, încă e ruptă.

Pe scoarţa din faţă se mai distinge imprimată în piele o cruce ornată cu puţine flori stilizate şi încadrată în chenar de ghirlande şi linii. Ornamentaţia scoarţei din dos e formată din triptice de linii şi sus, jos şi spre călcâiu o ghirlandă de flori stilizate.

Nu se mai poate cunoaşte dacă aceste ornamentaţii imprimate în pielea scoarţelor au fost aurite. Manuscrisul este format din 239+106 foi numerotate şi 3 foi, la sfârşit, nenumerotate.

Paginile pline au câte 28 de rânduri a căror lungime variază între 12½ şi 13 cm. întocmai ca şi în ediţia princeps.

Scrisul aparţine unui singur copist şi este scris dela început până la sfârşit cu aceiaş literă, cu o idee mai mică decât litera dublucicero din Cazania lui Varlaam. O privire mai puţin atentă ar confunda acest manuscris cu o tipăritură atât este de impecabilă scrisoarea.

Manuscrisul acesta nu este numai o simplă transcriere, ci este o copie aproape aidoma cu originalul. Ceeace avem în originalul dela 1643 cu roşu şi copistul a scris cu roşu, păstrând chiar aceiaşi aşezare a rândurilor din titluri.

Unele titluri principale şi unele iniţiale se pot confunda foarte lesne cu cele ale originalului atât sunt de iscusit copiate. In deosebi iniţialele de sub Nr. 63, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74 şi 75 sunt întocmai ca şi în original. Sub acest raport manuscrisul este un adevărat monument.

Copierea s'a făcut după un exemplar B. Dovada o avem în textul foii de titlu aşezat în 13 rânduri ca şi cel din exemplarele B rândul 1, 6, 10, 11, 12 şi 13 fiind scrise cu roşu. Ultimele 3 abia se mai pot distinge.

Textul titlului l-a încadrat numai în chenar de linii. Pe verso foii de titlu locul stemei Moldovei l-a lăsat gol. Deasemenea în locul frontispiciilor dela Cazania Dumineeii fariseului şi vameşului; a Floriilor, a Invierii, la Dumineca a 7-a după Paşti, la Rusalii, la Dumineca mare şi la 1 Septemvrie sunt lăsate spaţii libere încadrate în linii de dimensiunile originalelor. Probabil avea să copieze şi aceste frontispicii.

In fruntea celorlalte Cazanii a aşezat vignete formate din linii geometrice cu arii umplute cu linii negre şi roşii sau unele lăsate în alb ori câte cu o cruciuliţă în roşu în interiorul lor.

A doua dovadă că s'a copiat după un exemplar B. o avem în textul Evangheliei dela Dumineca a 13-a după Rusalii (în original F. 280 v. iar aci F. 149 v.) unde lipsesc cele trei rânduri.

www.dacoromanica.ro

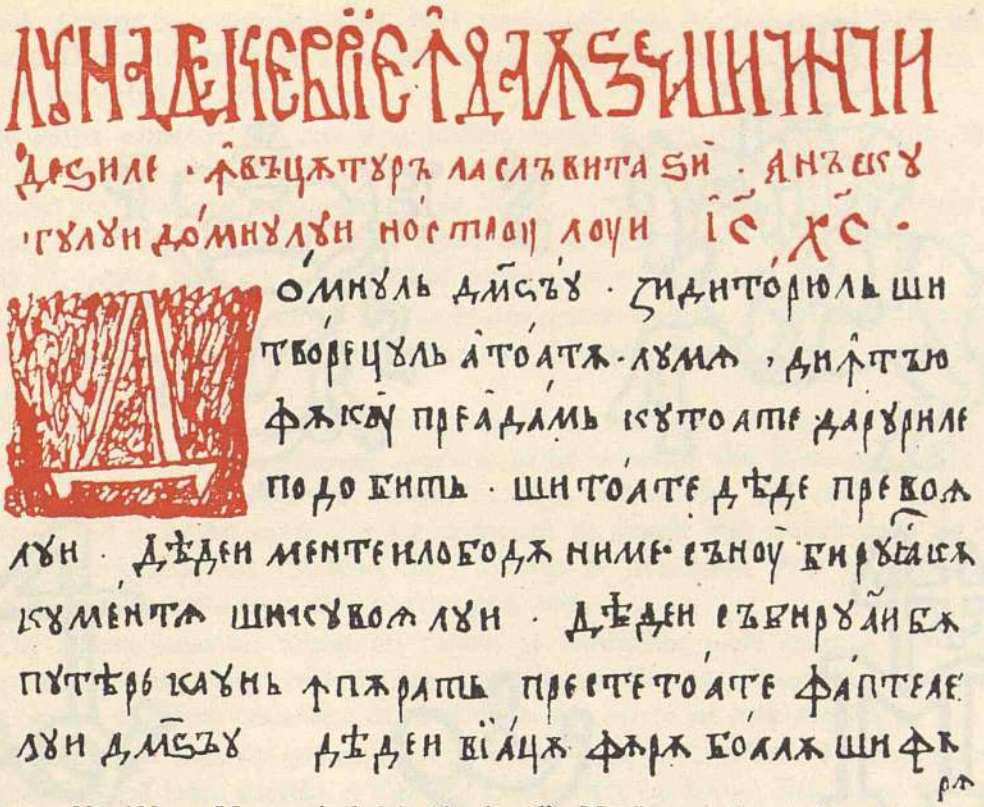

Nr. 103. — Manuscrisul dela biserica din Mezőszava (Sava). Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie.

Se deosebeşte de exemplarele B, însă, prin următoarele:

Iniţiala primei părţi a Cazaniei la Dumineca 18-a după Rusalii (F. 172 r.) încă este identică cu iniţiala din exemplarul A (Bonţida), de sub Nr. 41 şi nu cu acea din exemplarele B. adică cu M, Nr. 43.

Iniţiala textului slavon (în original pe A r. aci pe reversul primei foi nenumerotată, dela sfârşit) şi titlul cuprinsului sunt cu roşu pe când în exemplarele B cu negru.

2. *Datarea manuscrisului şi autorul lui.* Pe filele manuscrisului aşa cum se află astăzi, nu există nicio însemnare despre data copierii nici cine a săvârşit această excepţională lucrare.

Probabil să fi fost aceste date preţioase pe ultima foaie care lipseşte. Căci foaia ultimă de astăzi C v. pe care se află Scara Cuprinsului se închee cu „Dumeneca a trei dzeci. învăţătură pentru streinătatĭa lui hs. şi pentru călătorĭĭa noastrâ în ceastâ lume. list 226."

Exact cu aceste rânduri se închee şi foaia C v. în originalul dela 1643. Deci din manuscrisul de care ne ocupăm lipseşte foaia cu arătarea celorlalte două Cazanii duminecale şi arătarea Cazaniilor la sărbători. La sfârşitul acestora, probabil iscusitul copist să-şi fi însemnat numele şi data săvârşirii lucrului.

Insemnările ce se află pe acest manuscris sunt următoarele:

Pe partea din lăuntru a primei scoarţe, cu chirilice:

Parohul Savei
Teodor Pălăcean Ao 1834.
Ianuarie 4 zile.

www.dacoromanica.ro

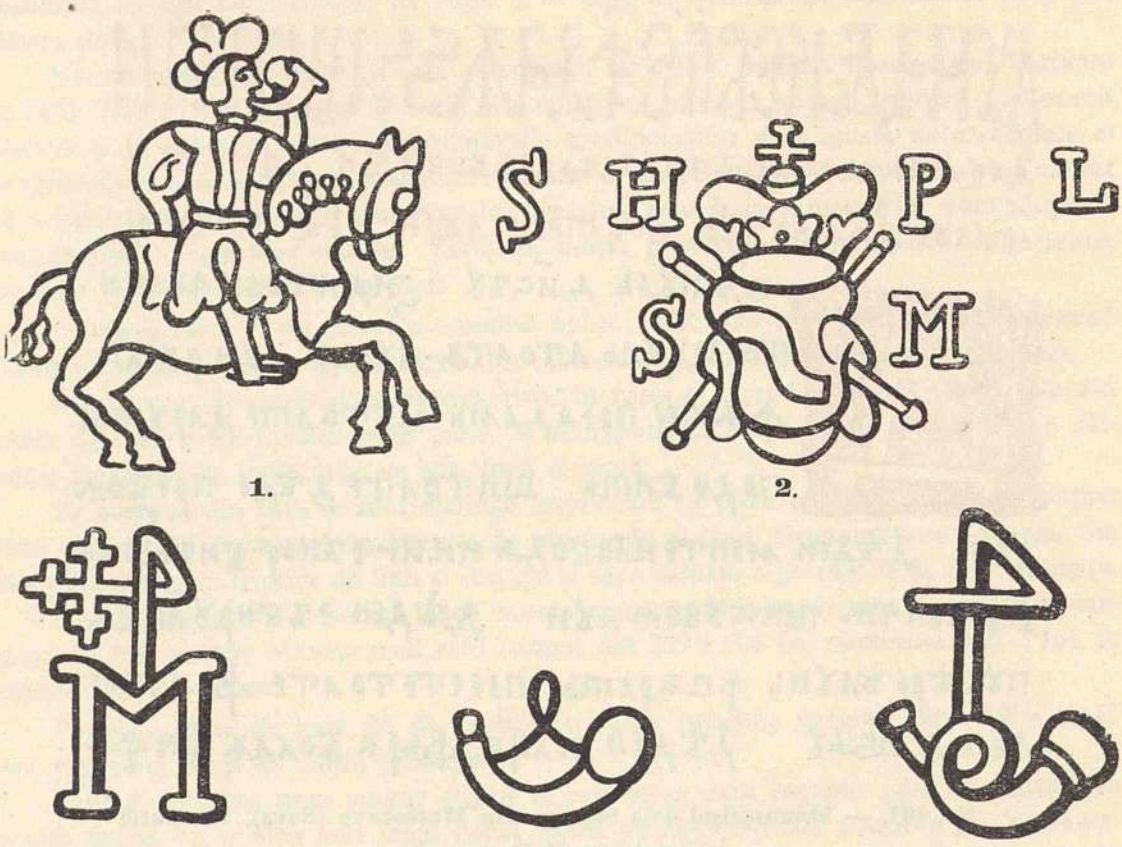

1. 2. 3. 4. 5.

Nr. 104. — Filigrane din Ms. dela biserica din Mezőszava (Sava).

In partea de sus a foii de titlu (F. 1 r.):

Pălăcean Ioan din Sava.
Au scris în Ao. 1828.
August. 23.

Pe partea dinlăuntru a scoarţei ultime:

Această cazanie Alu Pălăcean Ioan din sava şi-i cumpărată cu 7 zloţi şi s'au cumpărat în Ao 1825 August 23 de zile.

(Cifrele sunt scrise aşa cum le-am transcris aci — nu cu chirilice.)

Din aceste însemnări constatăm atât că manuscrisul a fost cumpărat cu 7 zloţi la 1825, August 23 de către Ioan Pălăcean din Mezőszava (Sava). Dar dela cine? Filele nu ne dau niciun răspuns.

La datarea lui ne-ar putea ajuta filigranele hârtiei.[273])

Hârtia după ţesătura ei se aseamănă cu hârtia din exemplarele lui Varlaam. Are însă alte filigrane. Aceste sunt în număr de 6. Mai frecventă este filigrana Nr. 1, cu călăreţul. Aceasta predomină. Se alternează mai mult cu filigrana Nr. 3.

Există pe foaia A r. (prima foaie nenumerotată dela sfârşit) textul slavon dinaintea cuprinsului. In acest text s'au strecurat două date ce se deosebesc de cele din

[273]) Colecţia de filigrane, a lui Iosephus Kemenyi dela Biblioteca Universităţii din Kolozsvár (Cluj) nu ne-a fost, de data aceasta, accesibilă. De aceea vom încerca să circumscriem data servindu-ne de alte criterii.

www.dacoromanica.ro

original. Anume în originalul dela 1643 avem anii dela facerea lumii 7151 iar dela Naşterea Domnului 1643. In acest manuscris avem dela facerea lumii 7203 (=1695) iar dela Iisus Hristos 1690.

In ediţia princeps sub anii dela facere alumii se află cuvântul IC. Prin urmare a fost cu putinţă ca după ce copistul a scris slova Z (=7000) privirea să-i fi fugit în rândul de desubtul numărului şi să fi scris după Z slova C din cuvântul IC (=Iisus) după care a copiat ultima slovă din numărul 1643 adecă pe Γ (= 3), care se află în aceeaş rând cu IC, obţinând astfel numărul greşit de 7203.

Iar numărul 1690 în loc de 1643 e foarte probabil că l-a trecut fiind obicinuit cu datarea acelui an, 1690, în care probabil să fi copiat Cazania. Alte conjuncturi se pare că nu ar fi posibile.

Celălalt manuscris ce cuprinde aproape în întregime Cazaniile lui Varlaam, manuscrisul Nr. 210 dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), datând din 1696, e tot anterior retipăririi dela Alba-Iulia, din 1699. După această dată când numărul cazaniilor s'a răspândit în număr mai satisfăcător, ar fi mai greu de admis copierea Cazaniei lui Varlaam în întregime. Prin urmare data de 1690 s'ar putea admite ca o dată foarte probabilă.

Cât despre iscusitul copist nu putem să formulăm nicio ipoteză. Atât putem spune că a fost un copist încercat, un profesionist care nu a împlinit prin osteneala sa un canon, ci a fost conştient că săvârşeşte şi o operă de artă grafică.

3. *Cuprinsul.* Este identic cu al originalului dela 1643, având 54 Cazanii dumineale (cuprinzând între acestea şi Cazania la Sâmbăta lui Lazar, Joia mare şi Sâmbăta mare) şi 21 Cazanii la Sărbători. Ordinea Cazaniilor la fel este aceiaş ca şi în original.

Exceptând frontispiciile finalele şi iniţialele formate din figuri sau animale stilizate, pe care nu le-a putut reproduce, găsim încă următoarele abateri dela original:

Aproape peste tot a înlocuit apostroful prin slovele pe care acesta le substituia.

De exemplu în Cazania lui Varlaam, F. 1 r. rândul 8 avem: *altūl' vamâşu.* Copistul manuscrisului din Sava, F. 1 r. rândul 6 a scris: *altūlŭ vamâşu.* Sau: Varlaam F. 8 r. rândul 15 = *Dzise domnulŭ. ūn' ōmŭ. Ms. Sava, F. 4 v. rândul 4 = Dzise domnulŭ. ūnŭ omŭ.*

Libertatea aceasta a copistului vădeşte că el avea temeinice cunoştinţe de limbă.

In al doilea rând, greşelile ce obvin în original în titlurile paginilor, copistul le-a îndreptat.

Cu privire la tehnica transcrierii, lūcru în care s'a arătat cu totūl servil faţă de original, totuşi iniţialele le-a scris pe toate numai cu roşu, deci şi pe acele care în original le avem cu negru.

In sfârşit iniţiala părţii întâi dela Cazania Duminecii a 18-a după Rusalii (în Ed. princeps la F. 309 bis. r.) nū este identică cu acea din exemplarele B (M. 43), ci este iniţiala Nr. 41 identică cu aceea din exemplarul A=Bonţida.

2. *Manuscrisul dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), de sub Nr. 210.*

In catalogūl cărţilor din Muzeul Eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj) sub Nr. 210 rubricile sunt albe. Am căutat obiectul neidentificat, înregistrat sub acest număr. Dela prima aruncătură de ochi am constatat că-i un manuscris. Pe partea de sus a primei foi scris cu creion negru, 1796. Am tras la îndoială exactitatea datei şi pe būnă dreptate căci pe foaia ultimă manuscrisul poartă data *1696* care a putut

www.dacoromanica.ro

нѣ е ѧвътꙋ

Кꙋплитѫ е ѡтрава шьоучитѫторѣ деѡмин
аше шьмещерши гꙋ сатани е оучитѫторю
десꙋфлѣте ѡаминещь. шьдечесѧ атинцѣ мꙋ
чеще шьѡморѫ шьнꙋ нꙋмѧ прѣѡмин чесѧ
пꙋ ѧпротива лор чешѧ спрѣдобиточе. ꙗ до нꙋ
хс ѧ ѧфрика прѣеи. пеѯачеѧ винїе де мъ
тꙋрїсїе шьзиче чеи ноѡ шьцїе ісе фїю лꙋ дꙋ
зь. венитѧ маите деврѣме съне мꙋчещь
прѣно челꙋ хс нꙋтрѣбꙋѧ мъ тꙋрїѧ лор къ
ѧсѧ дефрикѧ стригарѫ драчи. къдѣкѧ
възꙋрѫ кꙋнокꙋрѫ прѣхс къе ѧтрꙋ деѡ, ш
дꙋзь деплин: къ дꙋзь нꙋ мꙋчещѣ прѣниме. ка
рїи ви десеминцїѧ ѡаминѣкѫ кꙋфѧте бꙋне
къѯѫ ѧнь. ꙗ прѣ ѧцери чеѧ че ѧ къѕꙋ дечерю
арѣ ѧи мꙋчи къто те фѧ ѧпротива лꙋ дꙋ
зь. ѧши жерѣ шьпрѣпѫкѫто карїи фѧ ѧпро
тива лꙋ дꙋзь. пеѯачеѧ кꙋдѫши съво мꙋчи
къши драчи денѧфи грѣши нꙋсѧ темѣ
де мꙋнкѫ. ѧиче лаарѫтарѣ съ кꙋноще
къе гѫтатѫ мꙋка чело рѣ къ дꙋпѫ ръси
пирѣ ѧчещи лꙋми трѣкѫторѣ шьво ста
тотевѣниче шьне трѣкꙋте. ѧтꙋче кафи ш
мꙋка не кꙋрацило. пеѯачеѧ зисерѫ лꙋ хс
кꙋмарѣ фрикѫ. венитѧ маите деврѣме
съне мꙋчещь прѣно че хс ѧфрикошѧ прѣе.
шь арѫтѫ ѧнаите оученичило виклѣши
тꙋ

Nr. 105. — Pagină din Ms. dela Muzeul eparhial ortodox. F. 36 v.

www.dacoromanica.ro

fi luată drept 1796, printr'o confuzie, între Ѯ=600 și ѱ=700, (slove cirilice cu valoarea numerică respectivă.

Descrierea manuscrisului: E legat în volum, format din caete de câte șase și opt foi, în folio. Foile sunt nenumerotate. Așa cum se află acum, are 203 foi. Dela început lipsesc cel mult două sau trei foi. Dela sfârșit nu lipsește nimic, cel mult foile cu cuprinsul dacă-l avea, ceeace nu-i probabil.

Pe foile dela 1—94 inclusiv se află filigrana Nr. 1. Pe foaia 95 apare filigrana Nr. 2. Până la foaia 165 aceste două filigrane se alternează.

Pe foaia 166 apare filigrana Nr. 3, reprezentând un porumbel. Până la foaia 180 aceasta se alternează cu filigrana Nr. 1.

Dela foaia 181—203 are filigrana Nr. 4. N'am găsit niciuna dintre aceste filigrane în dictionarul lui Briquet.[274])

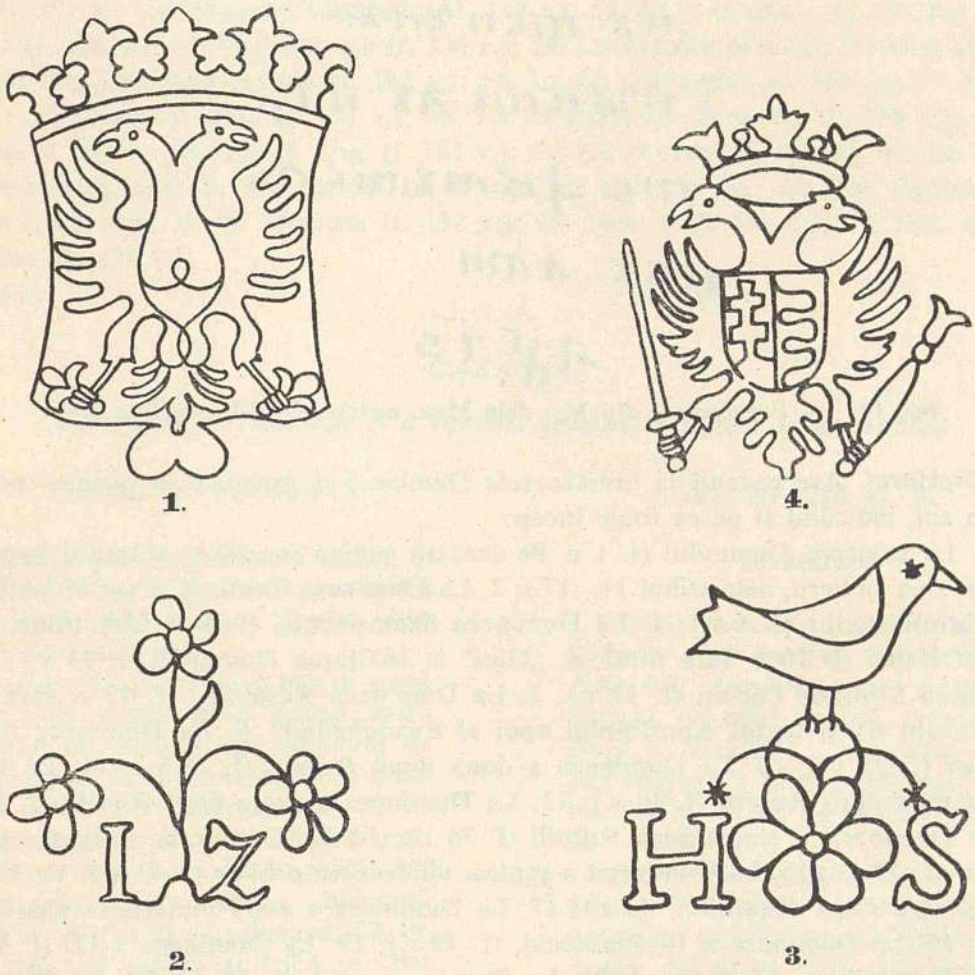

Nr. 106. — Filigrane din Ms. dela Muzeul eparhial ortodox român, Nr. 210.

Intre foaia 94 și 95 câteva foi sunt rupte.

Scrisul aparține unui singur copist și foarte iscusit întrucât nu s'a servit de nicio liniatură, doar câteva pagini sunt încadrate în linii oarbe. Cu toate acestea scrisul este egal; spațiile dintre rânduri sunt egale. Lungimea rândurilor diferă între 13—15 cm. Paginile nu au un număr egal de rânduri ci variază între 22—26.

www.dacoromanica.ro

Rânduri goale între Cazanii sau între Evanghelii şi tâlcuirea lor nu are. Se vede că s'a făcut mare economie la hârtie.

Ornamentaţie nu are. Unele cuvinte din titluri şi iniţiale sunt scrise cu roşu. Cerneala roşie a fost însă slabă căci multe iniţiale şi cuvinte scrise cu roşu sau nu se mai văd sau sunt inegrite. Scrisul cu negru s'a păstrat integru.

Datarea. Pe ultima foaie (203 v.) se află data de 1696 cu cifre cirhilice. Scrisul datei aparţine copistului. Litera Ч (=ce) egală ca valoare numerică cu 90, de multe ori în text, este formată dintr'o linie verticală având sus la stânga un punct (Ӌ). Sub forma aceasta o întâlnim de două ori chiar în pagina întâi (f. 1 r.) rândul 4 şi 16 de sus în jos. Sub forma aceasta este în datarea anului.

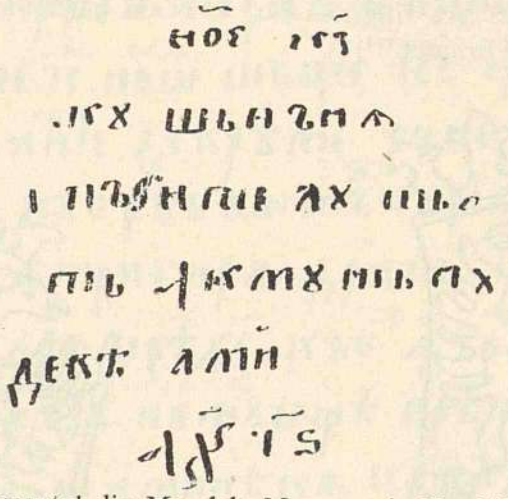

Nr. 107. — Fragmentul din Ms. dela Muz. eparh. Nr. 210, cu data 1696.

Cuprinsul. Are cazanii la următoarele Dumineci şi praznice în ordinea pe care o dăm aci, indicând şi pe ce foaie încep:

1. La Invierea Domnului (f. 1 r. Pe această pagină se află şi sfârşitul Evangheliei din ziua Invierii, dela stihul 11—17.); 2. La Dumineca Tomii (f. 3 r.); 3. La Dumineca Mironisiţelor (f. 4 v.); 4. La Dumineca Samarinencii (f. 6 v. fără titlu); 5. La Dum. Orbului (f. 10 v. fără titlu); 6. „Gioi" la Înălţarea Domnului (f. 13 v.); 7. La Dumineca Sfinţilor Părinţi (f. 17 r.); 8. La Dumineca Rusaliilor (f. 22 r. fără titlu. (La Rusalii dă şi textul Apostolului, apoi al Evangheliei); 9. La Dumineca tuturor sfinţilor (f. 25 v.); 10. La Dumineca a doua după Rusalii (f. 28 v.); 11. La Dumineca a treia după Rusalii (f. 30 v.); 12. La Dumineca a patra după Rusalii (f. 33 r.); 13. La Dumineca a cincia după Rusalii (f. 36 r.); 14. La Dumineca a şasea a Slăbănogului (f. 39 r.); 15. La Dumineca a şaptea, vindecarea orbilor (f. 41 v.); 16. La Dumineca opta după Rusalii (f. 44 r.); 17. La Dumineca a noua înmulţirea pâinilor (f. 46 r.); 18. La Dumineca a 10, lunatecul, (f. 49 r.); 19. La Dumineca a 11, (f. 53 r.); 20. La Dumineca a 12 (f. 56 r.); 21. La Dumineca a 13, (f. 58 v.); 22. La Dumineca a 14, (f. 62 r.); 23. La Dumineca a 15 f. 65 r.); 24. La Dumineca a 16 (f. 67 v.); 25. La Dumineca a 17 (f. 71 r.); 26. La Dumineca a 18, (f. 73 v.); 27. La Dumineca a 19, (f. 76 v.); 28. La Dumineca a 20, (f. 80 r.); 29. La Dumineca a 21, (f. 81 v.); 30. La Dumi-

[274]) Filigrana Nr. 2 o menţionează Iosephus Kemenyi în vol. II, pag. 200, specificând: „Signum chartea ac 1697 in Trannia Usuata". Dar dacă o găsim în acest manuscris terminat la 1696, înseamnă că se afla în uz mai înainte de data indicată de Kemenyi.

www.dacoromanica.ro

neca a 22, (f. 84 v.); 31. La Dumineca a 23, (f. 87 v.); 32. La Dumineca a 24 (f. 91 r.); 33. La Dumineca a 25, (f. 93 v.). (Aci sunt rupte câteva foi pe care probabil au fost Cazaniile la Dumineca 26, 27 şi 28 după Rusalii). 34. La Dumineca a 29, (f. 95 v.); 35. La Dumineca a 30, (f. 98 v.); 36. La Dumineca a 31, (f. 102 v.); 37. La Dumineca a 32, (f. 105 r.); 38. La Dumineca a 33 a fariseului şi vameşului (f. 107 v.); 39. La Dumineca a 34 a fiului celui curvar (f. 110 r.); 40. La Dum. lăsatului de carne (f. 114 r.); 41. La Dumineca a lăsatului de brânză (f. 117 r.); 42. La Dumineca 1 din post (f. 119 v.); 43. La Dumineca 2 din post, (f. 124 v.), Evanghelia dela Matheiu a Slăbănogului din Capernaum): In vremea acea atunce era Is. dus cu Duhul în pustie. să sâ ispitească... Tâlcuire=(extras) după Varlaam. Dar Evanghelia nu corespunde. La Varlaam e după Marcu (pericopa 7). 44. La Dumineca 3 din post (f. 126 v.); 45. La Dumineca 4 din post (f. 130 v.); 46. La Dumineca 5 din post (f. 133 r.); 47. La Sâmbăta lui Lazar (f. 135 r.); 48. La Dumineca Florilor (f. 138 v.); 49. La „gioi mari" (f. 142 r.); 50. La Naşterea Domnului (f. 148 r.); 51. La 1 Ianuarie (f. 151 r.); 52. La Botez (f. 152 v.); 53. La Stretenie (f. 156 r.); 54. La Marele Mucenic Teodor Tiron (f. 158 r.); 55. La Blagoveştenie (f. 162 v.); 56. La Sf. Gheorghie (f. 165 r.); 57. La Naşterea sf. Ioan, 24 Iunie (f. 171 r.); 58. La 29 Iunie Sf. Apostoli (f. 174 v.); 59. La 6 Aug. (f. 179 r.); 60. La 15 Aug. (f. 181 v.); 61. La 29 Aug. (f. 184 v.); 62. La 1 Sept. Simeon Stâlpnicul (f. 186 r.); 63. La 8 Sept. (f. 188 v.); 64. 14. Oct. Paraschiva f. 190 v.); 65. Oct. 26 Sf. Dimitrie (f. 192 v.); 66. Nov. 8 (f. 195 v.); 67. Dec. 6 la sf. Nicolae (f. 198 r.).

Izvodul:

CAZANIA

La slăvita şi luminata zi a Invierii Domnului nostru Iisus Hristos

Cazania lui Varlaam

Ms. Nr. 210 M. E.

Invăţătură

Pe[nt]rũ bucurïe Invïeri[i]lu[i] hs. Că[nd] a[u] învi[s] de[n] mo[r]ţĭ. Astâ[dz] fraţilo[r] să i[z]bâ[n]di no[a]ō. ce a[u] grăi[t] pr[o]rocu[l] Dv[d]ŭ zică[nd]. Acea[s]ta e[ste] zua car[ea] ō făcu do[m]nu[l] să ne bucũrâ[m] şĭ să ne veseali[m] întru ĭa.

Că de vine prea no[i] scr[ă]bâ şĭ fricâ, pe[nt]ru vicleaşugu[l] şĭ pe[nt]ru neprïinţa vră[j]m[a]şilo[r] noştri. pe[nt]ru carea pïerde[m] sănătate şĭ agonisita şĭ slobozïïa. şĭ căde[m] în robïïa şĭ în sărâcïïa. şĭ în to[a]tâ răũtate. ia[ră] astâ[dz] ne bucurâ[m]. văzâ[nd] pi[z]maş[i]i birui[ţ] şĭ câ[l]ca[ţ] şĭ peri[ţ].

Învâţâtruâ. pen'tru bucũrïïa dzilei. şi de căte ōri s'au arătatŭ într'aceaĭa dzi ũciñcilorŭ săi deaca-u învisŭ diîn morţi dom'nũlŭ hs.

Astădzi fraţilorŭ să iz'bân'di noaâ cuvăn'tulŭ acela, ce-au grâitŭ dvdŭ pr[o]rcŭ de aceastâ dzi luminatâ de astâdzi, ş'au dzisŭ, aceasta iaste dzũa ceaĭa ceau fâcut' Dmdzău ca să ne bucurăm' şi să ne veselimŭ întrănsâ. iarâ în ce chip' iaste noaâ aceasta dzi de bucurïe şi de veselïe, hïe cine poate să ştïe şi să să priceapâ. Că de vine pre noi scrăbâ şi fricâ pen'tru vicleşĭugulŭ şi neprïi[n]ţa vrâjmaşilorŭ noştri, penŭtrŭ carĭa piardem' şi sănătatĭa şi agonosita şi slobodzïïa. şi câdemŭ în robïe şi în sârâcïe şi în toatâ râutatĭa. darâ cu câ[t] mai vrătosŭ să nu ne vïe bucũrïe şi veselïe, căn'dŭ vedemŭ vrâj'maşïi noştri biruiţi şi câlcaţi şi periţi.

www.dacoromanica.ro

CAZANIE
la Sfântul Nicolae

Cazania lui Varlaam

Ms. 210 M. E.

învăţâturâ, de vïaţa svăntului Nicolae fâcâtorĭu de cĭudease.

cesta svăntŭ, şi mare luminâ lumïi, şi agiuitorĭu de srăgŭ tŭturorŭ creştinilorŭ. svăntulŭ Nicolae. Era dintr'o cetate dela anadolŭ. ce să chiamâ patara. nâscutŭ diîn părinţi creştini, nice prea bogaţi nice foarte iarâ săraci. ce atâta avea cătŭ le sosïïa pentru sine şi pentru săraci ce cerĭa .altŭ feciorŭ n'au avutŭ fârâ deacesta. că nice mainte dinsŭ nice mai apoi, altŭ fïĭu n'au nâscutŭ înmâsa, numai preacesta ce avea şi întăĭu ş'apoi. de mitĭutel arătâ cum va hi şi deaca ca creaşte mare.

Invăţâturâ De vïia[a] Sftulu[i] Nicolaĭa Făcâtorĭu[l] de minuni. Ace-[s]ta sftŭ de să[r]gŭ agĭutorĭu tuturo[r] creştinilo[r]. Ace[s]ta era de[nt]r'o cetate anado[l]. nă[s]cu[t] de pârin[ţ] creşti[ni]. nice prea săra[ci] nice prea gă[z]da[ci] ce avea că[t] lea sosïe şi pe[nt]ru săra[ci] cari cerea, şi ace[s]ta avă[nd] muma sa şi întăĭu şi apo[] şi *) de mitĭute[l] arăta cu[m] va hi deaca va creaşte.

---

* Peste tot în acest manuscris ş este urmat de ieri.

Am reprodus aci începutul primei Cazanii şi al ultimei din Ms. 210, în paralelă cu începutul Cazaniilor, la Invierea şi la sf. Nicolae, din Cazania lui Varlaam.

Confruntarea ne dispensează de alte demonstraţii şi ne impune concluzia: Ms. 210 din Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), dela 1696, este o copie, prescurtată foarte inteligent, după Cazania lui Varlaam. Copistul care a avut răbdarea şi dragostea să copieze Cazania lui Varlaam, este un cucernic şi luminat preot cărturar de pe la sfârşitul veacului al XVII-lea — care gustând dulceaţa duhovnicească a Cazaniilor lui Varlaam, din vreun exemplar ajuns prin acele părţi, nu şi-a dat hodină cugetului până ce nu a avut şi el, cel puţin în parte, comoara acelor propovedanii cu care s'a mângâiat şi pe sine şi pe fiii bisericii sale părtaşi făcându-i mântuitoarelor învăţături. Dacă smerenia nu l-a lăsat să-şi însemneze numele alături de data dela sfârşitul lucrului său, fie scris de Domnul în cartea ostenitorilor pentru sporirea luminei Evangehliei Sale la strămoşii noştri din vremi de loc uşoare.

S'ar putea pune întrebarea de ce n'a urmat ordinea Cazaniilor după Varlaam? Un răspuns întemeiat nu am putea formula. Constatăm atât că Ms. are cu cinci cazanii mai puţin decât Cazania lui Varlaam. Anume lipsesc cazaniile:

1. La Sâmbăta mare (nu imperios necesară, îndeosebi în aceste părţi unde după slujba prohodului de Vineri seara, norodul nu mai participă la slujbe până la Inviere); 2. La Înălţarea Sf. Cruci (14 Septemvrie); 3. La Intrarea în Biserică (21 Nov.); 4. La Sf. Ioan cel Nou dela Suceava (praznic necunoscut în aceste părţi) şi 5. La Dumineca slăbănogului dela Vitezda. Lipsa acestei din urmă e mai greu de lămurit.

Cât despre cazaniile la Duminecile 26, 27 şi 28 după Rusalii, sigur au fost pe foile rupte dintre foaia 94—95.

Copistul a orânduit însă cazaniile Duminecilor după ciclul pascal, iar pe ale praznicele şi sfinţilor după naşterea Domnului, încheind cu cazania la sf. Nicolae, ultima din manuscrisul nostru.

www.dacoromanica.ro

Originea manuscrisului. In catalogul Muzeului nu am găsit nicio însemnare despre originea acestui manuscris preţios, dela ce biserică sau preot a fost achiziţionat.

Există însă pe primele 40 de foi în partea de jos, sub text, următoarele însemnări:

Foaia 1. r. — jos sub text. f. i. ... totu popu petru din

2. r.=.... niptiu această carte; 3. r.=anume oce[a]telă ou cumpăratu; 4. r.=vo câţiva omini dinu curutuiuşu; 5. r.=dela fecioru lui popa precupu; 6. r.=mărie lui liahu Vasile au datu 2; 7. r. = horgoşi fratesău pinteleiu unu horgoşu; 8. r. — zegreanu vasilie 2 horgoşi; 9. r. = morişanu Chiforu 1 horgoşu; 10. r. = briciu Grigorie 1 horgoşu; 11. r. = şuşca iacobu 1 horgoşu; 12. r. = Zegreanu Mihailă 1 horgoşiu; Pe f. 13. încă a fost însemnare — dar tăindu-se foaia, probabil când a fost legtă cartea din nou, s'a tăiat şi scrisoarea, fiindcă jos pe marginea foii — se mai poate observa literele *Zeg*... 14. r. = bodăscău dumitru 1 horgoşu; 15. r. = răvanţi macaveiu 1 horgoşu; 16. r. = precupu alu (şt)opu 1 horgoşu; 17. r. = vlaşină Georgie 1 horgoşu; 18. r. = zegrenu ianu 1 horgoşp; 20. r. = [mărcă]şiianu toiaderu 1 ohrgoşu; 21. r. = epure precupu 1 horgoşu; 22. r. = basna vărtolomeiu 1 horgoşu; 23. r. = bechişu simion au datu 2 pătaci, liahu selăvăstru 2 potor; 24. r. = Bechişu sinuziană 1 pătacu; 25. r. = Anişora 1 pătacu; 26. r. = Bechişu toiaderu 7 potori; 27. r. = liahu nicolae 7 potori; 28. r. = finu boru toiaderu 7 potori şi unu grăşu; 29. r. = grigoriţe 3 potori; 30. r. = şi ou luatu pe etore să nabă nime trăbă; 31. r. = a o înăturna nice odată înu veci aminu; 32. r. = ce să fie înu Biserica curtuiuşului; 33. r. = în veci aminu; 34. r. = cine o vre se să fie trecletu; 35. r. = şi trecletu şi afurisitu de tri; 36. r. = de sfin(ă)ţi părin(ă)ţi dela nikie; 37. r. = popă fiindu vasilie satului; 38. r. = birău satului liahu sălăvăstru; 39. r. = bechişu toadere fătu fiindu; 40. r. = Meşţa maiu 14 zile.

Din aceste însemnări se poate constata că odinioară a aparţinut bisericii Bethlen-körtvélyes (Curtiuşului, azi Perişor) protopopiatul ortodox al Dés (Dejului).[275])

In concluzie, dacă apărută la 1643 la Iaşi, Cazania lui Varlaam ajunge să se răspândească pe la 1696 prin cópii înseamnă că exemplarele care au străbătut până aici, au avut o extraordinară înrâurire şi preţuire. Raritatea exemplarelor tipărite a căutat să fie suplinită prin copii-manuscrise.

Şi ceeace-i tot atât de important e faptul că acest manuscris este anterior primei retipăriri dela Alba-Iulia, 1699, care ediţie în lumina acestui manuscris se vede clar, că nu a fost un capriciu literar ci a apărut sub constrângerea cererii. Poporul cerea pânea cea duhovnicească.

---

[275]) Cerând infomaţiuni preotului de acolo, Părintelui Andreiu Giurgiuca, în legătură cu acest ms. C. S. mi-a răspuns următoarele:

„Indată după venirea mea în această parohie (1923) am aflat la câţiva cărturari mai bătrâni cărţi vechi pe care am căutat să le adun. Aşa am aflat şi manuscrisul în chestiune, la fostul învăţător penzionar şi totodată şi cantor al bisericei **Ioan Vlasiu.** Intrebat de provenienţa acestei cărţi mi-a spus că o are dela Gavrila Sigartău un nepot de frate al preotului Ioan Sigartău, care a păstorit această parohie.

Bătrânul Gavrilă Sigartău mi-a declarat că le-a moştenit dela tatăl său Nuţu Sigartău.

Despre preotul Vasilie (pomenit în însemnările de mai sus) ştim doar că a funcţionat în această parohie înainte de anul 1780 în acte nu l'am putut găsi căci matricolele încep abea la anul 1813 sub preotul **Gavril Giurgiuca.**

Manuscrisul Muzeului eparhial l-am trimes eu cu raportul dela oficiul nostru parohial Nr. 15, din 25 Ianuarie 1925.

Feciorul lui popa Precup are a fi din comuna vecină (unită) Piatra, unde şi astăzi este un preot penzionar, şi care se înrudeşte cu familia preoţească dela noi, **Sigartău,** venită la noi din comuna vecină **Mireş** (unită)".

www.dacoromanica.ro

3. *Manuscrisul dela biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu).* În *„Biserica și Școala"* dela Arad, anul XXXI, Nr. 16 din 15/28 Aprilie 1907, Petre Popa paroh gr. ort. român din F. Oșorheiu, semnala (cu dată de 9 Martie 1907) într'un articolaș sub titlul: „O carte românească din anul 1643, că „la bisericuța din filia Fughiu (pprezv. Orăzii-mari) se află o carte prețioasă. Fațada cărții între niște columne are următorul cuprins: Carte românească de învățătură duminecile peste an și la praznice împărătești și la svenți mari. Cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voevodul și Domnul țara Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba slovenească pe limba românească de Varlaam mitropolitul de țara Moldovei. In tipariul domnesc în Iași în mânăstirea a trei s-titel dela Hristos 1643."

In continuare adaugă:

„Tot într'un loc cu acel tâlc, se află și o altă Căzanie scrisă cu mâna lui Popa Gavril, locuitor în Sintelec la anul 1733 (?) — care se pricepea la copiat așa de bine, că abia o poți distinge din cele tipărite."

Servindu-ne de această indicație, am ajuns, — prin bunăvoința I. P. C. Sale Arihmandrit Ioan Dinu, vicarul și președintele Consistorului ortodox român din Nagyvárad (Oradea) și a părintelui Gavril Iovan din Oșorhei, administratorul parohiei Fughiu, — în posesiunea manuscrisului lui Popa Gavril.

Descrierea manuscrisului. E format din 19 fascicole în folio, de câte 8 file, afară de ultimul care are numai două file, legate în volum. Prin urmare are 146 de foi. Foaia de titlu lipsește. Se începe cu *„CAZANIE la întăe zi a lui septevrïe"*.

Judecând prin analogie cu cele două foi dela sfârșit, probabil că nu lipsesc nici dela început decât cel mult două foi.

Scoarțele sunt de mucava îmbrăcate în piele. Călcâiul e stricat, deasemenea și scoarța din față, în parte, e roasă de cari. Se mai poate vedea însă ornamentația bogată formată din flori stilizate, presate în piele și aurite.

Foile nu sunt numerotate. Sunt păstrate în stare bună. Dela foaia 140—145 are o mâncătură de cari lungă de 4 cm. care îngreuiază reconstituirea textului, iar foaia ultimă este mai deteriorată.

Paginile sunt încadrate în chenare de linii așa cum se poate vedea în clișeul Nr 109.

Scrisul e numai în negru. Ornamentația se reduce la frontispiciile Cazaniilor, formate din gihrlande rudimentare, afară de cel dela Cazania zilei de 8 Noemvrie format din flori stilizate, și la inițiale, fără vreo valoare artistică. Paginile pline au câte 32 sau 33 de rânduri. Lungimea rândurilor este de 13½ cm.

Datarea manuscrisului și autorul lui. Petre Popa în articolul semnalat mai sus spune că a fost scris la anul 1733. Poate să fie o greșală de transcriere sau de tipar întrucât pe foaia 146 r. se află următoarea însemnare:

„Această Cazanïi pre praznice ce-amŭ scris eu Popa Gavrïilu fiindŭ lăcuitorĭu în sintealicŭ. Anïi Do[m]nului 1738."

Deci e limpede că data terminării manuscrisului este anul 1738. Iar copierea lui nu-i probabil să fi durat mai mult de câteva luni.

Poate că filele dela început ce lipsesc să fi cuprins lămuriri și cu privire la inițiativa acestei lucrări. Copistul, Popa Gavril, a copiat Cazaniile la cererea cuiva sau fiind de profesiune copist își agonisea prin asemenea binefăcătoare osteneală, pâinea cea de toate zilele? La această întrebare manuscrisul așa cum se găsește astăzi, nu ne dă niciun răspuns.

www.dacoromanica.ro

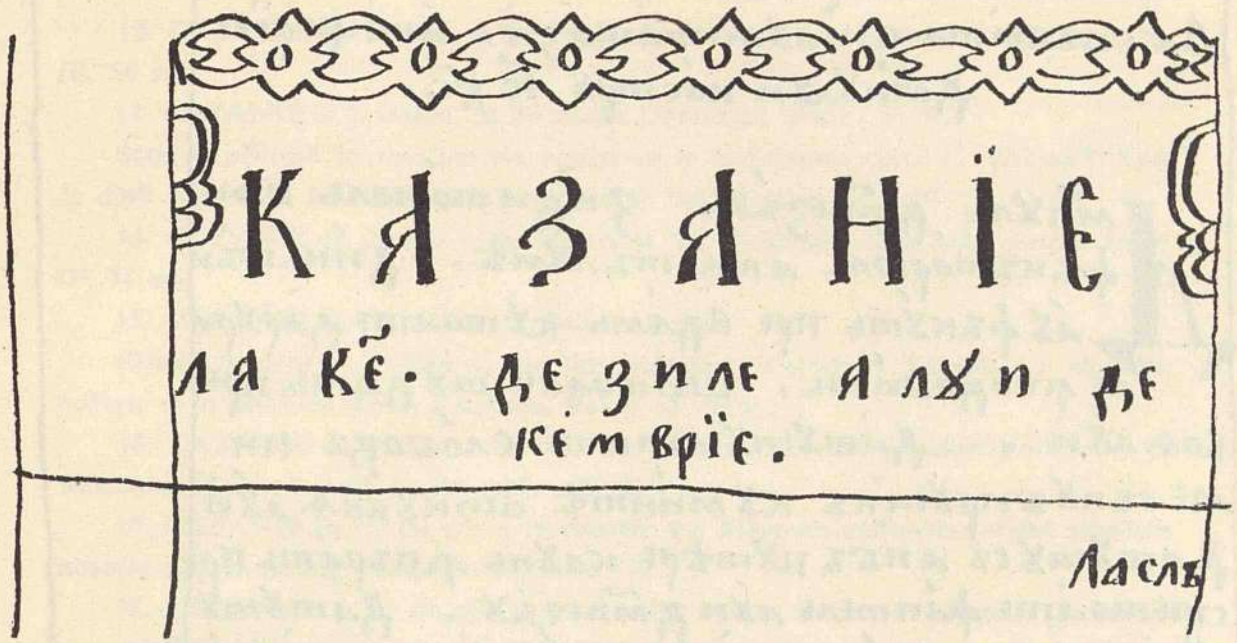

Nr. 108. — Manuscrisul dela biserica română ortodoxă din Fugyi (Fughiu). Frontispiciul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 36 v.

Cuprinsul. Nu are Scară a Cuprinsului. Conţine următoarele Cazanii:

1. CAZANIE la întăe zi a lui septebrïe. Pentru vïïaţa Preacuvïosului Părîntelui nostru Symeonŭ stolpnicŭ. (F. 1 r.)

2. CAZANIE la a ōpta zi a lui septevrïe. La naşterea prea sfñtei, şi prea blgoslovitei stăpănei noastre, Preacurate fecioarei Marïi. (F. 5 r.)

3. CAZANIE la 14. zile a lui septevrie, la rădicarea cinstite[i] Crucĭ. 1) (F. 8 v.)

4. CAZANIE la 14. zile a lui. ōctovrïe (F. 12 r.) Pentru vïïaţa preacuvioasei maicei noastre paraschevïi. (F. 12 v.)

5. CAZANIE la 26. de zile a lui octovrïe. Pentru mucenïïa sfñtului şi marelui mucenicŭ Dimitrïe. (F. 16 v.)

6. CAZANIE la 8 zile a lui Noemvrïe la soborulŭ sfñţilorŭ voivozi îngereşti Mihailŭ şi Gavrïi. (F. 21 v.)

7. CAZANIE la 21. de zile a lui Noemvrïe, la văvedenïïa Preacistïi căn'dŭ ō au dusŭ Părinţii ei în Besearecă de ō au închinatŭ lui Dmnezău Pruncă de trei Ani. (F. 26 r.)

8. CAZANIE la 6. zile a lui Decemvrïe. Pentru vïiaţa sfñtului şi făcătorĭulu[i] de minuni Necolae. (F. 28 v.)

9. CAZANIE la 25. de zile a lui Decemvrïe. (F. 36 v.). La slăvita şi luminata zi a naşterïi Dmnului nostru Is hs. (F. 37 r.)

10. CAZANIE a 2. iarăşi la naşterea Dmnului nostru Is hs.

Scrïe sfñtulŭ Apostolŭ Pavel la cartea cătră jidovi, în doaō capete grăindŭ: Deci n'au luatŭ ōarecăndŭ de la îngeri ce dintru sămănţa lui Avraamŭ au prïimitŭ.

11. CAZANIE la întăĭa zi a lui Genuarïe. La ōbrezanïïa (adecă tăĭarea împrejurŭ) a Domnului nostru Is hs. (F. 52 r.)

www.dacoromanica.ro

Ла наще́рѣ Дмнꙋлꙋи нострꙋ І҃с Х҃с.

Ла слъви́та ши лꙋмината зи, а наще́рій
Дмнꙋлꙋи нострꙋ І҃с Х҃с.

Домнꙋль Дмнезъꙋ, зидиторюль ши
фъкъторюль а тоатъ лꙋмѣ, динтъи
аꙋ фъкꙋть пре Адамь кꙋ тоате дарꙋри
ле ӑподобить, ши тоате лꙋ дать пре
воа лꙋи. Датꙋ іаꙋ минте слободъ ни
ме съ нꙋ бирꙋіаскъ кꙋ минте ши кꙋ воа лꙋи
Датꙋ іаꙋ съ аибъ путѣре каꙋнь ӑпъра́ть пре
спре тоате фаптеле лꙋи Дмнезъꙋ. Датꙋ іаꙋ
віацъ фъръ боалъ ши фъръ дꙋрѣре, ши фъ
ръ пъкате, ши фъръ де моарте. Ши ӑкъ
че іаꙋ мѫнкать. Датꙋ іаꙋ вои съ мънънче
динтоць поміи раюлꙋи (фачере Ка: в҃. сті:
зі.) Нꙋмаи пꙋцин ӑвъцътꙋръ че іаꙋ лъсать
че ши ачаста нꙋ пентрꙋ алтъ пентрꙋ чѣка,
нꙋмаи пентрꙋ съ къноаскъ къ аре ши ель маи
маре пре Дмнезъꙋ. Иаръ ель ниче ачѣ аꙋ
оаꙋ цинꙋть, че аꙋ кълкать ӑвъцътꙋра лꙋ
Дмнезъꙋ. Пентрꙋ кареа лꙋкрꙋ аꙋ фость
гонить динь раю (Прекꙋмь иаръ ши мъртꙋ
рисеще ла фачере Ка: г҃. стіхь: з҃.) Нимеꙋ
лаꙋ сміптить, нимеꙋ лаꙋ гонить динь
раю. Ӑсꙋ ши пентрꙋ грешала са саꙋ го
нить ши саꙋ къпать динь мърире лꙋи Дꙋ
мнезъꙋ, ши аꙋ къзꙋть пре ачесть пъмън
ть блъстъмать. Нꙋ иаꙋ ажꙋнсь кꙋ атъ
та, че маи мꙋлте ръꙋтъци саꙋ ӑторсь а
фаче омꙋль де ачіа. Оучидерь, кꙋрвій
въръсъри де сънџе, скꙋрнъвій, вражбъ, то
ате лꙋкрꙋриле діаволꙋлꙋи ле фъче омꙋль

ши ӑ

Nr. 109. — Manuscrisul dela biserica română ortodoxă din Fugyi (Fughiu). Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 37 r.

www.dacoromanica.ro

12. CAZANIE la 6. zile a lui Genuarïe la Botezulŭ Domnului nostru Is hs. (F. 56 r.)

13. CAZANIE a 2. iarăşă' la Botezulŭ Domnului nostru Is hs.

Scris-au sfĩtulŭ Mathei bunulŭ vestitorĭu în trei capete stihŭ 13. Grăindŭ: Veni Is dinŭ Galilea la Iōrdanŭ cătră Iōanŭ, să să boteaze dela dănsulŭ. (F. 61 v.)

14. CAZANIE la 2. zile a lui februarïe. La stretenïĭa Domnului nostru Is hs. (F. 71 v.)

15. CAZANIE la 17. zile a lui Februarïe.

Pentru mucenïĭa sfĩtului şi marelui mucenic. Theodorŭ Tironŭ. Ce să prăznuĭaşte şi în sămbăta dintăi a sfĩtului Postŭ. (F. 77 v.)

16. CAZANIE la 9. zile a lui Martie Pentru mucenïĭa sfĩţilorŭ Patruzeci de Mucenici ce au pătimitŭ în Sevastïĭa. (F. 86 r.)

17. CAZANIE în 25. de zile a lui Martïe. La Blagoveşteniĭa Prea sfĩtei stăpănei noastre şi preacuratei Fecioarïi Marïi. (F. 92 r.)

18. CAZANIE la 23. de zile a lui Aprilïe Pentru mucenïĭa sfĩtului şi marelui mucenicŭ Geōrgïe şi muncile căte au răbdatŭ pentru dragostea şi numele lui Is hs. (F. 95 v.)

19 CAZANIE Pentru muceniĭa sfĩtului, şi slăvitului marelui mucenicŭ Iōanu' Novăi dela soceava. Ce să prăznuĭaşte joi după rusalïi. (F. 102 v.)

20. CAZANIE la 24. de zile a lui Iunïe. Pentru naşterea sfĩtului şi slăvitului Proroc Iōannŭ Prdtecĭ. 1) (F. 108 v.)

21. CAZANIE la 29. de zile a lui Iunïe. Pentru vïaţa sfĩţilorŭ şi slăviţilor Apostoli Petrŭ şi Pavelŭ. (F. 113 r.)

22. CAZANIE în 20. de zile a lui Iulie, La sfĩtulŭ şi slăvitulŭ Prorocŭ Ilie Puindŭ thema aceasta.

Scrïe la a patra carte a inpăraţilorŭ în doaō capete în stihulŭ dinŭ tăi de zice. Şi au fostŭ căndŭ vrea să rădice Domnulŭ pre Ilïe cu cutremurŭ cai spre cerĭu. (F. 121 v.)

23. CAZANIE la 6. zile a lui Avgustŭ. Pentru preaōbrajeniĭa Domnului nostru Is. hs. (F. 127 v.)

24. CAZANIE la 15. zile a lui Avgustŭ. Pentru Adormirea Preasfĩtei şi Preacuratei fecioare Marïei, Născătoarea Domnului nostru Is. hs. (F. 134 r.)

25. CAZANIE la 29. de zile a lui Avgustŭ. (F. 140 r.)

Transcrierea s'a făcut după retipărirea Cazaniei lui Varlaam în Chiriachodromionul dela Alba-Iulia din 1699. Să se compare clişeele Nr. 102 şi 109.

Insemnări nu are. Cele de pe partea interioară a scoarţelor sunt exerciţii de scriere fără nicio importanţă.

Insemnarea nouă făcută cu creion chimic pe F. 12 r.: *„Spre memoria vecinică mă subscriu în tâmpul Războiului 1916. Iunie 11—12 fiind în conced dela frontul Italian, Ioan Panea cantor"*, ne dovedeşte că acest manuscris nu a fost o carte moartă ci credincioşii, probabil se hrăneau până în vremea noastră cu învăţătura ei.

www.dacoromanica.ro

4. *Manuscrisul dela Kupsafalva (Cupşeni), 1847. — Descrierea manuscrisului.* La Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj) se mai află sub Nr. 203 un manuscris cu chirilice, cuprinzând cazanii la sfinţi şi praznice.

Titlul încadrat într'un chenar roşu, din linii trase cu penel, destul de primitiv. este următorul:

Cazaniile Prazni-
-celor într'acest chip
culeasă, şi scrisă pri[n]
ōsirdĭ Ci[n]: Păr: Cupşa
Popa Ştefan, paroh
neunit la Cupşani.
1847: 1: Ianuarie
prin Iacov Pop rogojan
fostul Dascal:

Cu cheltuĭala Cin: Preoteasă
Buda Ană, şi a Cins: făt
Curău Simionu lui Iacov. să le
fĭe pomenirea veacinică.

Are 78 de foi, în folio mare, numerotate cu chirilice, afară de foaia de titlu care-i nenumerotată. E legat în volum dar scoarţele lipsesc.

Numărul rândurilor pe pagini variază între 25 şi 31. Lungimea lor deasemenea variază între 17½—19 cm.

Scrisul este îngrijit. Copistul nu s'a servit de nicio liniatură.

Hârtia e de două feluri. Primele 36 foi şi ultimele 4 sunt albe, iar dela foaia 37—75 inclusiv hârtia e vineţie.

Ornamentaţia manuscrisului e săracă şi primitivă. Iniţiale lucrate în penel si unele titluri sunt în roşu, restul în negru.

Scrisul aparţine unui singur copist.

Copierea s'a făcut în timp de 8 zile. In foaia de titlu este trecută data de Ianuarie 1847. Pe foaia 53 v. întâlnim însemnarea: *„1847. 3 Ianuar, Ungureni, Iacov Pop de Rogoz"*. (Cifrele sunt cu arabe, „de Rogoz" cu litere latine), iar pe ultima foaie, 78 v.: *„1847—8. Ianuar"*.

2. *Cuprinsul.* Manuscrisul cuprinde următoarele Cazanii:

1. La 1: Săptembrĭe La Sfñtul Simeōn Stălpnicul (F. 1 r.)
2. La 8: Septemvrĭe La naşterea Precistĭi. (F. 3 r.)
3. La 14 Septemv: la înălţarea Crucii (F. 4 v.)
4. La 14 ōctomvrĭe la cuvioasa Parascheva. (F. 6 v.)
5. La: 26: ōctomv: la S: Dimitrĭe (F. 9 r.)
6. LA OPT' NOE(M)VRĬE la s: Ingeri:. (F. 12 r.)
7. La 21: Noemv: la întrarea în Biserecă (F. 16 r.)

www.dacoromanica.ro

Домнул Дзеў Зъдиторул мъфъкъторул
— фъкътъ прѣ Адам, кътоате дарърле дто
— доекъ, мъкътоате завдаў прѣ воа луй мъ
мынтѣ Слобоже, даскълу пъстърѣ прѣкъ
тоате фъкътърле, фъкътлу немърнторъ
мъ авдаў воѣ свмънънѣ дынтъю Помъ
рътолуй, нуман пъцынъ порунъ лаў пъ
кътевъ кът маи маре Дзеў, дѣкъ Ел
ларъ Ел, нъ ѣа нъ шаў цинъ, тъшаў
кълкатъ, пентрў кърѣ аў фостъ гонитъ
дын рай, пентрў недъкълпарў луй, мъ
аў кът зъ прѣ Ачѣста пъмынтъ Елесте
— маи, мъ маи мълте рвоптъ аў дѣтъ
афарѣ Домлуй. Юморърй, кървій, вър
— вурй дѣсинце, мъкътоате Лъкърърле дъ
— аволуй, мъкъ дѣкъ нъ ѣ луй Дзеў
тъ. Бозилор ѣлор Мъцъ мъ Сърцъ, лъмне
— лор мъ пъстърилор, мъкъкъноашъ прѣ
Дзеў, мъкъкърбъцѣ, кътѣлѣ аў фъкътъ то
— ате ѣлѣ фрумоасѣ Сорѣлѣ луй мъ Стелѣлѣ
мъкъ

Nr. 110. — Manuscrisul dela Kupsafalva (Cupşeni). Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie. F. 23 v.

www.dacoromanica.ro

7. Dechemv: 6. la S: Nicolae. (F. 17 v.)
8. 25 Dechemvrïe la naşterea lui Hs (F. 23 v.)
9. CAZANÏE LA 25. Dechemv. A doa la naştere. (F. 23 v.)
10. Ianuarïe 1: la Tăerea înprejur. (F. 28 r.)
11. CAZANÏE LA BOTEZ 6. Ianuarïe: (F. 30 r.)
12. A DOA LA BOTEZ (F. 33 r.)
13. Februarïe: 2: la Stretenïe:. (F. 37 r.)
14. La 31: Zile a lui Februarïe pentru mucenicïïa S: şi marelui Mucenic Teōdor Tiron ce să prăznuĭaşte şi în Sâmbăta dintïia S. post. (F. 40 v.)
15. Martïe în 9: Zile mceniïa Sf: 40: de mcenici ce au pătimit în Sevastïïa (F. 47 r.)
17. Martïe. 25. La Buna Vestire (F. 51 r.)
18. Aprilïe 23: la Marele Mcinic Geōrgïe. (F. 54 r.)
19. Joi după rusalïi şi Iunïe în 2. sfūtul Ioan Novi dela Suceava. (F. 58 r.)
20. Iunïe 24: La naşterea sf: Iōan Botezătorĭu. (F. 60 v.)
21. Iunïe 29 La S: Apostoli. (F. 63 r.)
22. La 20: Iulïe S: Proroc Ilïe. (F. 67 r.)
23. La 6. Avgust la Schimbarea la faţă. (F. 79 r.)
24. La 15: Avgust la Adormirea preacestïi (F. 72 r.)
25. La 29: Avgust la Tăerea lui Ioann. (F. 76 r.)

Nu are Scara Cuprinsului. Unele cazanii sunt prescurtate. Să se compare în privinţa aceasta începutul Cazaniei la Naşterea Domnului. Clişeul Nr. 110 cu originalul dela 1643 şi cu celelalte retipăriri reproduse în faximile.

Deşi copierea nu s'a făcut direct după originalul Cazaniei lui Varlaam, ci după una din retipăririle ulterioiare, totuşi şi acest manuscris îl putem socoti printre manuscrisele care au difuzat şi în acest chip parte din cuprinsul Cazaniei dela Iaşi din 1643.

Manuscrisul acesta a fost proprietatea familiei preoţeşti Cupşa din Kupsafalva (Cupşeni), de unde a fost achiziţionat apoi pentru Muzeul eparhial.

ALTE MANUSCRISE DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM.

Cu prilejul aniversării tricentenarului Cazaniei lui Varlaam, prof. At. Popa într'un articol publicat în gazeta Dacia dela Arad, Vineri 11 Iunie 1943, spune că: *„La Geaca în judeţul Cluj, a fost găsită în manuscris datată din 1643. In Bihor. Popa Urs în Cotigleti, la 1676 şi 1680 o copiază în 3 exemplare, acelea cari sunt cunoscute până acum."*

Un manuscris al lui Popa Urs din Cotigleti îl aminteşte şi Gh. Comşa în Istoria Predicei la Români,[276]) spunând însă că ar fi copiat „după ediţia Chiriachodromionului din Belgrad dela anul 1699"[277]) şi ar avea 545 de pagini, cuprinzând şi învăţături ce nu se găsesc în retipăririle după Cazania lui Varlaam. Aşa este predica despre *Mucenicul Procopie,* despre *„mărgărita Fecioară"*; a doua predică la *Sf Ilie* alcătuită de însuşi Popa Urs. Apoi una despre cei 7 sfinţi.

Seria predicilor se închee cu cea dela tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, copiată după Chiriachodromionul dela 1699. Dela pagina 461 până la sfârşit cuprinde iarăşi învăţături ce nu se întâlnesc în alte Cazanii unele având cuprins apocrif. Aceste sunt: *„Invăţătură cum au potopit Dumnezeu toată lumea cu potopul apei."* Invăţă-

[276]) Pag. 105—109.
[277]) Gh. Comşa, Ist. pred. la Români, pag. 106.

www.dacoromanica.ro

tură despre Sodoma şi Gomora, Despre Iosif, Despre Israilteni cum i-a scos Dumnezeu din pustie; Invăţătură despre cele zece porunci, după care urmează „o predică despre *„postuşagul"* adecă risipirea Ierusalimului şi una despre bogatul Iov. Dela pagina 526—530 cuprinde *„Epistolia Domnului nostru lui Isus Hristos învăţătură despre sfânta Duminecă."*

La pagina 530 urmează învăţătură despre sfânta Vineri şi *„Cetenia azi Vineri mari"*. Manuscrisul, după Gh. Comşa care l-a avut la îndemână, se închee cu „Invăţătură pentru sfânta lăturgie". Se păstrează la Academia Română sub Nr. 4182.

Contrar celor mai sus menţionate de Prof. At. Popa despre Popa Urs, Gh. Comşa spune că „El a trebuit să trăiască în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, căci copiază din Cazania lui Varlam sub înfăţişerile ulterioare anului 1643 şi putea să facă acest lucru după 1699, când opera lui Varlaam era cunoscută mai bine şi bisericei aparţinătoare mitropoliei de Alba-Iulia."[278]) Acest raţionament însă îl înfirmă faptele. Tocmai apariţia Chiriachodromionului dela 1699 a făcut de prisos, cel puţin câteva decenii, răspândirea Cazaniei lui Varlaam prin manuscrise. Primul manuscris ce reproduce numai în parte cuprinsul Cazaniei, după anul 1699, este manuscrisul lui Popa Gavril dela 1738. Apoi începând chiar cu anul 1732 retipăririle se menţin la intervale relativ scurte: 1748, 1765, 1768, 1781 şi 1792. In consecinţă procurarea unei Cazanii tipărită era mai puţin costisitoare decât copierea ei. De aci trebue să admitem că şi manuscrisul acesta a lui Popa Urs din Cotigleti se coboară până înainte de 1699 ca şi celelalte două, dela biserica din Sava şi dela Muzeul eparhial care a fost odinioară proprietatea lui Nuţu Sigartău din Bethlenkörtvélyes (Perişor fost Curtuiuş).

Că Popa Urs din Cotigleti a trăit şi s'a ostenit cu copierea de cazanii în a doua jumătate a veacului al XVII-lea ne aduce dovadă şi prof. V. Vartolomei în recenta sa lucrare: *Mărturii culturale bihorene* unde, vorbind despre Popa Urs din Cotigleti, spune că: „Intre manuscrisele acestuia s'a găsit un exemplar complet, copiat după Cazania lui Varlaam, la sfârşitul căreia scrie: „Cu mila lui Dumnezeu scris-am eu Popa Urs din Cotigleti această carte, de eu dară voi fi greşit ceva întru ea, iar voi cetitori cine veţi ceti într'această carte, îndreptaţi bine şi nu mă giudecaţi ce-mi grăiţi să-mi erte Dumnezeu păcatele cum Dumnezeu să earte şi ale voastre păcate. Inceput utu-s'au a să scrie în luna Cuptor în 31 zile în al şaptăleasprezeece an, dacă au luat Turcii ţara Oradea, în ce an au fost foame. Anii lui Is. Hr. 1676."[279])

---

[278]) Gh. Comşa, Ist. pred., pag. 109.

[279]) Vasile Vartolomei: Mărturii culturale bihorene, Editura ziarului „Tribuna Ardealului", Kolozsvár (Cluj), 1943, pag. 18—19.

www.dacoromanica.ro

CAZANIA LUI VARLAAM DUPĂ TREI SUTE DE ANI

In anul 1943, când s'au împlinit trei veacuri dela tipărirea Cazaniei lui Varlaam, am mai găsit din această carte, în părţile Transilvaniei de Nord, 24 de exemplare. Dintre acestea numai patru exemplare erau achiziţionate spre păstrare în cele două biblioteci ale episcopiilor româneşti din Kolozsvár (Cluj). Restul de 20 exemplare se află printre cărţile bisericilor şi unele păstrate cu grije, altele ponosite în vreun colţ fără să se fi ştiut de prezenţa lor acolo. Le notăm aci, în ordinea alfabetică a satelor instituţiilor şi persoanelor la cari se găsesc, împreună cu diferitele însemnări ce se află pe foile lor.

1. *La biserica română ortodoxă din Bedecs (Bedeciu), protopopiatul Bánffyhunyad (Huedinului).* Exemplar B. Bine păstrat. Legat în table de lemn îmbrăcate în piele. Dela început lipsesc foile II şi III, cu Predosloviile, iar dela sfârşit lipseşte f 116.

Inainte de foaia de titlu are două foi libere. Pe reverso foii a doua se află însemnarea: *„Această carte au cumpăratu Cure Găvrilă pe 6 florinţi argint. Eu am scris fodorŭ.*

aceasta a fostu a Bedeciului si o au dus teutelecan la lăpuşteşti apoi aici a fos(t) o carte a loru şi apoi Au venitu dupre carte Aceasta Şi am datŭ a loru aceasta E a nostă a bedeciului Căzania aceasta

s'au scris în luna avg(u)stu 6 An 1856 de mine.

Fainã(?) scrisoare de mine scrisă amin.“

In partea de jos a Foilor 2, 3 şi 4 a fost o însemnare peste care s'a tras cu cerneală aşa încât nu se poate descifra.

„să sâ ştiĭa de această carte câ ŏ amu cupâratu iau popa a(n)toni(e) şi amu datu ŏ iaapă în tărniţa şi i-amu ru(p)tu preţulu 25. de florinţi 7163“. (F. 17 v. şi F. 18 r. şi v. în partea de jos a foilor). Data de 7163 = 1655.

„Această svâ(n)tâ ca(r)te ce să cheamă Eva(n)ghelie rumănească ŏ a(u) cu(m)păra(t) a(n)thonie şi cu femeaia sa cu solo(m)ia şi ŏ a(u) da(t) în Besearecă la stĭi

www.dacoromanica.ro

arhgglĭ ca să fie în trăg) în su(ce)vă ca să fie lu(i) pomană şi femei(i) lu(i) şi pări(n)ţilo(r) lu(i) ia(r) cine ō va lua sa(u) ō va fura di(n) svă(n)ta Besearecă să fie pro(c)lea(t) şi tre(c)lea(t) şi afurisi(t) de du(m)neadză(u) şi de svă(n)ta prce(s)tâ şi de svi(n)ţĭi î(n)geri şi de to(ţ) svi(n)ţĭi şi să(i) fie păra cu stĭi şi să(i) fie păra cu stĭi arhgglĭ Mihai(l) şi Gavrĭi(l) şi să fie cu iuda î(n)tru(n) lo(c) + Vălea(t) + 7163 + + +" (F. 20 bis v. — F. 27 r.)

Această însemnare, tot în partea de jos a foilor, aparţine altui pisar. Scrisul mărunt dar clar şi sigur dovedeşte că autorul se îndeltnicia cu această, odinioară, nobilă zăbavă.

Ciudat e faptul că fiind dată bisericii sf. Arhangheli din Suceava, în 1655, cu blestem greu pentru cel ce o va lua sau o va fura, ajunge, totuşi, la biserica din Bedecs (Bedciu).

Pe f. 103 r, la sfârşitul Cazaniei dela 6 August, Schimbarea la faţă, se află următoarea însemnare scrisă însă cu cerneală proastă încât abia se mai poate ceti: *„Vălĭatŭ 1696: Această sfătă ca(r)te păuceniе. ĭa-i dată în ceastă sfătă Beserecă de Bedeciu şi o au întăritu satulŭ. şi au fostu tito(r). teuteleca(n) mihaĭu. şi iō(n)u lui popa niculae şi lu(p)... iōnu. şi au fostŭ birău peca ştefa(n) şi-i dată în ceastă să(n)tă besĭarecă. de moşi de strămoşi în Bedeciu. de viţă de sămă(n)ţă. se fie pomană. Iară de să va afla cineva procliа(t). şi erecticu să ō vă(n)dză. sau să ō fure. sau să dzică. că-i a lui. se fie el furisitu de dmnedzeu. şi de să(n)ţii Ingeri, şi se (fie) procletu. şi trecletu.*

2. *In Biblioteca Muzeului Eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), „Donaţia G. Sion"* sub Nr. 1/a. Exemplar A. Incomplet. Dela început lipsesc cinci foi (cele trei nenumerotate pe care se află titlul şi Predosloviile şi primele două foi numerotate, iar dela sfârşit o foaie). Din interior lipseşte foaia 384.

Până la F. 12 şi dela f. 100 până la sfârşit foile sunt, în parte, deteriorate.

Acest exemplar a fost al bisericii din Rogoz (Rogoz), protopopiatul Magyar-Lápos (Lăpuşului).

Insemnări de pe acest exemplar. Pe rv. Foilor 8—41 în partea de jos, sub text se poate descifra, cu câteva mici lacune din pricina deteriorării foilor, următoarea însemnare:

„Dea(cea)sta dâ(m) a şti .... î(n)tâe di(n) ... dorind ... şi î(n)ţelegâ(n)dŭ... mltva sa au mârsu şi ōu cerşu(t)... cum î(n) ce vreame va ... acel popă ... dârâ popa gifgïe ō plâti ... stu neguţatâ dere(p)t. 16. flori(n)ţi. darâ ... deaca ōu adu(s) au afla(t) anume Vă(s)cu iōnaşcu. aducâ(n)du-şi aminte că au fostu da(t)u duhovnicu(l) sâu pe(n)tru neşte pâcate să cu(m)pere ō carte deci do(m)niesa iona(ş)cu ōu cu(m)pâratu cu... snu i au (fo)stu neguţa(t) popa Gifgïe do(m)nesa Va(s)cu iōnaşcu au dat 16. flori(n)ţi preaceastâ carte şi ōu da(t) dere(p)tu că pâcate ... î(n) svâ(n)ta Besearecâ pomanâ anume î(n) Besĭareca ... popa toade(r) î(n) carĭa sâ face hramu(l) lui sveti niculae şi 'n acesta chipu cum până va cu(s)ta popa Gifgïe elŭ sâ fie vo(l)ni(c) a sâ ţinĭa cu dâ(n)sa. Iarâ cine s'arâ afla sâ ō streinĭadze sau sâ ō depe(r)tĭadzâ sau sâ ō fure di(n) Besĭareca lui popa (to)ade(r) adecâ di(n) Besĭareca lâpuşului de su(s) carĭa ĭaste despre a râsâri(t) de râu ace(la) ō(m) ce s'arâ afla fârâ frica lui dumnedzâu sâ fie procliа(t) dela dumnĭadzâu şi de. 12 ap(s)li şi de trei sute şi 18. pâri(n)ţi svă(n)ti ce fo(s) î(n) vâ nechei cine a spu(s) lĭagiĭa şi râspu(n)surele: M(s)tă Ge(n)va(r), 26 î(n) dzilele Craĭului ap ... mihaĭu, şi a vlădicului sava ... mĭa i i g i dşer(b)a stvoego ierei gifgïe ... pe(n)tru ce a usteni(t) de ōu adu(s)u (această carte) să fie şi mltva sa po ...

www.dacoromanica.ro

Pomĭani Gid şerabas voego iō(n) i jena ego pârasca i cea di (h) ego alesa i roditelĭa ego sĭa pomĭanih. 1665." (F. 8—F. 41 r.)

„Cade-să a şti că acea(s)tă sfntă ca(r)te ce să chiamă Poucenïe Precu(m) ia(s)te pusă cu zapi(s) ma(i) su(s) î(n) sfnta Besearecă ma(i) denai(n)te vreme, ĭa(r) acu(m) ma(i) pre u(r)mă s'au afla(t) di(n) neamu(l) acesto(r) ōame(n) de omenïe anume jupănu(l) Po(p) Şte(fan) şi soţu(l) dumisale Eufimïe ō au lega(t) cu che(l)tuiala dumilorsale. Ca să le fïe Pomană lo(r) şi seminţiei lor.

Pomeni Gi dşe ro(b) svoego I. Ştefa(n) i je(n) ego Eufimïe." (F. 218 v. la sfârşitul Cazaniei dela Dumineca tuturor sfinţilor).

Din aceste însemnări rezultă că Vascu Ionaşcu a cumpărat-o, drept canon, şi a dăruit-o la biserica Sf. Nicolae din Oláh-Lápos (Lăpuşul românesc), în zilele Vlădicului Sava Brancovici (28 Dec. 1656—1680).

Mai târziu cartea ajunge la biserica din Rogoz (Rogoz). Urmaşii lui Vascu Ionaşcu o recalmă iarăşi pe seama bisericii din Oláh-Lápos (Lăpuşul românesc).

In iarna anului 1689 vlădica Varlaam dela Alba-Iulia vizitează vidicul Lápos (Lăpuşului). Parohiile Rogoz şi Oláh-Lápos (Lăpuşul românesc), se aflau în pâră din pricina acestei Cazanii pe care o revendicau şi unii şi alţii. In 4 Decemvrie 1689 Vlădica ţine judecată în Rogoz şi aduce următoarea sentinţă: *„† An. D. 1689 lu. Dec. 9 zile. noi Vla(di)ca Varlaa(m) avă(n)dŭ săborŭ de eparfie în vĭdicu(l) lapoşulu(i)* în Rogoz şi fiind câţiva protopopi şi preoţi şi alţi oameni de cinste, viniră inaintea noastră Văscu Alec din Oláh-Lápos—Lăpuşul românesc şi cu sătenii din Rogoz, aducând lucru aceştii cărţi ce se chiamă Oucitelnă socotindu-l toţi de toate părţile s'au împăcat aşa, cum această carte să rămâe la bisereca Rogozului şi să fie pomană lui Văscu Ionaşcu şi Văscu Alecse şi rămăşiţelor lor şi cine s'ar ridica mai mult după aceasta împăc(iua)lă să caute lucrul aceştii cărţi să nu o poată păn nu va pune două sute de florinţi o sută vlădiceşti o sută spăneşti. Pre această s'au legat şi au dat mâna înaintea noastră, anul şi *luna scrişi mai sus. Vla(di)ca Varlaa(m)* [Sigil verde]." (Vezi pr. Sebastian Stanca: Pricina pentru o carte bisericească. Soborul Vlădicului Varlaam la 1689. Revista Teologică, 1930, pag. 31—34.)

Judecata aceasta vlădicească a fost scrisă şi semnată de Varlaam pe foile 193-198.

Nu ştiu cine a avut barbara inspiraţie de a tăiat această însemnare.

Intâmplător am găsit la Biblioteca Universităţii din Kolozsvár (Cluj) clişeul pe care îl reproducem aci sub Nr. 111, înfăţişând începutul şi sfârşitul acelei însemnări.

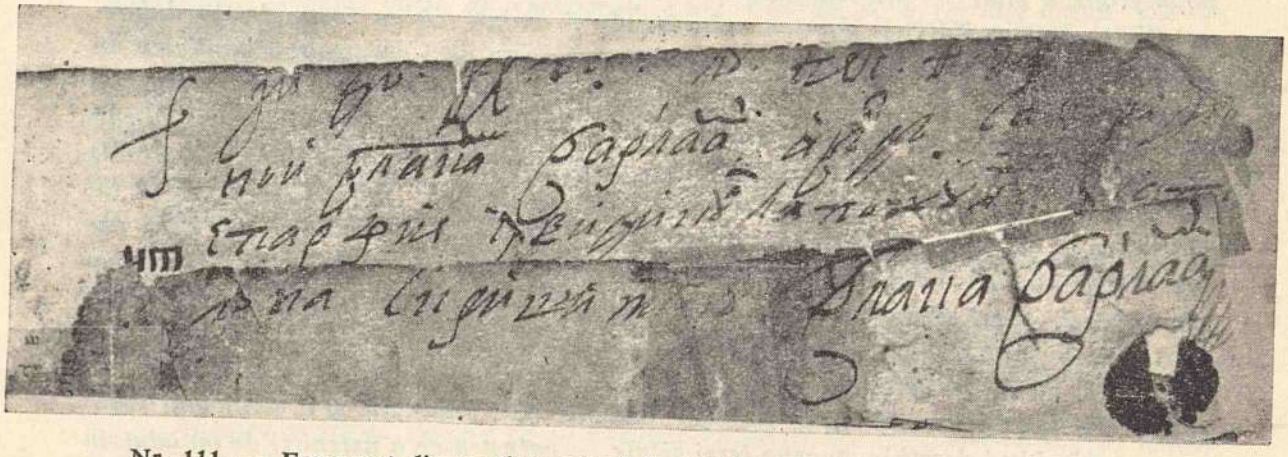

Nr. 111. — Fragment din sentinţa adusă de Vlădica Varlaam la 9 Decemvrie 1689 în Rogoz (Rogoz) şi autograful lui.

www.dacoromanica.ro

3. *In Biblioteca Muzeului Eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), „Donațiunea Fundației G. Sion" sub Nr. 1/b.* Exemplar A. Incomplet. Dela început lipsesc primele trei foi nenumerotate, iar dela sfârșit, cele patru foi nenumerotate. Din interior deasemenea lipsesc multe foi. Cele rămase sunt, relativ, bine conservate.

Insemnările de pe acest exemplar.

„1715 (?) mesița noe(m)brïe. 4. zile. acestă pouceniе ō cumpărat popa iō(n) dela lucă de (p)reț 19. florinți la Besereca la (ïau?) că nime să nu ō ducă î(n) taltă parte să să î(n) str(ă)ïne cine s'a(r) afla să ō vănăză sau să fïe afurisit trecl(et) și proc(let) scris-am popa iō(n) poto(r) a(l)tï" (F. 121 v.—137 r.)

„Acea(s)tă sfă(n)tă și Du(m)nezeiască ca(r)te ce să zice Mă(r)gări(t) iaste a lu(i) nă(s)tasă evoteanu(l) și a(m) scri(s) eu ...." (F. 353 r.)

„Scrisam eu Ghinea fecio(r)ulu pă(r)itelu(i) popa geōrma(n) de o(t) hodobești (Gena(r) 22 (din) a(n) ublatu văleatu(l) atu(n)ce 7295" (= *1687).*

Că(ndu) a fostu lea(t) 7222 (=1714) au pu(s) pe Ștefa(n) Vo(d) Cantacozanō în zeōa de jo(i) mari(?)".

Amândouă aceste note se află la sfârșitul Cazaniilor duminecale pe F. 384 v.

De unde a fost acihziționată pentru Muzeu nu am aflat nicio însemnare.

In prima însemnare întâlnim localitatea hodobești probabil Odobeștii de azi. De aci am putea susține că pe la 1687 se afla acolo.

4. *In Biblioteca Muzeului Eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), sub Nr. 160.*

Exemplar B. Lipsește o singură foaie: f. 97.

A aparținut bisericii din Zoltan, protopopiatul Sighișorii, după cum se arată în nota de pe partea dinlăuntru a scoarței prime, de unde a fost dusă la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu. In 15 Decemvrie 1938 I. P. S. S. Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan o dăruește P. S. Sale Nicolae Colan, pentru colecția Muzeului atunci inaugurat.

Insemnările de pe acest exemplar.

„Această Sfñtă Cazanïe s'au legat cu chïeltuïala Dumnealui Drăghici feciorul lui Manïŭ Baboș din Zoltan la Anul 1817 Dechemvrïe 29. și au da(t) pentru ce au legat; 8; zloți și s'au legat în Sighișoară. Scris-am eu Ioan Popovici din zoltan." (Pe partea dinlăuntru a scoarței prime.)

„la anul 1769 această cazaniïe a(u) dat(ŭ) a ceăla bisear(i)ca feleagului ōnea babooșŭ fiin(d)u cu(m)părană de tatăsău și niminea să (nu) fie slobodŭ să o ïa ma(i) mu(l)tŭ dila Bisear(i)ca fleleagu(l)[280])

Să fïe suptŭ blăstămu(l) sfnților ... sftilorŭ părinții dila[281] *.... Iară de s'a(r) înprinde ca să răpd sa(u) să arză focu să o a(m) a căuta la titor(i) ... lipsă"* (F. 19 r.—F. 23 r.)

„Să să știe cân(d) s'au cutremura(t) pământul a doa oară la Anu(l) 1793: Noe(m)vrïe 27 de zile și fiind sara la un ceas din noapte într'o Duminecă sara spre luni.

---

[280]) Rândul scris sub aceste, pe F. 21 v., a fost tăiat, probabil când s'a legat cartea din nou. Se pot vedea numai câteva fragmente de slove.

[281]) Pe aceasta pagină (F. 20 bis r.) rândul prim este ras. Nu a rămas dintr'ânsul decât cuvintele: la a(l)t loc, iar rândul al patrulea este tăiat.

www.dacoromanica.ro

Mai înainte la anul' 1790 la martie 25 de zilè cân(d) au fost' Bunavestire a doa zi de Paşti luni sara spre Marţi s'au cutremurat' pământul foarte tare la 3 ceasuri din noapte fiin(d) Paro Zo(l)tanulu(i) Eu Popa Drăghiciu.

După aceasta iară(ş) s'au cutremura(t) pământul la Anu(l) 1798: la Maiu 23 de zile într'o Duminecă dimineaţă. Dîmineaţa Şi după aceasta iarăş s'au mai cutremurat pământul." (F. 218 v.)

„Annu(l) Domnulu(i) 1800 la martie 31 de zile au început a înfrunzi pădurea; Iară la Apr: 8 zile în ziŏa de paşti iara codru întĭat. Popa Drăghici." (F. 223 v.)

„La Anu(l) 1785 Să să ştie cân(d) au căzut brumă în luna lui maĭu tăĭa zi: 1. şi iară în anu(l) acesta în luna lui Septemvrie întăĭa zi: 1: a căzut de să cunoştea ŭrma în brumă. tot în anu(l) acesta era o feredă de grâu cu 25 duce doŏzăci şi cinci duce 25 şi cucuruzu cu 18 duce." (F. 285 r.)

Pe peretele dinlăuntru al scoarţei a doua se află un fragment de cazanie la sf. Apostoli Petru şi Pavel.

5. *In Biblioteca Episcopiei române unite din Kolozsvár (Cluj).* Exemplar A. Incomplet. Foaia de titlu deteriorată. Lipsesc: F. III, F. 177, F. 250, F. 328. şi ultimele două foi cu cuprinsul.

Pe peretele dinlăuntru al scoarţei prime are următoarea însemnare cu litere latine: *„Acest op l-am aflat la ţăranul Vasile Făt din Cristorel dela care l-am căpătat pre acest op spre a-l dona bibl. din Blaş 1921. A. Fodor."*

6. *La biscrica ortodoxă română din Bonchida (Bonţida), protopopiatul Kolozsvár (Cluj.)* Exemplar A. Deteriorat. Dela început până la F. 9 foile originale s'au pierdut. Sunt înlocuite cu alte foi pe care s'a copiat textul. Dela F. 9—F. 30 foile originale fiind în parte rupte s'au cârpit şi s'a completat pe ele textul. Ultimele două foi lipsesc.

Insemnările de pe acest exemplar.

Pe forzaţul prim fostul preot Gavril Hango a însemnat la 26 Septemvrie 1893 pe lângă transcrierea titlului şi câteva referinţe despre tipărirea Cazaniei.

„Această ca(r)te anume .... treato? (indescifrabil) iva(n)ge(lïe au cumpăra(t) Mihuţ că(r)stea cu fecioru(l) său suc(iu Miho(c) să le fïe (de sămnu ca) dere(p)t păcatele lo(r) şi dere(p)t sufletul) lor şi a părinţilor(şi rodului totŭ până a şeaptelea s. că noa milostivit) de(n)tru inimile nŏa(s)tre pe(n)tru păcatele nŏastre de a(m) zidi(t) cu ajutorĭu(l) lui Dmnezeu şi a ŏame(ni) buni ŏ sfñtă baseareca în Bo(n)ţida. deci eu Mihuţ că(r)stea cu fecioru(l) mieu sucĭ Mihŏ(c) dămŭ şi acea(s)tă sfñtă Eva(n)gelïe în această Beseareca să ne fïe pomană şi rugă şi ertate păcatele înaintea lui Dmnezeu la zua de judeţ unde vŏ(m) nŏi sta tŏ(ţi) aseamenea † Iară cine ŏ va muta sau ŏ va ŏ va lua fără ştirea nŏastră şi fără ştirea preutului şi rodulu(i) a to(t), să hïe nee(r)ta(t) de 318 Sf. p. di să niche(i). şi să hïe ca ĭuda † văleato: 7153. ŏt roj hs a 1645 po po(p) geŏ(r)gïe ŏt seboru(l). zamâşiag ţăranu(l) şi fecior său anume gâvriil .... acea(s) ca(r)te au plătit că a lo(r) pomeană părinţilo(r) şi fraţilo(r) şi a sororilo(r) până la şe(ap)te ro(d)." (F. 131 v.—F. 139 r.)

„Şi heru(l) să ruginescâ şi să putrăzescă iară trupu(l) acelui om să nu putrăzescă cene ŏ a muta di(n) Beseareca Bonţidi." (F. 139 v.—F. 143 r.)

„Scris-am eu popa Demiĭanŭ dela Bărle Mesiţa iuniie în zect zile anii dmnul(ui) 1744." (F. 240 r.)

„Anul 1815 luna lui Noemvre s'au legat cărţile Cazania şi celelalte şi le-au adus

www.dacoromanica.ro

dela legătoriu Noemvrie 23 lea şi au plătit Iacob Mărin 3 zloţi, Onu Vasilichi 1, Petrea lui Stan 1, George lui Nistoraş 1, Ficuratoru 1, Pavel Iconariu 1, Vasile ai Ştefanese 1, Onu Iconariu 1. Din lada besericii 1, ca să le fie pomană lor şi părinţilor lor şi să se pomenească la sfñta liturghie prin îndemnul popii Grigorie din Bonţida." (Pe peretele dinlăuntru al scoarţei a doua).

Vrednicul preot Gavril Hango a transcris aceste însemnări pe F. 218 v. dar cu unele mici greşeli. Aşa de exemplu în loc de *„Bărle Mesiţa"* —a transcris *„sărlemegida"*, sau în loc de *„Nistoraş"* din însemnarea de pe scoarţă a transcris *„Critoraş"*.

7. *La biserica română unită din Magyarborzás (Boziaş) protopopiatul Câmpiei cu sediul în Sânicoara, judeţul Szolnok-Doboka (Someş).* Exemplar A.Lipsesc dela început F. II şi III şi dela sfârşit cele patru foi nenumerotate cu cuprinsul.

Insemnări de pe acest exemplar. Pe reverso foilor F. 5—F. 21, în partea de jos, sub text se află următoarea însemnare:

„Aniţi i s'au. vini(t) ucitelănea[282]*) Psătire propovedanie.*
Iso jenoĭu ego todoroĭu Izvolisia soravoĭu Boĭii ionuţŭ.
I so jenoĭu s voeĭu Marieupĭu Kupili spsiĭu Knigu naimia Evangelie ucitelnoe za zoloti(h) 13 izapeanezei O N E
Cu hramŭ Arăhistratiga Mihaila i Gavriila Dosela Borziiaşu zaspasenie
I ceo(t) puştenie Greahovŭ svoi(h) aeslivu hto mealŭ
Uziati Knigu siĭu, Klĭatŭ procliatŭ
Anaftema vu(d) seï te(r)kvii sto văla
prisuĭ ţe(r)kvu Doskonceaniia veaca
roh Bjigo 1656" (F. 5 r.—F. 21 r.)

In româneşte:

„Acest zapis aţ văzut eră astă carte au fost perit în răutăţile cele dea cndu au robit tătarul aiastă carte o au fost apucat nişte tălhari de cei prost poporlui ce au şezut în Boziaş au mai sezut în urfalău am răsump răscumpărat cu multă cehltuială aiastă şi am înblat 3. scaune spăneşti şi am şi amŭ dat 23 de florinţi colaţ pre cum şti Ciorba Costin şi heanţu ionu că lor le-am dat 2 florin de au înblat cu mene până le-am dubăndit.

Deci să nu zică cineva că doră s'au răsărit din besearecă n'are nime nicio trebă fără feciorii miei şi nepoţii carii. or învăţa carte iară carii n'ar şti carte să nu aibă trebă iară de n'ar şti din sămenţa mea carte să o dea la o besearecă pomeană. unde oiu fi eŭ sau preoteasa mea sau vrun vrun fecior ai mieu carele ar fi om drebă iară bani nime nu ia pre dănsă c'au fost carte de pomean deci bani preţ iară pomeana va rămănea în veaci. Deci fii miei faceţ cum.

Pre cum cealelalte s'au scris strămoşul l-au chemat pătraşc (=F. 41 v.) *iară pre moşul mieŭ Simnion lui pătraşc iară pre tatăl mieu pătraşc Dămian iară pre m pătraşc onu precum în cĕlelalte scrisori să arăt pentru*

Iară feciori miei pătraşc ignat şi nae

Şi această sftă carte iaste a săminţii noastre a pătrăşcanilor, şi nimenea altul nimă altă seminţie de oameni să nu aibă treabă la diansa ani Dnului 1787 Ianuarĭ la de zile." (F. 25 r.—F. 47 r.)

Scrisoarea de pe F. 46 r. şi F. 47 r. aparţine altui pisar şi e tras peste ea cu cerneală.

---

[282]) Partea de jos a foilor F. 8 şi 9 au fost tăiate. In locul tăieturilor s'au lipit alte fâşii de hârtie. Pe F. 8 = **Psătire;** F. 9. = **propovedanie.** Dela F. 10—F. 21 text slavon.

www.dacoromanica.ro

8. *La biserica română unită din Csatány (Cetan) protopopiatul Dés (Dejului).* Exemplar A. In stare foarte bună. Insemnări nu are.

9. *La biserica română unită din Kolozs (Cojocna), protopopiatul Kolozsvár (Clujului).* Exemplar A. Incomplet. Partea de sus a foilor este mâncată de umezeală. Lipsesc, dela început, foile II şi III ce cuprind predosloviile şi dela sfârşit f. 116 şi cele patru foi cu Cuprinsul.

Insemnările de pe acest exemplar.

„aesta carte a lui Bara iuonŭ şi semeaonŭ şi dela dişi au ramas feciori Gavrila şi vasilie şi Macaveiŭ, Lor se (lie) sea, dereptate luna Setienea se scri(s) v Bo ....

aceasta sin(ă)te(t)ă, dela mealostiu, Dumănedzeu din Boj.

Poporenu(l) luca, Chearila roşu Paşcu, Meacula Voi ... l roşu, Curta andraş, Pop dierman" aceasta fost, scris, Vasileae dese, tâma di(n) ţara liaşasca" (F. 163 v.—F. 169 r. în partea de jos a foilor.)

„Izvoleniem oţa i să no speşenie(m) sta i săvrăşenie stgo Dha

De (la) eu robu(l) lu(i) Dmzău Simiō(n) Baraa. Di(n) Boj" (F. 190 v.—194 r.)

„a(m) cu(m)păra(t) acea(s)tă ca(r)te ce(s) chiamă ūcitelnoe. A

Ş'a(m) da(t) pre di(n)să 18 flori(n)ţi şi un caşŭ pe(n)tru ca să fie pomeană. imea luca. mir tvi. i vă sea ro(d) ego. Baraa iu(n) i lineană părască. Bara Giorgie. i vs ego.

iară cine ō va lua şi ō va răsipi pomâna aceasta să fie procle(t) de trei sute 18 de părĭ(n)ţi svnţi i e vă neche(i) ş'am scri(s) eu ōprea diacŭ dm ... bĭĭu miţa f. în 23 de dz(l) văleatŭ i săzdanïe miru 7190 i roj de sv(t)a hva 1682" (F. 194 v.—F. 205 r.)

„Aceasta ca(r)te e(s)te datâ de bara simiō(n) pumanâ să fie lu(i) pomeni gi d şi *rab bj simiōn(n) ō ţ ego pre ... ii(h) pri ego ilanâ. i podră pârscă ŏţi mĭha(l) i mart i ego mâri i bratri ego macarie i cea di ego iō(n) mâ(r)ti(n) i vă să ro(d) svoih:*

şi ou datu lui popa toma di(n) bâri adecă fiiu(l) până că(n)du va cu(s)ta să nu o i(a) bân(i)je ... ou luōa dela dâ(n)su(l)

iară dea va în ţa crăte vru(n) ficiorŭ a lui Bara simiō(n) ca să aibâ a ō loa rukă Bj. 1668" (F. 384 v.—f. 1 r. şi v.)

10. *La biserica română unită „Sf. Arhangheli" din Korpád (Corpadea), protopopiatul Kolozs (Clujului).* Exemplar A. Incomplet. Există numai dela F. 21—f. 18.

Insemnările de pe acest exemplar.

„Această cazanie iaste a lui Fertan Iov şi cine o a schimosi fără rânduială să fie anatema.

Pentrucă însumi ō am cumpărat pă sama sfintei Beseareci şi să fie în besearecă pururea." (F. 157 v.—F. 164 r.)

11. *In biblioteca personală a Părintelui Prot. on. şi asesor consistorial gr. cat. Cosma Vasile, paroh în Topa (Topa), judeţul Kolozs (Cluj).* Exemplar A. Complet.

12. *La biserica română unită din Nagyilonda (Ileanda), judeţul Szolnok-Doboka (Someş).* Exemplar B. Incomplet. Lipsesc F. I, II, III şi F. 1 şi 2.

Insemnările de pe acest exemplar.

† iz vo mine oţa ĭ ... po şi teine sina i săvărsenie svetago duha această carte anome ucitelnă au copărat costa(n)tin diîn tăure au dat 12 florinţi şi satol 7 florinţi şi ō a udat pomenă în beserecă în tăure ... tol lor arhaghel se le fie pomene părinţi-

www.dacoromanica.ro

lc. şi fraţilor şi rodolor până az rod iară cine ō loa sau va fora fără ştire popi satolui să fie treclet şi proclet şi să fie anaftema şi să fie păraş argil mihail şi găvrilă şi se să ... de trì sote .... şi de ... svinţi di nekèi şi ... fost au domnalor 1699 d. pă în ianăş în fi gorgi be bărnaş. (F. 110 v.—F. 129 r.)

13. *La biserica română unită din Milăşel, vicariatul Marosvásárhely (Tg. Mureş), judeţul Maros-Torda (Mureş).* Exemplar A. Incomplet.

14. *La biserica română unită din Felsőgyekes (Jichişul de Sus), protopopiatul Dés (Dejului).* Exemplar A. Bine păstrat. Are următoarea însemnare dela începutul veacului al 18-lea: *„Cinstite părinte Petre dela Vale. Mult bine şi fericită sănătate Dumitale şi-ţi mulţămesc pentru binele ce me-ai făcut de ne-aţi dat aceasta carte Dumnezeu să te pomenească împărăţia sa. Scris-am diacul Toader."*

Din această însemnare rezultă că înainte a fost în parohia vecină Vale de unde preotul Petre o vinde sau o dărueşte bisericii din Felsőgyekes—Jichişul de Sus.

15. *La biserica română unită din Lemény (Lemniu), protopopiatul Nagyilonda (Ileanda), judeţul Szolnok-Doboka (Someş).* Exemplar A. Incomplet. Nu are nicio însemnare pe el.

16. *In biblioteca personală a Părintelui Gheorghe Munteanu, preot ortodox român în parohia Alsócsobánka (Ciubanca), protopopiatul Dés (Dejului).* Exemplar A. Complet şi foarte bine păstrat.

Această Cazanie a fost până în 20 Iulie 1938 proprietatea Mariei Danciu, fiica fostului preot Petru Danciu în Alprét (Olpret) (1856—1875), măritată cu Ciupe Ioan-Furdulău din Felsőcsobánka (Ciubăncuţa). Ajunge în posesiunea Părintelui Gh. Munteanu drept plată spre a o pomeni pe Maria Danciu şi pe soţul ei la toate slujbele ce le va săvârşi până la mutarea sa din această viaţă.

Insemnările de pe acest exemplar.

„Să se ştie că această carte iaste de donaţie dată în mâna me până oi trăi eu să fie tot în mâna me şi pre feciori mei până să va ţine vro ştire de dânsa." (F. 44 r.)

„Să să ştie că această carte este de sămănţe de tictori. ei. şi ō din drag dată în Besăreca dragului să fie totŭ acolo până ce să va ţine vro tiră de ia ..... şi fi pomănă lui Dan şi tuturor rudeniră Dan Văsăi Dan timă — gafta. iōana Dan gligorie Dan gavrilă Dan lupu iōn găvrilă. tri feciuri a lui Dan timă şi tri a gaftei şi tri a lui Dan văsăi gligore. Gavrilă văsăi timea iōană gaftă toţi fraţi dulci. a lui Dan toaderu femeie şi sămină muma lor.

tot o înştiinţare să fie că bălaia ştefan au fostŭ ginere lui Dan toaderŭ şi ōu datŭ în mănа me în răotate şi fost 49 de ani la mine şi în purtată de Bal rod Bălaia Ştefan. Bălaia văsăi Bălaia Sămionŭ Bălaia cărste Bălaia lupu Bălaia anisăe.

4 feciori şi o fată a lui Bălaia Ştefan şi de să va afla cineva să o fure sau să o strice să fie anaftima să i să varsă maţele ca şi lui arie şi să fie procletŭ şi Blăstămat de Domniezău şi de cei tri sute 18 de părînţi sfinţii din nichia şi din ... 1748 scris-am cu derman din dragŭ." (F. 194 r.—F. 219 r.)

„eată că am cercat într'această păucenie eu pop toader şi cu anâ Gang şi cu Dan Văsilie şi am aflat o 100 şi 14 hârtii strâcate tot rău fără alte pocnituri." (F. 343).

„Anii o Mie 1796 această carte anume Cazanie o au răscumpărat Dane Gavrila şi Gazda Domnisale Păştina, Apoi fraţii săi Dan Gavrilă Crăcionŭ şi Dan Vasilică şi Flórea fata lui Danŭ tima." (f. 18 v.)

17. *La biserica ortodoxă română din Blenkemező (Poiana-Blenchii, protopopiatul Dés (Dejului).* Exemplar A. Complet. In stare bună.

www.dacoromanica.ro

Insemnările de pe acest exemplar.

Pe forzaţul dela început, reverso:

„Protocol morţilor rus Ilie. au murit în 1850 în luna lui Făurariu în 28.
Tecariu Avram au murit în anul 1850 în luna lui mrt în 6 zile.
Scris-am eu Tecariu Ioan.

Pe forzaţul dela urmă, cu latine:

„Fost-au la mine şi am cetitu tota în doao septemâni şi n'am aflat cazania a 40 de mucenici nu am aflat mulţimescu lui Dumnezeu celui din ceriu Arhiereu
poftind, ori la ce cetitor care va fi dpelin voe bună şi sânătate 858/9

Georg Velea
Invaţi."

Sub această scrisoare, *cu latine:*

„Subscrisul am cetit tota cartea aceasta în 15 Dile şi nu o aşiu fi cetitu înse vazandu ce scrie susu numitulu Deeak şi neputandu-ma comvinge deplinu ma apucaiu de ea la care întradevăru că suntu deplin comvinsu: Petru Contişiu Invaţiator.

Blenche Pojana în 12/1 1865.

Pe verso forzaţului ultim, cu cirile:

„Această cazanie este a lui onigă innat şi cu a gazdi dumisale mărie şi a lui bumb dăminian şi cu a gazdi fteodoră şi cu a nepoţilor dumisale a tuturor todoruţ Grigorie onuţ lupu flore Anul 1797. Scrisam eu popa Vasilie, parohul dela Pojana Blenchi."

Pe scoarţa din urmă cu cirile:

„Această ocetelnă iaste a lui onigă ignatŭ şi cu a gazdi dumisale mărie şi a lui Bunbŭ dămnian şi cu a gazdi dumisale feodoră şi cu a nepoţilorŭ dumisale a tututror todoruţŭ grigorie lupu onuţu flore.

Şi o au lăsatŭ să fie la sfănta besărică la poena Blenchi să fie pomană pă viţă pă sămânţă. Scrisamu eu popa Vasilie dela poena Blenchi paroh In luna lui Iulie 20 de zile Ano 1794."

18. *La biserica română unită din Nagyrebra (Rebra), districtul Naszód (Năsăudului).* Exemplar A. Lipseşte F. III. şi ultimele trei foi numerotate dela sfârşit.

Insemnările de pe acest exemplar.

Pe F. 1 r. şi v. printre rânduri se află însemnarea următoare, în slavoneşte. O redăm aci în transcriere cu litere latine:

„Se izŭvoleniemŭ ot. ţa i săpospeaşeniemŭ cña i săvrăşeniemŭ stgo Dha. Căpilŭ sîă knigu rekomoe Ev(g)lie ŭcitelnoe ro(b) Bjii Ştefanŭ i să podzu fiemŭ svoim Mărica, i ot ţŭ ego Simio(n), Dochia i Vonuţŭ Ileanâ. Titiana Mărica. Anuţa Măriuţa. Ioanŭ. Ionuţŭ Nechita. Gavrilŭ. Mărĭa(n) Simina. Georgie Indreica Şerŭbăn. Nastasia Măriuţa Precup. (F. 1 r.)

I da(l) zanâ, 19: flori(n)ţĭ, i dade ei do hramu arhaggla Mihaila o selea râbra mare. ahtobi e(i) M(l)ea ot daliti ot togo stgo hramu. ili prodati na iza lojiti, bâdi procleat Stimi oţi. 300 i 18. Zadrăjavi ego Mdti crai Apafii Mihai(l). i Ep(sc)pa Iosifŭ za sştenago oţa ierea Lupul. M(s)ţa Noemvrii din 11 † Bgu nasemŭ slavă veachi veaco(v) Am(in).

Zapisa(l) sei zapi(s) ra(b) Bii pop lup săla rebraşorâ. i vi prităm jude Dumitru Petre Savului. Petrica Macavei Biro(v) Bi(s)triţchii Tămaş Imbre Do(m) de Vidi(c)

www.dacoromanica.ro

Sabo(u) Andrïïaș i pă(r)călab Danïi(l): prot. pop vasïlïi Văleat 7192: roj. Bj. 1684. pisa(l) po(p) Mâteïu ūt Râbrâ mare." (F. 1 v.)

Dela F. 3 v.—F. 7 r. în partea de jos a foilor, sub text se află o însemnare tot în slavonește datată 7151 (=1643). Scrisul cursiv, ce trădează un pisar de profesiune, este mai greu de descifrat. Totuși înecrcăm să redăm în trascriere cu latine.

„.... kni(g) .... Ev(g)lïe ūcete(l)no ..... fïse Gomarïïa. icea(d)h oklapiis(șt). văzadșïekok irïtu le ... Da vïa ds i vă valanâïa i zaz(d)ravk ih i ceadvih. vădnignai...

Ïō Vasilïe Voev(d)ŭ. i(ț) pria(v)hïe ... si în pi ky(r) Va(r)laa(m) mitropoli(t) sucea(v)skïi.

i dadïșïa cvoivla nih pceneazi. aposï m(r)tii(h) dabâde ca esnicea do(m).

i(h). ï cogobïi zbre bit cibocio(m) ocea(d) i(h) i o rodaih. di(n) cetoōcti dani mae umea, șatisïa cromeacea(d) i(h) i rodai(h). i dadu zaneïa cetïri u(gor) scrisvea zasïa râ esoâ po(p) Manoi(l)ō(v) sucea(v) vlea(t)o 7151 M(s)ța. (F. 3 v.—F. 7 r.)

19. *La biserica română unită d'n Romuli, districtul Naszód (Năsăudului).* Exemplar B. Bine păstrat. Lipsesc numai 5 foi dela sfârșit.

20. *La biserica română unită din Săcelul-Máramaros (Maramureșului).* Exemplar A. Lipsesc Foile I, II și III dela început. In rest destul de bine conservat.

Pe scoarța acestui exemplar se află însemnarea: *„Această Pooucene cetindu-o și so[co]tindu-o întru chipul ..., aŭ fostu cîte ceva greșit și zmïntit, o am îndreptat, pîntr'aceia ca se [po]ta vinde cuï va putè, și să o cumpere cine v'a datu slobozenie, și pîntru maï mare deréptate, ne punem iscălitura și pecete noastră cĕ obicinuită. Scris-am în Sibiï, m[ese]ța April 4 zile 1733.*" [284])

21. *La biserica română unită din Strâmtura-Máramaros (Maramureș.* Exemplar B Complet și bine păstrat.

Insemnările de pe acest exemplar. Pagina 1:

Acasta carte este a sfinteï beserecï din Strîmtura; de se va restitui oare undeva, să-ï dee de știre. Scris-am cŭ, mult păcătosul Ioan Voitor dascal ..., în Strîmtura, fiind din oarmede Sătmariuluï, din orașul Carăiuluï-Mare. Ano 1793, în 15 a luï Octomvrie.

Pe pagina ultimă:

O prè-milostivă maică
Și spre ruga mè te pleacă:
Orï în ce zi mă voï ruga ție,
Primită ruga să-m fie,
Dară, o prè-sfintă maică,
Ce dar ț'aș da ca să-ț placă?
N'am lucrur de curăție
Care sînt plăcute ție.
Ce primește dela mine
Dragoste ce am spre tine,
Și'ntru toată a mè viață
Tu să-m fiï mie povață,
Și'ntru a mè călătorie
Tu să-m fiï mie soție,
Și tu mă chivernisește
De toate ce-m trebuește.
Ferește-mă de nevoï,
De pismaș, de oameni răï,
De boale rele cumplite,
De primejdiï negîndite.

Scris-am eŭ, Ioanu Voitor dascalul, în Strîmtura.

Pe altă pagină:

Pace și sănătate dela H[risto]s dumitale, cinstite părinte popa Grigorie dinu Strîmtura, să trăeștï în D[o]mnulu H[risto]s, și se te înmulțeștï ..., și se fiï po[f]titu cu cele 5 fete înțelepte la gătire cinstiteï nunte, acum și pururе și în vecï, amin. Scris-am eŭ, Filipu [285]).

[284]) Ioan Bârlea: Insemnări din Bisericile Maramureșului, București, 1909. Pag. 160.
[285]) Ioan Bârlea, op. citat, pag. 195.

www.dacoromanica.ro

22. *In biblioteca personală a lui Ilie Şandrū, învăţător din Idecspatak (Idicel), judeţul Marostorda (Mureş).* Exemplar B. Incomplet. Există numai dela F. 15—f. 46. Parte din foi sunt deteriorate.

Dela F. 302 r.—F. 313 r. se află următoarea însemnare:

„Anu(l) Dmñului 1777 în luna lui Dece(m)vrie. 6. zile a(m) sluji(t) pre acea(s)tă cazanïe eu popa Mihai ş(i) cu Bucur pave(l) Diia(c) a(m) făcu(t) ū(n) sărindari pe(n)tru zece flori(n)ţi şasă să fïe pe(n)tru căzanïe ş(i) patru să fie bani iară diïa-cului lui Bucur Pave(l) să fïe di(n)tramâ(n)doō să fïe a treĭa parte şi din cazanie ş(i) di(n) bani iară a să amesteca cineva într'aceste doaō feţe nime nu are trabă fără nūmai afurisi(ţ) să fïe."

23. *La biserica română unită din Nagysomkūt (Şomcuta-Mare).* Exemplar B. Lipseşte numai foaia de titlu. Pe peretele dinlăuntru al scoarţei prime se află însemnarea: *„Aceasta carte fiindu de toţi lesate, din demnu lui Popu Costan eu cantorul alu Şiomcuti mare cujetindu ca ei vrednica a se lega panga toată resipirea ei am legatu. 1869 Iuliu 10. Buttyan Lupu ca cantor şi legetoru."*

24. *La biserica română unită din Ţicău, protopopiatul Szilágy (Sălaj).* Exemplar A. Complet şi bine păstrat.

Toate însemnările de pe aceste exemplare din Cazania lui Varlaam sunt scrise cu cihrilice, afară de acele pe care le-am arătat că sunt cu latine.

URME DESPRE ALTE EXEMPLARE DIN CAZANIA LUI VARLAAM.

1. In urma Circularei I. P. S. Sale Părintelui Episcop dr. Iuliu Hossu, Nr. 3918—1943, părintele Vasile Moldovan din Marosligeț (Dumbrava), tractul protopopesc al Budaculuĭ, judeţul Besztercenaszód (Năsăud), cu Nr. 121—1943, înregistrat la Sf. Episcopie sub 5168—1943, aduce la cunoştinţă că la biserica paroihei Marosligeț (Dumbrava) a existat un exemplar din Cazania lui Varlaam până în 1935 când a fost împrumutată lui Aurel Filimon din Marosvásárhely (Tg.-Mureş), care nu a mai restituit-o.

Ioan Bîrlea în lucrarea: *„Insemnări din Bisericile Maramureşului"*, publicată cu cheltuiala Ministerului Instrucţiunii publice, Bucureşti, 1909, menţionează existenţa următoarelor exemplare din Cazania lui Varlaam.

2. *La biserica-din-jos, (de lemn) din Borsa.*

Insemnările de pe acest exemplar. *„Această carute o'ŭ cunperat popa Lupul ceş (?) cu soaţa sa, Nastacă, dăreputu sufletul săŭ."*

„Izvolenie otţa i pospeaşenie sña i săvrăşenie stago dha.

Această carte, anume Ucitelnă, o'ŭ cumpăratu Mihaĭ popa Lupul şi cu jupîneasa sa Nastahie, feciorul Dumitru, Ion . . . , Lupu, Marie, şi pentru pacatele loru şi-a [p]ărinţiloru săĭ, Ştefan, Ionu, Simionu, Toader, Ileana, şi o aŭ datu în bisereca ce[a] bătrînă unde este hramulu saborul Arhanhel Mihail şi Gavril. Iară cine o va fura saŭ o va vinde, fie preut, hie diïacu, hie mirean acela hie afurisit, maranafta de cei 318 o[te]ţĭ ce-aŭ făcut sobor în Necheĭ, acee toţĭ să hie părîş înfricatul a luĭ H[risto]s judeţu, rocu Bjii [anul Domnului] 1720. Velat 7225 (1717); şi am datu 12 florinţĭ banĭ, nu alta."

„Să se ştie că aceasta carte o aŭ legat Mihaĭ Neţu Netituchi, şi cu soaţa sa, Grad Ileană, şi prunci loru, Sava, Marie, Nuţu, Dumitru, Docă şi Ionă să dĕ la Sf[ăn]ta besearecă de pomana în veci, lor şi părinţiloru, şi aŭ platit pentru ce aŭ legat-o 5, adecă cinci zloţi, şi aŭ legat-o în anul 1836."

www.dacoromanica.ro

3. *La biserica-din-sus (de piatră) din Borșa.*

Insemnările de pe acest exemplar: Izvolenie otța i să pospĭașeniem sina i săvărșeniem svtgo dha. *Cumpărat-am acasta carte ce se chiamă Ucitelenă Ionuț Catara-*mascul cu soțul săŭ, cu Lupa, frate-săŭ Petrea, soru-sa Ana, și o aŭ pus în besereca cee noă în Borșe, unde este hramul, soborul svănteĭ arhanghel Miahil și Gavril, ca *săŭ, Ionă, ginere-săŭ, Zat Nicoară, soțul săŭ.*

Maĭ jos:

Acasta sfăntă carte au legat-o a tria oară Ion a luĭ Pavel a Petri, și cu soața sa, Părască, căcĭ le este mărădic Catarama Cataramasculuĭ, și Petri, fratine-săŭ, și tatăl săŭ, Pavel ói fratele lor, Pavel ..., să le fie pomană acestora ce aŭ plătit, și aŭ dat-o în besereca cè din sus în sat, în Borșe, unde preutul Mihaĭ popa G[h]eorghie, și cine va îndărzni, aŭ popa, aŭ diiac, aŭ mirean, să o fure saŭ să o vândă, unul ca acela să fie afurisit, anatima, maranata, treclet, proclet, sub blăstămul 318 de părinți sfinți, și la înfricoșatul județ a luĭ H[risto]s să fie păriș arhanghel Mihail și Gavril. Velat 1790, Feor 15. Scris-am eŭ, Timiș Ion dascalul, și depu ce aŭ lecatu-o, 10 fl.

4. *La biserica din josanĭ, în Budești.*

Insemnările de pe acest exemplar:

Cu îndemnarea Tatăluĭ și cu puterea Duhuluĭ Svînt, cumpărat-aŭ acasta carte, anume svînta Evanghelie romînească, au dat trei[s]prăzece florinți pre dînsa. Dec de jumătate de prețul aceștiĭ svînte Evangheliĭ a dat 6 florinți și 8 de banĭ, anume: șerbu luĭ Dumnezăŭ Oprișe Tămaș, și cu jupîneasa sa, Oprișe Hafie, din Vinețești, să le fie pomană lor prîntru păcatele lor, și părinților lor, și moșilor și strămoșiĭ, și tot rodul lor, să le hie pomană. Și aŭ dat popa Manul din Budeștĭ într'acasta svîntă evanghelie: 100 de banĭ, să le hie pomană dumisale, și cu jupîneasi Anuțe, și-a părinților săĭ, și-a moșilor și-a strămoșilor, și-a tot rodul săŭ, se le fie pomană. Și [aŭ] dat popa Grigorie din Budeștĭ: 100 de banĭ, să-ĭ hie pomană într'acasta svîntă Evanghelie domnisale și jupînesei, Ileana, și părinților săĭ, și moșilor, și strămoșilor, și tot rodul, să le fie pomană; și aŭ dat Dunca Gabor cu jupăneasa sa din Budeștĭ: 100 de banĭ într'acasta svîntă evangehlie, să le fie pomană lor și părinților, și moșilor, și strămoșilor, și tot rodul săŭ, să le fie pomană. Din Rusu dela Beclean; Marin Ion a dat: 100 de banĭ, să-ĭ fie pomană domisale, și din Nemitea Rumînească, Luca Ion: 10 de banĭ, să le hie pomană lor și roduluĭ a tot. Și aŭ dat Marinca Ioncea, cu jupîneasa sa, cu Anuță: 100 de banĭ. Prin greșala loru, ce le-aŭ murit un coconu nesocotit; de ac[ia] noĭ am erutat să dea într'acasta svîntă evanghelie, să le fie și lor pomană, și părinților, și morților, și strămoșilor, și tot rodul ,să hie pomană. Și aŭ dat Bud Luca 18 de banĭ, și Bud Îndriaș 10 de banĭ: să le fie pomană lor și jupîneasa lor sale, într'acasta svîntă Evanghelie, și părinților, și moșilor, și strămoșilor, și a tot rodul să le fie pomană. Și aŭ dat aceștĭ boearĭ ce sîmtu scrișĭ aice într'acasta svîntă evangheiie din Budeștĭ și din Vinețești, într'aceste doao besericĭ, din Budeștĭ și din Vinețești, și o aŭ făgăduit la hramul luĭ S[fe]tiĭ Niculae; iară cine va fi slujitor la aces[t] svînte preastol datoriŭ a sluji și-a ruga D[u]mnezăŭ, prîntru păcatele lor, și a roduluĭ a tot. Iară cine o va lua dela preastolul la D[u]mnezăŭ, de a va duce și o va pierde de-acolea, el să fie blăstămat de treĭ sute și optsprezece de oteți svînți din va Nicheiu, și să fie procleat, anatema, amin Scris popa Grigorie ōt Budești, roc boj [anūl luĭ Dumnezeŭ] 1647, amin.

www.dacoromanica.ro

5. *La biserica din Leordina.*

Insemnările de pe acest exemplar: Pe pagina întâi:

Aceasta carte este a besereci Răsărituluĭ de lege grecesc[ă] din Leordina, şi cine ş'aru afla să o fure, să fie afurisit de ceĭ patrusprezece Patriiarşĭ şi de ceĭ doĭsprezece Apostolĭ, şi de prècinstita şi viaţĕ făcătoare Troiţa.

Pe altă pagină, în slavoneşte:

Cu vrerea Tatăluĭ şi cu ajutorul Fiuluĭ şi cu săvîrşirea Sfîntuluĭ Duh, a cumpărat această carte, anume Evanghelie sfîntă cu învăţătură, în dialectul moldovenesc Sfinţia Sa preutul cel mult greşit Ignatie, care a fost în acel ceas în sat în Leurdenĭ, şi cu soţia sa, anume Ioana, şi cu fiiĭ săĭ, Sf. Sa preutul Grigore şi cu fiica sa Anuţa; iar a doua parte din această carte oameniĭ, anume: Vasile Ţap şi cu soţia sa, anumĕ Anuţa, şi cu fiiĭ săĭ, anume Lazăr şi Simon, şi cu fetele sale Anuţa şi Axinia şi Nastasie, pentru ..., şi aŭ dat-o la hramul Sfîntul Sobor, arhistratigiĭ luĭ Hristos, Mihail şi Gavril, pentru iertarea greşelilor sale şi alĕ răposaţilor părinţilor săĭ, taţĭ şi fraţĭ aĭ lor, în luna cînd a fost anul luĭ Dumnezeŭ 1685, luna luĭ Dechemvrie 3 zile. în Maramurăş, în ierăşul-de-sus, satul Leurdenĭ.]

6. *La biserica română unită din Săpânţa:*

Insemnările de pe acest exemplar: Pe scoarţă:

Bisericeasca preînsemnarea hainelor, cărţilor, felio[an]elor, ştergătorilor şi altor folositoare.

A. Am aflat 3 rînduri, nu deplin întru tote, ce fără stihariurĭ, haine besericeştĭ slabe, şi numaĭ 1 stihar; ce, prin sîrguiala mè, am luat, în curgerea celor 3 anĭ, alte doo rînduri de haine, cîte optzăcĭ de vonaş unul, de sărbătorĭ, iară un rînd pe sama morţilor, pocroveţe şi rocaviţe de iznoŭ, stihariurĭ 2 noao am făcut. Ţintirimul l-am adaos. Temeteu [cintirimu] în părţĭ l-am scos. Clejiile li i-am adaos şi înoit; zică Unguri Boer (?).

B. Cărţĭ să află un rînd ruseştĭ, şi încă 2 Psaltirĭ ruseşti; 2 Liturghiĭ, iară romîneştĭ toate, Cĭaslov bogat. Încă Liturghie c'am dat eŭ, Ioan Coman, paroh.

C. Vasale cele sf[i]nţite li-am înoit, precum: potirul tot a mieĭ banĭ în..., iară linguriţa cè cu cruce şi noao îĭ de amu 1805, cumpărată de parohuş Ion Coman.

D. Făţoe de tîrg, 5, de sat, 6 şi 1-a lînă.

E. Ştergătorĭ de tîrg 5, şi doao, 2, de mătasă. Ştergătorĭ de sat, 17; s'aŭ maĭ adaos 2.

S. Sfecnice îs trĭĭ maĭ noao, şi 3 vechĭ.

Şi cine li a fura, supt anatema să-ĭ fie încă şi semînţie. Însămnatu-le-am aceste spre pomenire şi folsinţă în anul 1807, 17 Dechemv[rie] eŭ, Ioan Coman, parohuşu din Săpînţa.

Apoi:

Insemnarea ţintirimilor la sf[ăn]ta beserecă în Săpînţa, începînd spre amiazeţĭ, după cursa soreluĭ, dela portiţă, în rînduri. Suma: 54 de părţĭ. [Numirile lor]. Iară la temeteŭ 160 de ţintireĭ, pă totă casă crieştinească cîte unu ţintirim, afară de văduve, ce n'aŭ aşezat şi oaminĭ afară de lege. Scris-am eŭ, parohuş Ioan Coman g. r., Szaploncensis, cu boeriĭ satuluĭ Sepînţiĭ; 1805, 1 April 1806; 12-a Aprilis.

Pe altă foaie:

Însămnarea ţîntirimurilor la sf[ă]nta bes[e]r[i]ca în Săpînţa, începînd spre amiazăţĭ, după cursa soreluĭ, edla portiţă, în rînd.

www.dacoromanica.ro

Ţintir[imul], 1805, 1 Aprilie.

1. *Stan Gheorghie luĭ Ion, cu fecior Ionaş, şi Stan Gheorghie luĭ Văsii.*
2. *Stan Pătraş, cu frate-său, Stan Dumitru luĭ Găvrilă.*
3. *Stan Toder şi Pătraş luĭ Grigorie luĭ Iacov.*
4. *Stan Ion, nemiş-birău, şi Stan Ion luĭ Grigorie Căline.*
5. *Stan Simion, cu fecioruş, Ion, şi Stan Mihaĭ luĭ Găvrilă.*
6. *Stan Petre, Văsiiŭ, Toder, Simion luĭ Grigorie.*
7. *Stan Toder şi Stan Ion, a luĭ Stan Stefan Ionci fecioră.*
8. *Stan Ion şi Stan Eremic, luĭ Grigorie fecioră, şi Nistor.*
9. *Stan Filipu, cu Stan Toder şi Flore luĭ Grigorie*
10. *Pop Ion Toder, Pătraş, Ghorghie a luĭ Pop Văsiiŭ.*
11. *Stan Mihaĭ a luĭ Ion Unglenci, cu Codre Dumitru.*
12. *Branco Ion, Mihaĭ, Vasiiŭ şi Grigor, Gheorghie.*
13. *Pop Ion luĭ Văsiiŭ Porfire, cu Ionaşu Porfire şi Grigor, Toderu.*
14. *Bococi Toder şi Verneda Ştefan, cu Gheorghie, frate.*
15. *Boje Toder, Mîndros Grigorie, Gheorghie şi Apşan Văsie.*
16. *Turda Ion luĭ Simion, cu Turda Gheorghie luĭ Ion.*
17. *Turda Mihaĭ luĭ Văsiiŭ, cu Turda Simion luĭ Toder.*
18. *Turda Toder luĭ Mihaĭ cu Turda Grigorie luĭ Sliva.*
19. *Onişe Toder, Petra şi Onişe Griga.*
20. *Pop Ion, Ştefan, Grigorie luĭ Gheorghie fecior.*
21. *Tite Ion cu Moldovan Vasalie a morariu[luĭ].*
22. *Berţe Mihaĭ cu Tite Ion a Jurjoiŭ şi Echemeţ.*
23. *D. Rednic Işvan cu a luĭ Şaponţaĭ Ianoş.*
24. *Stan Ionaş luĭ Gheorghie şi Conca Gheorghie.*
25. *Pop Toder a popi, cu fecioriŭ, Pop Ion, Dum[it]r[u].*
26. *Pop Ion a Pătrăşcoe, cu Pop Ion Toder.*
27. *Pop Dumitru, cu frate-s[ău] ,părinţi Pop Grigor.*
28. *Pop Ionaş, cu Pop Ion a luĭ Grigorie a popi.*
29. *Pop Toder şi Pop Dumitru luĭ Ioan.*
30. *Pop Nicoară luĭ Gheorgieh, cu Pop Toder, Ion, fiĭ.*
31. *Stan Gheorghie, şi Stan Toder luĭ Ionaş.*
32. *Stan Ion luĭ Dumitru, cu Stan Ion luĭ Mihaĭ.*
33. *Stan Toder a Brez[uluĭ], cu Stan Nicoră luĭ Ionaş.*
34. *Stan Văsîiŭ a rotariuluĭ, cu fraţiĭ săĭ.*
35. *Stan Gheorghie, Stan Văsîiŭ luĭ Dumitru.*
36. *Pop Alexa, Ion luĭ Gheorghie luĭ Iacov, Boje Văsîiŭ.*
37. *Hondiş Pătraş, Ion, Berce Ion a Zîganuluĭ.*
38. *Boje Grigorie, Branco Alexa, Branco Petre.*
39. *Pop Grigorie, Ion luĭ Chirilă şi Pop Pătraş.*
40. *Steţca Pătraş, Ion, Grigorie luĭ Dumitru.*
41. *Stan Văsîiŭ, Ion, Toder luĭ Pătraş Greti şi Batin Ion.*
42. *Roman Grigorie, Roman Dumitru.*
43. *Finta Ştefan, cu Pop Grigorie luĭ Ion.*
44. *Turda Văsîiŭ, Ion, Alexa, fiĭ a luĭ Toder.*
45. *Stan Toder a luĭ Văsîiŭ, cu Gheorghie, fecioru-său.*
46. *Stan Griga, Stan Iacov şi Ion a luĭ Madiarco.*

www.dacoromanica.ro

47. Stetca Toder şi Grigore Griguţiĭ, unu, 1.

48. Stan Ion, Toder, Grigorie Huchiĭ Turdiĭ.

49. Jurca Ion, Dumitru cu Apşan Mihaĭ, Andruţ, Toder.

50. Stetca Toder, şi iară Toder a Şecheri cu Taşcăŭ.

52. Pătraş şi cu Văsîiŭ Oaniĭ, unu.

53. Bococi Grigorie, cu Ştefan, şi Bococi Nicoră.

54. Mănăilă Văsîiŭ, Ion şi Moşca Ion.

Suma: 54 de părţĭ.

Însemnare. Iară, temeteu fiind 160 de ţîntiri[muriĭ], pe tătă casa creştiniască cîte un ţintirim, afară de văduve, ce n'aŭ aşezămî[nt], şi oaminĭ afară de lege. Scris-am eŭ, parohuş Ioan Coman, gr. c., Szaploncensis, cu boeriĭ satuluĭ Sepinţiĭ; 1805, 1 April; 1806, 12-a Apriliş.

7. *La biserica română unită din Vad-Szatmár (Sătmar).*

Prof. Atanasie Popa scrie în Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secţia pentru Transilvania, 1924, pag. 397, că la biserica română unită din Vad-Szatmár (Satumare) a găsit un exemplar din Cazania dela 1643. Lipsesc primele trei foi. O însemnare datată dela 1743 nu a putut-o descifra.

8. *La biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu),* protopopiatul Nagyvárad (Oradea).

In revista „Biserica şi Şcoala" dela Arad, anul XXXI, Nr. 16 din 15/28 Aprilie 1907, Părintele Petre Popa semnala într'un articol cu titlul: *„O carte românească din anul 1643"*, că „la bisericuţa din filia Fughiu (pprezv. Orăzii-Mari) se află o carte preţioasă. Faţada cărţii intre nişte columne ..." In continuare dă titlul întreg al Cazaniei lui Varlaam, după un exemplar A.

9. Preotul Gavril Hango menţiona în Telegraful Român dela Sibiu, Nr. 18 din 15/28 Februarie 1903, un exemplar din Cazania lui Varlaam, exemplar care călătorise pe la bisericile din *Budatelec, Ţâgşor, Băiţa, Deda, Juc, Sămărtin şi Soat.* De pe foile lui a descifrat următoarele însemnări:

„Scris-am eu popa toader din budatelec cu a m. m. c. a. cumpărat aciastă carte ocitelnă şi o am dat gineremeu popa precup din ţăgşor şi când o am dat au fost anii domnului dela naştere 1675."

„Aciastă ocitelnă eu popa toader din budatelec o am fost dat lui popa precup din ţâgşor gineremeu ... dmzau îl erte acum, eu popa toader din budatelec aciastă ocitelnă o dau lui popa gabor din băiţa gineresău todosii zestre şi mie pomană să mă pomenească la sfnta leturghie, cine o ar lua dela popa gabor sau dela feciorii lui popa gabor să fie proclet şi anatemă şi afurisit de 318 oţi săborul din nichei si de dmnzău."

„Să să ştie că aciastă carte o a zălogit popa ion besericii din juc derept 13 horgoşi dela lavrentie călugărul dela mănăstirea dedi în iul. 30 şi nime să nu o poată scoate fără tocma singur el cu mâna lui, văleat 7227" (=1719).

„Aciastă carte o am cumpărat eu protopop costin din sămărtin derept 8 zloţi dela popa gabor din băiţe".

„Să să ştie că am cumpărat aciasta carte eu popa lup dela soat dela popa ion din sămărtin feciorul popii costin derept 8 zloţi, anii domnului 1759".

www.dacoromanica.ro

GLOSAR

A

aciŭedzi 110, XI.

Aciuare şi aciuire, de origine necunoscută. După Laurian şi Massim are înţelesul de pitulare, pitire. In graiul din Alsócsobánka (Ciubanca), judeţul Szolnok-Doboka (Someş) se păstrează până în ziua de astăzi cu înţelesul de a-şi găsi locul, a se aşeza. Aciuiază-te undeva, = caută-ţi un loc şi te aşează. Aciuiază-te de noapte = aşează-te de noapte, găseşte-ţi un culcuş.

adăvási 106, XIV.

A risipi, a cheltui fără socoteală, a prăpădi (averea moştenită). A strica, a distruge, a nimici (vreun lucru, obiect).

anadol,

192 (Ms. 210 M. E. r. v). Anatol, Anatolia, grec. Răsărit, ţara din Răsărit.

aslamurile 111, XXVIII

Cametele, dobânzile, procentele. Aslam = procent, dobândă, camăta. „Pentr'aceea se cădea ţie să dai peaniîngul mïeu neguţătorilorŭ, şi deac' am venitŭ eu aş' lua al' mïeu cu *aslam*'" (Cazania Dum. a 16-a d. Rusalii).

B

becesnicŭ 110, XI

Becisnic, adj. — cuvânt slav, ineptus, ignavus, — care nu e bun de nimica, inept, laş. (Laurian şi Massim).

Om becisnic = om pricinaş, caută pentru orice pricină de ceartă — de aci, un astfel de om pricinueşte numai amărăciune, celor din jurul lui. Cu alte cuvinte, becisnicul este un om purtător de nefericire — el însuşi fiind un nenorocit.

„Deci cum este *ferice* de creştinul acela ce pentru darul duhului sfânt are pe Dumnezeu întru sine, aşa este *becisnic* şi vai de creştinul cela ce pentru păcat s'a despărţit Dumnezeu de dânsul şi duhul sfânt într'ânsul nu locueşte." (Vezi Cazania la Rusalii).

beteagulŭ 111, XIX

Beteag, betegos, adj. — neputincios, infirm, bolnav. S'a betejit = a născut.

bezaconïe 110, XI

Bezaconie şi bazaconie, lucru ce nu se cuvine să faci sau să grăeşti.

„Şi cu ce îndrăznire merseşi de făcuşi *bezaconïe* ca aceasta" a zis Pomplie către Teodor Tiron, care aprinsese capiştea zeiţei Irra. (Vezi Cazania la Sf. Mucenic Teodor Tiron).

www.dacoromanica.ro

bişug 3, XXXI 11, XIX, bişuguri 26, IX

Belşug, abundenţă, îndestulare. Biuşig, formă populară dela belşug şi de biu.

bĭtĭa 23, XVII

Bitia, facere, creare — cuv. slav. Bitia mira = facerea lumii, crearea lumii.

blagocestiv 142, XXIV şi 144, I

Blagocestiv, adj., slav. — pios, evlavios, cucernic.

Blagoveştenie 110, XII

Bunavestire, sărbătoare creştină în 25 Martie când se prăznueşte vestirea Feciorei Maria de către Arhanghelul Gavriil, că va naşte pe Iisus Mântuitorul lumii.

blemŭ, blemaţi 113, VI—VII.

Să mergem, mergeţi. „De veri vrea înpărate, *blemŭ* în besearecă să-ţ' vâdzu dumnedzăii tâi!! (V. Cazania la Sf. Gehorghe f. 77 v. XXVIII.)

bogoslov 52, XVI.

Cuvântător de Dumnezeu. Sf. Grigorie Bogoslavul şi Sf. Ioan Bogoslovul.

bodzi (boadze) 106, XIV.

Idoli, zei, zeiţe.

buecĭi, 110, XIV.

A buieci, buiac, plin de vigoare. Viţel buiac, holdă buiacă („buecirâ-i holdele' — vezi Cazania nebunului căruia i-a rodit ţarina peste măsură, F. 349 v. III) sau „bueciră ţarinele, adecâ i să înmulţi avuţĭĭa şi agonisita." Vezi Cazania la Dumineca a 20-a d. R. Intâia parte, F. 275 v.)

C

camene 106, XV.

Greutăţi, măsuri, pietre. „Dumnezeu ĭartă omului mare şi grea datorie, care datorie face un întunearec (mulţime nenumărată) de talanţi, şi suma acelei datorii face zece mii de *camene* de galbeni". (Vezi Cazania la D. 11-a d. Rusalii, Intâia parte.)

Catastih 110, XIV.

Răboj, pomelnic. „. . . că îngerul lui Dumnezeu îmblă de scrie în *catastih* pre ceia ce vor să postească. Deci să nevoim să nu fim nici noi lepădaţi din *catastihul* lui Dumnezeu". (Vezi Cazania la D. lăsat. de brânză, F. 34 v. V. şi VIII.).

mai chĭarŭ 105, XLIV, 111, III, 114, XVII şi 154, V.

Chĭar lat. clar, mai chiar, mai clar, mai limpede, mai lămurit.

Ciudeasă 51, XXII; 52, XIV; 59, IX; 62, IX; 74, X; 90, XIII; 100, XVII şi 101, XXXVIII. cĭude, ciudĭĭa, 106, XIV şi 192 col. stg. II.

Slav. minune, minuni, a se minuna.

ciudotvoreţ 106, VIII.

Făcător de minuni.

cramă 27, XXXII şi cramul. 28, XVIII.

Casă la vie în care se păstrează teascul de călcat strugurii, butoaiele şi alte unelte.

După Laurian şi Massimu ar veni dela grecescul *krama*, care înseamnă şi vin amestecat cu apă.

Crăstitelŭ 28, XXVII; 102, VII şi 106, XIV.

Botezătorul (Ioan).

cun'tenirea 36, V; cunteni 106 XIV—XV.

Oprirea; opri. Cuntenit = oprit.

Curseră 105, XLIV; să cŭrâmŭ cursŭ 111, II.

Alergară, să alergăm, alergat, lat.

custa 27, XIX; 28, II. şi 111, XXX.

„. . . şi le-am stricat o moară şi le-am făcut două să mănânc din ele până voiu *custa*. . ." (Vezi Autograful I, pag. 27). De aci ca şi din celelalte locuri unde obvine reiese clar înţelesul: *a trăi, a vieţui, a fi, a dăinui, a exista.*

www.dacoromanica.ro

Cyrïacodromion 145, III. ş. a.

Titlul unor retipăriri după Cazania lui Varlaam.

„Cyrïacodromiōnŭ, iaste Prorocie descoperită cuvânttulŭ sfñei Ev[g|lïi tălcuitŭ“ (pag. 145).

D

dănăoară 111, XXXVI.

Odată. De aci, odinioară, — odată de demult.

dărştine 106, XV.

„Inbrâcatŭ-m'am în *dărştine* ş'am' smerit' cŭ postŭ sŭfletul' mïeu“ (vezi D. lăsat. de brânză F. 32 r.) De aci reiese înţelesul de *sac*, vesmânt aspru care se îmbracă în semn de smerenie, de doliu, jelanie şi căinţă.

deaistvuĭaşte 106, XV.

Lucrează. „Aşa şi Hristos deodată şĭ în cer şi pe pământ pentru sfânta liturgihe ca un puternic *deaistvuĭaşte* cu puterea sa cea dumnezăiască“. (Vezi Cazania la D. întâia din postul Paştilor, F. 45 r.)

deanïïa 106, XV.

Faptele (Sf. Apostoli sau Apostolului) ...„cum scrie în *deanïïa* sfinţilor apostoli.“ (Vezi Cazania la Sf. Ap. Petru şi Pavel, f. 91 v.)

despuitoare, i 88, VIII şi 93 VII.

Stăpână, stăpânei (noastre Născătoarei de Dumnezeu).

despuitorĭu 111, VI—VII şi despuitoare

(Vocativul dela despuitorĭu). Stăpân, domn, poruncitor.

destoinic 110, XV.

Vrednic, demn. Destoinicie = demnitate, vrednicie.

desvesti 105, XLIV şi 111, V.

A desvesti, — a desbrăca — lat. desveaste, desbracă; desvâscurâ, desbrăcară.

Dïdahïe 157, XXXV şi 162, X.

Invăţătură, cazanie. „A aceştïïa cărţi fieşte c:re Dïdahïe, la ziŏa sa a ceti cu glasŭ luminat întru adunarea norduluĭ besericescu. (Pag. 157.)

diorthosi, diorthosirïi, diorthosire 150, XIII. (de jos în sus); 159, XII şi 162, VI (de jos în sus).

A diortosi, — a purta de grije la tipărirea unei cărţi, a corecta, a îndrepta.

dosâdzi 106, XV.

Dosadă, a dosădi, dosădit — dispreţuit (v. Cazaniile lui Varlaam, Ed. şcolară 1894, pag. 19).

duboŭ 28, XXII şi XXV.

„Cocie cu postav şi cu duboŭ.... ... cu mic cu mare toate le-am lăsat mănăstirei şi cuhnia cu duboŭ....“ (Vezi autografŭl III, pag. 28.)

duerna 160, XVI.

Termen tehnic tipograficesc. Pare a însemna fascicol, coală, ori pagină?

F

feri 130, I. Firii, naturii.

G

gadine 110, XV.

Gadină, — pasăre sălbatică, rapace; fiară cu instincte de a ucide alte fiinţe (v. Laurian-Massim.)

găvoazde, a găvozdi, găvozdit, negăvozdit 107, I.

Cuie, piroane, a pironi, pironit, ţintuit sau neţintuit.

ghiaur,i 18, XXXVIII.

Aşa numesc Turcii pe creştini, ghiauri.

ghizdav,ul 107, I.

„Iosif acela *ghizdavul* de fraţii săi fu vândut...“ (Vezi Cazania la D. 27-a d. Rusalii, F. 356 v. XXI).

Ghizdav = visător (?) sau prea frumos (înfrumuseţat)?

www.dacoromanica.ro

H

hălăduit 26, XVI.

A hălădui, —a scăpa, — hălăduit, – scăpat.

Hălăduire, -esc — a locui, a şedea undeva (Laurian-Massim).

haraciu,l 13, XIV.

Tributum, stipendium, contribuţio; dare publică, impozit. Contribuţie impusă de Turci supuşilor creştini — turcism.

hatman 107, II.

Căpitan de oaste la Cazaci. Acest titlu îl purta odinioară şi căpetenia oştilor Moldovei.

hotnog 111, XXI.

Sutaş, căpetenia unei unităţi formată din o sută de ostaşi.

horciţă 107, II.

Muştar. „Că adevăr grăesc vouă: de aţi avea credinţă ca un grăunţ de *horciţă* aţi zice acestui munte: „Treci de aicia acolo“ şi ar trece...“ (Vezi Cazania la Dumineca a 10-a d. Rusalii, F. 263, v. VI.)

I

iazer (iezer) 107, II.

Lac, lac întins, lac cu peşte.

să ijderă, (ijderenie) 107, II.

Se naşte, (naştere). „... că păcatul se ijderă dela diavolul mai apoi după greşala lui Adam“. (Vezi Cazania la D. fiului celui curvar, F. 11 v. XVIII). Sub forma *ijdănit* se păstrează şi acum în graiul local din Alsócsabánka (Ciubanca).

ispovedanie 110, XVI.

Ispovedanie, spovedanie, spovedesc, spovedit, — mărturisire, mărturisit, mărturisesc (păcatele duhovnicului).

iştelenïe, iştelitŭ 100, V.

Vindecare. Iştelit, — vindecat. „Dumineca orbului, învăţătură pentru *iştelenïa* lui“ (Pag. 100, v.) „Ci dacă auziră orbul mărturisind pe Hristos şi spuind cum l-a *iştelitŭ*, ei se mâniară...“ (V. Cazania Dum. a 6-a după Paşti, F. 175 v. IX—X.)

iştrăvĭaşte, iştrăvit‘ 107, II—III.

Prăpădeşte, prăpădit cu înţelesul de exeterminã, exterminat, nimicit, risipit. „Acolo bând şi mâncând *istrăvĭaşte* omul avuţia lui Dumnezeu“. (Vezi Cazania la D. fiului celui curvar. F. 13 v. X.)

iuboste, ĭubostĭa 107, III.

„... Să ne oprim ochii de a privire lucruri de curvie, urechile de ascultarea cântece lumeşti de *ĭuboste...*“ (Vezi Cazania la Tăierea împrejur f. 45 r.).

„Căci că *ĭubostĭa* curviei este mai tare decât moartea, că nu gândeşte nici de moarte de Dumnezeu.“ (Vezi Cazania la Tăierea capului Sf. Ioan, 29 August. f. 115 v.).

Ed. din 1911 îl redă prin cuvântul *dragoste.*

iz‘menirâ 107i III.

„A şaptea strâmbătate-i făcură că scuipau în faţa lui şi-l băţiau cu palma atâta cât pierise frumseţea feţei lui şi se *iz‘menisâ* podoaba obrazului.“

Vezi Cazania la Joia mare F. 104 v. XIX — F. 105 r. I). In tot cuprinsul Cazaniei lui Varlaam nu întâlnim acest cuvânt decât aci, o singură dată.

După Laurian-Massim, *ismenire* vine dela slav. *ismeniti* şi înseamnă: mutare, schimbare. Acest înţeles se încadrează perfect, în contactul de mai sus.

iznoavă 107, III.

Şĭ isnoavă, de isnov sau iznov, şi de iznoavă, — înseamnă *de nou, iarăş,* din capăt, dela capăt.

www.dacoromanica.ro

Î

împomcïișadză 113, XVII.

Împonciș, împonciș, împoncișare, — împotrivă, împotrivire. Mai ales metaforic: împunge cu vorbe, stă împotrivă, se abate dela direcțiunea cuvenită. *A vorbi ponciș, a sta tutură ponciș, a apuca ponciș pe cale, a împunge ponciș* (de exemplu cu țăparul în carul cu fân să-l poți ținea ca să nu se răstoarne — adică a împunge nu drept ci oblic, ponciș).

înceti 114, XII.

A înceti, dela ceată. A-l încadra în ceată, a-l înceti. Vezi analogia, — cetățean — a încetățeni — cetaș, a înceti.

înmă 105 XLV; 111, XXIX.
înmâsa 192 col. stg. XIII.

Mamă, mamă-sa.

împeliță, înpelițat 107, II.

Intrupă, întrupat. „Iară acum dacă se *înpeliță* cuvânul lui Dumnezeu, acesta pe carele îl ții în brațe..." (Vezi Cazania la Intâmpinarea Domnului, 2 Febr. f. 53 v. XII). Azi se întrebuințează (de ex. în Alsócsobánka (Ciubanca) în sens peiorativ. Despre cineva care se ține de năzbâtii, face șoltâcării sau la joc face figuri neașteptate, se zice că-i *drac înpelițat.*

învis 113, XVIII; 191 col. stg. III și col. drpt. II.

Invis pentru înviat. De ex.: Iisus a *învis* din morți. Dar cu această formă alternează în Cazania lui Varlaam și forma înviat — care obvine însă mai rar.

J

jitïa 107, III.

Jitïile sfinților = Viețile sfinților.

jivine 107, III.

Animale sălbatice precum și insecte, viermi, vietăți.

L

lavră 128, XXIII. Mănăstire.

Leastvița 5, VIII și 6, XI.

Leastviță = scară. Numele slav al tratatului de ascetică creștină al lui *Ioan Scărarul.*

leșüescu, leșuĭa 111, XXVI.

„Unii *leșüescŭ* trupul tău să-l înghită, alții sufletul tău să-l mănânce..." (Vezi Cazania la D. a 30-a d. Rusalii A doua parte, F. 372 v.)

„Iară diavolul, vrăjmașul sufletelor omenești văzând că se înmulțesc creștinii și se împuținează păgânii, în toate zilele *leșuĭa* să împiedece mărturia și învățătura sfântului" (Cazania la sf. Dimitrie, 26 Oct. f. 17 v.) Pândesc, pândia.

list 106, IX.

Vezi în Scara Cüprinsului Cazaniei, pp. 99—102. Pare a însemna capitolul, paragraful (?).

liubov, liubovul 5, X; 73, IX; 94, III; 100, XLVI și 107, III.

Iubire. Miklosch deriva cuvântul românesc *iubire* dela slavul *liubiti.* Laurian-Massim. remarcă însă că toate limbile arice au cuvântul *iubire. Lubere* lat.; *lieben* germ., lubh sanscr. Cuvântul românesc *iubire* derivă din latină, *lubere.* Compusul acestui cuvânt, *allubesco* coincide și în sens și în formă cu românescul *iubesc.*

M

măcitelïi 1008, I.

Tirani. Ediția școlară din 1894 îi atribue acestui cuvânt și înțelesul de *mugitori, dobitoci.* (Pag. 56.)

marmazïu 111, XXVIII.

„... și în loc de vin și de *marmazïu* o picătură de apă cerea și nici acela nu o dobândi" (Cazania la Botez. f. 45 r.). Pare a însemna un soiu de beutură.

www.dacoromanica.ro

măşcoĭu 108, I.

Asin, mânz de asină. Intâlnim în Cazania lui Varlaam însă şi cuvântul asin.

măzdirâ (măzdarĭi, măzdele, măzdâ) 108, I.

„şi dederă bani mulţi străjerilor de-i *măzdirâ* să zică că dacă au adormit au venit ucenicii lui de l-au furat şi au zis către oameni că a *învis* din morţi." (Cazania Paştilor F. 128. v.) „Aşijderea lacomii, apucătorii, asupritorii, *măzdarĭi*, prădătorii, vameşii, furii, tâlharii, de nu vor face ca acest Zacheu, să întoarcă cui ce au luat cu nedreptul. De nu va fi putinţă să întoarcă întâi să părăsească nedreptăţile, *măzdele* ..." (Cazania la D. 32 — a d. Rusalii, F. 383 r.)

„Pentru aceea el se duse la împăratul de-i spuse şi-i şi mai pârâ pentru *măzdâ* ce luase." (Cazania la Sf. Nicolae, f. 33 v.)

Din aceste contexte pare a însemna: *înşelare, înşelătorii, înşelăciunile mituire.*

mesiţa 27, XXII şi 28, XII.

Lună. Obvine adeseori în datarea scrierilor vechi româneşti — sau sub forma prescurtată *msţa* şi *mst.*

mĭra 23, XVII şi XVIII.

Lume. slav. Bĭtĭĭa mĭra = facerea lumii.

N

nameastnici 108, I.

Namesnic, — locţiitor al unui demnitar şi mai ales vicar al unui demnitar bisericesc. (Laurian-Massim).

„... şi acum cari sunt *nameastnicĭ* lor, patriarhii, episcopii, preoţii." (Cazania la D. a 2-a d. Rusalii. E vorba de Apostoli — ai căror *namestnici* sunt patriarhii etc.)

năpraznă 110, XVI.

Intâmplare neprevăzută, neaşteptată şi înspăimântătoare. *Moarte de năpraznă* = fioroasă şi subită. *Moarte năpraznică.* Derivate: năpraznic, năpraznică, năprăznicie.

neposluindu-mi 159, XVI.

Probabil *neponosluindu-mi*, nebăgându-mi de vină. După Laurian-Massim ar deriva din *ponosire -esc*, a aduce defăimare, foarte probabil din grecescul *onosis* cu prepoziţia *eponosis* = infamie, blestemăţie (defăimare), unde E iniţial a fost eliminat de firea limbii române şi am obţinut *ponosu, ponoslu, ponosluire, ponsluitor, ponosluit.*

Novăi sau novĭi 106, IX.

Cel nou (Ioan cel Nou dela Suceava).

nus, nusa, nuşi, 105, XLX şi 111, XIV.

Dânsul, dânsa, dânşi.

O

obărşi (obărşire) 108, II.

„Dacă auzi împăratul se scârbi şi a tot soborul părui-i rău de aceasta şi închiseră sfântul în temniţă până se va *obărşi* săborul." (Cazania la Sf. Nicolae f. 33 r.)

„Şi dacă se obărşi săborul şi se duseră arhiereii pe la locurile sale, atunci şi sfântul Nicolae se duse la eparhia sa". (Idem.)

„Că cum este Blogoveştenia începătură aşa şi acest praznic este *obărşire.*" (Cazania la Adormirea Maicii Domnului f. 104. r.). De aci reiese limpede *obărşire* înseamnă în Cazania lui Varlaam *sfârşit* nu *început*, aşa cum este întrebuinţat azi.

obicinâ 1008, II şi 137, IV.

Obiceiu, datină, năravi.

obidâ 110, XVII.

Obidire, obiduire, obidit, a obidi, — a întrista, a umplea de amărăciune.

oblastĭĭa 108, II.

Derivat dela oblăduire, oblăduinţă, a oblădui, — a domni, a împărăţi. Oblastia = împărăţia ,stăpânia.

„Atât era lăudat pentru bunătăţile lui întru toată oblastĭĭa lui Maximĭan". (Cazania la Sf. Dimitrie f. 16 v.)

www.dacoromanica.ro

obrâcinicŭ 108, II.

„Până în vremea aceea ce o luă Iosif *obrâcinicŭ*, să o ferească în casa sa". (Cazania la Intrarea în biserică a fecioarei Maria, ce se prăznuește la 21 Noemvrie, f. 27 v. I.)

obreazanïïa 91, VI; 101, XL, și 108, II.

obrezuitŭ, obrezuire. Obreazanïïa Domnului = Tăierea împrejur ce se prăznuește la 1 Ianuarie.

oborâ 108, III.

Oborîre, a oborî, oborîtor. A pune la pământ, a trânti la pământ, a birui, e învinge, — a aboli (legile).

obroc 100, XVII. Măsură de cereale.

ocei̯ți, ocei̯nță 108, III.

„... nici de Dumnezeu îșĭ aduc aminte, nici de moarte, nici de județ, ci sunt *ocei̯ți* șĭ părăsiți de toată nădejdia."

„Ci și acestora tinde mâna milei sale și-i scoate din *ocei̯nță* și din părăsiciune..." (Cazania la D. fiului celui curvar, F. 11 r.).

ocină, ocine, ocinele, ocinați, ocinași, ocinătorĭu, ocianŭ, ocinedzi 108, III—IV; 3 V—VI; 28, V.

Moștenire, moșteniri (moșii), moșteniți, moștenitori, moștenitor, moștean, moștenești.

ot

48, VII; 51, VII; 51, XVIII; 69, IV; 70, IV; 71, IV; 72, IV; 73, IV; 74, IV; 75, II și IV; 77, VI; 78, V; 79, V; 80, V; 81, V; 82, V; 83, VI; 84, IV; 85, V; 86, V; 106, IX; Slav. din dela.

Se ot̑ârâ 108, V.

Se mâhni. „Iară Domnul Hristos dacă văzu pe Marta și pe Maria plângând și toți câți se adunaseră acolo, *să ot̑ârâ* întru sine..."

„Căci că era om deplin, cu trup ca și noi, pentr'aceea lăcrimă și *să ot̑ârâ* pentru moartea prietenului său, lui Lazar."

(Cazania la Sâmbăta lui Lazar, F. 81 bis r. și v.).

oteț, oteți 54, III; 100, VIII și 108, IV.

Părinte ,părinți. Sfinții oteți = Sfinții părinți.

otroci 108, IV.

Tineri. „Cei trei *otroci* cu credința stinseră cuptorul cel de foc, și Daniil gura leilor astupă". (Cazania la Dumineca a 4-a după Rusalii, F. 231 r.)

P

palițe 108, IV.

Sulițe, fuști. După Laurian-Massim „foarte probabil format din palu = par, palus.

„... Veni ca un tâlhar asupra învățătorului său cu gloate multe, cu arme și cu *palițe*". (Cazania la Joia mare, F. 102 v.—103 r.).

pamentea 108, IV—V. Pomenirea.

pâpriști 108, V.

„Pâpristĭa este 100 de stânjini" (Cazania la Dumineca Florilor 92 v.)

parentisis 150, V. Demisie, grec.

pavijia 28, XXIV.

„și *toat pavijia casei* câte sunt în casă și den afară cu mic cu mare, le-am lăsat mânăstirei..." (Autograful III, pag. 28.).

pesteaște, pesti (pestit) 108, V.

Ed. din 1911 îl redă prin zăbovește, zăbovi, zăbovit.

Că cela ce se încarcă de sarcină grea pe cale rămâne și *pesteaște* pe cale și are primejdii de tâlhari." (Cazania la Sâmbăta lui Lazar, F. 85 v.)

„... și măcar numai trei zile ce vei *pesti* în iad, fiul meu..." (Cazania la Sâmbăta mare, F. 119 r.) „Această sfântă EEvanghelie de astăzi întâi arată că nimica n'a *pestit*. Domnul Hristos, nici s'a tăgăduit de către mântuința rodului omenesc'. (Cazania la D. 32-a d. Rusalii). Aci pare a avea înțelesul de *cruțat*, n'a *pregetat*.

www.dacoromanica.ro

plaşcâ 108, V.

Conf. Ed. şcolare din 1894 a Cazaniilor lui Varlaam, pag. 66 = *mantie.*

plăviţe 113, XLVIII. Galbene, îngălbenite.

pleanŭ 108, V. Robime, captivi.

plod, ploditoare 108, V—VI.

Foetus, făt, copil. Femeea care are naşteri multe şi dese este o femee ploditoare, rodnică, spornică.

pobedi 108, VI.

Invinse, „iară ca un Dumnezeu *pobedi* şi *ōbor*ă vrăjmaşii săi." (Cazania la Joia mare, F. 53, v.)

poddanicŭ 108, VI.

„Nunumai trupul şi sufletul ce leagă Dumnezeu către liubovul său şi către slujba sa, ci şi tăria şi puterea şi vârtutea va să o aibă şie, ca să fie omul cu toate *poddanicŭ* şi slugă lui Dumnezeu, ca celuia dela carele are toată firia şi ajutorul." (Cazania la Dumineca a 25-a d. Rusalii, F. 344, v.). De aci ar reieşi că înseamnă *datornic, îndatorat, recunoscător.*

podvigulŭ 109, I.

... iară vicleanul diavol nu mai părăsia de-a o supărare cu arătări înfricoşate şi cu năluciri groaznice. Uneori şarpe se făcea ,alteori fiară grozlivă se arăta, ca să sperie sfânta să părăsească *podvigulŭ* său." (Cazania la Cuvioasa Paraschiva f. 13 v.)

să poldzui, să pol'dzuirâ 108, VI

Se necăji, se necăjiră, a se frământa, a se turbura.

pominocŭ 109 I.

Dar, pomană, jertfă. „Deci şi aceasta zisă a legii încă o înplu Precista, maica lui Hristos, împreună cu Iosif, carele se chema logoditul Sfinţiei Sale pentru vederea oamenilor, că duseră două turturele în biserică, *pominocŭ* preotului, pentru Domnul Hristos." (Cazania la Intâmpinarea Domnului, f. 53 r.)

ponosluĭa 137, VII; 162, III; 167, XVIII şi 109, I. Vezi mai sus **neposluindu-mi.**

poslaniile, poslanie, 152, VIII,

(de jos în sus). Scrisorile, epistolele, epistolă. „Dumnezeiasca trâmbiţă, ritorul Bisericĭi, sfântul Apostŏl Pavel, la una din *poslaniile* sale zice". (Predoslovia Cazaniei dela Bucureşti, 1768, pag. 152.)

poslușanie, poslușnic 109, I.

Slujire, slujitor, supuşenie.

postăînpascâ 109, I.

„Şi dacă-l văzu Zaharia se spăimântă şi de frică ţepeni şi înainte nu putea să mai *postăînpascâ.* (Cazania la Naşterea Sf. Ioan Botezătorul, f. 86 r.)

păucenie, poucenĭe, 209, VII şi 205, VI.

Numire sub care se mai întâlnesc cărţile de Cazanii.

preaditecĭ (Prdtecĭ 95, III; 109, I—II.

Inaintemergător.

Preapodobnici, preapodobei 108, VI.

Preacuvioşi, preacuvioasei. Prpdbne 101, XXXI prescurtarea dela preapodobne.

Preaobrâjenĭa 96, II; 102, V şi 109, II.

Schimbarea la faţă .De aci Probejea pentru Schimbarea la faţă ce se prăznueşte în 6 August.

preobrâzi, preobrâzitura 109, II.

„Aşa o *preōbrâzi* Domnul cât nimica de aci pe rugămintea ei să nu facă. Iară ea mustrarea şi *preobrăzitura* aceea nimic nu o socotea..." (Cazania la D. a 7-a a Rusalii, F. 303 r. De aci cuvântul de azi: a *prozi,* a certa.

prilăstitŭ, prilăstireţi 109, II.

Amăgit, amăgireţi. „Acesta săvai că a şi greşit ca un om cu trup neputincios ce este şi l-a *prilăstitŭ* pe

www.dacoromanica.ro

dânsul diavolul..." (Cazania la D. fiului celui curvar F. 16 r.).

„Muerea Eva de şarpe fu *prilăstită*..." (Cazania la Joia mare, F. 108, r.). Azi sub forma *prelestit* are înţelesul de neastâmpărat. Copil prelestit = neastâmpărat.

pripâculŭ 109, III.

„Că aşa este liubovul: toate prea lesne le rabdă, şi foamea şi goliciunea şi *pripâculŭ* şi gerul." (Cazania la D. a 8-a d. Rusalii, F. 254 r.). Miklosich, dela slav. *pripesti, pripecŭ*, vrea să derive *pripa pripirea*. De aci se pare că *pripâcul* ar însemna repejunea vântului.

pristaniştĭa 109, II.

„Atunci corăbierii se voroviră şi stătură în *pristaniştĭa* Mirlichiei şi se duseră de mulţămiră lui Sf. Nicolae pentru binele ce le făcuse de-i izbăvi din moarte." (Cazania la Sf. Nicolae, f. 35, v.) Pare a însemna în *laturea*, în portul — staniştea, loc de oprire.

pristav 109, III.

Crainic, trinis, vestitor (praeco, precone „strigător public" (Laurian—Massim). „Atunci va zice Domnul: „Dulcii mei robi şi bunii mei *pristavi*, întraţi întru bucuria Domnului vostru..." (Cazania la D. 25-a d. Rusalii, F. 348 v.).

Pristăvită, pristăvire = moarte — mutare din viaţa aceasta.

proclet 28, XXVII şi 209 II.

Blestemat de oameni şi de Dumnezeu.

procleţim 109, III. = blestemăm.

prozolivi 109, III. Inainte văzători.

R

rasblean 100, III. şi 109, III—IV.

Slăbănog, bolnav. „Dumineca rasbleanului. Invăţătură pentru vindecarea lui." (Scara Cuprinsului la Cazania lui Varlaam — D. a 4-a după Paşti.).

râzboli (râzbolit) 109, III.

A se război = a se îmbolnăvi. „Şi în vreme ce *să râzboli* Lazar, iară surorile lui şi trimiseră oameni la Hristos..." (Cazania la Sâmbăta lui Lazar, F. 78 r.—78 v.)

rohătci 11, X. Dări, biruri.

S

sârgu, srăgŭ, srăguiaşte 109, IV.

De sârg = de grabă. Sârguincios, sârguinţă.

Sărindar 211, XVI. (de jos în sus).

Din grec. *sarantarion* şi acesta din *tessaranţa* = patruzeci. Deci aci un serviciu religios constătător din 40 de liturghii a primit numele de *Sărindar*.

săzdanïa 109, IV.

Creatură, zidirea. „Iară pentrucă şi păcătoşii sunt *săzdanïa* lui Dumnezeu ca şi dreptii..." (Cazania la D. fiului celui curvar, F. 12 r.).

săvai, 41, XVI şi XIX; 84, XIV şi 109, IV.

Ori şi uneori are şi înţelesul de *măcar, deşi, chiar dacă*.

slovesnic 21, XLII şi 109, IV.

Invăţat, mult ştiutor, cărturar.

soroc 41, XII.

Sorocire, soroc, — citare, în jus vocare; a cita la judecată la o dată fixată mai dinainte. De aci: aşa i-a fost *sorocul* = aşa i-a fost *dat* sau împărţit mai dinainte.

spăseniе, spâsit 40, VIII; 109, IV—V şi 144, VI.

Mântuire, mântuit. Ispăşire, ispăşit, a ispăşi — cu sensul de a pătimi din oarecare pricină, cunoscută sau necunoscută.

spodobascâ, spodobit 109, V. şi 136, XIV.

Învrednicească, învrednicit. Ed. şcolară a Cazaniilor lui Varlaam din

www.dacoromanica.ro

1894, pog. 26 îi dă şi înţelesul de *preamărească*, înţeles ce nu reiese nici dintr'un context din Cuprinsul Cazaniei lui Varlaam. Alături de cuvântul *spodobască* întâlnim şi pe acele de *învrednicească*. (Vezi pag. 136.)

stambă 157, XXVIII şi 162, IV.

Tipar, imprimerie.

straste 110, I.

Patimi. De aci cuvântul *Trastie* = slujba Sfintelor Patimi ce se săvârşeşte în Joia mare noaptea.

stejirâ 110, I.

„să *stejirâ* să nu înopteze şi nici mir cum se cade nu putură a însăma să ungă trupul lui Hristos...." (Cazania la D. a 3-a după Paşti, F. 143 v.). Se grăbiră, se zoriră — a se zori, — a se grăbi.

stidiră (nu sâ stidescu) 109, V.

A se stidi = a se sfii, a se ruşina.

strânicit 109, V.

„şi a *strâncit* cu nuşîi (dânşii) pe pământ ca un necunoscut..." (Cazania la Înălţarea Domnului, F. 183 r.). Călătorit, drumeţit.

Streatenïa 92, V; 101; XLIII şi 110, I.

Stetenia Domnului = Intâmpinarea Domnului, ce se prăznueşte la 2 Februarie.

stropşitŭ 110, I.

Zdrobit, călcat în picioare până la zdrobire. Despre cei ce pătimesc de epilepsie se zice că îi *stropşeşte*.

sulinare 110, I.

Canaluri (apaduct subteran). „Şi săpând aflară fântâna aceasta, ducându-se apa pe *sulinare* în cetate..." (Cazania la D. a 6-a după Paşti, F. 173 r.).

sviatăi şi sviatîi 106, VIII.

Sfânt, sfântul.

T

tălcovanie, tălcovnic 129, IV. (de jos în sus) **142, XV. şi 103, XXXVII şi XLI.**

Tâlcuire, tălmăcire, tâlcuitor, tălmăcitor.

tărsină 110, I. Funie, otgon.

tratazîi 137, XXI. şi XXVI.

Fascicol, fascicoli (la cărţi).

trecleat ,treclet 203, III. şi 209, II.

Cuvânt ce se întrebuinţează în formulele de blestem alături de *proclet, afurisit* şi *anatema*.

Tvoreţ, tvorenïa 41, VIII şi 110, II.

Făcător, ziditor, făptura, facerea, creatura.

U

ŭcitelănea, ucitelnoe ,ucitelnă, ocetelnă 207, XIV şi XVI; 208, II. (de jos în sus) **şi 210, XXIII.**

Numiri sub care întâlnim Cazania lui Varlaam în diferitele însemnări scrise pe foile ei. Pare a însemna *Evanghelie învăţătoare*. (Vezi pag. 207.)

ugodnicilor 1:0, II.

„Şi praznicele Sfinţiei Sale câte sunt deacum peste an şi a tuturor *ŭgodnicilor* lui să le prăznuim cum se cade..." (Cazania la Sf. Simeon Stâlpnicul, f. 3 v.).

Uspenia 110, II.

Adormirea (Maicii Domnului, ce se prăznueşte la 15 August).

V

văjïïa 110, II.

Făcea, pricinuia, „căci că vrăjmaşii noştri aceia sunt călcaţi şi biruiţi astăzi de învierea Domnului nostru lui Iisŭs Hristos, şi ceia ce *văjïïa* nouă rău astăsi îi vedem zdrobiţi şi pieriţi." (Cazania Invierii, F. 125 r.).

www.dacoromanica.ro

văznesenïa 110, II.

Înălţarea Domnului sau Ispasul.

văvedenïïa 90, VI; 101, XXXVI şi 110, II.

Intrarea în biserică a fecioarei Maria, ce se prăznueşte la 21 Noemvrie.

vearŭïa 110, III.

Crezul, simbolul credinţei.

velichi 110, III.

Mare. Vasilie Velichi = Vasilie cel Mare.

vigăduïa 11, XXVII.

Vigadni magh. = a se veseli.

vlăhovnicilor', vrăhovnici 110, III.

Căpetenii. Vârohvnicii Apostolilor Petru şi Pavel sau vârhovnicii oştilor cereşti = Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil.

vraciu, vracii, vrâciuească 119, III.

Doftor, a doftori, a lecui. Azi are alt înţeles. Vraciuri = boscoane, acţiuni magice.

Z

za(c), zacealo = termen liturgic

ce înseamnă *capetele* sau *pericopa* Evangheliei.

zapisulŭ 10, IV.

Zapis, zapisul=scrisoare, act, contract, document scris.

zapodïïa 10, IV. Vale, luncă.

zavistïnici (zavistïïa zavistïe, zavistuim, zavistui, zavistïi) 110, IV—V.

Zavistia=invidie, pismă. Derivate: zavistnic, zavistnicie.

zemnic 27, XXXIII şi 28, XIX—XX.

„Prisaca dela Brad aşişderea o am dat cu casă cu *zemnic* ...“

zgău 52, XV. Pântece, mitras.

Zlatoustŭ 129, IV. (de jos în sus).

Gurădeaur. Sf. Ioan Zlatoust = Sf. Ioan Gurădeaur — în grec. Hrisostom.

Zlobâ 110, V.

„O, câtă milă are Dumnezeu faţă de om şi câtă *zlobâ* are omul...“ (Cazania la D. 11-a d. Rusalii, F. 273 r.). Ed. şcolară a Cazaniilor lui Varlaam, din 1894 redă cuvântul *zlobă* prin *răutate*.

www.dacoromanica.ro

IZVOARE

A) MANUSCRISE.

1. *Manuscrisul dela biserica română unită din Mezőszava (Sava), protopopiatul Câmpiei cu sediul în Aranyosszentmiklós (Sânicoară), județul Szolnok-Doboka (Someș).* Datează cca 1690.
2. *Manuscrisul dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), de sub Nr. 210. Datează din 1690.*
3. *Manuscrisul dela biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu), protopopiatul Nagyvárad (Oradea).* Datează din 1738. Copiat de Popa Gavril.
4. *Manuscrisul dela Kupsafalva (Cupșeni),* aflător la Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), sub Nr. 203. Datează din 1847. Copiat de Iacov Pop din Rogoz, fost dascăl.

B) TIPĂRITE.

1. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar B. Incomplet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Bedecs (Bedeciu), protopopiatul Bánffyhūnyad (Huedinului). A aparținut pe la 1655 bisericii Sf. Arhangheli din Suceava.
2. *Cazania lui Varlaam, Iasi 1643.* Exemplar A. Incomplet. La Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj) sub Nr. 1/a. (A fost proprietatea bisericii ortodoxe române din Rogoz, prot. Magyarlápos (Lăpușului).
3. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar A. Incomplet. La Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), sub Nr. 1/b (In 1687 se afla la Hodobești (=Odobești?)
4. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar B. La Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), sub Nr. 160. Lipsește o singură foaie: F. 97. (A aparținut bisericii din Zoltan, protopopiatul Sighișorii).
5. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar A. Incomplet. La biblioteca Episcopiei române unite din Kolozsvár (Cluj).
6. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Bonchida (Bonțida), protopopiatul Kolozsvár (Clujului). A fost cumpărată la 1645.
7. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Magyarborzás (Boziaș), județul Szolnok-Doboka (Someș).
8. *Cazania lui Varlaam, Iași 1643.* Exemplar A. Complet. Proprietatea bisericii române unite, din

www.dacoromanica.ro

Csatány (Cetan), protopopiatul Dés (Dejului). (Referințele despre acest exemplar ne-au fost date de părintele Protopop Gheorghe Mânzat din Dés (Dej).

9. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Kolozs (Cojocna). (Ne-a fost semnalată de părintele Ioan Buiu și pusă la dispoziție pentru cercetare de părintele Virgil Borgovan-Lupaș).

10. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Korpád (Corpadea), județul Kolozs (Cluj).

11. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Complet. Proprietatea părintelui prot. onor. și asesor consistorial gr. cat. Vasile Cosma, paroh în Topa (Topa), județul Kolozs (Cluj).

12. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar B. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Nagyilonda (Ileanda), județul Szolnok-Doboka (Someș). A aparținut bisericii din Tăure).

13. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Milășel, județul Maros-Torda (Tg.-Mureș). (Referințele primite dela părintele Ioan Conțiu prin Sf. Episcopie).

14. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Complet. Proprietatea bisericii române unite din Felsőgyekes (Jichișul de Sus), protopopiatul Dés (Dejului). (Referințele comunicate de părintele Protopop Gheorghe Mânzat).

15. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Lemény (Lemniu), protopopiatul Nagyilonda (Ileanda). (Ne-a fost pus la dispoziție spre consultare de Sf. Episcopie.)

16. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Complet. Proprietatea Părintelui Gheorghe Munteanu din Alsócsobánka. (Ciubanca), județul Szolnok-Doboka (Someș). (Cercetată la fața locului).

17. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Complet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Blenkemező (Poiana-Blenchii), județul Szolnok-Doboka (Someș). (Cercetată la fața locului).

18. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Nagyrebra(Rebra), districtul Naszod (Năsăudului).

19. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar B. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Romuli, districtul Naszod (Năsăudului).

20. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar A. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Szecsel (Săcelul Maramureșului). (Referințele după indicațiile trimise, ne-au fost comunicate de părintele Protopop Gheorghe Cosma-Dragomirești.)

21. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar B. Complet. Proprietatea bisericii române unite din Strâmtura (Maramureș). (Referințele, după indicațiile trimise, ne-au fost comunicate de părintete Marius Bîrlea-Strâmtura.)

22. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar B. încomplet. Proprietatea Muzeului eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), donația lui Ilie Șandru, învățător în Idecspatak (Idicel). județul Maros-Torda (Tg.-Mureș).

23. *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643.* Exemplar B. Incomplet. Proprietatea bisericii române unite din Țicău, Szilágy (Sălaj). Referințele comunicate de părintele Protopop Nicolae Costin-Jibou.

www.dacoromanica.ro

25. *Evanghelia învățătoare sau Cazania dela Govora, 1642.* Exemplar încomplet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Fűzesszentpéter (Sânpietrul almașului).

26. *Exanghelia învățătoare sau Cazania dela Govora, 1642.* Exemplar complet. La biblioteca Episcopiei române unite din Kolozsvár (Cluj).

27. *Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699.* Exemplar complet. Proprietatea bisericii române unite de Kozmatelke (Cosma), județul Maros-Torda, (Tg.-Mureș).

28. *Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699.* Exemplar cu lipsa foii III, ce cuprinde sfârșitul Predosloviei. Proprietatea prof. Gh. Dăncuș.

29. *Chiriacodromionul dela București, 1732.* Exemplar complet și bine păstrat. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Kolozs (Cojocna).

30. *Cazanii Râmnic, 1748.* Exemplar complet, la Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj).

31. *Cazanii, București, 1768.* Exemplar complet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Gestrad (Straja), județul Kolozs (Cluj).

32. *Cazanii, Râmnic, 1781.* Exemplar încomplet. La Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj).

33. *Cazanii Râmnic, 1781.* Exemplar complet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Dank (Dânc), județul Kolozs (Cluj).

34. *Cazanii, Râmnic, 1792.* Exemplar complet. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Kolozsvár (Cluj), (Biserica din Deal).

35. *Cazanii, București, 1858.* Exemplar complet. Proprietatea lui Dițiu, cântăreț al bisericii române unite din Nagyilonda (Ileanda).

36. *Cazaniile lui Varlaam, București, 1894.* Extras. Ediție școlară, cu latine, propreitatea lui Ilie Șandru învățător în Idecspatak (Idicel pădure), județul Maros-Torda (Tg.-Mureș).

37. *Cazanii, București, 1898.* Prima ediția a Sf. Sinod, cu latine. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Szamosfalva (Someșeni), județul Kolozs (Cluj).

38. *Cazaniile lui Varlaam, București, 1903.* Extras. A doua ediție școlară. La Biblioteca Universității din Kolozsvár (Cluj).

39. *Cazanii, București, 1911.* Ediția a II-a a Sf. Sinod, cu latine. Proprietatea bisericii ortodoxe române din Kolozs (Cojocna).

40. *Varlaam, Mitropolitul Moldovei — Cazania, 1643.* Ediția Fundațiilor Regale pentru literatură și artă, București, 1943.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

1. *Andreescu Ioan.* Varlaam al II-lea Miropolitul Moldovei (1632—1653). Bucureşti, 1897.

2. *Bărbulescu Ilie.* Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul XVI şi XVII, în legătură cu monumentele paleo-sârbo-bulgaro-ruso-româno-slave. Bucureşti, 1904.

3. *Bianu I. — Hodoş N.* Bibliografia Românească Veche, 1508—1830, în 3 tomuri.

4. *Bîrlea Ioan.* — Insemnări din Bisericile Maramureşului, Bucureşti, 1909.

4. *Candrea I. A.* — Psaltirea Scheiană I. Introducere, Bucureşti, 1916.

6. *Cartojan N.* — Istoria literaturii române vechi. Vol. II. Ed. Fundaţiilor Regale, Bucureşti, 1942.

7. *Cioran Emilia.* — Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Ţările Române 1653—1658. Bucureşti, 1900.

8. *Comşa Ch. dr.* — Istoria predicei la Români. Tip. cărţilor bisericeşti. Edit. Min. Cultelor şi Artelor. Bucureşti, 1921.

9. *Densuşianu Ar. (S. Crainic).* — Familia Mitropolitului Varlaam. Revista Critică literară. Anul IV, Nr. 1, Iaşi, 1896.

10. *Dinulescu Ştefan.* — Notiţe despre vieaţa şi activitatea Mitropolitului Moldovei Varlaam (1632—16p3). Cernăuţi, 1886.

11. *Drăgan N.* — Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan, voevodul Moldovei. (Anuarul II. 1924—25 al Institutului de Istorie naţională din Kolozsvár [Cluj]).

12. *Dragomir Silviu.* — Contribuţii la relaţiile Bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII. (Analele Academiei Române. Seria II. Tom. 34. Memoriile Secţ. Istorice, pag. 1066—1247.)

13. *Giurescu Constantin.* — Despre boieri. Edit. „Cartea Românească", Bucureşti, 1920.

14. *Hango Gavril, preot.* — Carte românească de învăţătură de Mitropolitul Varlaam, Iaşi, 1641. (Telegraful Român, 3/16 Dec. 1902.

15. *Hango Gavril, preot,* — Notiţe istorice privitoare la unele parohii din arhidieceza gr. ort. română a Transilvaniei. (Telegraful Român Nr. 17, Joi 13/26 Febr. şi Nr. 18, Sâmbătă 15/28 Febr. 1903).

16. *Haneş V. Petre.* — Vechile noastre Cazanii: Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu. (In Prietenii Istoriei Literare, vol. I. 133—161).

www.dacoromanica.ro

17. *Iarcu Dimitrie.* — Bibliografie cronologică română sau catalog general de cărţile române imprimate dela adoptarea imprimeriei, jumătatea secolului XVI şi până astăzi 1550—1873. Ediţiunea a doua. Bucureşti, 1873.

18. *Iorga N.* — Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a Românilor. Vălenii-de-Munte. 2 vol. 1908.

19. *Kemenyi Josephus.* — Colecţiune de filigrane (Biblioteca Universităţii din Kolozsvár (Cluj).

20. *Lupaş I.* — Varlaam, Mitropolitul Moldovei 1632—1653. (In volumul: Zece ani în slujba Bisericii şi Neamului 1924—1934, publicat de pr. I. Vască, Kolozsvár (Cluj), 1934).

21. *Panaitescu P. P.* — Petru Movilă şi Românii. (In Rev. Biserica Ortodoxă Română. Anul LX, Nr. 8—9, Sept.—Oct. 1942, număr închinat pomenirii Sinodului dela Iaşi, 1642—1942.)

22. *Pascu Giorge.* — Istoria literaturii române în secolul XVII. Iaşi 1922.

23. *Popa Petre preot.* — O carte românească din anul 1643. (In Revista „Biserica şi Şcoala", Arad, Anul XXXI, Nr. 16 din 15/28 Aprilie 1907.

24. *Popa Atanasie prof.* — Cazania lui Varlaam. La aniversarea ei de 300 ani. („Dacia", Arad, Vineri 11 Iunie 1943.)

25. *Popa Atanasie, prof.* — Rapoarte şi dări de seamă. (Despre biserica de lemn din Vad (jud. Satumare). Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice — Secţia Transilvania, pe 1929. Kolozsvár (Cluj), Cartea Românească, 1930.

26. *Pop Augustin Z .N.* — Neamul Mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei. (Rev. Biserica ortodoxă Română, LVII, Nr. 5—6, 1939.)

27. *Popescu Niculae M. Preot.* — Pomenirea Mitropolitului Petru Movilă şi a Sinodului dela Iaşi. (Rev. Biserica ortodoxă Română, Anul LX, Nr. 9—10, Sept.—Oct. 1942).

28. *Puşcariu Sextil.* — Istoria literaturii române. Epoca veche. Vol. I, Sibiu, 19921. (Bibl. Astrei Nr. 1.)

29. *Rus L.* — Un tipograf literat. „Evanghelie învăţătoare" de Bělgrad, an. 1699 şi Mihai Iştvanovici, tipograful din Ungro-Vlahia. (Tribuna, Sibiu, din 31 Aug./12 Sept. şi 1/13 Sept. 1899).

30. *Russo D.* — Studii istorice greco-române. Opere postume. Tom. I. şi II. Ed. Fundaţiilor Regale, Bucureşti, 1939.

31. *Vartolomei Vasile.* — Mărturii Culturale bihorene, Kolozsvár (Cluj), 1944.

32. *Ureche V. A.* — Autografele lui Varlaam. Analele Academiei Române, Seria II. Tom. X, 1887—1888.

33. *A. T. Laurian* şi *J. C. Massimu:* Glosariu, care cuprinde vorbele din limb română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine îndoioasă. Bucureşti, 1871.

www.dacoromanica.ro

SCARA ILUSTRAȚIILOR

Pag.

1. *Varlaam, Mitropolitul Moldovei.* Frescă din biserica Trei Ierarhi din Iași, renovată de arhitectul francez Leconte de Nouy, sub domnia lui Carol I. Reproducere din Istoria literaturii române vechi, vol. II, de N. Cartojan, Ed. Fundațiilor Regale, București, 1942, pag. 109, după D. Constantinescu, asistent la Institutul Xenopol din Iași 2
2. *Biserica Trei Ierarhi din Iași.* — Reproducere din Istoria Românilor pentru clasa VIII-a secundară, de C .C. Giurescu, Edit. „Cugetarea", București, 1939, pag. 262. 14
3. *Detaliu dela biserica Trei Ierarhi.* Ușa de intrare, ușor ogivală. Deasupra pisania în slavonește și Stema Moldovei. Reproducere după C. C. Giurescu, op. cit. mai sus, pag. 264. 15
4. *Semnătura Mitropolitului Varlaam.* Reproducere din Iistoria lit. rom. vechi, de N. Cartojan, vol. II, pag. 111; după Dan Simionescu, Rev. Ist. rom., vol. IV, pag. 295. 17
5. Titlul cărții: Șapte Taine, Iași 1644. / Șiap'te Taine / A besearecïi. Tipări / te cu învățătura și / cu toată cheltuiala / Mărïci sale Iō inŭ / Vasilïe Voevoda. / în tiparu[l] cel' Do[m]ne[s]c în tră[g] în iaș'. Vltō 7153, noe[v], 8. / Reproducere din Bibliografie Românească veche, Tom. I. 24
6. *Testamentul autograf, din 18 Aug. 1657 al Mitropoliului Varlaam.* Reprodus după V. A. Urechе din Analele Acaedmiei Române. S. II. Tom. X, 1887—1888 / Vă imea o(t)ța i si(n)a i stgo dha ami(n). adecă eu robu(l) lu(i) D(u)mn(e)dză(u) Va(r)laa(m) mitrōpoli(t) bi(v) sucea(v) schi(i). Scri(u) acea(s)tă scrisoare. cu li(m)bă de mōa(r)te. cu(m) la(s) sante(i) mn(s)tiri săculu(i) prisaca di(n) dealu(l) lu(i) vō(d) cu patru fa(l)ci de vi(i)e, și cu cramă, cu pi(v)niță. însă vi(i)le. să le lucredzu e(u). cu bani(i) mie(i). ce va (hi) tōt lucru(l) vielō(r) fără numa(i) parii, ce(i) de vie. și ga(r)du(ri) și sape. acealea să grija(s)că mănăstrica. ia(r) vinu(l) să(l) înpă(r)ți(m) în dōî. și să-mi aducă și vinu(l) că(t) va hi pa(r)tea mea. prisaca dela giule(ști). ași(j)derea ō a(m) da(t) mănăstire(i). cu ca(s) și cu ze(m)ni(c) prisaca dela bistriță. de(n) colibiță. ași(j)derea ō a(m) da(t) mănăstire(i). satu(l) bo(r)ceș(t)i. cu to(t) venitu(l) l-a(m) da(t) satu(l) brâtu[le]ști. cu mōară. ași(j)derea ō a(m) da(t). numa(i) cu(r)tea și hălăștеuțu(l). și gâinăriïa. acealea nu le-a(m) da(t). până voĭu hi vi(u). mōara de(n) lu(n)ca vânătorilō(r). ași(j)derea ŏ a(m) da(t) mănăstire(i). ia(r) ŏcinele. cătea(m) cu(m)păra(t) la pu(t)na. pre bani(i) mie(i). nime să n'a(i)bâ treabă. nice mănăstirea. nice a(lt) nime de(n) oameni(i) mie(i). căci că nu lea(m) fâcu(t) cu bani(i) mănăstire(i) nice cu a mitrōpōlie(i). ce lea(m) făcu(t) cu slu(j)ba mea. cu(m) scrie și în zapisu(l) mări(i) sale lu(i) iōa(n) geō(r)gie stefa(n) vōevō(da), deacea(s)ta scri(u). — — (l. s.) — — și să-mi facă ŏbrŏc a tre(i) ōame(ni) di(n) mănăstire 29

www.dacoromanica.ro

Pag.

7 *Sacosul Mitropolitului Varlaam.* Reproducere din Ist. lit. rom. vechi, II, de N. Cartojan, pag. 111, după Stelian Petrescu, Odoarele dela Neamțu și Secu 30

8. *Un epitrahir (cel din mijloc) și două amafoare de ale lui Varlaam.* Reproducere din Ist. lit. rom. Epoca veche, vol. I, de Sextil Pușcariu . . . 31

9.—15. *Vignetele întrebuințate la numerotarea celor 16 Cazanii numerotate* 34

16. *Pagină din Cazania lui Varlaam (F. 46 r.), tipărită cu slovele de mărimea întâia, dublucicero, corp 24.* / întrebi cumŭ întrâ hs diîn lontrulŭ nostrŭ șĭ nu să spurcâ, nice să ōpreaște. și eu te întrebŭ soarele că treace priîn locuri înpuțite și scrănave spu(r)câse aŭ ba. ștĭu că cela ce va hi înțeleptŭ și credincios' nu va îndrăzni să dzicâ deaceasta. de ce de nu să spū(r)că soarele cel(ŭ) trecătorĭu. cumul(t)ŭ mai vărtō(s) cel' veacinicŭ șĭ netrecūtŭ lumina a toată curâțĭĭa, nū să spurcâ nice să încŭe pre carele iadulŭ și pecețile gropĭei n l-au pūtūt' ținĭa. Așijdere să înțelegi de înfricoșata tainâ a sventei cumenecâturi. că deaca să mânâincâ. nu iase cŭ al'te būcate pūtrede, cumŭ grâiaște și stĭi ioanŭ zlatoŭst' ce să 35

17. *Pagină din Cazania lui Varlaam* (F. 236 v.) tipărită cu slovele de mărimea a doua, terția corp 16. / . . . tulŭ și marĭa ascultâ diînsŭ. iară fĭĭu lui dmdzău nu-lŭ mârturisiĭa pri însŭ. Pentr' aceea dracĭi venĭĭa delŭ mărturisiĭa că iaste dmdzău. și cu aceasta pre ŭciñcĭi lui spâmăn'ta-i șĭ-i înfricoșĭa. câ acelora cun'tenirea văn'tului alinarĭa mârei le arâta putearĭa dmdzăirei lui hs. și ei lulŭ (în loc de *nu-lŭ)* putea cunoaște că iaste dmdzău. atunce de draci, audzirâ și să mirarâ. Iară câci măr'turisirâ dracĭi pre domnulŭ hs, că iaste dmdzău nu-i trebuĭa lui hs aceasta dela cin'și. ce dracĭi înșișĭ de fricâ strigarâ, fĭin'dŭ zdrobiți de putearĭa luĭ ceĭa dūmnedzâiascâ. deaca-lŭ vâdzurâ, cunsocurâ că iaste dmdzău în trupŭ de ōmŭ, și giĭudețŭ a toată lūmĭa,a, șĭ să spârĭiarâ foarte. și de fricâ strigarâ. ce-i noaâ și țĭe fĭĭulŭ lui dmdzău. deai venitŭ aiciĭa mainte de vreame să ne mun'cești pre noi. Aiciĭa la arătare să cunoaște, că iaste gâtatâ muîncâ celo(r) răi ce sămtŭ vrâjmași lui hs. că și tocma dracĭi cunoscŭ întru sine, că săm'tŭ râi și vrăjmași lui dmdzău. și pen'tr'aceĭa au a să mun'ci. știu dracĭi și vreamĭa mun'cilorŭ sale. Că după râsipirĭa aceștĭi lumi trecâtoare, vorŭ sta toate veacinice și netrecute, și atun'ce va hi și muînca lorŭ. pen'tr'aceeaĭa dzĭserâ c'a-i venitŭ main'te de vreame să ne muncești. Dmdzău nu mun'ciĭaște pre nime de ceĭa ce vinŭ. 36

18. *Foaia de titlu A din Cazania luĭ Varlaam.*

CARTE ROMĂNEASCĂ. / de învățătură dumeneci / le pre(s)te an' și la pra(z)nice / înpărâtești. și la sve(n)ț(i) / mari. cu dzisa și cu toa / tâ che(l)tuiala. lu(i) vasilĭe / voivodu(l) și do(m)nu(l) țărâ(i) / mo(l)dove(i). diîn mu(l)te scri(p)turi tă(l)mâcită, diîn / li(m)ba slovenea(s)câ pre li(m)ba / romănea(s)câ. de varlaa(m) mi / tropolitu(l) de țara mo(l)do / vei. în tiparĭu(l) do(m)ne(s)c'. în / iași în mănâ(s)tirea a trei stitel(i) dela hs 1643 37

19. *Foaia de titlu B din Cazania lui Varlaam.*

CARTE ROMĂNEASCĂ / de învățătură dumenece(l) / preste a(n) și la pra(z)nice înpărăte / ști. și la svă(n)ți Mari. / Cu dzisa și cu toată che(l)tŭiala / LUI VASILIE VOIVODUL' / și do(m)nulŭ țără(i) Mo(l). diîn mu(l)te / scri(p)turi tă(l)măcită. diîn limba / slovenĭa(s)că pre li(m)ba / Romenia(s)câ. / DE VARLAAMŭ MITROPOLITULŭ / De țara Moldovei / în Typarĭulŭ domne(s)cŭ. în Mănăstirea / a trei Steli în Iași. dela hs 1643 38

20. *Stema Moldovei de pe verso* (I v.) *foii de titlu din Cazania lui Varlaam.* (Chenarul originar n'a fost reprodus, fiind format din țirade tipografice fără vreo valoare deosebită). 39

21. *Frontispiciu la Predoslovia lui Varlaam.* Se repetă în original, încă de 2 ori: la Cazania Duminecii a 2-a din postul Paștilor și la Preacuvioasa Paraschiva (Aci vezi pag. 46.) 41

22. *Frontispiciu la Cazania Duminecii fariseului și vameșului.* Se repetă la Cazanie Duminecii a 18-a după Rusalii. (Vezi pag. 72).

www.dacoromanica.ro

Pag.

23. *Frontispiciu la Cazania Duminecii feciorului celui curvar.* 44
24. *Final la Cazania Duminecii feciorului celui curvar.* Se repetă în original încă de 4 ori: la Cazania Duminecii a 7-a, a 24-a şi a 31-a după Rusalii şi la 21 Noemvrie. (Aci vezi pp. 61, 78 şi 85) 44
25. *Frontispiciu la Cazania Duminecii lăsatului de carne.* Se repetă în original, la 21 Nov. 44
26. *Frontispiciu la Cazania Duminecii lăsatului de brânză* 45
27. *Frontispiciu la Cazania Duminecii întâia din postul Paştilor* 45
28. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a treia din postul Paştilor.* Se repetă la Cazania Duminecii a 30-a după Rusalii. (Aci, dintr'o scăpare din vedere a fost substiluit greşit, la pag. 84, cu frontispiciul dela Cazania Duminecii a 6-a după Paşti). (Vezi clişeul Nr. 39, pag. 52) 46
29. *Frontispiciu la cazania Duminecii a patra din postul Paştilor* 46
30. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a cincia din postul Paştilor* 46
31. *Frontispiciu la Cazania Sâmbetei lui Lazar* 47
32. *Final la Cazania Sâmbetei lui Lazar.* Se repetă, în original, încă de 6 ori: la Cazania Invierii, la a Inălţării, la a Duminecii a 7-a după Paşti, la a Rusaliilor, la Dumineca a 19-a după Rusalii şi la 8 Septemvrie. (Aci vezi pp. 53, 73.) 47
33. *Frontispiciu la Cazania Duminecii Florilor* 48
34. *Frontispiciu la Cazania de Joi Mari noaptea.* Se repetă la Cazania Înălţării, la Cazania Duminecii a 10-a, a 22-a si a 29-a după Rusalii. (Vezi pp. 53, 64, 76 şi 83). 49
35. *Frontispiciu la Cazania Invierii* 50
36. *Frontispiciu la Cazania Duminecii Tomii.* Se repetă la Cazania Duminecii a 31-a după Rusalii. (Vezi pag. 85.) 50
37. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a treia după Paşti* 51
38. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a patra după Paşti* 51
39. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a cincia după Paşti.* Se repetă la Cazania Duminecii a Şasea după Paşti 52
40. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a şaptea după Paşti.* Se repetă în exemplarele A la Cazania Duminecii a treisprezecea după Rusalii şi la Cazania Înălţării Sfintei Cruci, 14 Septemvrie. Iar în exemplarele B se repetă numai la Cazania Inălţării Sfintei Cruci. (Vezi pag. pp. 67, 89.) 54
41. *Frontispiciu la Cazania Rusaliilor* 54
42. *Frontispiciu la Cazania Duminecii celei Mari, întâia după Rusalii* 55
43. *Final la Cazania Duminecii celei Mari, întâia după Rusalii.* Se repetă la Cazania Duminecii a opta după Rusalii 55
44. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a doua după Rusalii.* Se repetă la Cazania Duminecii a 11-a, a 15-a şi a 27-a după Rusalii.) Vezi pp. 65, 69 şi 81.) 56
45. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a treia după Rusalii* Se repetă la Cazania Duminecii a 7-a şi a 17-a după Rusalii. (Vezi pp. 61 şi 71.) 57
46. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a patra după Rusalii.* Se erpetă la Cazania Duminecii a 16-a, a 20-a şi a 32-a după Rusalii. (Vezi pp. 70, 74 şi 86.) 58
47. *Frontispiciu la Caaznia Duminecii a cincia după Rusalii.* In exemplarele A nu se repetă. In exemplarele B se repetă la Cazania Duminecii a 13-a după Rusalii. (Vezi pag. 67.) 59
48. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a şeasea după Rusalii,* Se repetă la Cazania Duminecii a 14-a şi a 26-a după Rusalii. (Vezi pp. 68 şi 80.) . . 60
49. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a opta după Rusalii.* Se repetă la Cazania Duminecii a 33-a după Rusalii. (Vezi pag. 77.) 62
50. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a noua după Rusalii,* Se repetă la Cazania Duminecii a 12-a, a 25-a şi la 8 Septemvrie. (Vezi pp. 66, şi 88.) . . . 63
51. *Frontispiciu la Cazania Duminecii a nouăsprezecea după Rusalii* . . . 73

www.dacoromanica.ro

Pag.

52. *Frontispiciu la Cazania Dumineciĭ a douăzeci şi una după Rupsalii* . . . 75
53. *Frontispiciu la Cazania Dumineciĭ a douăzeci şi patra după Rusalii.* Se repetă la Cazania Dumineciĭ a 28-a după Rusalii. (Vezi pag. 82.) 78
54. *Final la Cazania Dumineciĭ a noua după Rusalii.* Se repetă la Cazania Dumineciĭ a 10-a după Rusalii şi la sfârşitul Czaniilor Duminecale. (Vezi nota 83, pag. 63.) . . . . . , 87
55. *Frontispiciul Cazaniei la preacuviosul părinte Simion Stâlpnicul, 1 Septemv.* 88
56. *Frontispiciul Cazaniei la slăvitul şi marele mucenic Dimitrie, 26 Octomvrie* 89
57. *Frontispiciul Cazaniei la soborul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril, 8 Noemvrie* 90
58. *Frontispiciul Cazaniei la Sfântul Nicolae, 6 Decemvrie* 90
59. *Frontispiciul Cazaniei la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos 25 Dec.* 91
60. *Frontispiciul cazaniei la obrezania Domnului nostru Iisus Hristos, 1 Ianuar.* 91
61. *Frontispiciul Cazaniei la Botezul Domnului, 6 Ianuarie* 92
62. *Frontispiciul cazaniei la Stretenia Domnului, 2 Februarie* 92
63. *Frontispiciul cazaniei la sf. mucenic Teodor Tiron ce se prăznueşte în Sâmbăta întâia din postul Paştilor* 93
64. *Frontispiciul cazaniei la Blagoveştenie, 25 Martie* 93
65. *Frontispiciul cazaniei la sf. mucenic Gheorghie, 23 Aprilie* 94
66. *Frontispiciul cazaniei la sf. mucenic Ioan cel Nou dela Suceava ce se prăznueşte Joi după Rusalii* 94
67. *Frontispiciul cazaniei la Naşterea Sf. Ioan Botezătorul, 24 Iunie* 95
68. *Frontispiciul cazaniei la Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, 29 Iunie* . . . 95
69. *Frontispiciul cazaniei la Preaobrejania Domnului, 6 August* 96
70. *Frontispiciul cazaniei la Adormirea Maicii Domnului, 15 August* 96
70. *Frontispiciul cazaniei la Adormirea Maicii Domnului, 15 August* . . . 96
71. *Frontispiciul cazaniei la Tăierea cinstitului cap al sfântului Ioan Botezătorul, 29 August* 97
72. *Preacuvioasa Paraschiva şi viaţa ei* 98
73. *Optsprezece iniţiale din Cazania lui Varlaam* (1—18 trei stiluri) 115
74. *Douăzeci şi una de iniţiale din Cazania lui Varlaam* (19—39, trei stiluri) . 116
75. *Douăzeci şi trei de iniţiale din Cazania lui Varlaam* (40—62) 117
76. *Patrusprezece iniţiale din Cazania lui Varlaam* (63—76) 118
77. *Treizeci şi două filigrane din exemplarele A ale Cazaniei lui Varlaam.* Copiate de V. Constantinescu 120
78. *Patruzeci şi nouă filigrane din exemplarele B ale Cazanieĭ luĭ Varlaam.* Copiate de V. Constantinescu 121
79. *Inceputul cazaniei la Dumineca a treisprezecea* (tip. a nouăsprezecea) *în exemplarele A.* (F. 280 v.) / DUMENECA A NOASPRĂDZEACE Diîn Mathei în ōpt'dzeci şi şeapte de capete.

Pentru că preaceasta vreame are culesul' vïilo(r) peacĭalĭa locuri. pe(n)tr'aceea şi pi(l)dă diîn vïe luâ, de puse această pi(l)dâ înnaintea jidovilo(r). cum' audzim' mai chiarŭ diîn svănta ev(g)lïe. DZise domnul' pilda aceasta. unŭ ŏmŭ oare carele era câsaş'. şi râsădi ō vïe. şi ō îngrădi cu ga(r)dŭ, şi sâpâ întrănsâ câlcâtoare. şi zidi tŭrrnŭ. şi ō deade lucrătorilorŭ şi să duse. iarâ edaca să apropïe vreamĭa culesulŭi, trimise slŭgile să ia roada. şi pri(n)sără lucrâto / 122
80. *Inceputul cazaniei la Dumineca a treisprezecea în exemplarele B.* (F. 280.) / DUMENECA A TREIASPRĂDZEACE, EV[G]LIA. Diîn Mathei în ōpt'dzeci şi şeapte de capete.

Pen'tru că preaceasta vreame era culesŭlŭ viïlorŭ, preacĭalĭa locuri. pen'tr'aceea şi pildâ diîn vïe luâ, de puse aceastâ pildâ înnaintea jidovilorŭ. cumŭ audzimŭ mai chiarŭ diîn svânta Ev(g)lïe.: Dzise domnulŭ pilda aceasta. ūnŭ ōmu oarecarele era câsaş'. şi râsădi ō vïe. şi o îngrădi cu gardŭ, şi sâpâ întrănsâ câlcâtoare. şi zidi tŭrnŭ. şi ō deade lucrători / 123

www.dacoromanica.ro

Pag

81. *Titlul Chiriacodromionului dela Alba-Iulia, 1644.* /CHYRIACODROMION/ SAU / EV(G)LIE INVĂŢĂTOARE. / Care are întru ĭa Cazaniĭ la toate Duminecile / preste an', şi la Praznicele Domneşti, şi / la sfŭţii cei numiţĭ. / Acumŭ întâi întru acesta chipŭ aşezată şi / Typărită. şi mai luminat' în limba / Românească dïōrtosită. / Supt' biruinţa prealumatŭlui(i) şi înălţatulu(i) / IOSIFU LEOPOLDU. / Craĭulŭ Budei, şi al' Ardealului. / Fĭindŭ Guvernatorŭ ţărâi măriĭa sa Bamfi / GEORGIE: / Cu Blagoslovenïĭa preasfŭţĭtului Chyrŭ / ATHANASIE Mitropolitulŭ Ţărâi. / In sfŭta Mitropolie în BELGRADU. / In anulŭ dela mântŭirea Lumïi 1699. / De Mĭhai Iştvanovici Typografulŭ / Tu ex U(g)rovlahia. 132

82. *Stema Mitropoliei Ardealului din Chiriacodromul dela Alba-Iulia, 1699 şi stihurile stemei.* / Prea lŭminatul' sămn' al' sfŭntei, şi nedespărţitei Tr(oi)ţe, Hramŭl' Mitropoliei Belgradului dinŭ Ardeal.

Trei chipur(i) în osebire ş'un Dmñezău în măriie.
Lui Avram te-ai arătatŭ întâi foarte adevărat'.
Supt cel' dela Ma(m)vri copacĭ când ai vrut minune să facĭ:
Ca să smereşti cu cercetare prei cei cŭ cerbicea tare.
Din' Gomōra şi Sodōmul' ca să să stingă tot' omul',
Pentr' aceaĭa ma(i) nainte de toţ' veacii eştĭ Părinte.
Cunoscutŭ între obraze şi străluceşti de dai raze.
Insuţ' cu Fĭi(ul) fiind' mări(t) şi cu Dhul' sfŭt' proslăvi(t). . . . 133

83. *Începutul cazaniei la Dumineca fariseului şi vameşului din Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699. Cuvântul înainte.* (F. 1 r.) / CAZANIE / LA DUMINECA / VAMEŞULUI ŞI FARISEULUI / Cuvântŭ înnainte. /

Hs adevăratulŭ învăţătorĭu al' direptăţĭi de veciïe, mai nainte au văzutŭ ca ūnŭ ştĭutorĭu de toate: că ĭute răutate iaste mărimĭa deşartă, şi trufiĭa. Aceasta şi pre îngerĭi carĭi n'au păzi(t) a sa începătură, cu negura întunerecului de vecïe iau acoperitŭ şi în prăpăstenïe suptŭ pământŭ iau încuĭatŭ. Iară şi smerenĭĭa lumină iaste, aceasta şi pre păcătoşĭ îi lūmineză şi în Cerĭu îi râdică. Pentru aceasta trufĭĭa ō leapădă Dmñulŭ, şi înpută celōra ce li-să pare că sântŭ direptĭ, şi ponosluescŭ ce-celora ce să întorcŭ dela păcatŭ. Iară după aceasta smerenĭĭa ō laudă şi pre păcătoşĭ care i să pocăesc' îi îndireptează: ca şi pre acestŭ Vameşu de carele acum măr'turiseaşte Ey(g)lĭa. / 139

84. *Începutul cazaniei la 25 Decemvrie din Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699.* (F. 305 v.)

CAZANIE / LA 25. DE ZĬILE / A LUI DECHEVRIE / La slăvita şi lūminata zĭi. a naşterĭi Dmñului / nostru Is Hs, /

/ Domnulŭ Dumnezău, ziditorĭulŭ şi făcătorĭulŭ a toată Lumea, dinŭtâi au făcutŭ pre Adamŭ cŭ toate darurile înpodobitŭ, şi toate iau dat' pre voĭa lui. Datu-ĭ-au minte slobodă nime să nŭ biruĭască cu mintea şi cu / voĭa lui. Datu-ĭ-au să aibă puteare ca unŭ înpăra(t) preste toate faptele lui Dumnezău. Datu-ĭ-au vĭĭaţă fără boală si fără dureare, şi fără păcate. şi fără de moarte. Şi încă ce i-au mai datŭ. Datu-ĭ-au voe să mănânce dinŭ toţi pomĭi Raĭului (Facere Ca(p). 20. sti(h): 17.) Numai puţinea învăţătură ce i-au lăsatŭ. / 141

85. *Titlul Chiriacodromionului dela Bucureşti, 1732.* / CYRIACōDROMIōN / SAU / EV[G]LIE ÎN VĂŢĂTōARE / Care are întru ĭa Cazanĭi la toate Duminecile / preste an', şi la Praznicele Domneşti, şi / la sfŭţli cei numiţi. / Acumŭ într'acesta chipŭ Ty(i)părită, si dïōrtho /-sită mai luminatŭ în limba / Rumânească. / Intru întâĭulŭ anŭ al' ceĭi de Dumnezeu înnăltatei / Domnei a prea Luminatului si înnăltatu / lui Domnului nostru. / Iō CōNSTANTINŭ Nĭcolae Voevodŭ. / Cu Blg(s)lovenĭĭa. si cu toată chĭeltuĭala a prea / sfŭţitului Mitropolitŭ al' Uggrovlahĭei / Cyrŭ Stefanŭ. / In sfŭta Mitropolie în Bucureşti. / La anulŭ dela zidirea Lumïi lea(t), 7240. / Iară dela întruparea Dmñului 1732. /

De Cucearniculŭ între Preoţi Popa Stoica / Iacōvicĭ Ty(i)pografulŭ. / 143

www.dacoromanica.ro

Pag.

86. *Inceputul cazaniei la 25 Decemvrie din Chiriacodromionul dela Bucureşti, 1732.* Intre textul acestei Cazanii şi al celei dela Alba-Iulia există următoarele deosebiri: 1. Rândul II. în Chiriacodromionul dela Alba-Iulia avem *zĭile*, iar în Chiriacodromionul bucureştean avem *zile*. 2. R. III. Chir. Alba-Iulia: *Dechevrie*, iar în Chir. Buc.: *Dechemvrie*. 3. R. X. Chir. Alba-Iulia: *dat'*, iar în Chir. Buc.: *datŭ*. 4. R. XIII. Chir. A.-I.: *înpăra(t)* şi *Dum.*, iar în Chir. Buc.: *înpăratŭ* şi *Dum'*. 5. R. XIV. Chir. A.-I.: ...*nezău*, iar Chir. Buc. ...*nezeu*. 6. R. XVI. Chir. A.-I.: *mănân-*, iar în Chir. Buc. *mănân-*. In rest, atât textul cât şi aşezarea lui este identic cu acela din Chiriacodromionul dela Alba-Iulia, 1699. 146

87. *Titlul Cazaniei prime dela Râmnic, 1748.* / CAZANĬI / Ce cuprinde în sine Ev(g)lĭile tâlcuite Ale / Dumineciłorŭ de preste Anŭ, şi cu Caza-/ nĭile Sy(i)naxarĭului Praznicilorŭ Inpărăteşti, / Şi ale Sfñţilorŭ celorŭ Mari, a 12: / Luni de preste Anŭ, Care Acumŭ întâi s'au / Typăritŭ În zilele prea Luminatului Do(m)nŭ / IO GRIGORIE Gica Voevodŭ. / Intru alŭ doõalea Dmñie. / Cu Blgoslovenĭĭa prea Sfñţitului Mitropoli(t) / Cy(r) NEOFITU. / Şi cu toată Cehltuĭala Sfñţiei Sale / IUbitorĭului de Dmnezeu: Cy(r) CLIMENTU. / Episcõpulŭ Rĭimniculuĭ.. / In Svnta Episcõpie a Riimniculuĭ. / La Anĭi dela Facerea Lumĭi: 7256. /
S'au Typăritŭ De Cucearniculŭ Intre Preõţ(i) Popa Mihai / Athanasie Popo Vic(i) Typografulŭ Rĭimniculŭ / 148

88. *Inceputul cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania prima dela Râmnic, 1748.* / CAZANĬE / LA 25. DE ZILE / A LUI DECHEMVRIE / La Slăvita şi Luminata zi, a Naşterĭi Dmñului / nostru IsHs.
Domnulŭ Dumnezeu, ziditorĭulŭ şi făcătoriulŭ A toată Lumea, dinŭ tâi au făcutŭ pre Adamŭ Cu toate darurile înpodobitŭ, şi toate i-au Datŭ pre voĭa lui. Datu-ĭ-au minte Slobodă *Niminea* să nu biruĭască cu minte şi cu voĭa Luĭ. Datu-i-au să aibă puteare ca ūnŭ înpăratŭ Pre(s)te toate *făpturile* lui Dmñzeu, Datu-ĭ-au Vĭĭaţă fără boală şi fără dureare, şi fără păcate, şi fără de moarte. Şi încă ce iau mai datŭ. Datu-ĭ-au voe să mănânce din' toţi pomĭi Raĭulŭi (Facere Ca(p): 2. stihŭ 17.) Numai puţinea învăţătură ce iau lăsat'. Ce şi aceasta nu pentru altŭ pentru ceva, numai pentru să cunoască că are şi elŭ mai mare pre Dmñezeu. Iară elŭ nici aceaĭa nu õ au ţinutŭ, ci au călcatŭ învăţătura lui Dmñezeu. Pentru care lucru au fostŭ gonitŭ dinŭ Raĭu (Precumŭ iarăş / măr /
Cuvintele: *nimenea* şi *făpturile*, formează o deosebire faţă de ed. anterioare 151

89. *Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1768.* / CAZANĬI / Ce Cupri(n)de în sine Ev(g)lĭile tâ(l)cuite Ale / Dumineciłō(r) de preste An', şi cu Caza / -nĭile Sy(i)naxariului Praznicilō(r) Inpără / teşt', Şi ale sfñţilō(r) celŏ(r) Mar', a 12: / Lun' de preste An', Care Acum' a 2 õară s'au / Ty(i)pări In zilele prea luminatului Do(m)nŭ / IO ALEXANDRU SCARLATU GICA VVō(d): / Întru întâĭa Domnie. / Cu Blgo(s)lovenĭĭa şi toată cheltuĭala prea / Sfñţitului Mitropoli(t) a(l) U(g)grovlahĭei / Cyrŭ: GRIGORIE / In sfñta Mitropolie în BBucureşti. / La Anul' dela zidirea Lumĭi 7276. / Iară dela întruparea Dmñului 1768. /
S'au Ty(i)pări(t) de Cucearnicul Intre Preõţi / Popa Costa(n)din' Ty(i)pograful' Rĭi(m)niceanul' / 153

90 *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1768.* (Afară de cuvintele *nimenea*, în loc de *nime* şi *făpturile* în loc de *faptele*, textul, grafia şi aşezarea lui împreună cu iniţiala, este identic cu acela din ediţia bucureşteană dela 1732). 155

91. *Titlul Cazaniei a doua dela Râmnic, 1781.* / CAZANII / Ce Cuprindŭ în sine Ey(g)lĭile tâlcuite ale Du- / minecilorŭ de preste Anŭ, şi cu Cazanĭile / Syinaxarĭului Praznicelō(r) înpărăteşt', Şi ale / Sfñţilō(r) celŏ(r) Mari, a 12· Luni de preste / Anŭ. Care acumŭ s'au Typăritŭ In zi- / lele prea Luminatului Domnŭ / IO ALEXANDRU YPSILANTU VOEVODU / Cu Blgo-

www.dacoromanica.ro

sloveniĭa prea sfn̑ţitului Mitropoli(t). / Cy(r) GRIGORIE / Şi cu toată Chieltuĭala sfn̑ţiiei sale Iubito- / riului de Dmñezeu: Cy(r) FILARETU. / Epïscopulŭ Râmnicului. In Sfñta Epï- / scopie a Râmnicului. / Dela Anulŭ mântuirïi: 1781. /
S'au Typaritŭ De Climentŭ Ieromonahulŭ, / Typografulŭ Epïscopiei Râmnicului. / Şi de Popa Constandinŭ Typografulŭ / Sfñtei Epïscopíi Râmnicului. / 156

92. *Inceputul cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania a doua dela Râmnic, 1781.* Textul, grafia şi aşezarea lui este la fel cu cel din ediţia prima dela Râmnic, din 1748, afară de următoarele patru deosebiri: 1. R. VII. Ed. 1748 avem: *dinŭtâi,* iar în Ed. 1781 avem: *dinŭtâĭu;* 2. S din cuvântul *Pre(s)te* suprascris în Ed. 1748, (R. XI), în Ed. 1781 R. XI este încadrat în cuvânt. 3. In Ed. 1748. R. XIII, după cuvintele: *Şi încă ce i-au mai datŭ.* — avem numai punct (.). In Ed. 1781 avem punct şi virgulă (;) — deci semnul întrebări din greceşte — aşa cum e corect. 4. Şi în sfârşit o infimă deosebire. In Ed. 1781, rândul ultim, după *iarăş'* avem apostroful (') lucru ce lipseşte din Ed. 1748. 158

93. *Titlul Cazaniei a treia dela Râmnic, 1792.* / CAZANII / Ce Cuprind î(n) sine Ey(g)lïile tâlcuite ale Du- / minecilor de preste An', şi cu Cazaniile / Syinaxarĭului Praznicilor î(n)părăteşt(i), Şi ale / Sfn̑ţilor celor Mari, a 12, Luni de preste / An'. Care acum S'au Typărit In zi- / lele prea Luminatului Domn'. / IO MIHAIL CONSTA(N)TI(N) SUŢU(L) VOEVO(D) / Cu Blagoslovenïa şi toată chieltuiala prea / sfn̑ţitului Mitropolit' al uggrovlahiei / Cy(r) FILARET. / În Sfñta Epíscopíe a Râmnicului. / Dela Anul Mântuirei, 1792. / S'au Typărit De Dimítríe Mihailo / Popo Vyc(i) Ty(p) Râ(m). / Iară dela duerna, 27. până la sfârşit'. / S'au Typărit de Geörgïe Si(n) popa Cö(n)stanti(n) / Ty(p) 160

94. *Inceputul cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania a treia dela Râmnic, 1792.* Textul şi aşezarea lui este la fel cu acela din ediţiile anteroare dela Râmnic (1748 şi 1781). In scriere întâlnim însă eliminarea lui ŭ final mut; slova Ѧ (= în) are pe *n* suprascris şi Ꙗ (= ĭa) este înlocuit prin diftongul Ꙗ҃ (= ia). Deasemenea cuvântul *dinŭtâi (ĭu)* (r. VII) din celelalte ediţii — aci îl întâlnim sub forma *dintâĭu.* 163

95. *Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1858.* / CAZANIĭ / ce Coprind în sine / SFINTELE EVANGELIĭ TÂLCUITE / ale Duminicelor de preste an, şi / CAZANIILE SINACSARILOR / la Praznicile împărăteştĭ şi ale sfinţilor celor / marĭ din 12 lunĭ ale anuluĭ, la care s'au adaos / CAZANIA Sf. DIMITRIE BASARABOV. / CAZANIA SfINTEĭ FILOTEĭ, dela Argeş. / CAZANIA Sf. NICODIM cel sfnţit ce se a / flă la monastirea Bistriţa de peste Oltŭ, şi Viĭaţa Sf. mucenic IOAN ROMÂNUL. / Acum tipărită într'acesta'şi chip în zilele / MĂRII SALE PRINŢULUI / ALECSANDRU D. GICA. / CAIMACAMUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI. / Cu cheltueala Dumnealor IOSIF ROMANOV şi Comp. / BUCUREŞTI. / Tipografia Naţională a Dumnealor IOSIF ROMANOV şi Comp. / 1858 August 1. / 165

96. *Inceputul cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1858.* / CAZANIE / La 25 DE ZILE ALE LUI DECHEMVRIE / la slăvita şi luminata zi a Naşterii Domnuluĭ nostru Iisus Hristos. /

Domnul Dumnezeŭ, Ziditor şi Făcător a toată lumea, întâiŭ zidind pre Adam l-a împodobit cu toate darurile, şi toate i le-a dat dupre voĭa luĭ, ĭ-a dat luĭ minte slobodă ca nimenea să nu-l biruĭască, 'i-a dat să aĭbă putere ca un Impărat preste toate făpturile lui Dumnezeŭ, 'i-a dat viĭaţa fără de boală, fără de durere, fără de păcate şi fără de moarte, şi încă oare ce 'ĭ-a maĭ dat? 'ĭ-a dat luĭ voe să mănânce din toţĭ pomiĭ Raĭuluĭ, fără numai din pomul cunoştinţiĭ a răuluĭ şi a bineluĭ, să nu mănânce. *) Puţină învăţătură 'ĭ-a lăsat, şi mică poruncă 'ĭ-a dat, ci şi pre aceasta nu pentru alt ceva, ci numaĭ pentru ca să cunoască şi el, că are maĭ mare pre Dum-

www.dacoromanica.ro

Pag.

nezeŭ, însă el nicĭ pre aceea nu o a ţinut, ci o a călcat defăimându-o. Pentru aceea s'aŭ izgonit din Raiŭ, şi s'aŭ lipsit de toate bunătăţile acelea, precum să scrie la cartea facerii:**) Nimenea pre el nu l-a smintit, nimenea nu l-a izgonit din Raiŭ, însuşĭ el pentru greşala sa s'a izgonit, şi s'a lipsit de slava luĭ Dumnezeŭ, căzând pre acest pământ blestemat, şi încă nu 'ĭ-a ajuns atât, ci l-a maĭ multe răutăţĭ întorcându-se, a început a face uciderĭ, curviĭ, vărsărĭ de sânge, scârnăviĭ vrajbe, şi toate lucrurile diavoleştĭ, încă şi alta maĭ rea decât acestea, că nu se închina nici luĭ Dumnezeŭ ci idolilor celor muţĭ, şi surzi, pietrilor, şi lemnelor se închina, şi numaĭ putea să cunoască pre Dumnezeŭ, nicĭ putea pricepe, că daca făpturile luĭ Dumnezeŭ sânt atât de luminate şi de frumoase, precum este soarele şi stelele, dar cu cât mai vârtos va fi acela, carele a zis numaĭ şi s'aŭ făcut, n'a putut cunoaşte, că daca soarele, carele este zidirea luĭ Dumnezeŭ străluceşte atât, cu cât mai vârtos va străluci ziditorul, şi daca pământul, carele este făcut de dânsul, şi ne ţine pre noi pre toţi / 168

*) Face. 2. 17. **) Face. 3. 7. 23.

97. *Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1898.* . . . . . , 171
98. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1898.* . . 173
99. *Titlul Cazaniei dela Bucureşti, 1911.* . . . . . , 174
100. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1911.* . . 175
101. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1943.* . . 178
102. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Cazania lui Varlaam, 1643.*

/ LUNA DECHEVRĬE ÎN DOAĂDZECI ŞI CINCI / De dzile. învăţătură la slăvita dzi. A născu / tului domnului nostru lui IS HS. / Domnulŭ dmdzău. ziditorĭulŭ şi tvoreţulŭ a toată lumĭa, diîntăĭu făcu pre adamŭ cu toate darurile podobitŭ. şi toate deade pre voĭa lui. Deade-i mente slobodă nime să nu biruiască cu mentĭa şi cu voĭa lui. Deadei să aibă puteare ca unŭ înpăratŭ preste toate faptele lui dmdzău. deade-i vĭaţă fără boală şi fără dureare şi fâre păcate şi fără de moarte. şi încă ce-i mai deade, deade-i voe să mănâînce diîn toţi pomĭi raĭuluĭ. nu mai / 182

103. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Ms. dela biserica din Mezőszava (Sava).* / LUNA DECHEVRĬE ÎN DOAĂDZECI ŞI CINCI / De dzile. învăţătură la slăvita dzi. A născu / tului domnului nostrŭ lui IS HS. /

Domnulŭ dmdzău. ziditorĭulŭ şi tvoreţulŭ a toată lumĭa, diîntăĭu făcu pre adamŭ cu toate darurile podobitŭ. şi toate deade pre voĭa lui. Deade-i mente *ilobodâ* nime să nu biruia(s)că cu mentĭa şi cu voĭa lui. Deade-i să *biru* aibă puteare ca unŭ înpăratŭ preste toate faptele lui dmdzău deade-i vĭaţă fără boală şi fă[ră /. (Spre deosebire de originalul Cazaniei lui Varlaam vedem, că a întrebuinţat în cuvintele *nostru, lŭi* (R. III), *făcŭ* (R. VI) şi *nŭ* (R. VIII), u (oy) lung sau dublu. In loc de *slobodă* (R. VIII) a scriis *ilobodâ*. Şi în R. IX observând că a greşit, s'a oprit la mijlocul cuvântului, *biru* şi fără să-l şteargă a continuat cu *aibâ.)* 185

104. *Cinci filigrane din Ms. dela biserica din Mezőszava (Sava),* copiate de Iordan Dumitriu : 186

105. *Pagina F. 36 v. din Ms. de sub Nr. 210 dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj).* (Inceputul Cazaniei la Dumineca a 5-a după Rusalii) / nea(d) învă(ţ)tu(r) / Cu(m) plită e(ste) ōtrava şi ūcigătorea de ō(a)mi(n) aşe şĭ meşte(r)şugu(l) satani e(ste) ūcigătorĭu de suflete ōameneştĭ. şĭ de ce să ati(n)gea mu(n)ceşte şĭ ōmorâ şĭ nu numa(i) prea ōmi(n) ce să pu(n) înpotriva lo(r) ce şâ sprea dobitoce, ia(r) do(m)nu(l) Hs î(i) înfrica prea ei. pe(n)tr'aceĭa vinĭe de-(l) mă(r) turĭsíe şĭ zice ce-(i) no(a)ō şĭ ţie ise fĭĭu(l) lu(i) dŭză(u). Venit-a(i) mai(n)te de vreame să ne mu(n)cestĭ prea no(i) ce lu(i) hs nu treabuĭa mă(r)turĭĭa lo(r) că înşâ(ş) de fricâ strigară draci. Că deala-(l) văzură cuno(s)curâ prea hs că e(ste) în tru(p) de ō(m), ş(i) du(m)ză(ŭ) depli(n): :că du(m)ză(u) nu mu(n)ceştea prea níme. cari(i) vi(n) de(n) semi(n)ţĭĭa ōaminea(s)că cu fa(p)te bune cătrâîn(s)ŭ.

www.dacoromanica.ro

iia(r) prea înger ceĭa ce a(u) cădzu(t) de(n) cerĭu area ai mu(n)ci că to(a)te fa(c) înprotíva lu(i) du(m)ză(u). aşij(d)erea şĭ prea pâcâto(ş) cari(i) fa(c) înprotiva lu(i) du(m)ză(u). pe(n)tr'aceĭa cu dâ(n)si(i) să vo(r) mu(n)ci că şi draci de n'a(r) fi greşi(t) nu s'a(r) temea de mu(n)că. aice la arătarea să cunoşte că e(ste) gâtată mu(n)ca celo(r) ră(i) că după răsipirea aceşti(i) lumi treacătoarea şĭ vo(r) sta to(a)te vea(ci)inice şĭ netreacute. atu(n)ce va fi ş(i) mu(n)ca necuraţilo(r). pe(n)tr'aceĭa ziserâ lu(i) hs cu marea fricâ. venit-a(i) mai(n)te de vreame să ne mu(n)ceştĭ prea no(i). ce hs înfricoşĭa prea e(i). şĭ arâtâ înai(n)te ucenicilo(r) vicleaşi[gu(l) / 188

106. *Patru filigrane din Ms. dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), de sub Nr. 210,* copiate de Victor Constantinescu 189

107. *Fragment din Ms. dela Muzeul eparhial de sub Nr. 210, cu data 1690.* . . 190

108. *Frontispiciul Cazaniei la 25 Decemvrie din Ms. dela biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu)* (F. 36 v.) / CAZANĬE / la 25. de zile a lui de / chemvrie. / [La slă / 195

109. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Ms. dela biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu)* (F. 37 r.) / La naşterea Dmñului nostru Is Hs. / La slăvita şi luminata zi, a naşterĭi / Dmñului nostru Is Hs. /

Dmñulŭ dmñnezău, ziditorĭulŭ şi făcătorĭulŭ a toată lumea, dinŭtăi au făcutŭ pre Adamŭ cu toate darurile înpodobitŭ, şi toate i-au datŭ pre voĭa lui. Datu-i-au minte slobodă nime să nu biruiască cu mintea şi cu voĭa lui Datu-i-au să aibă puteare ca unŭ înpăratŭ preste toate faptele lui Dmñezău. Datu-i-au vĭĭaţă fără boală şi fără dureare, şi fără păcate, şi fără de moarte. Şi încă ce i-au mai datŭ. Datu-i-au voe să mănânce din toţi pomĭi Raĭului (facere ca(p): 2 sti(h): 17.) numai puţinea învăţătură ce i-au lăsatŭ ce şi aceasta nu pentru altă pentru ceva, numai pentru să cunoască că are şi elŭ mai mare pre dmñzău. Iară elŭ nice aceaĭa nu ō au ţinutŭ, ce au călcatŭ învăţătura lu(i) dmnezău. Pentru care lucru au fostŭ gonitŭ dinŭ Raĭu (Precumŭ iarăşi mărturiseşte la facere ca(p:) 3. stihŭ 7.) nime nu l-au smintitŭ, nime nu l-au gonitŭ dinŭ Raĭu. Insuşi pentru greşala sa s'au gonitu şi s'au scăpatŭ dinŭ mărirea lui dumnezău, şi au căzutŭ pre acestŭ pământŭ blăstămatŭ. Nu i-au ajunsŭ cu atăta, ce mai multe răutăţi s'au întorsŭ a face ōmulŭ de acĭa. Uciedri, curvĭi vărsări de sănge, scărnăvĭi, vĭajbe, toate lucrurile dĭavolului le făcea ōmulŭ [şi în 196

110. *Inceputul Cazaniei la 25 Decemvrie din Ms. dela Cupsafalva (Cupşeni), aflător la Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj) sub Nr. 203.* / 25 DECHE(M)VRIE / la naşterea lui Hs / Domnul' Dzeu ziditorĭul' şi făcătorĭul' a toată lumea, dintĭi au făcut' pre Adam', cu toate darurile înpodobit' şi toate i-au dat' pre voĭa lui şi minte slobodă, datuĭiau puteare peste toate făpturile, făcu-l-au nemuritorĭu şi ĭ-au dat' voe să mânânce din toţi pomĭi raĭului, numai puţinea poruncă i-au pus ca să ştĭe că-i mai mare Dzeu, decât' El'. iară El, nici aceaĭa nu ō au ţinut', cĭ ō au călcat', pentru care au fost gonit' din raĭu, pentru neascultarea lui. şi au căzut' pre acest' pământ' blestemat' şi mai multe răotăţi au începu(t) a face ōmul'. ōmarâri, curvĭi, vărsări de singe, şi toate lucrurile diavolului, şi mi să închina nici' pre Dzeu, şi să crează, că cel ce au făcut' toate cele frumoase so(a)rele luna şi stelele / [şi toa(te) . . . . . .

111. *Fragment din sentinţa scrisă de Vlădica Varlaam dela Alba-Iulia, la 9 Decemvrie 1689 pe filele unui exemplar din Cazania lui Varlaam, la Rogoz, şi autograful lui.* / † An. Do. 1689 lu. Dec. 9 zile // noi Vla(di)ca Varlaa(m) avă(n)dŭ săborŭ de / eparfie în vidicu(l) lapoşulu(i) .... luna scrişi mai sus Vla(di)ca Varlaa(m) / 204

www.dacoromanica.ro

Coperta de Victor Constantinescu. Titlurile din interior de Iordan Dumitriu. Clişeele s'au executat în atelierul zincografiei „Tizian" din Kolozsvár (Cluj).

Notă. Reproducerile din Cazania lui Varlaam, din retipăririle şi manuscrisele după ea, afară de iniţiale (76), filigrane, titlul Cazaniei şi începutul Cazaniei dela 25 Decemvrie din Cazania dela Bucureşti, 1858 şi începutul Cazaniei la 25 Decemvrie din Ms. dela Kupsafalva (Cupşeni), care sunt micşorate, celelalte toate sunt în mărimea originală.

www.dacoromanica.ro

SCARA CUPRINSULUI

Pag.

Predoslovia P. S. S. Episcopului Nicolae Colan, membru al Academiei Române VII
Predoslovia autorului XI

MITROPOLITUL VARLAAM (1632—1653)

1. *Originea lui Varlaam* 1
2. *Varlaam călugăr la Secul* 4
3. *Varlaam în solie la țarul Rusiei Mihail Feodorovici* 6
4. *Varlaam ajunge mitropolit* 10
5. *Activitatea primilor ani de păstorire ai lui Varlaam ca mitropolit* 11
6. *Mănăstirea Trei Ierarhii, Colegiul și Tipografia* 13
7. *Varlaam candidat de patriarh ecumenic al Constantinopolului* 16
8. *Varlaam și Sinodul dela Iași, 1642* 17
9. *Tipărirea Cazaniei* 20
10. *Sinodul din 1645.* 21
11. *Cele șapte taine* 23
12. *Retragerea lui Varlaam la Secul. Testamentul autograf din 18 August 1657 și săvârșirea lui din viața aceasta* 25
13. *Obiecte rămase dela Varlaam* 30

CAZANIA

1. *Descrierea cărții* 33
2. *Conținutul cărții* 34
3. *Izvoarele Cazaniei lui Varlaam* 102
4. *Grafia, ortografia și lexicul* 104
5. *Ornamentația* 114
6. *Cazania lui Varlaam a apărut în două ediții prime* 119

RETIPĂRIRILE DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM

1. *Cazania dela Mănăstirea Dealu, 1644.* 128
2. *Chiriacodromionul dela Belgrad (Alba-Iulia), 1699.* 131
3. *Chiriacodromionul dela București, 1732.* 142
4. *Cazania dela Râmnic, 1748.* 147
5. *Cazania dela București, 1765.* 152
6. *Cazanaia a doua dela București, 1768.* 152
7. *Cazania a doua dela Râmnic, 1781.* 154
8. *Cazania a treia dela Râmnic, 1792.* 159
9. *Cazania dela Buzău, 1834.* 160
10. *Cazania dela Sibiu, 1850.* 160

www.dacoromanica.ro

11. *Cazania dela Bucureşti, 1858.* 164
12. *Cazaniile lui Varlaam, Ediţia Şcolară. Bucureşti, 1894.* 166
13. *Cazania dela Bucureşti, 1898.* 170
14. *Cazaniile lui Varlaam. A doua ediţie şcolară. Bucureşti, 1903.* 176
15. *Cazania dela Bucureşti, 1911.* 176
16. *Cazania dela Bucureşti, Ediţia Fundaţiilor Regale, 1943.* 176
Alte retipăriri după Cazania lui Varlaam 179

MANUSCRISE DUPĂ CAZANIA LUI VARLAAM.

1. *Manuscrisul dela biserica română unită din Mezőszava (Sava), judeţul Szolnok Doboka (Someş)* 184
2. *Manuscrisul dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj) de sub Nr. 210.* 187
3. *Manuscrisul dela biserica ortodoxă română din Fugyi (Fughiu)* 194
4. *Manuscrisul dela Kupsafalva (Cupşeni), aflător la Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj), sub Nr. 203.* 198
Alte manuscrise după Cazania lui Varlaam 200

CAZANIA LUI VARLAAM DUPĂ TREI SUTE DE ANI.

1. *Cazania lui Varlaam dela biserica ortodoxă română din Bedecs (Bedeciu) judeţul Kolozs (Cluj).* Exemplar B. 202
2. *Cazania lui Varlaam dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj),* sub Nr. 1/a. Exemplar A. 203
3. *Cazania lui Varlaam dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj),* sub Nr. 1/b. Exemplar A. 205
4. *Cazania lui Varlaam dela Muzeul eparhial ortodox român din Kolozsvár (Cluj),* sub Nr. 160. Exemplar B. 205
5. *Cazania lui Varlaam dela Biblioteca Episcopiei române unite din Kolozsvár (Cluj).* Exemplar A. 206
6. *Cazania lui Varlaam dela bisericia ortodoxă română dn Bonchida (Bonţida), judeţul Kolozs (Cluj).* Exemplar A. 206
7. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Magyarborzás (Boziaş), judeţul Szolnok Doboka (Someş).* Exemplar A. 207
8. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Csatány (Cetan), judeţul Szolnok Doboka (Someş).* Exemplar A. 208
9. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Kolozs (Cojocna).* Exemplar A. 208
10. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Korpád (Corpadea), judeţul Kolozs (Cluj).* Exemplar A. 208
11. *Cazania lui Varlaam, proprietatea Părintelui Prot. on. şi asesor consistorial gr. cat. Vasile Cosma, paroh în Topa, judeţul Kolozs (Cluj).* Exemplar A. . 208
12. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Nagyilonda (Ileanda) judeţul Szolnok-Doboka (Someş).* Exemplar B. 208
13. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Milăşel, judeţul Maros-Torda (Mureş).* Exemplar A. 209
14. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Felsőgyekes (Jichişul de Sus), judeţul Szolnok-Doboka (Someş).* Eexmplar A. 209
15. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Lemény (Lemniu),* judeţul Szolnok-Doboka (Someş). Exemplar A. 209
18. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Nagyrebra (Rebra), judeţul Beszterce-Naszód (Năsăud).* Exemplar A. 210
19. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Romuli, judeţul Beszterce-Naszod (Năsăud),* Eexmplar B. 211
20. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Săcelul-Máramaros (Maramureşuiui). Exemplar A.* 211

www.dacoromanica.ro

21. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Strâmtura-Máramaros (Maramureşului).* Exemplar B. 211
22. *Cazania lui Varlaam, proprietatea lui Ilie Şandru, învăţător în Idecspatak (Idicz), judeţul Maros-Torda (Mureş).* Exemplar B. 211
23. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Nagysomkut (Şomcuta-Mare).* Exemplar B. 211
24. *Cazania lui Varlaam dela biserica română unită din Ţicău, judeţul Szilágy (Sălaj).* Exemplar A. 211

URME DESPRE ALTE EXEMPLARE DIN CAZANIA LUI VARLAAM.

1. *La biserica din Marosliget (Dumbrava), judeţul Maros-Torda (Mureş)* . 211
2. *La biserica din Borşa-Máramaros (Maramureş), numită Biserica din jos* . 212
3. *La biserica din Borşa-Máramaros (Maramureş), numită Biserica din sus* . 212
4. *La biserica din Josani, în Budeşti-Máramaros (Maramureş)* 212
5. *La biserica din Leordina-Máramaros (Maramureş)* 213
6. *La biserica din Săpânţa-Máramaros (Maramureş)* 213
7. *La biserica din Vad, judeţul Szatmár (Satumare)* 216
8. *La biserica din Fugyi (Fughiu), judeţul Bihar (Bihor)* 216
9. *Cazania dela Budatelec-Soat* : : : 216

GLOSAR 217
IZVOARE: A) *Manuscrise.* B) *Tipărite* 228
BIBLIOGRAFIE 231
SCARA ILUSTRAŢIILOR 233
SCARA CUPRINSULUI 343
ERRATA 346

www.dacoromanica.ro

ERRATA

Cititorul este rugat să îndrepteze următoarele greşeli:

Pag.	Rândul	In loc de	Se va îndrepta
18	6	Române [26])	Române [28])
18	23	înedmnat	înedmnat
30	6	12	13
46	nota [64])	Nr. 20	21
47	10	Nr. 34	31
47	nota [66])	F. 8 r.	f 8 r.
62	nota [81])	D. 33-a	D. 23-a
84	1	Nr. 22	Nr. 39
90		F. 22 r.	f 22 r.
90		F. 28 v.	f 28 v.
107	43	la D.	la D. orbului
108	5	pleami	peanŭ
108	23	f. v. I.	f 27 v. I.
111	28	marmazïu	marmaziu, f. 46 r.
111	36	Dănăoară	Nice dănăoară
114	nota [205])	reproduse sub:	reproduse sub Nr. 79 şi 80.
126	38	cihar	chiar
127	15	Z. 43	Z 53
127	20	în număr de 21	în număr de 24
137	13	vitorĭu	voitorĭu
152	31	Chiriadromionul	Chiriacodromionul
157	28	Derptŭ	Dreptŭ
159	30	predoslavia	predoslovia
170	14	Varaam	Varlaam

www.dacoromanica.ro

Tipăritu-s'a această carte în Tipografia Națională din Kolozsvár (Cluj) în anul 1944, fiind Președintele Consiliului de administrație al tipografiei domnul prof. dr. Emil Hațieganu, conducător administrativ Tiberiu Orosfăianu, conducător tehnic Gheorghe Russu, culegător lynotipist Iosif Micloș, mașinist Andrei Botu și paginator Aurel Pop. — Și s'a început culegerea Sâmbăta, 26 Februarie, iar tiparul Joi, 20 Aprilie și s'a terminat Sâmbătă, 30 Septemvrie.

www.dacoromanica.ro

1 9 4 4

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ S. A. KOLOZSVÁR (CLUJ) STR. DEÁK FERENC No. 36.
COND. RESP: GHEORGHE RUSSU

www.dacoromanica.ro